

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باعانت خداوند کریم ملفوظات امام متقین آیت من آیات رب العلمین  
سلطان الاولیاء و محبوب الہی حضرت شاہ عبدالعزیز المعروف بشاہ غلام علی قدس سرہ الہی  
المنسبہ

# کتاب المعانی

مؤلف

شمع بزم اولیاء و وارث انبیا مقبول بارگاہ احمد حضرت  
شاہ روف احمد علیہ الرحمۃ کہ یکے از اجلہ خلفائے حضرت موصوف بودند

مترجم و تفسیر



## بسم اللہ الرحمن الرحیم

آرایش عروس و بیاض کلام فصحا بجلالت تائش احد ہے ابتدا نیست کہ بر عارض جوہر احسان از  
 آب لسان فیض ترجمان نبیاء کرام علیہم الصلوٰۃ والسلام رنگ جلا کشیدہ و پیرایش شاہد مقدمہ بیان  
 بلغا بزبور نیایش۔ واحد ہے انتہا نیست کہ بر خسارہ گوہر عرفان از طراوت زبان گوہر فشاں اولیا  
 عظام تازگی و ضیا بخشیدہ پیشت انبیا را جوہر احسان وہی ۱۰ اولیا را گوہر عرفان وہی عقل عقلا و را دراک  
 اونی کنہ اسما و صفات او دائرہ وارہ سرگردان ست و فہم کبر او عقل صغری مقام ذات او آئینہ تمثال  
 حیران ۱۵ ز علیا علیہ السلام و بالا ز بالا ۲۰ بندہ ہی ہستم نمی گنجد و ر آنجا۔ مقاسم از عقل انبیا پاک ۲۵ ریل  
 را ہم بکنش نیست اوراک سبحان اللہ و الحمد للہ و لا الہ الا اللہ و اللہ اکبر و لا حول و لا قوۃ الا باللہ العزیز  
 العظیم۔ و صلوات و انیات و تحیات زاکیات ہر وح پستوح ان سرور انبیا رہبر اتقیا ہمارا و وح رسالت  
 و عنقاہ کاف قربت خلیل خلیل رب جمیل و لیل سبیل خداوند جمیل اول اول لیل لائل مستدار انوار الہیہ  
 و منتہا عروج کمالیہ شل اعلاء الہیہ و ہیولاء عوالم غیب متناہیہ شافع امم جمیع انبیا کرام شانی ہمہ امراض  
 و اسقام سید ہر و سرخواجہ دین و دنیا امام انبیا پیشوا اولیاء شافع روز جزا محبوب کبریا منظر صفیا  
 احبت سبب مصطفیٰ علی اللہ علیہ علی آلہ و صحبہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلیٰ باد اما بعد می گوید فقیر  
 رؤف احمد مجددی نسباً و طریقہ عنفی عنہ کہ چون اخوت پناہ والا دستگاہ کاشف اسرار شریعت  
 و طریقت واقع انوار حقیقت و معرفت حافظ کلام التراب مجید شاہ ابوسعید سلیم اللہ تعالیٰ کہ  
 کہ اسرار الشیعہ من و عظیم بقرہ از جہین ہمیش ظاہر ست۔ و انوار الشیعہ من سعد فی لطف انبیا از پیشانی خود نشانی

رو  
صفیا



بہر مجاہدین چھاں گرویدند کہ ملفوظات حضرت پیر و نگیر قطب و دوران تیموم زمان مہر سپہر ولایت ماہ سہار  
بایت نیز برج اتقا گوہر ورج اجت با آفتاب مطلع ارشاد و ماہتاب افق امداد سر آج محفل صفا چرخ بزم  
رضا منظر اسرار الہیہ تہنیک انوار نامتناہیہ نور و فیض سبحانی مستدر برکات رحمانی مروج طریقہ مجدیہ مکمل  
کالات احسن مدیہ سالک مسالک صراط مستقیم شریعت و ایمان ناہج مناہج بدیل طریقت و احسان کاشفا  
اسرار غلت و محبت واقف انوار محبت و محبوبیت مجددات ثلاثہ العشر مروج شریعت خیر البشر قصید

مصدر

امام جملہ خلائق اسیر ہر دوسرا بشیر معرفت و بادشاہ ہر دو جہاں خیر سرحد امر شد رہ یزدان دوای درد و درون و شفا جملہ ملل حیل راہ الہی کنیل مشرع بتی مقلدے عارض خوبی کمال محبوبی منیا مہر ولایت مہر عروج کمال طیب غلب دل طائر یا من قدس فقیر و رگہ وادرا میرا من ملک قیمت سیف محبت قرار شتا قان کتاب را از خدا و صحیفہ اسرار ولی ایزد و واقف جملہ سر و ظن ہدایت و وجہاں ہادی زمین و زمان قیم پوشش محبت بطور و بیج کلیسم شہ زمین و زمان حضرت غلام علی	سیطر رحمت و دریای جو و بحر عطا برای گم شدگان شکل خضر راہ نشا امام امت مسرور دین بچو و دعنا دلیل وحدت و برہان یں بعلم و ذکا رئیس انور انیس ملک حلیم خدا حبیب ذات الہی محبت اہل صفا بہ انتظام ہمہ خلق مثل قطب رحا برنگ ذات زسل طاہر از معاصیہا وجودت سیف الہی و مسلح الصلیا خلیل بارگہ کعبہ یا بعز و عدا کریم عالم محبوب اکرم الکراما وجود نور و نور سرور و شیر و وفا مسار اوج مفاط طائر یا من لا کلیسم باری و طور تجلی تمولا شفا ی جملہ مرض شافی بروز جزا
---	--

تیموم ولایت

قد سنا اللہ تعالیٰ با سرار ہم و انوار ہم کہ در محافل قدسی مشاکل از در زغر معارف و نصائح بزبان  
گوہر نشان میریزند و از جواہر زواہر سلوک و جذبہ بیاض سیف ترجمان بیان می نمایند در رشته  
تحریر انتظام دہ و بسبب ترقیم آرہذا با اشارت آن واجب الاطاعت این کتہیں خاکروبان خانقاہ



عرش استیلا حضرت پیر دستگیر با وجود عدم لیاقت مخیر کلام فیض نظام آنحضرت گردید و اللہ الموفق و  
 المعین و المستعین به بدو لکھ ملفوظات حضرت پیر دستگیر بریں پنج ترتیم خواہم نمود کہ اول تاریخ و روز نوشتہ  
 ہر چہ کہ درال روز و روزے ایس فقیر از زبان گوہر نشان ارشاد فرمودند ثبت خواہم ساخت بجای  
 اسم مبارک حضرت پیر دستگیر لفظ حضرت ایشان می نگارم و غرض من دریں تالیف بجز ثواب امری دیگر  
 نیست امید از جناب حضرت حق جل شانہ آنست کہ از قرعہ شجرہ خضر فیض اثر انما الاغسل بالنیات  
 برومند شوم۔ و اما تو فی حقہ الالبابہ و جہی و ہم الکوئل روز شنبہ تاریخ و روز و اسم شہر  
 ربیع الآخر ہجری۔ فدوی در محفل نقین نخل حاضر گردید و درال اشناد و حضور بنیض گنج روز و لفظ فقیر  
 حضرت ایشان بزبان گہر بار ارشاد فرمودند کہ در فقیر حرف فاعبارت از فاقہ کشیدن و بکل شستن  
 است۔ و حرف قاف از قناعت کردن و در شتہ جبجہ گسستن و یا عبارت از یاد و زمان و فراہوشی  
 از ہر دو جہاں و حرف ر عبارت از ریاضت کردن و مجاہدہ نمودن است پس ہر کہ ایسم ساخت کار خود  
 و فقیر پیر و اخوت و فاضل و قاف قرب و یاری در امر رحمت و رویت یافت والا فافضیت  
 و قاف ہر دو یاریاں و راہ رسوائیت نفو بالمد عن ذالک ہم درال روز و ذکر سماع آمد حضرت ایشان  
 فرمودند کہ اہل سماع آتہا اند کہ متوجہ الی اللہ و معرض عن سواہ اند ہر چہ می شنوند از حق می دانند غیریت  
 از نظر ایشان مرتفع شدہ است و می فرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیاء رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ اے  
 کاش من در سماع مردمی و ہم میفرمودند کہ حضرت نظام الدین اولیاء رضی اللہ تعالیٰ عنہ تا آج ہر درین حشر  
 مانند کہ حضرت فرید الدین گنج شکر قدس سرہ روزے از راہ عنایت و توجہ بیفایت بہن ارشاد فرمودند  
 کہ آنچه خواہی از ما بطلب من استقامت طلبیدم و مردن در سماع نخواستم افسوس کہ وقت از دست رفت  
 و ہم می فرمودند کہ در وجد و تواجد فرقتیست و جدبے اختیاری رقص کردن است و تواجد با اختیار و ہم  
 می فرمودند کہ تواجد باریستی نیست نیز در صوفیہ جائز است چنانچہ در مجلس حضرت نظام الدین اولیاء قدس  
 سرہ بود۔ و ہم میفرمودند کہ در مجلس شریف حضرت نظام الدین سماع بود بلا مرا میری بے حضور نشا و امار و بلکہ  
 دست بردست زدن ہم نبود پس انجمن سماع در شرع ہم جائز است چنانچہ در فوائد الفوائد و سیر الاولیاء  
 نوشتہ است و ہم میفرمودند کہ حضرت قطب المحققین خواجہ بہت یار ادبی کاکی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ الا قدس و سماع  
 بہر تم ایس بیت از دار فانی بیکان جاد و رانی رطت نمودند۔ ہمیت کشتگان خجرت سلیم راہ۔

نویسنہ

فائدہ و تحقیق لفظ فقیر



ہر ماں از غیب جان و گریست بہ اللہ اللہ چہ کلام احمد جام ست کہ جام وصال می نوشاند و از دامن ہستی  
میر باند و ہم در آن روز ذکر جامعیت انسان آمد ارشاد فرمودند کہ حضرت امام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ رحمۃ  
واسعہ نوشتہ اند کہ انسان جامع جمیع ممکنات برین پنج ست کہ ہر چہ در ہمہ عالم ست در انسان فقط۔  
ہم موجود کہ انسان منوۃ فلک و خطرات مشابہ ملک استخوان بمنزلہ کوہہا۔ و خون چوں دریا۔ و رگہا راستوا  
بشکل اشجار۔ و ہر دو چشمہاں مثال مہر تاباں و ماہ رخشاں قس علیٰ ہذا لیکن سیگویم کہ انسان جامع  
جمیع ممکنات برین طور ست کہ ہمہ عالم ظہور اسما و صفات ست و انسان منظر ذات و ذات جامع جمیع  
صفات ست۔ و ہم می فرمودند کہ قلب انسان آئینہ جہاں نماست لکن عارف می بیند کہ ہمہ عالم  
در دل من ست بلکہ حق جل و علا ہسم در من جلوہ گریست اکثر اولیا و ریخالت بوحیدت وجود قائل  
ند و لغوۃ انا الحق و سبحانی ما اعظم شأنی و پس فی جنتی سوی السمرین تہند۔ مولانا جام گفتہ۔ ۵

ما نور جمال کبریا کیم  
در ہر چہ نگہ کنی تو ما کیم  
در یاب کہ قطر ذیت ہم

ما آئینہ جہاں نمائیم  
موجود کسند وجود ما نیست  
ہر قطرہ کہ بستگری ز دریا

و عارف نامی مولانا عبدالرحمن جامی ہم باں مقام اشارت فرمود و اند۔ ۵

واجب ز بارگاہ قدم ناہادہ گام  
بر لوح صورت آمدہ مشہود خاص و عام  
در جام عکس بادہ و در بادہ رنگ جام  
ما در میان کثرت موبہوم و اسلم

مکن ز رنگ نامی عدم ناکشید رخست  
در حیرتم کہ این ہر نقش عجیب چیست  
بادہ نہاں جام نہاں آئینہ پدید  
جامی معاد و مبدی ما وحدت بس

وحشی از اولیای عظام بوحیدت شہود قائل اند و میگویند کہ عالم برنگ آئینہ خانہ الیت کہ انوار

آفتاب چہرہ معشوق حقیقی درین تافتہ است۔ ۵

عارف از خندہ می در طمع خام افتاد

عکس ہوئے تو چو در آئینہ جام افتاد

فائدہ مولف گوید عنی عنہ کہ سماع آواز سے راگویند کہ بے آلات باشد و غنا مع آلات ست پس

اختلاف سبج کے از علمای ہجرت غنائیت کہ از نص و استغفر ذمین است قطع متہم بصوتیک حرمت

غنا ظاہر ست کہ مفسرین ہوا غنا نوشتہ اند و آیت کریمہ و من الناس من شئنی ہو لکدین ہم ازین قبیل



و احادیث ہم در حرمت غنا بسیار اند چنانچه الشیطان اول من ناس و اول من یفشی  
 و دیگر الغنا یمنیث البفاق فی القلب کما یمنیث البقله پس اختلاف علما در حرمت سماع است  
 نه در غنا و شنیدن آواز نسا و امارو هم داخل ہیں قسم است پس سماع یعنی آواز سے کہ از نسا و امارو نسا  
 و مزایر ہم بنود اہل قلوب را کہ ذوق و شوق و وجد و بخودی و اضطراری و انوار و اسرار و ترقیات  
 می بخشد بشر و طبع کہ متصفین نوشته اند جائز است و الا فلا

روز چهارشنبه تاریخ نیر و ہمسہ شہر مذکور در حضور فقیر کجور حضرت ایشاں

حاضر شدم و در آن وقت تفسیر سورۃ الکافرون بلسان عبد افشاں ارشاد فرمودند سخن و رنای و منوہ  
 افتاد کہ اہل شرک نسبت تر و دقتیرو و تلون او امر عجیب اقدس الہی جلشانہ میسازند نفوذ باللہ عنہا فرمودند  
 کہ حق سبحانہ تعالیٰ حکیم مطلق است و بنی آدم مثال مریض و پیغمبران بزرگ عطار و صحافت بسان نسخ  
 پس در ہر زمان بر عایت موسم و امر جبہ حکیم نسخہ می نگار و چرا کہ غرض حکیم شفا ہے مریض است پس حق  
 تعالیٰ مناسب ہر قرن نسخہ ہدایت بنی آدم بہ پیغمبران الوالغزمی فرستاد حتی کہ پیغمبر علیہ من الصلوٰۃ افضلہا  
 و من التسلیات اکملہا جلوہ ظہور یافتند مناسب ہر وقت با حضرت احکام نازل شدند بعد ازاں  
 ذکر امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد فرمودند کہ تعریف حضرت مجدد قدس سرہ چہ بیان  
 توان کرد کہ مقابل اولیاء ہزار سال یک وجود مبارک ایشاں است و ہم می فرمودند کہ حضرت خواجہ  
 خواجگان پیرچران قانی فی السواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند کہ شیخ احمد انصاری بیست کہ مثل  
 ماہر اراں ستارگان و رسایہ جنت ایشاں گم اند و معارف شیخ احمد قابل مطالعہ انسبیدہ کرام اند علی نبینا  
 و علیہم الصلوٰۃ والسلام و ہم میفرمودند کہ شیخ عبدالحق دہلوی رحمۃ اللہ علیہ در رسالہ خود نوشتہ اند کہ من در  
 بارہ حضرت مجدد و فکر کردم ناگاہ آیتے کہ در بارہ رفع اشتباہ حضرت موسیٰ علی نبینا و علیہم الصلوٰۃ و التسلیات  
 نازل شدہ است و در دل من وارد شد پس حضرت ایشاں فرمودند کہ ازینجا معلوم شد ہر کہ معتقد حضرت  
 مجدد است موسیٰ است و ہر کہ منکر است فرعونے است نفوذ باللہ عنہا و ہمسہ میفرمودند کہ شیخ عبدالحق رحمۃ  
 اللہ علیہ خلاص نامہ خواجہ حسام الدین احمد خلیفہ حضرت خواجہ باقی باللہ رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند در  
 آل ترقیسم نمودہ کہ میان شیخ احمد سلمہ اللہ تعالیٰ می آیند احوال دل من دگر گون گشتہ و غشاوہ بشری  
 و در دل من تمنی و بخاطر آمدہ کہ بایچنین بزرگان بد نباید بود پس از لفظ غشاوہ معلوم شد کہ اعتراضات



ایشان ہمہ ازراہ بشریت و انسانیت بودند ازراہ حقیقت این سخن جواب ہما عتراضات شیخ ست پس در  
 آل اثنا ذکر فضیلت حضرت حضرت یعنی حضرت خازن الرحمۃ خواجہ محمد سعید و عروہ و ثقی حضرت خواجہ محمد  
 معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہا آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ نور اللہ مرقدہ فرمودہ اند  
 کہ اولاد شیخ احمد پارسے جو اہراند ہمیں فرمودند کہ حضرت تائبہ انتہا مقامات حضرت مجدد الف ثانی قدس  
 اللہ تعالیٰ بسرہ السامی رسیدہ اند پس عرض کردہ شد کہ حضرت قاضی ثنار اللہ بانی تہ رحمۃ اللہ علیہ  
 نوشتہ اند کہ حضرت خواجہ محمد معصوم رضی اللہ عنہ تجدید شرکت دارند حضرت ایشان فرمودند کہ شرکت تجدید جزا  
 نمیتوان گفت مگر حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ در حق ایشان فرمودہ اند کہ معاملہ ما و تو مثل معاملہ  
 صاحب شرح وقایہ است بچند خود کہ جدا و وقایہ آنچه تحریر میکرد صاحب شرح وقایہ یاد و حفظ میساخت  
 یعنی آنچه معارف بر من کشوف شدہ اند تو آنرا حاصل کردہ ای سہ

تو یک تختہ زیر لوح نگذاشتی ہر آنچه ہنہا دم تو برداشتی

بعد ازاں در مجلس شریف اتفاقاً ذکر میر غیاث الدین کہ از خلفا رحاجی غلام معصوم رحمۃ اللہ علیہ  
 بودند آمد حضرت ایشان بزبان فصاحت بیان این شعر میر غیاث الدین ارشاد کردند و فرمودند  
 کہ صاحب ذوق و شوق بودند سہ

قوس ابرو بہا تر کشش ترگاں بکشا تا و کج بر بگر زاہد شکاک انداز

روز پنجشنبہ تاریخ چہارم شہر مذکور در حضور پر نور حاضر شدہ مشرف بشرف  
 آستان بوسی گردیدیم شاہ گل محمد غزنوی کہ از خلفا حضرت ایشان اند استفسار طریقہ توجہ خواستند  
 حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ طریقہ توجہ حضرات علیہ نقشبندیہ مجددیہ منظر یہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم  
 اجمعین کہ بہار رسیدہ است و بیال خود یکم بریں پنج ست کہ اول فاتحہ برار و اح طیت بہ حضرت امام  
 الانبیاء و سید انبیاء محمد مصطفیٰ علیہ و علی آلہ من الصلوٰۃ افضلہا و من التسلیات اکملہا و حضرات پیران  
 کبار و مرشدان کاشف اسرار خصوصاً خواجہ جگان پیر پیران حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند  
 و خواجہ سعید اللہ احرار و حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی شیخ احمد سہرندی و حضرت مرزا صاحب  
 منظر اسرار و مصدر النوا و قطب دماں حضرت جان جانان رضی اللہ تعالیٰ عنہ و عنہم اجمعین خواندہ و دعا  
 و تضرع از جناب الہی نمودہ و استمداد از پیران خواستہ متوجہ بطرف قلب طالب فی شوم باینطور



کہ قلب خود محاذی قلب طالب ساخته بہت ینمایم و نور ذکر کی کہ از پیران کبار قلب من آمدہ است  
 و در قلب طالب القامی کہ نمی گنجی کہ قلب طالب فا کر میگردد بعد ازاں بلطف روح و سر و غنی و اخنی بطریق سابقہ  
 ذکر القامی سازم و رہہ توجہ و رہہ لطیفہ ینمایم بعد ازاں متوجہ بطرف خطرات قلب طالب گشتہ بہت خیال  
 از الہی گنجم باز بحضور جمعیت القامی گنجم و از بہت قلب خود انجذاب قلب طالب بسوی بالکینم باز بہین  
 طریق بہ لطیفہ نفس و عناصر اربعہ و در قلب مراقبہ احدیت کہ مسمی اسم مبارک اللہ است جامع جمیع صفات  
 کمال و منزہ از نقصان و زوال تصور کنند باز مراقبہ معیشت و ہمو حکم اینا کنند تم می سازند یعنی ہر لحظہ  
 و ہر لمحہ معیشت الہی در دل خیال میکنند بلکہ در ہر لطیفہ از لطائف بلکہ در ہر برگ و پے بلکہ در تمام عالم  
 معیشت سبحانہ بچوں و بینوں چنانچہ نفس قرآنی براں ناطق است تصویر می سازند و تجلی افعا لے و وحدت الوجہ  
 و ذوق و شوق و استغراق و بخودی و آہ و نعرہ و وجد و تواجد حاصل میشود بعد ازاں در لطیفہ  
 نفس مراقبہ اقربیت سخن اقرب الیہ من جبل الوریۃ میکنند و فیض این مراقبہ بلطفہ نفس با شرکت لطف  
 عالم امر وارد میشود باز بحضور والایں عاصی پر معاصی عرض نمود کہ توجہ برائے از الہ مرض بچہ طور عطا  
 می فرمایند حضرت ایشان فرمودند کہ طریقہ توجہ از الہ مرض در قدما برد و نہج بود سیکے آنکہ مقابل مرض  
 نشستہ تصور صحت مریض ساختہ متوجہ الہی شدہ می نشستند و دیگر آنکہ بہت و خیال سلب مرض  
 از مریض کردہ بر خودی اندازند چنانچہ حضرت مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ برائے عیادت مریض رفتہ کہ  
 بر رولش بسیار ورم بود مولانا توجہ ساختند تا آنکہ ورم او بر روی مبارک مولانا ظہور کرد و حضرت  
 قیوم زمان مرزا جان جانان قلبی و روحی فدایہ قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ السامی توجہ بہت از الہ مریض براں  
 طور می فرمودند کہ محاذی مریض نشستہ در میان مریض و خود قدح آب با چادر سفید و یا چیز دیگر نہادہ  
 بہت سلب مرض از مریض ساختہ براں می انداختند باز حضرت ایشان فرمودند کہ من از الہ مرض از جسم  
 مریض پس پشت او می سازم باز بحضور اقدس مولوی شیر محمد صاحب عرض نمودند کہ توجہ بہت حصول کشف  
 بچہ طور می فرمایند حضرت ایشان فرمودند کہ متوجہ بطرف طالب شدہ نوریکہ در قلب است و در مردمک چشم  
 القا کنند ہم حضرت ایشان میفرمودند کہ توجہ بہت از الہ جبل نسبت و ریں طریقہ می فرمایند یعنی  
 رفع جبل قلب طالب ساختہ القاء و راک می نمایند و نیز حضرت ایشان میفرمودند کہ طور طفرہ ہم در  
 در طریقہ است ہر گراہیخواہند کہ عبور بر مقامات عالیہ زود و شتاب گردد و انوار اسرار مقام عالی بر طالب



القائم کنند باین طریق کہ خود را در آن مقام داخل کرده انوار آن مقام بر قلب طالب می اندازند و در آن وقت مولوی شاه محمد عظیم صاحب حاضر بودند عرض کردند کہ انوار آن مقام آورده بر طالب اندازند یا طالب را بہت در آن مقام داخل میفرمایند حضرت ایشان فرمودند کہ شاہیں طور بکشد و نیز حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ قدس اللہ سرہ باین طور تفصیل مقامات نمی فرمودند۔ چنانکہ من تفصیل میکنم و ہم مرا الہام ربانی شدہ است کہ از سینہ تو طریقہ برآمدہ است و نیز حضرت ایشان فرمودہ اند کہ طریقہ توجہ جامعہ کثیرہ کہ میکنیم اینست کہ قلوب ہمہ جماعت بنحیای محبت متعین شدہ تضرع بجناب حق جل و علا سہنمائیم کہ الہی ہر یک را بمقام خود فیض رساں پس بہت خود بسوسے ہمہ قلوب متوجہ میسازم از تفضل الہی ہر یک را عروج و لقم می شود پس در آن وقت ذکر ذوق و شوق در حضور آمد حضرت ایشان فرمودند کہ طالب ذوق و شوق و کشف و کرامات ہم طالب خدا نیست حل شانہ طالب را باید کہ طلب ذات بخت کند و ہر چہ کہ در راہ آید نفی سازد و بگوید کہ نیست ہیچ مقصود بجز ذات پاک و نقل فرمودند کہ بہ حضرت پیر و مرشد ما قلبی و روحی ندادہ در ابتدا ر حال مساکفت کہ فلا شخص طالب ذوق و شوق و کشف کرامات ست فرمودند ہر کہ طالب این شعبہ است اورا بگوئید کہ از خانقاہ من بروید و نزد من نیائید پس این خبر بہا رسید در حضور پرنور حاضر خدم و عرض نمودم کہ حضرت چنین فرمودہ اند یا نہ حضرت ارشاد ساختند کہ بے من گفتہ ام من عرض نمودم کہ باز مرضی حضور صیت فرمودند کہ در اینجا سنگ بے نمک لیسیدن ست اگر کسی طالب بے این چیزگی باشد نزد من بیاید والا لایس من عرض نمودم کہ مرا ہمیں منظور ست فرمودند خوب بیائید۔

ما برائے استقامت آسیدیم      نے پے کشف و کرامت آسیدیم

و نیز حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت قیوم زماں قطب جہاں عارف بلند سیر قبلہ عالم خواجہ محمد پیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ سر مبارک خود بر قلب طالب نہادہ توجہ میفرمودند و مناقب حضرت قبلہ عالم بسیار بیان ساختند و در تعریف حضرت خواجہ ضیاء اللہ کہ از اعظم خلفاء حضرت قبلہ عالم بودند فرمودند کہ ہر کہ دیدن نسبت مجیدی مجسم خواہد خواجہ ضیاء اللہ رحمتہ اللہ علیہ را بیند و نیز فرمودند کہ حضرت خواجہ ضیاء اللہ در آخر شب گریہ و زاری میکردند و مردمان را زجا و تنبہا بیدار میداشتند و میگفتند کہ ای واسے بر شما کہ دعوی محبت الہی میزنید و یار محسوب شما بیدار ست و متوجہ بشما است و شما خفتہ آید



و غافل از دور و دعوی محبت شما و روغ گویند والا حال عاشقان اینست ۛ ۛ

مجنون بنیال زلف لیسے در دشت

در دشت کج تجوی لیسے می گشت

میگشت بدشت و بر زبانش لیلی

لیلی میگفت تا زبانش می گشت

بعد ازاں در مجلس شریف کسی گفت کہ سبحان اللہ عجیب اکابران این طریقہ شریفہ اند کہ از بہت و توجہ بقاماتے کہ در خیال و وہم نمی آیند میرسانند حضرت ایشان فرمودند این برکات از جناب حضرت امام ربانی مجد و الف ثانی است قدسنا اللہ تعالیٰ باسمہ ارہ السامی کہ بجمہت کیفیات ہر مقام می آیند والا در طریقہ دیگران مجاہدات و ریاضات شاقہ می کشند و حصول این دولت عظمی و موہبت کبری کم دست می دہد ۛ ۛ

آنگہ بہترین یافت یک نظر فہمیں دیں

سخرہ کنند بر وہ وطنہ زندہ چہ

و نیز حضرت ایشان می فرمودند کہ این ہمہ عنایت حضرت خواجہ بہار الدین است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ در سجدہ رفتہ دعا و التجا بجناب کار ساز حقیقی جاوید عظمہ کردہ بودند کہ الہی امر طریقہ عنایت کن کہ البتہ موصل باشد حقیقی مہیب الدعوات دعا ی ایشان استجاب فرمود و طریقہ عنایت کرد کہ البتہ موصل است و نیز حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند قدسنا اللہ تعالیٰ باسمہ ارہ السامی فرمودند کہ در طریقہ ما محرومی نیست و در طریقہ ما مجاہدہ نیست و ما مراد اینم و در طریقہ ما اندراج النہایت فی البدایہ است ۛ ۛ

اول ما آئندہ مستہی

آئندہ ما جیب متناتہی

حضرت ایشان فرمودند کہ معنی اندراج النہایت فی البدایہ این است کہ دریں طریقہ علیہ حضور و آگاہی کہ عبارت از توجہ الی اللہ است و را ابتدا پیدا می شود و جمعیت و بخیطری یا کم خطرگی دست می دہد و تا بانجام میرسد کہ ہرگز خطرہ غیر در دل نمی آید اگر ذمنا عمر سزا سالہ یا بدخیال ما سوا خطیر دل نمیکند و پس ہمیں انتہاء دیگران است و یا معنی این کلام شریف این است کہ دریں طریقہ جذبہ مقدم است بر سلوک و در طرق دیگران جذبہ موخر و نیز حضرت ایشان این شعر خواندند ۛ ۛ

از قتل من سترس کہ دیوانیاں حشر

بجرم کنند بہر تو صدمے گناہ

روز جمعہ تاریخ پانزدہم شہر مذکور این غلام بچہ عالی مقام حاضر شد حضرت ایشان



فرمودند که آدمی را باید که در هر وقت متوجه الی الله باشد و در هر وقت از اوقات و در هر فعل از افعال تفر  
الوار و اسرار و فیوض و برکات مثلاً چون نماز خواند خیال کند که انوار و برکات بجه کیفیت می آیند و بوقت  
خواندن قرآن بجه طوری آیند و بخواندن و درود چنین می آید و به تهلل لسانی چه برکات دست می دهند  
و از مطالعه احادیث چه اسرار شکست می شوند و برین پنج خیال مضرت نماید از هر منہیات و منہیات مثلاً از لقمه  
شبهه چه ظلمت می آید و از غیبت چه ضرر بباطن رسیده و از دروغ چه ظلمت بر دل آمد علی بن القیاس  
از جمیع منہای ضرر خود فهمید و احقر از نماید تم کلامه الشریف را قسم گوید که طالب را باید که در هر لحظه و  
هر لحظه در خود خیال کند که چه چیز از من سرزد شده است اگر موافق کتاب و سنن است شکر بجا آورد  
و اگر خود باشد مخالف قرآن حدیث است توبه و استغفار نماید گناه پوشیده و را توبه پوشیده و گناه  
ظاهر را توبه آشکارا کند و در توبه کردن درنگ نکند چه اگر انا کاتبین در نوشتن گناه توقف می کنند اگر  
شخص توبه کند گناه نمی نویسد و الای نگارند و نیز حضرت ایشان قبل از حلقه لفظ مبارک الله و سه  
بار جهر گفتند در آن وقت کیفیتی که برین فدوی روفا بیان آن در تحریر نمی آید و حضرت ایشان بسم  
در آن وقت دست مبارک بالا ساخته و رجب مالتی شدند و بر زبان مبارک بے احتیایان شعرانند

این چه احسان است قربانت شوم

ای خدا قربان احسانت شوم

پس شخصی در حضور حاضر شد و استعانت بطلبین ذکر ساخت حضرت ایشان قلبی و روحی فدا فرمودند که بآ  
خود را بکام بچیان لفظ مبارک الله و رسم اول الضمها و در ثانی بکون یا بخیا یا بک بوضع اوزیمستان  
چپ بقاعله و انگشت بیست و یکم بر طبر که گویا لفظ مبارک الله در دل می آید بجا از گفتن لفظ مبارک الله بستی می آید بخواه کند و  
مقصود من تویی و رضای تو محبت و معرفت خود به پس برین منظر مد او مت نمود باشی بعد از آن شخصی دیگر  
عرض نمود که یک مرد عالم است و لماؤه حیت از حضرت دارد و ما کن میگوید که من در چند جا خدمت بزرگان  
و جس دریافت کرده ام الحال مرا طاقت نمانده است حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در دار القیمن  
بجایده نیست مگر وقت قلبی که عبارت از توبه دل بسوسه ذات الهی و نگه داشت خطرات گذشته  
و آینده از دل هر لحظه و هر لحظه این دوشی باید کرد و نگه داشت خطرات گذشته و آینده بر این طور باید کرد  
که چون خطره در دل آید که فلاں کار در زمان گذشته بجه طور شده بود و من وقت از دل دفع کند که تمام  
قصه در دل نیاید و یاد در دل آید که در فلاں جا میروم و در آنجا اینچنین کار کنم و در آنکار این صنعت است



ایں دفع کند۔ حاصل آنکہ چوں خطرہ غیر خدا آمدن خواهد بود وقت دفع کند۔ و در دل آمدن ندید پس  
 در آن وقت ذکر توبه آمد حضرت ایشان فرمودند کہ توجہ سریع التاثر بریں طوری شود کہ صورت خود را  
 صورت مرشد خود تصور کند و مراقبہ محبت ملحوظ داشته توجہ بہت بر قلب طالب نماید البتہ طالب را  
 ذوق و شوق دست میدہد عتایار کرد و میلش بکہ باشد و نیز در حضور ذکر تزویج صوفیہ  
 آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت واقف اسرار کاشف انوار خواجہ عبید اللہ احرار رضی اللہ تعالی  
 عنہ میفرمودند کہ از من گناہ ہے سر زود شدہ است۔ اگر پنج صد سال زندہ مانم و توبہ واستغفار بجا آورم  
 کفارت آن نمی شود یا راں مجلس عرض نمودند کہ کدام گناہ بوقوع آمدہ فرمودند لکاح پس خیال باید  
 ساخت کہ با وجود این حشمت ظاہری انجمن حضرت باطنی دارد و احوال کارخانہ ظاہری ایشان  
 ظاہر و باہر مشہور و معروف است کہ مولانا جامی رحمۃ اللہ علیہ در شان ایشان نوشته اند : ۵

چون فرزند ربای شای آمدم | بستہ بر عبید اللہی آمدم

و نیز شخصی از حضرت ایشان عرض نمود کہ حضرت مرزا صاحب قبلہ مسطر رحماں جان جان  
 رضی اللہ تعالی عنہ را از طریقہ قادریہ ہم فائدہ رسیدہ است یا نہ حضرت ایشان ارشاد  
 فرمودند کہ فیض حضرات نقشبندیہ و قادریہ و چشتیہ حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بلسانہ السامی  
 را کہ رسیدہ است حضرت مرزا صاحب قبلہ را ہم حاصل شدہ است و فائدہ از روح مبارک حضرت  
 غوث الاعظم محبوب سبحانی شیخ عبدالقادر سیانی و از روح حضرت قطب المحققین خواجہ قطب الدین  
 بختیار کاکی ہم حصول گردیدہ است و فیضی کہ از روح حضرت غوث الواصلین خواجہ بہار الدین  
 نقشبند است ظاہر و باہر است۔ بعد از ان تذکرہ حدت توجہ در حضور والا آمد حضرت ایشان فرمودند  
 کہ یک روز میاں کرامت اللہ را در جنب شدت شد من دست خود بر ان نہادہ ہست نمودم نے  
 الحال در دور رخ شد بالکلیہ و در حضور میاں کرامت اللہ ہم موجود بودند اقرار نمودند و نیز حضرت  
 ایشان فرمودند کہ روزے توجہ بر کشتی رواں کردم استادہ شد پیر روز شنبہ تا سحر  
 شانزدہم شہر مذکور فقیر در حضور پر نور حضرت ایشان حاضر شد و عرض نمود کہ در طریقہ  
 نقشبندیہ چہ چیز فرض است ارشاد فرمودند کہ دو چیز وقت قلبی و نگہداشت خواطر و ایضا ذکر مسئلہ  
 زکوٰۃ در حضور آمد حضرت ایشان ارشاد نمودند کہ زکوٰۃ بعد یک سال لازم می آید لیکن من ہمو وقت



که مبلغان دوس می آیند ادا می کنم. و ایضا فرمودند که از حضرت شیخ ثعلبی در شخصی مسئله زکوة بر سر حضرت شیخ  
فرمودند که بر یک صد روپیه مبلغ دور و پیر هشت آنه بعد یک سال میشود لیکن قول ما اینست که مبلغ  
دور و پیر هشت آنه میدهم و یکصد روپیه هم براه الهی جلت عظمه تصدق میکنم و ایضا در مجلس شریف  
تذکره مقام وصل عریانی آمد ارشاد فرمودند که در کمالات وصل عریانی میسر میشود و آن عبارت  
است از تجلی ذاتی که معراست از اعتبارات تعینات و در ارالور است از اطلاق صفات و در انجا  
بجز ذات بحت دیگر نمیتوان گفت و در آن مقام نصیب سالک بجز یاس و ناامیدی و محرومی نیست  
هر چند وصول است حصول نیست و نه ذوق است نه شوق نه آه است نه نعره نه وجد است نه توجیه  
نه استغراق است نه بخودی اینهمه احوال در ولایت قلبی حاصل میشوند که ابتدائے این خاندان  
است و در اینجا یعنی کدانتها نسبت خود هم در ادراک سالک نمی آید و ایضا حضرت ایشان فرمودند  
که احوال قلب که بر سالک می آیند نسبت آن مثل باران شدید هویدای می گردد. و بعد از آن چوں از  
قلب عروج می کند و به لطیفه نفس سیر واقع میشود نسبت آن مانند بارش خفیف جلوه گر میگردد و چوں  
از لطیفه نفس موافق بالامیر و دین هر قدر که عروج نماید نسبت مفهوم نمی شود و استهلاک و انحلال  
زیاده تر میگردد و نسبت باریک تر صورت شبنم بنظمی در آید. سه تا یار که خواهد و پیش بکشد  
روز یکشنبه تا پنجشنبه هم شهر مذکور فقیر و محفل فقیه منزل حضرت ایشان حاضر شده  
شرف آستان بوس حاصل کرد. و حضور ذکر نکاح آمد ارشاد فرمودند که صوفی را نکاح کردن نشاید  
و صحبت نساء نباید و ایضا فرمودند که در آداب المریدین حضرت شیخ الدین ابو نجیب عبدالقاهر  
سهروردی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشته اند که فی زمانه نکاح نباید کرد پس واسے بران صوفی که  
که درین زمانه باین امر دست دراز نماید. و ایضا فرمودند که حضرت غوث الثقلین محبوب سبحانی سید  
می الدین ابو محمد عبدالقادر جیلانی الحسینی رضی اللہ تعالیٰ عنہ چوں عقد نکاح بستند صوفیه  
آن ناں متعجب شدند حضرت فرمودند که من این امر از امر ربانی کرده ام و ایضا فرمودند که صوفی را ترک  
و تجرید و روگردانی از دنیا و انحراف از ماسوی اللہ و خلوت و دوری از صحبت اغنیایا باید کرد  
و نکاح مانع این چیز است چرا که در نساء صبر و توکل و قناعت نمیشود الا ما شاء اللہ که بعضی از بزرگان  
صاحب توکل می باشند و نسبت باطنی می دارند چنانکه نقل است که حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ



برائے زیارت خانہ کعبہ معظمہ رقبہ بودند بے زاد و راحلہ و بے خدام و رفقا ناگاہ شخصی دیگر در راہ ملاقی شد پس سیدند کجا میروی آن شخص گفت من نیت حج میروم ارادہ کرده ام کہ تنها بے زاد و راحلہ بروم حضرت فرمودند من ہم چنین کرده ام غرض آن شخص ہمراہ حضرت بقامی رسید ناگاہ عورتی برہوا پر واز نمودہ نزد ایشان آمد و گفت من از حبش نورشام شاہدہ نمودہ ام امروز دعوت شما بر ماست ایشان قبول کردند چون وقت طعام آمد دیدند کہ یک خوان طعام از آسمان بر زمین فرود آمد و روشش ناں و سہ ظروف ادا م و سہ کوزہ آب پس آن زن سہ حصہ ساخت یک حصہ خود گرفت و دو حصہ ایشان را داد و گفت انکم اللہ تعالیٰ پر داخت مہمانان ما ساخت پس آن عورت برہوا پر واز نمود و حضرت مع آن شخص دیگر در خانہ کعبہ معظمہ رسیدند بعد ازاں از قضاء الہی آن شخص دیگر در نجافوت شد باز دیدند کہ ہوں عورت حبشی برہوا می آید حتی کہ بر خانہ کعبہ فرود آمدہ نزد حضرت حاضر شد و گفت کہ امی محی الموتی زندہ کن این شخص را پس از حکم الہی جلشانہ آن شخص زندہ گشت و برخاست. و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ در وصال حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ سہ روایت اند نہسم و یاد و ہم و ہفتم شہر ربیع الثانی راقم گوید یعنی عنہ تاریخ ولادت و عمر و ارتحال حضرت غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ در یک بیت نظم نمودہ است بہ بیت

تولد عاشق محال شدہ عمر وصالش دال تو معشوق الہی

و ایضا شخصی برائے بیعت در حضور حاضر شد حضرت ایشان ہر دو دست او بدست مبارک خود گرفتہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب و اتوب الیہ سہ بار خوانید بعدہ آمین باللہ و ملائکہ و کتبہ و رسلہ و الیوم الآخر و القدر خیرہ و شرہ من اللہ تعالیٰ و البعث بعد الموت آمین باللہ کما ہو با سماء و صفاتہ و قبلت جمیع احکامہ خوانید ند و کلمہ شہادت یکبار و کلمہ طیبہ سہ بار تا بہ لا الہ الا اللہ خوانید بعد ازاں آن شخص را پر سیدند کہ تو در کدام طریقہ ارادہ بیعت داری آن شخص عرض نمود کہ خاندان قادریہ حضرت ایشان فائقہ بار و اح حضرت غوث الاعظم و جمیع اولیا سلسلہ علیاوریہ خوانند و ذکر قلبی کہ معمول حضرات نقشبندیہ است تلقین فرمودند شیخ و برکات در آن وقت در مجلس شریف بسیار ظاہر شد.

روز ووشنبہ تاریخ ہشردہم شہر مذکور مجلس شریف حاضر شد م و در آن روز



عرس حضرت محبوب الہی نظام الدین اولیاء بود من از حضرت ایشان مرخص شدہ زیارت مزار  
 براوار حضرت نظام الدین رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتم تمام روز را بنجا ماندم بوقت شام در حضور آدم  
 یابین سیراب کلام فیض نظام حضرت ایشان مستفید نگردیدم مگر وقت شام چون بحضور والا حاضر  
 شدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ہر کہ فاتحہ بنام بنی از انبیاء عظام و یا ولی از اولیاء کرام  
 خواندہ متوجہ بطرف آن بنی و ولی شدہ نشیند از فیضش البتہ بہرور گردور و زہر شنبہ تار مع  
 نوزد ہمسہ شہر مذکور فدی و مغل فیض منزل حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ حضور  
 و تہم است کیے حضور نو کمرست و راول حال کہ لطائف ذاکر میگردد نگہداشت آن باید کرد۔ دوم حضور  
 مع اللہ کہ آنرا در طریقہ مایادداشت و توجہ و آگاہی در حضور میگویند و در طرق دیگر شہود خواندہ و آن بیانی  
 دل بہت بسوئے اوسجائے چوں این حاصل شود نگہداشت این ضروریست حتی کہ ملکہ دل شود و  
 حضور دائمی گردد و غفلت راہ نیابد اگرچہ در ظاہر بمعالمہ دنیا مصروف باشد لیکن در باطن با وسجائے  
 مالوف بود چنانکہ گفتہ اند دل بہار و دست بکار و این حضور دائمی نزد حضرت محی الدین ابن العربی  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ وقتی میسر شود کہ در خواب ہم غفلت از حضرت رب العزت نیاید و زود ما و قیاس کہ  
 چوں از خواب بیدار شود دل را آگاہ یابد و زود مولانا جامی و تہیکہ متوجہ بدل شود دل را بہشت  
 ذات یابد حضور دائمیست و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ خطرات در مرتبہ ولایت ضرر میرسانند  
 و در مرتبہ کمالات نبوت خطرہ نیک مضر نیست چنانکہ حضرت امیر الاولیاء امام الاصفیاء عمر بن الخطاب  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ در مین صلوة تدبیر غزا باعدائی خدا و درستی صفوف لشکر میفرمودند و حضور ایشان ازین  
 خیالات از دل نمی رفت چنانکہ مشاہدہ آفتاب کہ از تخیلات دل از نظیر نمی رود و این کمال حضور  
 و مشاہدہ است حق تعالیٰ میرہر گزاند۔ ۵

داد کم تر از کج مقصود نشان	اگر مانر سیدیم تو شاید برسی
بعد از اں در حضور ذکر طعام صوفیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ کیے رضامتی نفسست ویکے حق نفس و رضائے نفس غذا کے ملکوت و لطیف و بسیار خوردنست۔ و حق نفس آنکہ چندان خورد کہ توانای فرومن و سمن باقی ماند را قم گوید یعنی عنہ چنانکہ بزرگے گفتہ است ۵	نہ چندان بخور کزدہانت بر آید
نہ چندان بخور کزدہانت بر آید	نہ چندان کہ از ضعف جانت بر آید



وایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ در خانقاہ حضرت نظام الدین اولیاء رضی اللہ عنہ صوفی  
 گدائی می کردند یکروز تا چند روز آنرا می خوردند و ایضا فرمودند کہ بعضی صوفیہ مزدوری میکردند  
 و میخوردند چنانکہ احمد سبکی رحمۃ اللہ علیہ کہ پسر ہارون رشید بودند ہر روز بہت مزدوری می کردند و تا  
 شش روز مزدوری میکردند و میخوردند و در عبادت حق جل و علا بسر می بردند و گاہی از خانہ ہارون رشید  
 بخوردند و مسجد استقامت می داشتند و روزے ہارون رشید نزد ایشاں آمد و گفت ای پسر تو  
 مرا رسوا کردی مردمان میگویند کہ پسر بادشاہ با خیال تباہ است ایشاں فرمودند ای پدر ترا از من  
 رسوائی نیست از تو مرا البتہ تنگ می آید ہارون رشید گفت بچہ طور فرمودند کہ این طائران کہ ہر موا  
 پر و از می گشتند اینہار اطلب کن ہارون رشید آنہارا آواز داد و طائران بالا تر رفتند باز ایشاں  
 اشارہ فرمودند طائران بہو منظور پیش ایشاں آمدہ الیستادند پس ایشاں گفتند کہ مشاہدہ نمودی کہ  
 از آواز تو میگریزند و از اشارہ من می آیند پس احمد سبکی بشہری و بلدئی دیگر رفتند یک لعل در  
 بانوے ایشاں والدہ ایشاں بست و یک قرآن مجید برائے تلاوت ہمراہ بردند چوں دریاں  
 مقام رسیدند و رخت بر روی معماران ہر روز بہت مزدوری میکردند و در محراب سجہی بود در آن شش  
 روز خلوت می نمودند و سستی و کمی چنانکہ عادت مزدوران است ایشاں در مزدوری نمیگردند امیر کہ مالک  
 آنجا بود مشاہدہ کرد و معتقد ایشاں گشت کہ این عجب شخص اند کہ در مزدوری بیج نقصان نمیکنند و  
 بیخ وقت نمازی خوانند و لقمہ ایشاں بعات قدیمہ یکبار ہر روز بہت برائے مزدوری نیاہند امیر  
 از مزدوران پرسید کہ فلاں شخص امر و زجر انیادہ است و کجا سکونت دارد شخصے گفت کہ در قلعہ  
 مسجد آنمزد قیام دارد و طبیعت او طویل است امیر نزد ایشاں رفت و عیادت نمود و مراہم اقلص  
 بجا آورد ایشاں را بیماری شدید بود فرمودند کہ نہ وصیت من اند اگر بجا آری امیر عرض کرد  
 کہ آنچه ارشاد شود البتہ بجا خواہم آورد فرمودند کہ من پسر ہارون رشیدم و از دگاہی چیزے نگرفتہ  
 ام مگر این لعل کہ بزور ہر بازوے مالبتند و یک کلام ہمہ مجید من از خود ہمراہ آورده بودم پس  
 احوال آن ہر دو نزد من موجود اند پس اول وصیت این است کہ این ہر دو امانت بہ ہارون رشید  
 رسانید دوم آنکہ من در تمام سہرہی کلمے موافق رضای او سبحانہ تعالیٰ نکرده ام و بجز تقصیر و عییاں  
 از من بظہور نیامدہ لازم کہ بجز مرگ و سیاہ کردہ من در گردن من اندادند و در تمام شہر گویم



ہو چہ بگردانند و بگویند کہ ہر کہ بندہ کسی باشد وافرمانی صاحب خود کند حال او پس خواهد شد۔ سوم آنکہ نشان قبر مانند این وصایا فرمودند و از بچان قانی ارتحال نمودند۔ امیر البیارتاسف قائم گشت و خواست کہ موافق وصیت سن بگردن بستہ بگردانند و از غیب ندائی لاریب بگوشش آمد کسے بے ادب اینچیں بے ادبی از مقربان مایکینی و از غضب ماننی ترسی۔ و ایضا ذکر فقر و درویشی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ درویشی اکابران سابق میکردند کہ بر مجاہدات و ریاضات قیام می ورزیدند و طعام میل بعد از ایام کثیر بخورد و حق نفس ادا میکردند و رضای نفس ترک می ساختند و مرا از نام بردن درویشی شرم می آید کہ در سن طور تصوفین متقدمین نیست پس فرمودند ع عیبہا جملہ بگفتی تہنرش نیز بگوہ۔ در سن توجہ الی اللہ و از غیر او انحراف کلی از تفضلات ایزوی ست و بجز حق و رضای حل و علا مقصودے و مطلوبے در کونین نی شمار مست لقای یارم و مدہوش دیدار نگارم از دنیا و آخرت کارے ندارم۔ ۵

خاکے شوم و زیر پائے تو زیم  
از بہر تو میسر دم و برائے تو زیم

خواہم کہ ہمیشہ در پو آئے تو زیم  
مقصود من نخستہ ز کونین تو نی

و ایضا حضرت ایشان بعضی اوقات در کمال شوق الہی حل جلالہ این رباعی بعشق تمام بے اخت یار میفرمودند۔ ۵

رضواں ز تعجب کف خود بکف زد  
ابدال ز بیم خجک بر مصحف زد

حوراں بنظارہ نگارم صف زد  
یک خال سیمہ براں رخ مطرف زد

و ایضا این بندہ عرضی متضمن حالات خود بجنور گذرانید حضرت ایشان در جواب اس سطری چند ارقام فرمودند از ابر کا ایراد میسنایم و آل نیست ۵

بسم اللہ الرحمن الرحیم۔ رقم شریف رسید بمضامین مندرجہ اش سرور گردانید اللہ تعالیٰ شایا بقامات علوم و معارف ابار کرام رساند و سیر قلبی تلونیات بسیار پیش می آیند اینہما ز تلونیات ست سعی فرمایند و بجناب الہی سبحانہ التجا نمایند کہ احوال باطن بہ تمکین برسد و حضوری کہ حضرت حق سبحانہ را بذات مبارک است پر تو آں بر باطن شریف ظہور نماید حضور بے غیبت میر از جہت فوق کہ متوہم میشود۔ و دام پذیر و شامل جمیع جہات گردد تا نسبت نفث بندی حال گردد و از کیفیات و حالات گذشتہ بغیر توجہ تمام نقد وقت نہا شد بکہ آنہم مستہلک و دو این استہلک علامت تمامی سیر لطیفہ



قلبی است. والسلام

روز چهارشنبه تاریخ بستم شهر مذکور در حضور پر نور حاضر شدم حضرت ایشان

فرمودند که طریقه گفتش بندیه عبارت از چهار چیز است یک بیخبرگی دوم دوام حضور و آگاهی سوم جذبات  
چهارم واردات. و ایضا فرمودند که سفر و وطن که از مصطلحات طریقه گفتش بندیه است. نزد من نیست  
که از خصائل رزائل بسوی حسنات رود و مقامات عشره صوفیه حاصل کند یعنی از بیخبرگی بسوی صبر و دوازی  
توکل بجانب توکل و از بے قناعتی بطرف قناعت سفر نماید و قس علی هذا. و ایضا حضرت ایشان فرمودند  
که طریق حصول این مقامات عشره بریں پنج است که کثرت تحصیل نماید و از کلمه طیبه لا اله الا الله نفی بیخبری نماید  
یعنی نیست مقصود من بیخبری الا الله مگر ذات پاک مقصود من است و مداومت چندی نماید ان شاء الله  
تعالی مقام صبر بحصول انجامد و چنین نفی بے توکل و بے قناعتی و غیرها نماید. و ایضا حضرت ایشان  
فرمودند که خلوت در انجمن عبارت است از حضور و توجه و آگاهی و یادداشت و شهود که این الفاظ  
خمسہ بمعنی هستند و ایضا حضرت ایشان فرمودند که کمال مرتبه ولایت نزد همه اکابران رضی الله  
تعالی عنهم همین آنست که خطر و اسوادر دل نیاید و توجه و شهود بحضرت حق جل و علا ملکه دل شود و نزد  
حضرت مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه ماورائے اینست حق تعالی نصیب فرماید و ایضا حضرت ایشان  
فرمودند که از سینه تا فرق من مثل لوحی است مصفا که هرگز خطره غیر خطیر نیگردد و خیال ماسوی الله نمی آید  
و اگر در ظاهر هم متوجه کسی جانب می شود مثال احوال مولانا روم رضی الله عنه خطاب می آید

گویدم میبندیش حسد و یدار من

قائم اندیشم و ولد ار من

و ایضا حضرت ایشان بیان لطائف سبع فرمودند که پنج از عالم امر اند و دو از عالم خلق و آن  
پنج که از عالم امر اند قلب و روح و سر و خفی و خفی و آن دو که از عالم خلق اند نفس و قالب است. و موضع  
لطیفه قلب زیر پستان چپ بفاصله دو انگشت و موضع لطیفه روح زیر پستان راست بفاصله دو  
انگشت. و موضع لطیفه سر برابر پستان چپ نزدیک وسط سینه. و موضع لطیفه خفی برابر پستان راست  
نزدیک وسط سینه بفاصله دو انگشت. و موضع لطیفه خفی در وسط سینه و موضع لطیفه نفس در پیشانی است  
این شش لطائف شدند و هفتم لطیفه قالب است که مرکب از عناصر اربعه است و باعتبار عناصر مرده لطیفه  
می شوند. چنانکه لطائف عشره میگویند.



روزِ شنبہ تاریخِ بخت و حکم شہرِ مذکور در حضور پر نور حضرت ایشاں قلبی رومی  
 فداہ حاضر شد م ارشاد فرمودند کہ پیغمبرِ عالیہ افضل الصلوٰۃ و اکمل التحیات جامع جمیع کمالات نبوت  
 و رسالت و ولایت اندلاکن ظہور ہر کمال موقت بوقت خاص و مختص بزمانہ از ازمینہ شخصی از اشخاص بود  
 کہ در افراد داشت جلوه گر گردید مثلاً کمالے کہ ناشی از بدن مبارک آن سرور زمین و زمان ست علیہ و  
 علی آلہ من الصلوٰۃ اتہا و من التحیات اکملہا و آن گرسنہ ماندن و جہاد کردن و عبادت نمودن بود و در  
 صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمیع جلوه ظہور یافت و کمالے کہ ناشی از قلب مبارک آن حضرت است  
 علیہ الصلوٰۃ و السلام کہ در اں ذوق و شوق و استغراق و بخودی و آہ و نعرہ و اسرار وجود است  
 از زمانہ حضرت جنید بغدادی رحمۃ اللہ علیہ با دیار امت ظاہر گردید و کمالیکہ ناشی از لطیفہ نفس  
 اشرف النفوس آن سرور ست علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر کہ عبارت از استہلاک و ضحکالال ست  
 بہ اکابران سلسلہ علیقت شبنہ از وقت خواجہ خواجگان بہار اللہ والدین خواجہ بہار الدین نقشبند  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہوید اگشت و کمالیکہ ناشی از اسم شریف محمد علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الصمد ست بعد از  
 ہزار سال بحضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بارگاہ ہم جلوه گر گردید غرض ہر کمالیکہ از  
 کمالان ظاہر گردیدہ عکس و پر تولیت از کمال پیغمبر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر کہ جامع جمیع کمالات اند  
 انجہ خواہاں ہمہ دارند تو تنہا داری پس

اے ذات تو از صفات مایاک	قت تو بدون زحمت اوراک
ہم از تو منشیر شمع انجسم	ہم از تو بلند قصر افلاک
آدم ز تو شد منور از مس	پیدا ست نعمت ام ذرہ خاک

و دریں اثنا ذکر اطمینان نفس و حصول مقام رضا آمد حضرت ایشاں ارشاد نمودند کہ در طریقہ ما  
 اول تصفیہ قلب کہ عبارت از تسبیان ماسوی و دوام حضور آگاہی ست بتوجہ و کثرت ذکر و مراقبہ  
 می فرمایند و در ضمن آن لطائف اربعہ را تہذیبی بسم میرسد بعد از اں بہ تزکیہ لطیفہ نفس مشغول  
 میشوند و اں عبارت است از استہلاک و ضحکالال و خشکی انا کہ سالک اطلاق لفظ انا بر خود متذکر  
 میدانند و در وقت راضی و مرضی می شود و فناء انا ماصل میگردد و نفس امارہ مطمئنہ می شود و خصائل  
 رزائل دائل میگردد یعنی غرور و تکبر و حسد و نفس و کینہ و عجب و غیر ماہدل بحسنات میشوند



روز جمعہ تاریخ لیست دوم شہر ند کوہ در محل فیض منزل حاضر گردیدم شخصی از حضرت  
ایشان سوال سلوک طریقہ نقشبندیہ مجددیہ نمود حضرت ایشان سلوک بہنامہ زاد دل تا آخر بطور اختصار بیان  
فرمودند بندہ را تقریر شک کسیر آل کیمیای قلوب بآن پنج خوش اسلوب ہوہو یا دہ نامندہ است مگر  
حاصل آن تحریر یہ نامیم۔ بداندک انسان از لطائف عشرہ ترکیب یافتہ است کہ پنج ازاں از عالم امر  
اند قلب و روح و سر و خنی و اخنی و پنج از عالم خلق است نفس و باہ و خاک و آب و آتش و از تحت  
الشری تا عرش عالم خلق است و بالائے آل عالم امر پس اول سالک را ذکر قلبی و نگہداشت  
خواطر و وقوف قلبی تلقین می فرمایند چون دل را بخطرگی یا کم خطرگی و حضور و آگاہی حاصل میشود  
جذبات و واردات می آیند و فتائی قلبی کہ مراد از انسیان ماسواست میگردد و تجلی انحال متجلی  
میشود کہ سالک نسبت افعال بخود و بہہ عالم و راں حال نمی کنند بہہ فعل را فعل فاعل حقیقی میدانند و می  
بیند و میگوید۔

طرہ ناز را دو تا کرد کہ کرد یار کرد	دل بہد و عالم آشنا کرد کہ کرد یار کرد
کعبہ و دیو و تگدہ ساخت کہ ساخت یار ساخت	کافر و زند و یار سا کرد کہ کرد یار کرد

و ہم در سیر لطیفہ قلبی فوق و شوق و آہ و لغزہ و استعراق و بخودی و وجد و قص و فتنہ  
وقت سالک میگردد و توحید و جود و شکف میشود و لغزہ انا الحق و سبحانی ہی زند و بے اختیاری فرماید

من نہیں گویم انا الحق یاری گوید بگو	چوں نمی گویم مراد لہ ارمی گوید بگو
ہر گاہ کہ غیریت از نظر مرتفع می شود خود را عین اومی انگارد و از زبان حال بر نم این	مقال می در آید

عنایت

ما زور یا آسم در یا ہم زماست	این سخن داند کسی کو آشناست
و بجز یک وجود نمی شناسد	

آفتابی در ہزاراں آبگینہ تافتہ	بس برنگے ہر یکے تابانی عیاں انداختہ
جملہ یک نورست لیکن رنگہائی مختلف	گفت و گوئی در میان این و آل انداختہ

و گاہی کسوت فنا می پوشند و میگویند	
خواجہ مگو کہ من منم من نہ منم منم منم	جان من اوست و منم منم منم منم منم



گوهر کان اوئم من نہ منم نہ من منم  
جوہر سیم وز رنم من نہ منم نہ من منم

فاش و ہسان اوئم گنج دروان اوئم  
شمس منم منم منم بحسب منم گھر منم

و گاہے خلعت بقای یابد اظہار نماید

دیگر کسی نے دریاں من عاشق دیرینہ  
ہم انتابم ہم ضیا من عاشق دیرینہ

نقاش ہر قسم عیاں من عاشق دیرینہ  
من ہم زمین ہم سما من باتو ہم جملہ جا

دو دریں لطیفہ قلب اول مراقبہ احدیت میفرماید یعنی لحاظ مسمی اسم مبارک اللہ در دل می  
نماید۔ بعد ازاں مراقبہ معیت و ہو بمعکم اینما کنتم ملخو ط میسازند و توحید و جود سے ازہیں مراقبہ منکشف  
می شود۔ و چون سالک سیر لطیفہ قلب تمام می نماید در سیر لطیفہ روح عروج واقعی می شود و در آن تجلی  
صفات ثبوتیہ الہیہ منکشف می شود کہ سالک صفات خود را و صفات ہمہ عالم را محو و ستلاشی و در صفات  
حق می بیند بعد ازاں سیر در لطیفہ سیر واقع میشود و در آن تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ می شود و بعد ازاں سیر در  
لطیفہ خفی در آن تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می گردد و بعد ازاں سیر در لطیفہ اخفی و در آن تجلی نشان  
جامع الہی منکشف می شود۔ بعد ازاں بہ تزکیہ نفس مشغول میشوند اینہم کہ گفتہ شد طریقہ تملیق  
حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ بود لیکن حضرتین راہ و راز را کوتاہ ساختہ اند و معمول  
خود کردہ اند کہ بعد از تصفیہ لطیفہ قلب بہ تزکیہ نفس می پردازند و در ضمن قلب این ہا تصفیہ لطائف  
اربعہ ہم فی الجملہ سیر می شود و غرض تا اینجا دو دائرہ قطع می شوند دائرہ اسکان و دائرہ ولایت صغری  
و حاصل این دو دائرہ حصول مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ و انابت و زہد و ورع و توکل و غیر ہا  
است می گردد و بعد ازاں تہذیب لطیفہ نفس مشغول می شوند و فناء را و توحید شہودی منکشف می گرد  
و مراقبہ اقربیت دریں مقام میکنند یعنی لحاظ معنی نحن اقرب الیہ من جبل الوریہ مینمایند و دریں لطیفہ  
سویم و دائرہ قطع می شوند کہ دائرہ ولایت کبری متضمن این دو اہرست بعد ازاں سیر عناصر ثلثہ سوئی  
عنصر خاک شروع می شود و دایں را ولایت علیا میگویند کہ ولایت ملا علی ست بعد ازاں دائرہ کمالات  
نبوت منکشف می شود و دریں جا سیر در عنصر خاک است و تجلی ذاتی دائمی میشود پس ازاں دائرہ  
کمالات رسالت بعد ازاں دائرہ کمالات الواعزم ہویدای گردد و بعد ازاں سیر بحقائق واقع میشود  
دائرہ حقیقت کعبہ و دائرہ حقیقت قرآن و دائرہ حقیقت صلوة و دائرہ معبودیت صرفہ و دائرہ حقیقت



ایرانی و دائرہ حقیقت موسوی و دائرہ حقیقت محمدی و دائرہ حقیقت احمدی و دائرہ حسب صرفہ و  
دائرہ لاتین منکشف میگردند که انصیب است که تا به اینجا برسد و کرا بختی است که سیر این مقامات نماید  
عقل عاقلان نکتہ شناس و ریخا غرقہ لجه تخیل است و هوش هوشندان و قیقه شناس و در مقام سرور  
جیب تفکر ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء بعد از ان حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت مجدد  
الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہوزن اولیا ہزار سالہ اندہ

روز شنبہ تاریخ بستی و سوم شہر مذکور غلام و در حضور آن قبلہ نام حاضر  
گشت و در آن وقت مذکور طلب اکل حلال آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند چنانکہ طلب حلال فمض  
است بر مومنان ہمچنین ترک حلال واجب است بر عارفان پس در آن اثناء مذکور ترک کردن ہوای  
نفسانی آمد فرمودند کہ ہر کہ در متابعت ہواست کہ بندہ خداست ای عزیز تا کہ در بست رآئی  
بندہ آئی بعد از ان مذکور بے نفسی صوفیہ شد فرمودند کہ در خانقاہ ابوالعباس ابن قصاب علیہ الرحمۃ  
شخصے برائے بیعت آمد کوزہ آب برائے استنجا طلب کرد یک صوفی کوزہ از آب پر کرده اورا  
و اد شخص مذکور کوزہ را بشکست و دیگر طلب کرد کوزہ دیگر دادند آن ہم لشکست و دیگر طلب  
نمود حتی کہ تمام کوزہ اسے خانقاہ بشکست و گفت کہ بہ شیخ خود بگوئید کہ ریش خود برائے استنجا  
ما بیار و حضرت ابوالعباس را خبر شدہ آمدند و مجاہدین خود بدست خود گرفتہ فرمودند کہ نہی سعاد  
پسر قصاب کہ ریش او بکار استنجا برسمانی آید آن شخص بر پای مبارک افتاد و بیعت نمود و گفت  
کہ من بے نفسی حضرت میدیدم بعد از ان مذکور صبر و حضور آمد حضرت ایشان فرمودند کہ بزرگے بود  
صابر و تمام بدن مبارکش مجروح بود حتی کہ از موئے سر تا ناخن پا کہ ہا افتادند و جسم جسد  
می خورد و روزی از مرید خود بزرگ رسید کہ در بدن من جای بے کرم ماندہ است یا نہ  
مرید گفت نہ الا زبان مبارک فرمود شکرت کہ لسان برائے اداے شکر باقی ماندہ است و گفت  
کہ ہمچنین در باطن بے قلب جائی بغیر از کرم ماندہ است شکرت کہ دل برائے ذکر باقی است و  
و باز فرمود کہ حضرت ایوب علی نبینا و علیہ الصلوہ والسلام ریت ایتی منی القدر و انت ارحم  
الرحمن فرمودند و من تا حال نگفتہ ام بعد از ان ذکر در انحراف نمودن از ماسوی اللہ آمد  
حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ مشا والدینی رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمود کہ چہل سال



شدہ اند کہ رو بروئے من و رہائے بہشت باز میکنند دی خواهند کہ بسیند و من چشم از غیر استعارہ  
کرده ام ہم بسویش نمی نگرم

روز یکشنبہ تاریخ بہشت و چہارم شہر مذکور در حضور حاضر شدم حضرت ایشان  
فرمودند کہ طریقہ قدما ریاضات و مجاہدات بود حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران مرہم دلہائے  
درومند خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ عنہ عمل بر سنت فرمودہ اند و راہ را آسان ساختہ  
بوجہ آیتہ **يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّيسَ الَّذِي فِيكُمْ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّيسَ الَّذِي فِيكُمْ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّيسَ الَّذِي فِيكُمْ** ریاضات شاقہ منع کردہ برائے ما کم ہمتاں احسان  
بلوغ فرمودہ اند و درین طریقہ علیحدہ محنت از توجہات پیران کبار سیف می آید و سالک حنفی از ہر  
مقام می یابد سبحان اللہ عجبت ان خواجہ خواجگان است کہ زبان در وصف آن قاصر است

سکہ کہ در شرب و بطی زدند

نوبت آخر بہ بخارا زدند

روز دوشنبہ تاریخ بہشت و چہارم شہر مذکور در حضور پرنور حاضر گردیدیم  
حضرت ایشان فرمودند کہ من آنچه در راہ الہی بفرا میدہم ہو نو وقت تثلیث ثواب در دل می نمایم  
ثواب یک حصہ بروح حضرت سید الاولین و الآخرین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین و یک حصہ بہ پیر و  
مرشد خود قلبی و روحی فداہ کہ ایشان میدانند و پیران ایشان بہر طور یک فہمند تقسیم نمایند و یک  
حصہ بوالدین شریفین خودی بخشیم پس دریاں ایشان مذکور مقامات درویشان آمد حضرت ایشان  
فرمودند کہ حضرت ابو الحسن خرقانی و یک بزرگ دیگر رضی اللہ تعالیٰ عنہما نزد ابوالعباس قصاب  
علیہ الرحمۃ رفتند و از ایشان پرسیدند کہ شادی و دام بہتر است یا غم ہمیشگی ابن قصاب فرمودند  
کہ الحمد للہ کہ من ازین دو بہترم در مقامی رفتہ ام کہ سر و رو خرم ہر دورا در انجامد غم نیست

از وصل فصل رفت و در منزلی در آئیم

شادی و غم نگنجد و در محفلے کہ ہائیم

بعد ازاں در حضور سخن بمعنی ولایت افتاد حضرت ایشان فرمودند کہ ولایت بکسر و اوی معنی  
تصرف است و فتح و اوی بمعنی قرب الہی و در طریقہ ما بالفتح باید و بالکسر ضروری نیست و ایضا فرمودند  
کہ ولی بروزن فعل صفت مشبہ است بمعنی فاعل و مفعول ہر دو آمدہ است یعنی دوست و ارندہ حق  
و دوست داشتہ شدہ حق حاصل ہر دو یکے است یعنی حق تعالیٰ نگاہ می دارد و اورا از معای  
و منای یا احترازی نماید و از منہیات از مد حق جل و علا بلکہ اعراض از جمیع ماسوی اللہ میکنند



بعد ازان در مجلس شریف سخن کشف و کرامات آمد حضرت ایشان فرمودند کہ کثرت کرامات از سیاح  
 مناہج بودی سید الطائفہ جنید بغدادی شروع گردیدہ بسبب لقیل طعام یا پیریز حرام و قلت کلام و خلوت  
 از عوام و قلت نوم و دوام صوم و کثرت ذکر و دوام فکر و غیرہ من المجاہدات والریاضات لیکن درین طریقہ  
 شریفہ حضرت امام الاصفیاء سید الاولیاء و خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ بنای طریقہ  
 بر دو چیز بناوند یکے محبت دوم متابعت شریعت و عمل بالغریمت اختیار کردن اگر می تواند شد والا رخصت  
 ہم رخصت و ادنی پس درین طریقہ علیہ کرامت اینست کہ بہت کردہ القای ذکر و رول طالب می نمایند و  
 توجہ نمودہ جمعیت در قلب طالب پیدا می کنند و متوجہ شدہ حضور و آگاہی و جذبات و واردات  
 و رولہای طلابان می آرند و خواص ہیں را کرامت می شمرند۔ اگرچہ نزد عوام کرامت مثل حیار  
 اموات و دیگر خرق عادات است کہ انہا در راہ الہی بکار نمی آید و این عین راہ است و طریقہ انیقہ این  
 اولیائے عظام مثل طریقہ صحابہ کرام است کہ در انہا حضور و جمعیت بودند کشف و کرامت سے

ما برائے استقامت آدمیم | نے پئے کشف و کرامت آدمیم

روز شنبہ تاریخ بست و ششم شہر مذکور بندہ در محل فیض منزل حاضر گردیدم

حضرت ایشان فرمودند کہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ دو چیز اختیار می کنند اتباع سنت و توجہ بقلب چنانکہ  
 طریقہ اصحاب کرام بود و صحابہ کرام افضل جمیع اولیاء است بہتند و کمالات کہ کمالات ایشان اصول  
 اند و کمالات اولیاء فروع و ظلال پس در ہر طریقہ کہ طور و نہج صحابہ باشد افضل طریق دیگر باشد  
 بعد ازان در حضور مذکور جمعیت و بخیطری آمد حضرت ایشان فرمودند کہ چون از دل خطرات نہ ازل  
 میشوند و درون قلب نمی آیند برون قلب بجواسی می آسانید پس باید کہ از انجا رفع کند و از خواہش  
 دفع کند و چون از انجا ہسم من دفع میشوند بچشم مشترک در پیشانی مجتمع میگردد و چون از خطرات  
 و راں مقام ہم فراغ می گردد و مورد انہا بتجید و مانع میگردد و چون از تفصلات پروردگار و  
 بتوجہات پیران کبار از انجا میروند بکسی جائی آیند لیکن زوالش تخمین حاصل شدن بسیار  
 شکل ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء۔ بعد ازان در حضور پر نور تذکرہ الہامات آمد حضرت  
 ایشان ارشاد فرمودند کہ الہام را اکل حلال و صدق مقال و طہارت دوام و خلوت عام  
 باید و احترازات از منہیات می شاید و الہام بر چند قسم است یکی آقای خداوند زمین و فلک



دوم صدای ملک سوم ندای روحانی چہارم آواز نفس مطمئنہ و فانیست پس بہر نوعیکہ باشد چندان  
خوش و توجہ بدل نمایند کہ الہام غیبی صدائے لاری کرد و اضلال شیطان نباشد لغو و بابت  
عن ذالک۔

روز چہار شنبہ تاریخ بہست و ہفتم شہر مذکور این غلام در حضور آن  
قبلہ امام و کتبہ خواص و عوام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قناعت عبارت از زوال  
آرزو ہاست و بزرگے کہ گفتہ بایں معنی اشارت است ۵

تستای تیری اگر ہے متنا	تری آرزو ہے اگر آرزو ہے
------------------------	-------------------------

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور و رود مصائب و ابتلا بمقربان حق جل و علی آمد حضرت  
ایشان فرمودند کہ مبتلا بیداساختن و غمگین بگھمانودن امتحان معشوق نازنین است بصدق  
عشق عاشق مسکین ۵

نہت ہے موجب نے آزار ما	اتحساں می خواہد از مایار ما
------------------------	-----------------------------

راغم گوید غنی عنہ آہ صد آہ چندانکہ عاشق گریا نیست او خندانست و چونکہ غمگین عاشق  
بہرست اور مسرورست آلام عاشق مضطر آرام معشوق دلبرست۔ آفت عاشق شیدا  
فرحت معشوق رعناست ۵

چندان کہ طپید بسمل ما	خندان تر گشت و تامل ما
-----------------------	------------------------

والیضا حضرت ایشان در ان مجلس فرمودند کہ مرد با تمیز و و چہر شکستہ و دودورست  
دار و دل شکستہ و پای شکستہ و دینی درست و یقینی درست یعنی دل شکستہ از آرزو جز متناہ  
مولا و پائی شکستہ از تک و پود و جستجوی ماسوا و دینے درست موافق شریعت و سنت و یقینی  
درست مناسب حقیقت و معرفت ۵

روز پچہ شنبہ تاریخ بہست و ہفتم شہر مذکور فدوی بمجمل عالی حاضر گردید حضرت  
ایشان فرمودند کہ ایمان باللہ فرض و سہ معنی این سخن ارشاد کردند کی آنکہ ایمان آوردن  
بوحدا نیست حق جل و علی۔ دوم دانستن ہر کار سے کہ بوقوع می آید از قصار صد جلالت عظمت  
سوم آنکہ ہر فرحت و غم و ہر مسرت و الم کہ پیش آید از حق داند و از حق گوید و از حق بیند و از حق



غم شادان و از صدور الم خداں باشد۔ راقم گوید غنی عنہ چرا کہ انچہ از محبوبست مرغوبست  
و ہر چہ بہت از دوست مصلحت بدوست ۵

ناصحی اگر گشت با دوست ما دانیم دوست و قبل من ضای دوست ما دانیم دوست

قہر اوین رضا و مہر او عسین مراد ایغز نیاں ایں چہ گفت گوشت ما دانیم دوست

عاشق را باید کہ جور محبوب را عین احسان بہید و جفا را عین وفا ۵

جور و احسانت یکساں عاشق بیتابا تشنہ لب تشنہ اسد از آب بقای سلابا

نے نے درد شنام زیادہ تر لذت نیست از انعام و در جور زیادہ تر مسرتے از اکرام ۵

بدم گفتی و خرمدم عفاک اللہ کو گفتی جواب تلخ نیزید لبیل شکر خارا

آری ہر کہ چہ نہیں نیست از عشق ہم قریں نیست عاشق بیچارہ آوارہ و غمگین باید و متلذذ و بچہ پیاری  
و متفرح با دارگی شاید کہ از ہر خشم ناوک کرشمہ عین فرحت بند و از عنسہ ابرو کمال مسرت  
شخصے چہ خوش میفرماید ۵

خوہاں دل و جان مستلامی خواہند زخمی کہ ز نند مر جہا می خواہند

این قوم این قوم خیم بد و در این قوم خون می ریزند و خون بہا می خواہند

بعد ازاں در حضور پر نور مذکور سماع و اہل سماع آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند  
کہ از حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت قطب بحری و کوہی حضرت خواجہ عبدالقدوس گنگوہی رحمۃ  
اللہ علیہ حرمت سماع گفتہ شد فرمودند کہ موجب حرمت سماع اینست کہ در سماع میلان قلب  
بسوئے فسق می شود و مہر ارجوع بسوئے حق میشود پس وقتیکہ سبب مسدود بود سبب کے موجب  
بود۔ اذافات الشرط فاف المشروط و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ سماع در ولایت قلبی  
البتہ ترقی می بخشد و ولایات عالیہ تلاوت قرآن و خواندن درود و کثرت نوافل علیے تفاوت  
درجات الولایت۔ و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ مجددیہ کہ برنگ سحاب قیق  
سایہ گستر بر فرق ناست اواز سماع و نغمہ و سرود کہ گاہی بسع میرسد اور اخرق می کند و متوجہ قلب  
مینماید و ذوق و شوق پیدامی کند و بتاب می سازد ۵

روز جمعہ بہشت و نہم شہر مذکور بندہ کترین آں قبلہ اصحاب دین حاضر شد



حضرت ایساں ارشاد فرمودند کہ فقر و فاقہ کمال طریقہ است درویشاں را طور پیغمبر علیہ صلوٰۃ اللہ الیکبر  
 می باید و خلاف آن نشاید و احوال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم این بود کہ از نہایت گرنگی  
 سنگ چشم می بستند بتوکل می نشستند و صبر بر بلا می کردند و شکر بر عطا و در قنوت طعام  
 آنحضرت احادیث بسیار وارد اند چنانکہ ما شیخ آل محمد صلی اللہ علیہ وسلم من خیر الشیعہ لو من  
 متابعین حتی قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم و ما شیخ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم آہ سہم  
 شامل ترمذی آمدہ است فقر میگویند کہ شب گرنگی لیلۃ المعراج درویشاں است و ہم میگویند  
 کہ درویش اگر بعد از سہ روز طعام سلب او صونی نیست اورا از خانقاہ بدر خواہد کرد و نقل  
 است کہ در ول بزرگے بعد از سہ شب از روز خطرہ طعام آمد الہام شد کہ اسے دوں بہت  
 صحبت مرا بہان فروختے بعد ازاں در حضور پر نورند کہ حضور مع السلام آمد حضرت ایساں ارشاد  
 فرمودند کہ حضور در دل جنیں باید کہ ہرگز خطرہ غیر نیاید۔ و ایضا فرمودند کہ بزرگے در مراقبہ سر  
 بحیب آوردہ نشستہ بود یک گریہ ہم در انجا کہین موش متوجہ بدل بود اتفاقاً و قلب آن بزرگ  
 خطرہ غیب آمد عتابے نازل شد کہ ای دون بہت از موش کمتر نیم و تو از گریہ کم نہ پس ہیں  
 کہ گریہ بچپاں متوجہ موش است و تو از غیر ہم آغوش است و از یاد من فراموش۔ و ایضا حضرت  
 ایساں ارشاد فرمودند کہ حضور و جمعیت و توحید و جود و در سیر لطیفہ قلب میشود لیکن  
 فنا و انا و انحلال و استہلاک در سیر لطیفہ نفس بو قوع می آید و شکستگی و نابودگی وستی نقد و  
 سالک می گردد چنانکہ حضرت مولانا روم میفرماید

چیت معراج فنا این نیستی	عاشقاں را مذہب دوں نیستی
-------------------------	--------------------------

بعد ازاں در حضور ذکر و فضیلت بعد از صحابہ آمد کہ در قرن تابعین فاضل ترکیست حضرت  
 ایساں فرمودند کہ اختلاف است درین مسئلہ بعضی بسبب نسب و عبادت حضرت امام  
 العارفین زین العابدین رضی اللہ عنہ را فضیلت داده اند بعضی بسبب فقر و دہد و ترک تجرید  
 و افراط محبت حضرت خاتم الرسل علیہ التحیات حضرت اویس قرنی قدس سرہ را افضل فرمودہ  
 اند و بعضی بسبب ترویج شریعت و تجدید ملت حضرت عمر بن عبد العزیز رحمۃ اللہ علیہ را افضل  
 نمودہ اند و بعضی بہ سبب اشعار شریعت و اجرائے طرق طریقت حضرت حسن بصری رضی اللہ



تعالیٰ عنہ را بہتر گفتہ اند :

## روز شنبہ سلخ ربیع الثانی غلام در حضور قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشاں

ارشاد فرمودند کہ عرفان الوار آست کہ سالک امتیاز فیوض و برکات والوار واسرار و بہشتی علیحدہ علیحدہ سینما یذہبی فرق ہیں کند در الوار خواندن قرآن و درود و نوافل و غیرہ و عرفان ظلمات آست کہ در ظلمت ہر شی از اشیا منہای مثل اکل حرام و شبہ و غیبت و فحش و غیرہ امتیازی نماید و ایضا در ال مجلس میان رمضان شاہ کہ خلیفہ مولوی عبدالقادر صاحب ہستند در حضور حاضر شدند و عرض نمودند کہ من در واقعہ دیدہ ام کہ حضرت امام الاعلیٰ عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ ازیں جہاں رحلت نمودہ اند و ام کلثوم رضی اللہ عنہا اشک ماتم از دیدہ پر غم می بارند من در ال رویا گر لیتم و از شدت تالم بیدار شدم و در تعبیرش حیران ام حضرت ارشاد فرمودند کہ از شما معروف ترک شدہ باشد یا خواب شدہ ہمیں تعبیر متناسبہ بیان فرمودند کہ عالم گیر بادشاہ در روایات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم دیدہ بود ہوں روزار تھال شاہ علیم اللہ رای بر پیوی واقع شدہ و ایضا شخصے در مجلس شریف حاضر شدہ گفت کہ در مکتوب شیخ احمد چنیں نوشتہ است حضرت ایشاں فرمودند شیخ احمد کیت۔ آن شخص گفت کہ شیخ احمد سرہندی۔ فرمودند برو از مجلس من انچیں بے ادبی پیر من رو بروئے من میسکنی غرض آن شخص را از مجلس بدر ساختند۔ بعد از ال در حضور پر نور مذکور سفر حجاز آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ از نام بیت اللہ شریف الواری محیط من میگردد و ولم در شوق طواف از اختیار میروم ایضا فرمودند کہ من یکبار بقصد خانہ کعبہ نیم قدم از جای نشست خود برخاستہ بودم کہ الہام گردید کہ ترا در نیمکان مانند اولی ست کہ منفعتیست برائے خلق۔ و ایضا فرمودند کہ دو رکعت در خانہ کعبہ معظمہ خواندن مثل لک رکعت جائی دیگرست کہ باطمینان قومہ و جلسہ گذارده باشد پس در ال اشارت مذکرہ احوال صوفیہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفی دنیا و آخرت را پس پشت انداختہ متوجہ الی اللہ میباشند و از غیر حق جل و علا سر و کاری ندارند :

عاشقان را مذہب و ملت خداست

ملت عاشق ز ملتہا جداست

بعد از ال در حضور مذکور نسبت مجددیہ آمد حضرت ایشاں دست بدعا برداشتہ فرمودند



کہ الہی در زندگی و در نزع و در قبر بایں نسبت شریفہ مملو فار و در لبت و حشر و نشر ہم بایں نسبت  
علیہ محشر گردان۔ و ایضاً حضرت ایشان دست دعا بجانب الہی برداشته و بتضرع و زاری  
ایں رباعی می خوانند و گفتند کہ یا رحمان حال ما را ہم بریں پنج گردان ۵

منگر کہ دل این ہمیں پر خوں شد	بنگر کہ ازیں سر اے فانی چوں شد
مصحف بکف و یا برہ و دیدہ بدست	بایک اجل خندہ زناں ہروں شد

روز یکشنبہ غزہ جامادی الاولی بندہ در حضور شیخ گنجور حاضر گردید حضرت  
ایشان فرمودند کہ روزے حضرت مولوی شاہ عبدالعزیز صاحب و من و ریک مجلس بودیم  
ناگاہ تذکرہ نسبت نقشبندیہ آمد مولوی صاحب فرمودند کہ نسبت این طریقہ نقشبندیہ بے نمک  
است من گفتم کہ ماہمان خواں نسبت بے نمک نیستم نسبتیخواہم کہ باکیفیات و جذبات واردات  
و انوار و اسرار باشند پس بے اختیار زباں ہم این شعر آمد ۵

آں قدر عشق تو بد خوئے آوردم را	کہ تلی بدو عالم نتوان کرد مرا
--------------------------------	-------------------------------

و ایضاً حضرت ایشان اس مکتوبات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی  
می فرمودند در مقامی تامل نموده متوجہ گردیدند بعد از لمحہ سر مبارک برداشته ارشاد کردند کہ  
عصائی پیر بجائے پیر بعد از ان اشارہ بطرف مکتوبات قدسی آیات نموده فرمودند کہ ایں  
ہم بجائے پیر است و ایں مصرع خوانند مع گفت انسان پارہ النساں بود و بود  
ازاں در حضور مذکور صبر اولیاء اللہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ پس حضرت فرید الدین گنج  
شکر رحمۃ اللہ علیہ رحلت نمود مردمان خبر رسانیدند حضرت گنج شکر فرمودند کہ ایں بچہ  
سگ را در جائے بیند از ند بعد از ان مذکور اکابر ان احوال وحدت الوجود آمد حضرت  
ایشان فرمودند کہ مجتہد این مقام لعل کان احدیت و در بحر فردیت جہر گوہر مطہی محی الدن  
الحربی قدس سرہ ہستند چنانکہ فرمودہ اند ۵

لا آدم فی الکون ولا ابلیس	لا ملک سلیمان ولا بلقیس
فالکل عبارت وانت المعنی	یا من ہو للعلوب مغناطیس

و اکثر اولیاء اللہ رضی اللہ عنہم جمیع خواص ہمیں لہجہ عرفان ہستند راقم گوید عفی عنہ



کہ مولانا روم قدس سرہ فرمودہ اند

جسدہ خود را می کشد ہر خطا و جسدہ پیش آئینہ ست از بہر رو

و مولانا مغربی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند

زور یا موج گونا گوں بر آسد ز بے چونی برنگ چوں بر آسد  
گے در صورت لیے فروشد گے در کسوت محسنوں بر آسد  
چو یار آمد ز خلوت خانہ بیرون ہوں نقش دروں بیرون بر آسد

و مولانا احمد جام رحمۃ اللہ علیہ فرمودند

ما زور یا کسم و دیبا ہم زماست این سخن داند کسے کو آشناست

و مولانا عبدالرحمن جامی قدس سرہ فرمودہ اند

چسیت می دانی صدائی چنگ و عود انت جسی انت کافی یا وود و  
ہست بے صورت جناب قدس عشق لیک در ہر صورتے خود را نمود  
در لباس حسن لیے جلوہ کرد صبر و آرام از دل محسنوں ربود  
پیش رخ خود ز غدر اپرودہ بست صد و غنم بر رخ و امق کشود  
در حقیقت خود بخودی باخت عشق و امق و محسنوں بجز نامے نبود

پس حضرت ایشاں فرمودند کہ میں اکابران را اگر حضرت مجدد الف ثانی قدسنا  
اللہ تعالیٰ با سمرارہ السامی بہت تمام توجہ فرمائیں یقین ست ازیں مقام عروج واقع  
شود لیکن حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ دریں بحر چناں غرق اند کہ تا لب  
آوردن ایشاں متعذر ست اما امید ست کہ ایشاں ہم ازیں مقام عروج نمایند و ایضاً  
حضرت ایشاں در ذکر مشاہدہ حق حل و علایں شعری فرمودند

چو غلام افتابم ہمہ ز آفتاب گویم نہ شیم نہ شب پرستم کہ حدیث اب گویم

روز و شب دوم جمادی الاولیٰ سنہ یک ہزار و دویسم و یکم از ہجرت  
خاتم الرسل علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیات بحفل منین منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں  
فرمودند کہ بقول مام محمد غزالی رحمۃ اللہ علیہ فنا عبارت ست از کم شدن خصائل و بقا



از پیدا شدن حسنات بجائے رزائل و نزد حضرت محبوب سبحانی غوث صمدانی سید  
محی الدین ابوالعزیز القادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہم فنا قسم ست کی فنا یعنی خلق یعنی امید  
و بیم از خلق نہ ماند و دم فنا ہو یعنی آرزو سے از غیر حق تعالیٰ و تقدس اصلا و در دل نہ ماند  
و ہسم دریں معنی شعر حضرت ایشان ست ۵

من نہ آنستم کہ جام می ہوں باشد مرا | گردش از ساغر چشم تو بس باشد مرا

سوم فنا یعنی ارجاع ارادہ در دل باقی نہ ماند بزرگے فرمودہ اریدان لا اریہ  
و ارادہ اصل ست مرہوار چنانکہ چشمہ اصل ست مرحوبے را و فنا یعنی خلق و فنا ہو اموال  
اصطلاح حضرات مجددیہ و در سیر لطیفہ قلب کہ عبارت از تجلی افعال ست میسر میگردد و فنا  
ارادہ و در لطیفہ نفس ظاہر میگردد و ایضا حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ در طریقہ حضرت  
مجددیہ فنا ہر لطیفہ علیحدہ علیحدہ می شود فنا سے اول فنا یعنی قلب ست کہ عبارت از  
نسیان ما سوائے است و قلب زیر قدم حضرت آدم ست علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام  
ہر کسے را کہ حق سبحانہ تعالیٰ مشرف ازین ولایت می سازد و معاملہ تقرب خود بایں راہ  
می فرماید اور آدمی المشرب خوانند بعد از اں فنا سے لطیفہ روح ست کہ زیر قدم حضرت  
نوح و حضرت ابراہیم ست علی نبینا و علیہما السلام ہر کسے را کہ محقق ایں ولایت میگردد  
اور ابراہیمی المشرب میگویند۔

روز شنبہ سوم شہر جہادی الاولیٰ بندہ بجنور فیض گنجور حاضر گردید  
و حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قلب زیر قدم حضرت آدم ست و در سیر ایں  
ولایت تجلی افعالی منکشف می شود و روح زیر قدم حضرت نوح و حضرت ابراہیم ست  
و در سیرش تجلی صفات ثبوتیہ الہیہ منکشف می گردد و لطیفہ سیر زیر قدم حضرت موسیٰ  
ست و در سیرش تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ منکشف می شود و لطیفہ فنی زیر قدم حضرت عیسیٰ ست  
و در سیرش تجلی صفات سلبیہ الہیہ منکشف می شود و لطیفہ اخنی در زیر قدم حضرت خاتم الرسل  
ست علیہ و علیہم الصلوٰۃ و التسلیمات و در سیرش تجلی شان جامع الہی منکشف می شود کہ  
اہل صفات ست چنانکہ شعشان کہ اہل نور آفتاب ست و اقرب از آفتاب ست و دریں



لطیفہ تجلی ذاتی ہم کالبرق جلوہ گرمی گرو۔ وایضا فرمودند کہ در سیر لطیفہ روح سلب صفات  
 از خود نسبت آں بحضرت حق سبحانہ تعالیٰ و در سیر لطیفہ سہر احوال ذات در ذات او  
 سبحانہ و در لطیفہ خفی تفرید جناب کبریا از جمیع مظاہر و در لطیفہ خفی تکلیف با خلاق حق سبحانہ  
 نقد وقت سالک میگردود۔ و بعد از ان مذکور کسب صوفیہ آمد حضرت ایشان فرمودند  
 کہ بعضی صوفیہ برائے اکل حلال کسب تجارت وغیرہ ہسم کنند لیکن بعد از نماز صبح  
 تا یہ ظہر مصروف بانیکار میشود بانی اوقات را در اصحاب خود بکلفہ و مراقبہ و بندگی و توجہ میرساند  
 وایضا فرمودند صوفیہ ہر کسے کہ میکنند چوں آواز اذان می شنوند گذشتہ تہیہ نماز مینمایند  
 بزرگے بود کہ کسب حلاجی می کرد از دے چند رشتہ ہا تمامیت پا رہ پا قیامندہ بودند کہ آواز اذان  
 بگوشتش رسید او وقف نمود حتی کہ رشتہ ہا تمام کرد بعد اذان برائے آب وضو و لو  
 در چاہ انداخت بجای آب در اہم در دلو پر شد و چوں دلو را کشید دید کہ بجای آب  
 در اہم آمدہ اند بر زمین انداختہ و باز دلو در چاہ برائے آب فرو انداخت و باز دلو ناہر  
 طلا پر شدند باز انداخت بار سوم از جو اہرات دلو طیب شد باز انداخت و گفت الہی از  
 من تسخری کنی من اینہا را چہ میکنم مرا برائے وضو آب در کارست و من سید اہم کہ از  
 من گناہ ہے سرزد شدہ است کہ در نماز تا خیر کردہ ام و مغفرت تو وسیع ترست از گناہ  
 من نظر رحمت فرما بر حال من و شبش کن پراحوال من آہے برای وضو عنایت ساز ای  
 اللہ کارسآ وایضا حضرت ایشان فرمودند کہ امام قشیری رحمۃ اللہ علیہ روزے برای استنجا  
 کلوخ می بستند و روستش بعلے آمد بر زمین انداختند و گفتند کہ من برائے استنجا کلوخ میجوہم  
 و تو مرا لعل میدہی لعل شما بشما مبارک باد و مراد رکاب نیست غرض آنکہ قدر دنیا و نظر عارفان  
 از خود لہ ہم کمترست ہر طالب یارست ازین بیزارست راستہ گوید عینی عنہ کہ ہر کہ بریں  
 متبلاست گئے عاشق خداست طالب یزدان و راستہ ایست از ہر دو جہاں سبحان  
 اللہ شخصے چہ خوش گفتہ و چہ در بای معنی سفتہ سے

سنگش داند ہر آنکہ اورا چشمست  
 در دیدہ بویا نشیناں چشمست

گیرم کہ سریرت از بلور و شیمست  
 این مسند قائم و سمور و سنجاب



بعد ازاں در حضور نفیس گنخورند کور عرفان انوار و برکات دعا آمد حضرت ایشان فرمودند کہ  
 بوقت دعا انوار و برکات می آیند لیکن فرق نمودن متعسر است کہ این انوار دعاست یا اجابت  
 بعضی اکابر نوشته اند کہ ثقالت بہر دو دست اگر دست دہد نشان اجابت است و من  
 باینطور امتیازی کنم کہ اگر در وقت دعا نمودن انبساط قلب و انشراح دل است علامت  
 اجابت است والا انوار دعا و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ روزے حضرت مرزا  
 صاحب و قبلہ منظر اسرار رحماں مصدر انوار سبحان حضرت جان جانان نور اللہ مرقدہ  
 ہم برائے کاری دعا فرمودند انوار آمدند اشارہ کردند کہ امید قبولیت دعا است  
 من بدل گفتہ کہ این کار نخواہد شد بحکم الہی آں کار بوقوع نیامد . و ایضا فرمودند کہ روزے  
 برائے کار حضرت قاضی ثنائی شہید الہی رحمتہ اللہ علیہ دعا نمودم معلوم کردم کہ قبول نشد  
 است باز دعا نمودم باز مرا عدم اجابت معلوم گشت گفتہ کہ قبول نگردیدہ است باز دعا  
 کردم پس انبساط در قلب من آمد گفتہ دعا ہم آغوش دعا گردیدہ آں کار از تفضل حق سبحا  
 برآمد . بعد ازاں تذکرہ دعا نمودن غیر از جناب الہی جل شانہ آمد حضرت ایشان فرمودند  
 کہ دعا کردن و دعا نمودن غیر از حق جل و علا البتہ در شریعت نارواست اما استمداد خواستن  
 از دوستان خدا اگر بسبب تقرب خداست و استقامت گوید عینی عنہ کہ کارے از بزرگان خج آہن  
 خطاست و تا مرضی خداست و حل مشکلی از حق تعالی طلب نمودن بتوجہ بزرگان بجاست  
 و عین رضا است آدمی را باید کہ استمداد از مقربان حق تعالی باینطور بنماید کہ یا حضرت  
 توجہ فرمائید و دعا بکنید کہ حق تعالی مرا بمراد رساند و ایضا حضرت ایشان فرمودند  
 کہ من روزے میگفتم یا حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی شینا بشارت از غیب کسب لاریب من رسید  
 کہ بگو یا احسم الرحمن شینا بشارت و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ پیشہ بازار اختیار  
 نمودن مضائقہ ندارد لیکن بہ نیت رفع احتیاج خلق کہ مردمان را احتیاج این امر واقع  
 می شود از من بھول انجامد و موثر حقیقی اسباب و اسباب راندند و اکثر اولیاء اللہ قدسنا  
 اللہ تعالیٰ با سر اسبم ترک اسباب و تعلقات نمودہ بتوکل حق جل و علا می نشینند راقم  
 گوید عینی عنہ کہ اسباب منقسم اند بہ اقسام قسم اول اسباب قطعیہ ہستند چنانکہ خوردن سبب



رفع جوع است ترک کردن موجب اثم است مثلاً شخصی طعام بخورد و در روزے او حاضر  
میگوید کہ تو کل کرده ام بخدا شکم مرا پر کند و یا از دست خود نمی خور و میگوید کہ اگر او سبحانه  
میخورد بخورم آثم است علی هذا القیاس و قسم دوم اسباب ظنیہ ہستند چنانکہ تجارت و نوکری  
اختیار کردن و پیشہ کسب ساختن و وار مرض نمودن و غیر ہا وریں خیانت است اما ترک کردن  
ایں اسباب و بتوکل نشستن اولی است۔ و قسم سوم اسباب و ہمیشہ ہستند چنانکہ فال گرفتن و  
در کار ساعات سعد و نحس ملحوظ داشتند و بر سعادت و نحس است ہر چیز کہ بعضی مردمان فرشتہ  
اند عمل نمودن از قبیلہ شرک است و ترک کردن ایں واجب است۔ و اولیاء اللہ کہ ترک سبب  
و تعلقات می نمایند ہیں و قسم اخیرند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روزے ہزار ہا ہزار  
حضرت پیر طریقت ہادی حقیقت مرشد اندراج النہایت فی البدایہ فانی فی اللہ خواجہ محمد  
باقی باللہ عطرہ اللہ قبرہ و نوالہ مرجمہ حاضر شدم و عرض نمودم کہ از توجہ شما حضرت شیخ احمد  
سرہندی امام ربانی مجد و الف ثانی گشتہ قدسنا اللہ تعالیٰ با سرارہ السامی من نیز امیدوار  
عنایت حضورم ویدم کہ حضرت خواجہ از مزار مبارک بیرون آمدند و ہمت و توجہ بہن فرمود  
وقت استوا بود و گرامبشت جلسہ خفیفہ نمودہ برخاستم و درنگ کمائی نہ نمودم الی الان  
مرا حسرتی است و از توجہ آنحضرت آنچنان اثر و خود یافتسم کہ در بیان نمی آید۔ و ایضاً حضرت  
ایشاں فرمودند کہ حضرت امیر خسرو دہلوی رحمۃ اللہ علیہ بخدمت حضرت بوعلی قلندر قدس سرہ  
آمدہ شرف قدمبوس بخصوں انجامیدند حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ تو بہو خسروی کہ ہا ہا  
وہی وہی میسکنے حضرت امیر عرض کروند کہ بلے باز حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ تو اشعار  
منظوم میسازی و من ہم غزلی گفتہ ام پس غزل خود خواندند حضرت امیر را از ہما عشق جوش  
سرشک از چشم برنگ جیشہ سرد و حضرت بوعلی قلندر فرمودند کہ از کلام من چیزی می نہی کہ در  
گہ می آئی حضرت امیر گفتند کہ گویہ من بہنا نہی من است کہ کلام حضرت منی ہم ہزار سانی طبع  
خود میگیرم حضرت بوعلی قلندر بسیار خوش نشدند و دعای در حق ایشاں فرمودند کہ خوش خوش  
خواہی زلیست و خوش خواہی مرد و خوش خواہی برخاست۔  
روز چہار شنبہ تاریخ چہارم شہر ہذا کور بکنور والا حاضر گردیدم چندیں



عالیاں برائے حصول اشرف آستانہ بوس حضرت ایشاں از سمرقند آمدہ بودند حضرت ایشاں  
بجناب الہی تضرع و زاری کردند بعد ازاں اشارت بزار پرانوار حضرت قبلہ دین و ایمان  
منظر انوار رحماں مرزا جان جانان رحمۃ اللہ علیہ و نور اللہ مرقدہ فرمودند گفتند کہ یا حضرت  
مرزا صاحب وقبہ من لائق این نسبت کہ انہیں اکابران از جنس سفردور و دواز قطع مراحل طے  
سنازل نمودہ نزد من بیایند این ہمہ عنایت شماست و در حضور شما می آیند من ہوں  
یکم و پنجابی نا لائق کہ بوم ہم نظر عنایت شماست کہ مردمان خاک اینجا محل البصر میا زند نگاہ  
کیا اثر شما میں وجودم را رتبہ طلا دادہ است ۵

نیا و روم از خانہ چیرے تخت تو داوی ہمہ چیزوں چیزت

رتبہ من ہیں کہ برخاک تشستہ ام پس این شعر فرمودند ۵

خاک نشینی ست سلیمانیم عار بود ان سلطانیم

پس ازال فرمودن زبان ندارم کہ شکر جناب الہی بجا آرم و شکر جناب حضرت  
آں سرور عالم علیہ صلوٰۃ اللہ الملک اکبر و شکر جناب حضرت جان جانان منظر رحمۃ اللہ  
علی روحہ الاطہر اطہار نمایم ۵

شکر فیض تو چین چوں کنای ابر بہار کہ اگر خار و گل ہمہ پروہ دست

روز پچہشنبہ تاریخ پنجم شہر مذکور غلام بجنور قبلہ انام حاضر گردید حضرت  
ایشاں بروضہ منورہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ  
عنہ تشریف بردند فدوی ہمہ در رکاب سعادت حاضر بود حضرت ایشاں بسیار معارف  
و راثنائے راہ بیان فرمودند لیکن درینوقت از یاد رفتند و چوں بکان فیض نشان  
نمود تشریف آوردند حکیم عبدالکریم جنجانی از حضرت ایشاں رسالہ مراقبات کہ من تصنیفاً  
آنحضرت ست عرض نمودہ نقل ساختند و این غلام را نیز آنقبلہ خاص و عام قلبی و روحی فدای  
قبل ازین عنایت فرمودہ بودند و آں اینست - ۵

بسم اللہ الرحمن الرحیم بعد حمد و صلوٰۃ واضح باد کہ اکابران این طریقہ شریفہ  
مقامات قرب و در عالم مثال بکشف منج و معائنہ صریح دیدہ تعبیر انان مقامات بدائرہ منکاب







و فنار زرائل صفات و تخلق باخلاق نیک دست میدهد و بمحصول این همه تجلیات ظلال  
اسماء و صفات و تجلیات اسمائی و صفاتی سیر اسم ظاهر تمام می شود و من بعد سیر اسم الباطن  
و تجلیات و حالات آن پیش می آید و این دایره را بجه مقامات است و این سیر را اولی است  
علیا مقرر کرده اند و در اینجا نماز نافله با طول قنوت و مراقبه سعی الباطن موجب ترقی می شود  
بعد از آن سیر تجلی ذاتی و دائمی دست میدهد و این تحسین ذاتی و دائمی را تعبیر بکمالات نبوت کرده  
اند و این دایره خاصه است و تجلیات ذاتیه و درجات دارند. اول کمالات نبوت است  
و اینجا مراقبه ذات بحت از اعتبارات مینماید. و لطیفه عنصر خاک و ریخا مور و فیض است تلاوت  
قرآن مجید و ریخا ترقی می بخشد و لکارت حالات باطن و پیرنگی و یکپننی نقد وقت میشود و دایما  
نیات و عقائد را قوتها پیدا میشود و استدلالی بدی میگرد و کشف اسرار حروف  
مقطعه قرآنی بمحققان این درجات حاصل می شود و رجه دوم دایره کمالات رسالت  
است. و رجه سوم دایره کمالات الواعزم است و این هر دو دایره مور و فیض هیئت  
و حدانی سالک است که بعد تصفیه و حصول فنائی لطائف خمس عالم امر و تهذیب لطائف  
خمس عالم خلق هیئت دیگر یافته و در حقائق سبعة که بعد از این پیش خواهد آمد نیز مور و فیض  
هیئت و حدانی است تلاوت قرآن مجید خصوصاً در نماز موجب ترقی میشود یعنی اکابر بعد  
حصول کمالات ثلثه سیر حقائق انبیا علیهم السلام مقرر نمودند. دایره خلعت حقیقت کایمی  
است علیه السلام و ریخا مراقبه حضرت ذات بلحاظ آنکه حقیقت ابراهیمی از انجانا شایسته  
می نمایند و صلوة ابراهیمی بسیار میخوانند و دایره محبت ذاتیه حقیقت موسی علیه السلام است  
و ریخا مراقبه حضرت ذات که منشا حقیقت موسوی است می کنند و در و دالهم صلی علی سیدنا  
محمد و علی اخوانه من الانبیا خصوصاً علی کلیم موسی و بارک و سلم و در و یکینند. دایره  
محبت ذاتیه متمزجه یا محبوبیت ذاتیه حقیقت محمدی صلی الله علیه و سلم و ریخا مراقبه  
حضرت ذات بلحاظ آنکه منشا حقیقت محمدی صلی الله علیه و سلم می نمایند و در  
حقیقت احمدی که محبوبیت صرف ذاتیه است مراقبه حضرت ذات اوسچانه که منشا حقیقت  
احمدی صلی الله علیه و سلم باید نمود و در حسب صرف ذاتیه مراقبه حضرت ذات است

و کفایت



بلحاظ حب ذاتیہ و کثرت صلوٰۃ اللہ علی سیدنا محمد علی آلہ و اصحابہ افضل صلوٰتک بعد و معلوماتک و بارک و سلم کذا لک و دریں مقامات ترقیات می بخشند بعد ازیں مرتبہ لائقین و اطلاق حضرت ذات است سبحانہ من بعد دائرہ حقیقت کعبہ حسنی کہ آن عبارت از ظهور عظمت و کبر مائی حضرت ذات است درینجا مراقبہ حضرت ذات باعتبار سجودیت آن ممکنات را می کنند دائرہ حقیقت قرآن عبارت از مبدی و وسعت حضرت ذات است درینجا مراقبہ حضرت ذات باعتبار یکہ منشأ حقیقت قرآنی است می نمایند۔ دائرہ حقیقت صلوٰۃ کہ عبارت از کمال و وسعت حضرت ذات است سبحانہ درینجا مراقبہ حضرت ذات کہ منشأ حقیقت صلوٰۃ است۔ من بعد مرتبہ معبودیت صرفہ است و آنجا سیر نظری می تواند شد نہ سیر قدی کہ آن در مقامات عابدیت میشود و اینست آسمانی مقامات و مراقبات طریقہ علیہ احمدیہ کہ تفصیل آن در مکتوبات شریفہ مندرج است و در ولایت ثلثہ ظهور کیفیت می شود از بنی خودی و استغراق و توحید وجودی و استہلاک و انحلال و توحید شہودی و فنا و انا و کیفیات لطیفہ قابلہ ظهور تجلیات ذاتیہ دائمی در کمالات ثلثہ و در حقائق سبعہ لطافت و بساطت و وسعت و بی رنگیہا و بی کیفیہا و نسبت باطن بہم میرسد و قوت ایمانیات و عقائد حقہ و کسی کہ کثرت مراقبات درین مقامات عالیات مینماید و در بساطت و بی رنگی ہر مقام فرق می تواند کرد و اللہ اعلم ثم کلامہ الشریف

روز جمعہ ششم جمادی الاولی ۱۲۳۱ ہجری در حضور نبیض گنجور حاضر گردیم قبل از من حضرت ایشان چند سخنان ہدایت عنوان ارشاد فرمودہ بودند جناب نجفی صاحب و راں مجلس حاضر بودند زبانہ ایشان تحریری نمایم کہ حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ہر کہ برائے ملاقات بزرگایں می رود باید کہ اول دو رکعت نماز خواند بعد ازاں قلب خود را متوجہ آن بزرگ ساختہ قطع راہ نمودہ داخل حضور والا گردد کہ تا از فیض بہرہ ور گردد۔ و در صحبت آن بزرگ خاموش نشیند کہ بموجب مصرعہ خموشی معنی دارد کہ در گفتن نمی آید۔ و ایضا فرمودند کہ در حدیث شریف آمدہ است کہ قال سول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ایاکم و ہیتائکم الا سواق۔ و ایضا فرمودند کہ حضرت امیر المؤمنین ابو بکر صدیق



رضی اللہ تعالیٰ عنہ دروہن مبارک خود پارہائے سنگ میداشتند تا آواز بلند از وہن نہر آید  
و نیز حضرت قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر قدسنا اللہ بسترہ الاقدس نبات دروہن داشتند  
و کلام قلیل میفرمودند چہرہ کہ بر انسان بیشتر آفات از زبان می آید و رفع اکثر بلیات خموشی  
مینماید بعد از اں بیت شغزی مولانا روم خواندند: ۵

ای زبان ہم رنج بے دریاں توئی | ای زبان ہم گنج بے پایاں توئی

و ایضا حضرت ایشاں در اں مجلس فیض نشان این شعر اکثر بزبان شریف

می راندند: ۵

بعثت گر جنوں پیدا نمیکردم چه میکردم | چون جنوں سر سوخته صحرانمیکردم چه میکردم

بعد از اں عرض نمودم کہ مولوی نور محمد صاحب ارادہ بیعت دارند حضرت  
ایشاں فرمودند کہ بیعت ستم است کیے بیعت تو سل است کہ شخصے برائے تو سل گرفتن  
ہے پیران کبار حضرات نقشبندیہ یا قادریہ یا چشتیہ وغیرہم بہر طریقہ کہ میخواہد بیعت می نمایند  
و دوم بیعت برائے رفع معاصی و ایں بیعت می شکنند از صد و رگناہ پس تجدید ایں جائز است  
بلکہ بعد از وقوع معاصی لازم سوم بیعت برای کسب سلوک باطن است: ۵  
روز شنبہ ہفتم جمادی الاولی ۱۲۸۱ ہجری بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید  
حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ کجی منیری رحمۃ اللہ علیہ نوشہ اندک کہ آدمی چوں مبتلا  
بر امراض و بلا میگردد و آہ و نعرہ از شدت درد او می کند حق سبحانہ تعالیٰ بلامکہ میفرماید  
کہ اشد بلا وہ فانی احب بکاؤہ بعد از اں ایں شعر خواندند: ۵

چند آنکہ پسید بسمل ما | چند اں ترگشت قائل ما

پس بعد تضرع فرمودند کہ اللہم اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِیَۃَ اللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِیَۃَ  
اللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَافِیَۃَ فِی الدِّیْنِ وَ الدُّنْیَا وَ الْآخِرَةِ اللّٰهُمَّ  
اِنِّیْ اَسْئَلُكَ دَوَامَ الْعَافِیَۃِ بعد از اں در حضور مذکور بستن و پیوستن آمد حضرت  
ایشاں فرمودند کہ بعضے اکابر اں بستن را بر پیوستن مقدم می شمارند و بعضی عارفان پیوستن  
را بر بستن مقدم دانند یعنی چوں دل از حق گشت فصل از ما سوی اللہ گرد و یا چوں فصل



از ماسوی گشت دل بحق گردید راقم گوید غنی عنہ کہ ہر دو اقوال درست اند کہ چون آتش عشق  
الہی در دل شعلہ میزند ہمیں تن سوختہ میگرد و نیز چون آئینہ دل از کرد و رات خطرات ماسوی  
اللہ پاک مصطفیٰ میگرد و انوار رخسار یا جلوه نمایاں شود ۵

آئینہ کز رنگ والایش جید است	پر شعاع نور و اسرار خداست
رد تو رنگار از رخ او پاک کن	بعد از اں آں نور را ادراک کن

بعد از اں حضرت ایشان فرمودند کہ نزد من پیوستن مقدم است بر گشتن کہ تا محبت  
الہی نبی آید محبت دنیا نیرود و بعضی عارفان ہر دو را مٹا فرمودہ اند یعنی وقتیکہ اتصال بحق  
گردد انفصال از خلق میشود و چون انفصال از تعلقات خلق میشود اتصال از حق میگرد و

### رباعی للمؤلف

چوں رشتہ اخلاص و عالم شکست	در راہ محبت اسطی بنشست
رافت نہ تقدیم و تاخرا نیاست	آں دم کہ گشت در ہماندم پیوست

بعد از اں در حضور پر نور مذکور گم شدن در طلب حق جل علاہ حضرت ایشان  
ایں دوہرہ فرمودند ۵

بکٹ کہانی میں کہوں سنو کیونکہ آئے	پی کو ڈھون میں گئی آئی آب گنوائے
-----------------------------------	----------------------------------

یعنی افسانہ عشق میگویم بشنوید ای یاران کہ در حق جوئے یار و تنگ و پوی نگار رفتہ بودم  
خود را گم کردم چہ جائی یافتن۔ راستم گوید غنی عنہ اری گم ساختن خود یافتن دوست ۵

رستم از خویش نگارم آمد	بخود پی طرفہ بکارم آمد
------------------------	------------------------

پروہ بخود پی حجاب چہرہ معشوق ابدیت ہر کہ ایں را درید اورا دید ۵

نقاب چہرہ ندارد و نگار و گلش ما	تو خود حجاب خودی حفظ از میاں بر خیز
---------------------------------	-------------------------------------

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ خودی خدائی بر معنی از خودی خداوتی ست خدا را  
تا بیخ خودی نہ بر کنندی بخدا نہ پیوندی و تا از خودی خود دور نگردی از وصل خدا سرور نگردی  
آری دریں راہ سع با خودی کفر و بخود دیں ست۔ راقم را دریں مقام نقلی یاد آمدہ  
است آنرا بسک نظم آورده می نویسم



کے چاہے ہو و مرو خدا  
 یثوقش ہمہ کار بگذاشت او  
 وراں عہد یک عارف باصفا  
 شفاے ہمہ رنجہائے وروں  
 چو کردی نظر جانب خاک او  
 غرض آن شبہ ویں وراں مصرعہ  
 بگفت کہ من طالب ستر حق  
 وے دردش شوق اسیر بود  
 اگر صاف چوں آئینہ دل شود  
 کہ بیند بدل عکس روئے نگار  
 ہمہ وقت نزدیک آن باصفا  
 یکے روز از آنحضرت آن نیک  
 کہ ای گوهر کبریا ذات خدا  
 دل پرمتنای من شاد کن  
 بگفت آن ولی خوب نزد من بیا  
 کہ اینست و اینست و اینست  
 مگر خطرہ شکل میمون بدل  
 پس آن مرد گفت ای ولی زماں  
 اگر دامن نسخہ منظور بود  
 و فہمید آن مرد ز ازہنہاں  
 اگر دور این خطرہ از دل شود  
 زمیموں مراد این خودی تراست  
 پرواز خودی تارسی با خدا

نہایت بدل طالب کیمیا  
 خیالش کنفتش حجر و انشت او  
 ولی خدا ناسب مصطفیٰ  
 و دوائے ہمہ سوز و درد جنوں  
 چو اسیر خالص شدی پاک او  
 بیامد بنزدیکش آن مرد زود  
 بیاموز ما را سبق و رسبق  
 از اں حضرت اورانہ تاثیر بود  
 پس البتہ تاثیر کامل شود  
 نماید بنگشش بود گر غبار  
 شدی حاضر آن طالب کیمیا  
 بعد از زوی و ادب عرض کرد  
 سوالم شنو بہر ذات خدا  
 مرا کیمیا زود ارشاد کن  
 زمین یا دکن نسخہ کیمیا  
 بنا کن تو این نسخہ آئینہ پیش  
 نیازی بدو وقت اسے مشغول  
 ز تو نسخہ ضیاء است جملہ جہاں  
 پس از ذکر میمون ترا شد چہ بود  
 کہ در پردہ گفت آن ولی زماں  
 بلاشبہ اسیر حاصل شود  
 اگر این رود از دولت کیمیاست  
 خدا را ز خود بگذرای جان ما



تو خود کشته پرده رویار بحسن خود آراش نظاره کن بشوشه ماسوی اللہ را نظر تا بہ کے می کنی سوی خط کہ شد از نقطہ بود خط و رعیاں بس این نکتہ کافیت افت خوش	خدا را بسین و خودی را گذار حجاب خودی راز خود پاره کن بجو نکتہ قلب آگاہ را ز خط بگذر و ہنس کن و رنقط وے آں نقطہ را تو کردی نہاں مکن ظاہر این راز ہار پوشش
--	---

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ مزاج ہم آں حضرت صلی اللہ علیہ وسلم میفرمود  
لیکن مزاجی کہ درو شایہ کذب نباشد چنانچہ در حدیث شریف آمدہ است کہ پیر شے  
بخدمت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ عرض نمود کہ شنیدہ ام کہ پیر زنان در بہشت  
نہیروند این سخن را تو حق ست یا باطل حضرت بطور مزاج فرمودند کہ جو آنان زنان در  
بہشت داخل خواہند شد نہ پیران - آں پیر زن نمیشدہ بخانہ خود مرخص گردید باز  
از آں زن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد کردند کہ زن پیر را حق سبحانہ تعالیٰ خلعت  
نہی جوانی عطا فرمودہ و رحبت و خل خواهد ساخت پس در بہشت البتہ پیر نباشد بلکہ جوان  
باشد - و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ قبل ازین مزاج من ہم مائل بمزاج بود و روئے  
مرا الہام شد کہ مزاج نہ باید کرد.

روز یکشنبہ ہشتم جمادی الاولی ۱۲۳۱ ہجری در حضور شیخ گنجور  
حاضر گردیدم حضرت ایشان بطرف میثم الدین سمرقندی مخاطب شدہ ارشاد فرمودند کہ  
آدمی را باید کہ اوقات خود را ضائع نہاید تفسیع اوقات موجب نقصان درجات ست  
بعد از اں ارشاد فرمودند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم نماز تہجد سیزدہ رکعت با طول قرار تہذیب  
قومہ و جلسہ یکگذاروند و گاہی نہ رکعت و گاہی پنج رکعت بنا علی اختلاف الروایات  
والاوقات و بعد از نماز صبح می نشستند حتی کہ آفتاب بسوی مشرق چنداں می برآمد کہ وقت  
عصر بجانب مغرب مینامید و راں وقت دو رکعت شکر الہیہ را و دو رکعت نماز استخارہ  
میخواندند و دعای فرمودند کہ الہی کاریکہ در حق من دروین و دنیا خیر باشد از من سزد



شود و انچه در دین و دنیا و رقی من بد باشد از من صادر نگردد و حدیث  
 شریف آمده است من صلی الفجر فی جماعة ثم جلسہ بذکر اللہ تعالی حتی تطلع  
 الشمس ثم صلی رکعتین کانت له کاجر حجة و عمره تامه و و غایت استخاره که پیغمبر صلی  
 علیه وسلم خوانده اند اینست اللهم انی استخیرک بعلمک و استقدرک بقدرتک و استسئلك  
 من فضلك العظیم فانک تقدر و لا اقدر و تعلم و لا اعلم و انت علام الغیوب  
 اللهم ان کنت تعلم ان هذا الامر خیر لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری او عاجل  
 امری و اجله فاقدیرک لی و لیسرک لی ثم یسارک لی فیه و ان کنت تعلم  
 ان هذا الامر شر لی فی دینی و معاشی و عاقبة امری او عاجل امری و اجله  
 فاصرفه عنی و اصرفنی عنه و اقدر سر الخیل  
 حیث کان ثم اسر ضنی به بعد ازاں چون آفتاب بطرف مشرق چنانچه  
 بلند شود که بوقت ظهر بجانب مغرب مسافت دارد و چهار رکعت صلوٰۃ ضحیٰ او امیفرمودند  
 بعد ازاں بوقت زوال نماز فی الزوال باطویل قرارت میخواندند و قبل از عصر چهار  
 رکعت و بعد از مغرب شش رکعت صلوٰۃ و امین و قبل از عشاء چهار رکعت میخواندند و  
 ایضا حضرت ایشان فرمودند که حضرت منقر زاهد شیخ محمد عابد رحمۃ اللہ علیہ در صلوٰۃ تہجد  
 شصت بار سورہ یسین میخواند بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند که در روز هزار بار باید  
 خواند و کلمہ تحب و دیگر ادعیه با توره و استغفار هر قدر که میسر آید باید خواند و باقی شب  
 روز بند کزلی و تہلیل بسائی و مراقبات باید پرداخت و منزل کلام مجید ہم باید خواند و  
 روز و شب شصتیم جاودی الاولى ۲۳۱ الہ بحری و در حضور و الا حاضر شتم  
 حضرت ایشان از مولوی شیر محمد پرسیدند که جذبات بکدام لطیفہ بشاید می شود  
 و فیض بکدام مقام می آید مولوی صاحب عرض نمودند که از توجہات حضرت جذبات  
 هر لطیفہ رامی شود و فیض اول بطیفہ نفس می آید بعد متوجہ بعد رنیکر و در محل و تہذیب  
 پس حضرت ایشان ارشاد فرمودند که حضرت محبوب بجانی مجد و الف ثانی تقد  
 اللہ تعالی بسره السامی فرموده اند که چون نفس مطمئنہ بگیرد و راضی و مرضی میشود و معاملہ



متعلق بصدری گردد و شرح صدر کبھول می انجامد و در ایمانیات محتاج دلیل نشود و نظری بدی میگرد و اعتقادی کشفی بعد از آن حضرت ایشان فرمودند که سبحان الله عجب طریقه علیہ حضرت نقشبندیہ است رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ آسان تر است و نافع تر و بعد از آن در حضور سیف گنجوز مذکور نسبت حضرات نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ عنہم آید حضرت ایشان فرمودند کہ قبل از حضرت خواجہ عبدالخالق عجدوانی قدسنا اللہ تعالیٰ با سرارہ السامی نسبت احسان بود و از ایشان پرداخت این نسبت و حضور و آگاہی رونمود بعد از آن از جناب حضرت خواجہ بہار الدین نقشبندی رضی اللہ عنہ طریقه جدیدہ اظہار گردید کہ ایشان تاد و از وہ روز دعا فرمودند کہ الہی مرا طریقه عنایت فرما کہ البتہ موصل باشد حقائق و دعائے ایشان مستجاب گردانید و طریقه آسان تر موصل تر عنایت فرمودہ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ روزے ہزار پُرانوار حضرت خواجہ قطب الدین نجب تیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ حاضر شدہ بودم و طلب توجہ و امداد از ایشان نمودم و عرض کردم کہ شینا اللہ شینا اللہ دیدم ہمشادہ قلبی کہ یک حوض ست لمیب بہار ظاہر کہ از کنارہ اش آب میریزد و القاشد کہ سینہ تو از انوار عرفان مجدوی انجمن ملار است کہ گنجایش نیراد دیگر ندارد و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ روزے بروضہ منورہ حضرت نظام الدین رنم و عرض نمودم کہ توجہ بمن فرماید حضرت نظام الدین اولیاء قدس سرہ فرمودند کہ جمیع کمالات احمدی شمارا حاصل اند عرض نمودم کہ نسبت خود ہم عطا فرماید ایشان توجہ فرمودند و از نسبت خود مخطیظ ساختند و آثار آن ہم در خود یافتیم و مشاہدہ نمودم کہ رنگ چہرہ ایشان متجلی در صورت من گردید و چہرہ من بشکل چہرہ ایشان گشتہ

من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو چاشدی تا کس یک بعد از من و دیگرم تو دیگر ی

روز شنبہ و ہم جہادی الاولیٰ ۲۳۱ھ ہجری در محل فیض منزل حاضر گردیم حضرت ایشان را در آنوقت از شدت ضعف قلب طاقت نشستن نبود و شخصی عرض نمود کہ حضرت را کمال ضعف است تدابیر رفع این با نواع ادویات باید فرمود حضرت ایشان را



حرارت محبت الہی جوش زود بے اختیار این شعر خوانند

ہر چند پیر خستہ دل ناتواں شدم | ہرگز کہ یاد روی تو کرم جواں شدم

پس برخاستند و بیاراں اہل حلقہ توجہ فرمودند ایضاً حضرت ایساں فرمودند کہ سیر الی اللہ عبارت ست از انقطاع ساختن تعلقات و گذشتن آرزو باو چون تعلقات بانقطاع رسید و آرزو باگم گردید سیر فی اللہ شروع گشت ایضاً حضرت ایساں فرمودند کہ روزی حضرت مولانا و مرشد ناد باوینا مظهر اسرار رحماں مرزا جان جانان علیہ رحمۃ الرحمن بسبب طاری شدن ضعف توجہ موقوف نمودند یاراں برائے توجہ آمد منتظر عنایت نشسته بودند پس حضرت مرزا صاحب و قبلہ این شعر را خواندند

حضرت احمد میر و چو بروی یار بافر | کند آفرین نگاہ و رو پائیدار گیرد

و بقوت تمام برخاستند و بیاراں توجہ فرمودند و ایضاً حضرت ایساں منبر قمر الدین سمرقندی را فرمودند کہ متوجہ شو ماہیت میگم کہ لطائف خمسہ عالم امر و لطیفہ نفس و عنایہ ثلثہ تو ہمہ یک شوند بعد از اں مولوی شیر محمد و مولوی محمد عظیم و مقبول البنی کہ روی کشمیری و میاں محمد جان را ارشاد فرمودند کہ شما ہر چار صاحب متوجہ شوید کہ ما توجہ بشما میکنم کہ لطائف خمسہ شما از لطیفہ نفس متحد شوند و مسافتی بمیاں نماند را قم گوید عفی عنہ کہ یکشدن لطائف عبارت است از تمام شدن سیر بر لطیفہ و ہر یک لطیفہ از آخری اتحادی و ادوی یعنی انتہا بر لطیفہ بتبلی و ابتداء بر لطیفہ روحی بہم چسبیدہ است و قس علیہا البوائی علی سبیل تریب اللطائف پس ہر سالک کہ یک لطیفہ تمام میکند قدم در لطیفہ دیگری نہد و شروع سیر او مینماید و سلوک مقامات برو و قسم است سالکے سلوک ہر مقام تمام نمودن ست کہ التوجہ مرشد خود از ابتداء سیر مقام یک لطیفہ تا انتہای آل قطع مینماید بعد از اں بہ سیر لطیفہ دیگر مشغول میشود و دوم سلوک مقامات بطور طفرہ است و آل نیست کہ مرشد ہر کر اینخواہد کہ کارش زود تر بانجام رسد توجہ بر لطیفہ اول میکند و هنوز سیر لطیفہ اول قطع نکر دیدہ است کہ انوار لطیفہ ثانی و روا القای میکند پچہنیں لطیفہ ثانی قطع نشدہ کہ توجہ بر لطیفہ ثالث میفرماید علی ہذا القیاس از توجہ خود خطی از ہر مقامی و فتنی و انواری و کفیتی از ہر جاد و باطن سالک القا میفرماید پس آل سالک صاحب



ظفرہ گویا کہ ہر مقام رابطہ و اجمال می بیند بعد از آن تفصیل ہر مقام ہم بعنایت خداوندی جلشانہ معلوم  
میشود و حضرت ایشان کہ باصحاب اربعہ بر یک شدن لطافت توجہ فرمودند معلوم  
گردید کہ اول ایشان را تسلیک لطافت بطور ظفرہ فرمودہ بودند و احوال بہ تمامیت سیر  
بہر لطیفہ توجہ میفرمودند:

روز چہار شنبہ یازدہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ ہجری قمری فقیر بجنور آن  
قبلہ برناو سپر حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ روزے من و حضرت شاہ عبدالعزیز  
و حضرت شاہ رفیع الدین و دیگر مجلس بودیم اتفاقاً مذکور فضیلت علم بر عبادت آمد شاہ  
رفیع الدین فرمودند کہ در حدیث شریف کہ فضائل علم بر عبادت آمدہ است مراد از آن  
علم مسائل است من گفتم کہ مراد از آن علم علم باللہ است و علم باللہ دو معنی دارد یکے آنکہ مستغرق  
باشد در ذات خدا و دوم آنکہ واقعات را از قصار حکیم مطلق و یا فعل قادر بر حق بیند بعد  
از آن در حضور مذکور فضیلت اولاد حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ بسره السامی آمد  
حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ فرمودہ اند  
کہ نسبت من در تمام اولاد من ساری است و باشد تا زمان قیامت لیکن در بعضی بحین  
و حیات ظہور میاید و در بعضی وقت حیات جلوہ گر میشود کسی را محرومی از این نسبت شریفہ  
نخواہد شد و ایننا حضرت ایشان فرمودند کہ دل من میخواہد کہ این خالقہ حضرت  
مرشدنا و قبلتنا مولانا منظر رحاں حضرت جان جانان قدسنا اللہ تعالی بسره الاقدس  
وسیع گردد و باز فرمودند کہ من اہل و عیال ندارم کہ برائے آن میخواہم مگر خواہش من محض  
لہ است کہ مردمان برائے طلب حق حل و علا از اوطان خود می آیند و جائی استقامت  
نی یابند برائے اینہا وسعت مکان میخواہم و نیز فرمودند کہ بعد از من دریں مکان میاں  
ابوسعید نشینند و حلقہ و مراقبہ و بدرس حدیث و تفسیر مشغول شوند پس از آن فرمودند کہ خداوند  
بعد از من چہ طور شود بطور من مانند یا نہج دیگر بعد از آن فرمودند کہ بعضی کسان میگویند کہ  
این قدر عنایت بر حال ایشان چراست نمیفہند کہ میاں ابوسعید یا نصد کس مریدان خود را  
ترک کردہ نزد من آمدہ اند قبل از این خرقہ خلافت از مشائخ دیگر یافتہ بودند پس در



حین حیات مرشد خود خلافت و اجازت را گذارسته حلقہ بیعت من بگردان اخلاص خود  
انداختند و از پیری بجانب مریدی شتافتند پس چگونه مورد عنایت و مصدر رحمت نباشد  
و ایضا و راں روز تذکرہ اسمای خواجہ ہائے نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین آمد  
حضرت ایشان فرمودند کہ خواجہ ہائے نقشبندیہ کہ ختم ایشان مشہور است ہفت انداول  
خواجہ عبدالخالق غجدوانی و دوم خواجہ عارف ریوگری سوم خواجہ محمود انجیرقنوی چہارم  
خواجہ علی رامینی پنجم خواجہ بابای سہاسی ششم خواجہ امیر کلال ہفتم خواجہ بہار الدین نقشبند  
قد سنا اللہ تعالیٰ با سرار ہم

روز پشنبہ و از وہم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری بندہ در حضور عالی  
حاضر گردید میر قمر الدین سمرقندی از حضرت ایشان عرض نمودند کہ حضرت امام حسن و حضرت  
امام حسین رضی اللہ عنہما از صحابہ سول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بودند یا از تابعین حضرت ایشان  
فرمودند کہ از صغار صحابہ بودند و حضرت امام حسن رضی اللہ تعالیٰ عنہ حدیث شریف کثرت مایر سیدک  
الی مایر سیدک روایت از ان سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر فرمود و اندروایت  
و دعائے قنوت کہ بزمہب امام شافعی میخوانند ہم از ان سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ و  
اکمل التحیات ساخته اند و آن نیست اللهم اهدنی فیمن ہدیت و عافنی فیمن عافیت  
و تقلنی فیمن تقویت و باسک لی فیما اعطیت و قنی شئ ما قضیت انک تقضی  
ولا یقضی علیک و انه لا یذل من والیت ولا یغن من عادیت تناسکت من بنا و تعلیمت  
استغفرک و القوب الیک پس روایت و حدیث از حضرت امام حسن رضی  
اللہ تعالیٰ عنہ آمدہ است بعد از ان حضرت ایشان فرمودند کہ از حضرت فاطمہ الزہرا  
رضی اللہ تعالیٰ عنہا کہ روایات حدیث ثلیل آمدہ اند بیش نیست کہ بعد از پیغمبر علیہ تحیات الملک  
الاکبر زیادہ از شش ماہ بقید حیات نماندند و از کاشف اسرار تحقیق امیر المؤمنین ابو بکر الصدیق  
رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہم روایات احادیث ازین سبب کم اند کہ عمر ایشان ہم بعد از حال جناب  
پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر زیادہ از دو سال و نہ ماہ بلوح حیات خط طوالت نگشید  
و از حضرت ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ کہ روایات احادیث بسیار آمدہ است بیش این



بود که سمرایشان دراز شده بود و ہم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزے از حضرت ابوہریرہ  
 فرمودند کہ چادر خود را زکن ایشان چادر را دراز کردند پس آنحضرت علیہ فضل الصلوٰۃ و  
 اکمل التحیات بہرہ و دست مبارک خود ستہ کرت نوری انداختند و فرمودند کہ بر سینہ خود  
 بمال حضرت ابوہریرہ چنان کردند حق تعالی قوت حافظہ ایشانرا چنان عطا فرمود کہ هیچ  
 شیئی از یادش نیرفت چنانچہ ہفت ہزار و پچصد احادیث از آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم  
 روایت کردند پس عرض نموده شد کہ ازینجا معلوم شد کہ توجہ و ہمت نمودن ہم مروی از پیغمبر  
 علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبرست حضرت ایشان فرمودند کہ ازین القامفہوم میشود کہ آن  
 صدرا نبیاری علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلی القای حفظ بسینہ حضرت ابوہریرہ رضی اللہ تعالی  
 تعالی عنہ کردند لیکن ہمت نمودن آن ہمائی اوج رسالت و عنقای قاف قربت علیہ من  
 الصلوٰۃ اتہا و اکملہا از حدیث دیگر ظاہر و باہرست کہ حضرت ابی بن کعب رضی اللہ  
 عنہ را خطرہ جہالت بدل آمد حضرت امام الانبیاء علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاعلا ہمت دست  
 مبارک خود بقلب ایشان زدند فی الحال از قلب ایشان آن خطرہ مرتفع شد و از  
 لوح سینہ بے کینہ ایشان آن نفس باطل محو شد و ایشان گفتند گا بنی النظر الی اللہ  
 فرقا و ہم آن سید اولاد آدم صلی اللہ علیہ وسلم اصحاب دیگر را برائے دفع خطرات ما  
 سوی دست مبارک خود کہ رشک ید بھنای موسی بود از سترہ تاناف کشیدند چنان  
 اثر اں ہمت ظاہر گردید کہ تا حین حیات او گاہی ہیج خطرہ در سینہ بے کینہ اش نیارامید  
 و ایضا در حضور شیخ گنجور مذکور شیخ طاہر لاہوری کہ از خلفائے حضرت مجدد الف  
 ثانی بودند آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ طاہر شان عظیم و مرتبہ پنجم دارند اکثر  
 اوقات ایشانرا الہام میشد کہ اسے طاہر بگو کہ قدم من بر مفارق اولیاء اللہ است بعد  
 از آن حضرت ایشان فرمودند کہ روزے مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسرہ  
 السامی در حلقہ نشسته بودند کہ از راہ مکاشفہ احوال شیخ طاہر بر آنحضرت طاہر گشت  
 فرمودند کہ مرا معلوم شدہ است کہ شخصی از حاضران این حلقہ طوق ضلالت بگردن خواہد انداخت  
 و از راہ ہدایت و صراط ارشاد برگشتہ خود را راہی با دیہ کفر خواہد ساخت عیاؤا باللہ



نسیانہ عن ذالک ومن ورپیشانی اولفظہوا الکافر نوشتہ دیدہ ام پس یاران حلقہ کہ حلقہ بندگی  
 بگوش اخلاص انداختہ بودند و مریدان طریقہ کہ رخ فذویت بمیدان ارادت تاختہ بودند ازین  
 احوال مرید مرید و از ترس ہمال و عید شدید خائف از زوال ایمان گردیدند آخر الامر عرض  
 نمودند کہ ہر یک از ماترسان ازین سخن است و متالم ازین سخن و سخن چشیمہ داریم کہ از عین عنایت  
 نظر فرمایند و ازین درجہ نکارت بکنارہ امنیت در آرد شخصے از ما کہ مال کارناہنجارش در قعر  
 ایں و ریائے بلاست و مرے از ما کہ حال کردار ناسنرا وارش غواص لجنہ ابتلاست  
 ارشاد کنسید کہ آل ناشاد کیست و نامش چیست چوں ابجاش گفتہ آمد نامش ہم بفرمایند  
 پس آن واقف اسرار رحمانی حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالی بسره السامی  
 فرمودند کہ ایں شیخ طاہر لاہوی ست یاران حیران شدند کہ انجین مرد مغزنہ پوست مظهر  
 راہ ضلالت گیرد و از نور ظلمت نشاید بعد از ایام معدودہ موافق فرمودہ آنحضرت  
 بوقوع آمد کہ شیخ طاہر طہارات اسلام را مبدل از خباثت کفر ساخت و زنا را رتد او بگردان  
 انداخت چونکہ شیخ استاد حضرتین بودند صاحبزادہ با عرض نمودند کہ آنحضرت توجہ فرمایند  
 کہ شیخ طاہر باز بشرف اسلام مشرف شود حضرت امام ربانی توجہ گردیدند معلوم شد کہ  
 در حق او در لوح محفوظ ہوا الکافر مرقوم ست باز آنحضرت در جناب الہی بتضرع تمام  
 عرض نمودند کہ الہی حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ فرمودہ اند کہ بیکس ابرقضای ہرم  
 دسترس نیست مگر مرا نیز فرمودہ اند کہ اگر کل سنن مینازع القدر لا من یوافقہ چوں سیکے  
 از دوستان خود را ایں مرتبہ گرامت فرمودی من ہم امیدوارم کہ بواسطہ من ایں بلا  
 برگرد و اللہ تعالی دعای ایشان را باجابت رسانید۔ شیخ طاہر را بشرف اسلام بلکہ بشرف  
 ولایت خاصہ مشرف فرمود و بجزید قرب خویش امتیازی بخشید بعد از اں حضرت ایشان  
 فرمودند کہ تقدیر بر سرہ قسم ست۔ یکی تقدیر معلق ست کہ حق تعالی موقوف ساختہ است آنرا  
 بدعائی یا بدائی۔ دوم تقدیر ہرم ست کہ اں موقوف بکسی نیست انجہ نوشتہ است  
 بوقوع می آید۔ سوم تقدیر بعلم الہی ست جلشانہ کہ اں بلوح محفوظ نہ بطور تخلیق نوشتہ است  
 دنہ ابرام خاصان خدا را عن من نمودن در اں رواست و قول الرجل من ینانع القدر لا۔

و در بیان تقدیر معلق و تقدیر ہرم و تقدیر بنی علم اللہ



من یوافقه و رقی ہیں تقدیر سست و ایضاً حضرت الیشان فرمودند کہ روزے بروضہ  
 منورہ حضرت پیر و مرشد خود نشستہ بودم و متوجہ بطرف نسبت علیہ چشتیہ شدم دیدم کہ چنان  
 حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی تشریف آوردند و  
 فرمودند کہ ای صاحب این چنین بایدستی کہ از حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ رسید  
 است متوجہ ہا و باید بود و پرواخت آن باید نمود۔ و ایضاً حضرت الیشان فرمودند کہ حضرت  
 مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ از  
 چہار کس بیعت نمودہ بودند و مراستہ کس معلوم اند یکے از والد ماجد خود حضرت ابو صالح  
 رحمۃ اللہ علیہ دوم از شیخ ابوسعید مخزومی قدس سرہ۔ سوم از حماد و باس رحمۃ اللہ علیہ حضرت  
 حماد کہ ساز بودند یکین بر کہ الیشان گاہے گس نمی نشست این از جملہ خوارق الیشان بود روز  
 شخصی نزد الیشان آمدہ اجازت برائے سفر تجارت طلب کرد الیشان فرمودند کہ ویرا  
 سفر نقصان مال و جان تو بنطردمی آید ترک این میثا باید از ازاں آن شخص بخدمت حضرت  
 غوث الاعظم آمدہ اجازت سفر خواست حضرت غوث الاعظم رخصت دادند پس آن شخص  
 بہ تجارت رفت چوں از انجام مراجعت نمود و در اثنا راہ در خواب دید کہ قطع الطریق  
 از ہر چار طرف غلبہ نمودہ اسباب و اموال و اجناس و نقودش ہمہ ربودند و بدن را  
 از ضربات شمشیر و تیر محروح نمودند چوں از خواب بیدار شد بال و جان سلامت یافت  
 قطع منازل و طی مراحل نمودہ بصحت و عافیت داخل بخانہ خود کرد و دید و بعد از ازاں بخدمت  
 حضرت حماد آمد حضرت الیشان فرمودند کہ حضرت عبدالقادر جیلانی قضا را از و عارض ساختند  
 و از بیداری بخواب انداختند۔ و ایضاً حضرت الیشان فرمودند کہ روزے حضرت غوث  
 الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ بر مزار پر انوار حضرت حماد نشستہ بودند کہ یکبار رنگ چہرہ مبارک  
 متغیر شد دست و عابد داشتند و تصرع بجناب حق جل و علا نمودند بعد از ساعتی رنگ  
 چہرہ الیشان بحالت اصلی عود نمود بر خاستند و فائزہ بروح پرفتوح حضرت حماد خواندند و  
 ازاں حضرت طلب انکشاف اینحال کرد حضرت غوث الاعظم فرمودند کہ روزے حضرت  
 حماد رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا و روض آب در ایام سرمای شدید انداختہ بودند تمام بدن من



از آن آب سرد تر گشته بود و کتاب در دست من بود دست بالا کرده و در آن محفوظ و آتم چو از آن  
 آب بیرون آدم حضرت حماد فرمودند که من نگین شما دیدم و بر اے امتحان در آب انداخته بوم  
 پس امروز حضرت حماد فرمودند که از آن دستیکه شمار در آب انداخته بودم آن دست  
 من خشک گردیده است شما دعا بکنید که دست من باز به پنج سابق گردد من دعا کردم و همراه  
 پانصد کس از اولیاء دست بدعا گشادند بعد از آنکه مقرون با جابت گشت و دست حضرت  
 بطریق سابق صحیح و سالم گردید پس از اجتماع این واقعه شکر و مزمان هم بره حضرت غوث  
 الاعظم انکار این امر نمودند و زبان بطعن گشودند که تصرفات خود در حق پیرو مرشد خود هم  
 اجرا میسازند حضرت غوث الاعظم رضى الله تعالى عنه از این انکار مطلع شد و ارشاد فرمودند  
 که تا در عرصه چهل روز جناب حضرت حماد و باس حجة الله تعالى علیه خود را شما خواهند فرمود ناگاه  
 خلیفه حضرت حماد از راه دور ویران آمده گفت که مرا پیر من فرموده است که آنچه عبد القادر  
 میگویند بجا است بعد از آن حضرت ایشان توجه بیارای نمودند و بحلقه و مراقبه مشغول شدند  
 پس در همین حلقه نظر فیض اثر بجانب بر خور و سعادت اطوار میاں احمد سعید طال عمره کرد  
 باخوان صاحب فرمودند که ایشانرا توجه بفرموده باید کرد و اخوان صاحب عرض کردند که حضرت توجه  
 فرمایند که لطائف خمس ایشان با هم متحد شوند حضرت ایشان فرمودند که اینها یک میشوند  
 لیکن شخصی ازین مجددی نمی شود مجددی وقتی می شود که نسبت کمالات پیدا کند  
**روز جمعه سیزدهم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری** بکنور و الا حاضر گردیدم  
 حضرت ایشان فرمودند که جذبه از اسم ذات پیدا میشود و کشف راه سلوک از فی و اثبات  
 یعنی اسم مبارک الله از دل بجا نماند و گفتن مد جذبه است و کلمه لا اله الا الله کاشف راه  
 سلوک است و ایضا فرمودند که قبل از حضرت مجدد الف ثانی قدسنا الله تعالی بسره السامی  
 و قوف قلبی و نگاہداشت خواطر بود و طریق اسم ذات جوین پنج بود چنانچه حضرت پیرو مرشد  
 من مراهم اسم ذات تلقین فرمودند و بر دوقوف قلبی و نگاہداشت گفتا نمودند لیکن چونکه از  
 مکاتیب شریف حضرت مجدد الف ثانی رضى الله تعالى عنه تلقین نمودن اسم ذات پیدا  
 و هویدا است معمول من بسهم برین افتاده است و سالک را مفید نیز در حصول جذبه بسیار است



والیثا حضرت ایشاں فرمودند کہ طفلانرا کہ ابتدا شروع حجت مفردات میکنند و می گویند کہ بگو الف نیز آری پیش از معنیش اینست کہ بالا بیا و زیر آری یعنی پست شو پیش از معنی پیش او تعالیٰ حاصل اینست کہ بالا بیا و انا خود را بگذار کہ پیش او تعالیٰ انانیت نیست تا خود را فنا سازد بار بآں بار گاہ نیابی تا هستی نیستی و چون نیستی هستی ۛ

روز شنبه چهارم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری غلام بجنور قبلہ  
انام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ بزرگے را حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ  
والسلام برای نماز از خواب بیدار ساخت آن بزرگ فرمود کہ شمارا از نماز من چه کارت  
حضرت خضر فرمودند کہ خیر و برائے من دعا بکنید آن بزرگ فرمود شما دعا کنید و حق  
من باز من باز حضرت خضر فرمودند کہ شما بکنید آن بزرگ دعا فرمودند و فرمود فی سبک عنہ  
والیثا حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال اولیا حضور و آگاہی و بیخبری است چنانکہ فرمودہ اند  
آخر کار انتظار است و حاصل کار انتظار و حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسره  
السامی فرمودہ اند کہ کمال آنست کہ انتظار ہم نمایند چنانکہ استہلاک انتظار و در علم حضوری  
میشود و در کمال قرب انتظار نمایند مثلاً شخصی دست خود از پس پشت بر آورده مقابل روی  
خود میکند انتظار است و چون ببرد یک دیدہ می نهد انتظار و مشاہدہ نمایند و الیثا حضرت  
ایشاں فرمودند کہ ہر شخصی را علم نفس خود است لکن علم علم نیست و الیثا فرمودند کہ حضرت  
شیخ آدم بنوری رضی اللہ تعالیٰ عنہ در احوال حضرت پیر و مرشد خود مجدد الف ثانی قدسنا اللہ  
تعالیٰ بسره السامی نوشتہ اند کہ از توجہ اکابران طریقت در دل سالک توجہی پیدا میشود  
و از توجہ مرشد من زوال توجہ از دل می شود و بشتان ما بینہما قافیم۔ و ہم حضرت ایشاں  
دریں باب فرمودند کہ حدیث شریف است کان اللہ فی غماہ حصول این دولت عظمی و مہبت  
کبری در کمالات میسر میشود ۛ

روز یکشنبہ پانزدہم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری بجنور سیف گنج حاضر دیم  
حضرت ایشاں فرمودند کہ از آیتہ کریمہ من یطیع الرسول فقد اطاع اللہ یعنی اکابران  
طریقت کہ بتوحید وجودی قائل اند سند خود را گرفتہ اند حضرت ایشاں یعنی پیغمبر را علیہ

لہ توجہ۔ ہر کہ اطاعت کند رسول را پس بدستی کہ اطاعت کرد خداے را۔



صلوٰۃ اللہ الملک الملک بر من ذات حضرت خداوندی فہند و بوحدت وجود قائل اند و نزد  
ما ازین کریمہ این مشرب ثبات نمیشود زیرا کہ حضرت رسالت پناہی ہرچہ از اول امر و نوای  
فرمودہ اند ہمہ از حق سبحانہ آورده اند پس اطاعت سول عین اطاعت خداست احکامی کہ  
برای آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم نازل شدہ اند دو قسم اند بعضی بوحی جلی نزول فرمودہ  
و آن آیات کلام اللہ است و بعضی بوحی مخفی بر قلب مبارک نزول نمودہ و آثار حدیث قدسی میگویند  
پس آنحضرت ہر چہ ارشاد کردہ اند فرمودہ حق است سبحانہ ہم در نخل نقل فرمودند کہ روزی  
در مجلس حضرت سلطان ابوسعید ابوالخیر قدس سرہ مجمعی از اعیان شہر حاضر بودند و در آن مجمع سید  
از اولاد رسول صلعم نیز تشریف داشتند دریں اثنا مجذوب بے مغلوب الاحوال آمد حضرت  
شیخ آن مجذوب را مقدم از سید نشانند سید را این حرکت ناخوش آمد حضرت شیخ فرمود  
و بطرف آن سید خطاب نمودند کہ تعظیم شما از جهت رسول است و تعظیم این مجذوب از جهت  
خداست۔ لہذا این مجذوب را بر شما تقدیم دادم پس حضرت ایشان ارشاد کردند کہ مرا  
این نقل خوش نمی آید و آن مجذوب کمالیکہ پیدا کردہ بود ہمہ بصدد قہ صیب خدا صلی اللہ  
علیہ وسلم بود و بیواسطہ آنحضرت بحکس را بحضرت حق راہ نیست : ۵

محال است سعدی کہ راہ صفا | تو اں رفت جز در پے مصطفیٰ

ہم دریں محل فرمودند کہ حضرت پیر ما مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ فرمودند کہ در حین  
ادائے نماز در وقت قیام نظر بسجدہ گاہ داشتن عمل مسنون است و این عمل بر چندین از  
تعیینات کہ نہ بروفق سنت واقع شوند بہتر و مفید ترست و نیز فرمودند کہ طریقہ خواجگانہ  
ہر چند اتباع است لیکن از حضرت شاہ نقشبند رضی اللہ عنہ عمل تقید تمام بوقوع آمدہ و حضرت  
مجدد رضی اللہ عنہ ہمیں طریقہ اتباع سنت را شائع و رائج فرمودہ اند  
روز و شب شنبہ شانزوم جمادی الاولیٰ در حضور شیخ گنجور حاضر گردیدم  
حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ فنا نزد قدام عبارت از بے شعوری است و فنا الفناء از  
از عدم شعور بے شعوری یعنی چون عدم شعور را سوی اللہ در دل شد فنا حاصل کردید  
و چون بے شعوری ہم نہ اند فنا الفناء گشت چنانچہ مولوی جامی رحمۃ اللہ علیہ نیز ہمیں



فرموده اند و سالک را اجازت طریقه دادن ہم بریں مقام مقرر ساخته اند۔ بعد از ان شیرینی طلب میدند و مولوی شیر محمد صاحب را اجازت طریقه دادند و خرقة و کلاه مبارک خود پوشیدند و فاتحه بارواح بزرگان طریقه علیہ نقشبندیہ خوانده استمداد از پیران خواستند و بسیار دعا و حق ایشاں نمودند۔ و ایضا در اں اشار حضرت ایشاں فرمودند کہ محل اجازت ایں طریقه شریفہ مجددیہ اوست بعد از تصفیہ قلب است کہ چوں در قلب حضور و آگاهی و بخیلگی حاصل شد قابل اجازت تلقین طریقه گشت بعد از اں بعد از تزکیہ لطیفہ نفس نیز محل اوسط اجازت است چنانچہ من اکثر سالکان را بعد از تزکیہ نفس اجازت طریقه میدهم بعد از ان چوں سالک نسبت کمالات پیدا میکند قابل خلافت شود پس اول محل اجازت قلب است و ثانی نفس و ثالث حصول نسبت کمالات و گاہے بعضی کمالات ناقص ہا ہم اجازت طریقه میدادند۔ چنانچہ خواجہ خواجگان خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاء عنہا اجازت طریقه حضرت مولانا یعقوب چرخي را داده بودند و فرمودہ بودند کہ آنچه از من بتو رسیدہ است بمردم برساں پس کار ایشاں بعد از انتقال حضرت خواجہ بخدمت حضرت علامہ الدین عطار بانتہا رسید۔ و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ امروز کہے از غیب بمن گفت کہ زود نیاز حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و ارضاء عنہ باید کرد پس شیرینی طلبیدہ نیاز نمودند۔

**روز شنبہ ہفتم جمادی الاولیٰ ۱۲۳۱ ھجری غلام بھنو قرب**  
خاص و عام حاضر گردید حضرت ایشاں قلبی و روحی فداہ ارشاد فرمودند کہ حضرت غوث الاعظم محبوب جانی شیخ عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ خرد سال بودند و در اں عہد یک عارف کامل و غوث وقت در بندہ بود کہ گاہی از منظر مردمان غائبی شد۔ و گاہے حاضر حضرت غوث الاعظم برای زیارت آن بزرگ لبت در رفتند در اشارہ راہ دیگر شخصے ملاقات شدہ گفت کہ شما بکجا میروید ایشاں فرمودند برائے زیارت آن بزرگ۔ آن شخص گفت من نیز در انجا میروم و امتحان کمال خواهم کرد پس شخصے دیگر ابن سقہ آمد و گفت کہ من ہم نزد آن بزرگ میروم و یک مسئلہ پرسم کہ جواب اداں نیاید۔ چوں حضرت غوث الاعظم مع آن دو کسان بخدمت



بزرگ رسیدند آن بزرگ فرمودند آن ہر دو کسان را کہ شما نزد من بگاہتخان آمدہ ایم سلسلہ  
 شما نیست و جواب شما این مسئلہ ہر یک جواب ہر یک فرمودند بعد ازان یک کس را فرمودند  
 کہ تو در دنیا غرق باد۔ چنان شد و یک کس را فرمودند کہ ایمان تو سلب کردہ شد اتفاقاً آن  
 شخص عقد خود از دختر امیر نصرا نیان نمود و نصاری شد بوقت نزاع اورا گفتند کہ تو عالم  
 و حافظ کلام اللہ بودی چیزے یاد داری گفت ہمہ فراموش از دلم گردید مگر یک آیت  
 یاد دارم و آن اینست **مَنْ يَكُونُ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا يَسْمَعُونَ** پس آن بزرگ حضرت  
 غوث الاعظم را فرمودند کہ شما اللہ در بخا آمدہ اید مرتبہ شما بسیار بلند خواہد شد و می بینم کہ شما  
 بر منبر استادہ خواہند گفت کہ **قُلْ مَحْيِ عَلَى رَقَبَةٍ كُلِّ اَوْلِيَاءِ اللّٰهِ**۔ و ایضا حضرت ایشاں  
 فرمودند کہ حضرت حماد و عباس ہم حضرت غوث الاعظم رضی اللہ عنہ را تیرہمیں بشارت دادہ بودند  
 و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت الاعظم شیر خوار بودند در رمضان مبارک روزہ  
 میداشتند بعد ازان در حضور دو کس برائے بیعت آمدند حضرت ایشاں یک را بطریقہ  
 قادریہ و یک کس را و سلسلہ نقشبندیہ بیعت نمودند و فرمودند کہ اکثر از آبا و اجداد من متوسل  
 سلسلہ علیہ قادریہ بودند من ہم از پیر و مرشد خود بیعت در ہمیں سلسلہ کردہ ام لیکن سلوک  
 طریقہ نقشبندیہ نہ نمودہ ام و ہر کس کہ دریں طریقہ علیہ مجددیہ بیعت نماید خواہ سلسلہ قادریہ  
 خواہ نقشبندیہ خواہ چشتیہ خواہ سہروردیہ ذکر و مراقبات طریقہ نقشبندیہ اورا تلقین فرمایند  
 کہ عمل این اکابران بر طریقہ نقشبندیہ است۔ و ایضا فرمودند کہ چہار انہار اسرار الہی دریں  
 طریقہ مجددیہ جاری اند و ازان نقشبندی اند و یک قادری و نیم چشتی و نیم سہروردی و  
 ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند و حضرت غوث  
 الاعظم محی الدین جیلانی و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہم ہمیں ہر یک ازین اکابران مصدر اسرار الہی است و مظهر الوان نامتناہی  
 یک را برویکے فضل و اودن نشاید و کمال یکرا فوق کمال دیگرے و استن زیبا نمیناید  
 مثل این بزرگواران مثل آئینہا است کہ مختلف الالوان باشند مثلاً چہار آئینہا اند کہ  
 یکے سرخ است و دوسے سبز و سومی زرد و چہارمی سفید و در ہر یک مگر آفتاب مجلی است

لہ تجلہ قدم من برگدن مسیح بدلیا خواست



و شمعشان و انوار وحدت شمس مویدا پس در پر تو آفتاب ہمہ مساوی اند اگر چه تغایر و رنگ است  
اما در میض آفتاب ہر یک از دیگر سہم سنگ است۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ ہمہ  
مردمان چہار قسم اند۔ یکے نامردانند و آل طالب دنیا اند۔ دوئم مردانند و آل طالب  
دنیا و عقبی اند۔ سوئم مردانند کہ آل طالب عقبی مع لقاند۔ چہارئم جوانمردانند و آل صرف طالب  
ویدار خدا اند از دنیا و آخرت کاری ندارند چنانکہ بزرگے فرمودہ است۔ ۵

ماور و جہاں غیر خدا کار نداریم	ما یا رب بحر حضرت جبار نداریم
مستانہ خدا یم سرو پائے برہنہ	حاجت بکسی جبہ و دستا نداریم

و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ روزی در مشاہدہ دیدم کہ حضرت خواجہ بہار الدین  
نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ در مکان نشستہ اند حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ ہم  
در راہ آں مکان تشریف دارند خواستم کہ در حضور پر نور خواجہ روم چوں حضرت غوث الاعظم  
را دیدم از پاس ادب در انجا استاد و بخدمت حضرت خواجہ رفتن مناسب ندانستم حضرت  
غوث الثقلین رضی اللہ تعالیٰ عنہ مرا دیدہ۔ بعد الطاف فرمودند کہ چہ مضائقہ است بروید۔  
بخدمت خواجہ پس خوش شدم و بحضور خواجہ حاضر گردیدم و ایضاً حضرت ایشان فرمودند  
کہ دریں طریقہ شریفہ نقشبندیہ محرومی نیست و ہر کہ بدیخت ازلی باشد دریں طریقہ داخل میشود  
و ہر کہ در طریقہ آمد او محروم ازین نسبت نخواہد رفت۔

روز چہار شنبہ پیدیم جمادوی الاولیٰ ۱۲۳۱ ہجری۔ فدوی بحضور عالی حاضر  
گردید حضرت ایشان فرمودند کہ دائرہ اول کہ بر سالک مکشوف میشود دائرہ امکان است و در  
مراقبہ احدیت می کنند و دائرہ ثانی دائرہ ولایت قلبی است کہ آنرا ولایت صغری نامند و در  
دائرہ مراقبہ معیت میکنند و دائرہ ثالث دائرہ ولایت کبریٰ است کہ متضمن شدہ و دائرہ دیکس بہت  
دوریں دائرہ اولیٰ ولایت کبریٰ مراقبہ اقربیت میکنند و در اینجا موزون فیض نفس است با شرکت  
لطائف عالم امر و در دو نیم دائرہ مراقبہ محبت میکنند و موزون فیض در اینجا لطیفہ نفس است  
فقط و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ معیت ذات حضرت حق سبحانہ با ہمہ عالم نزد علمای  
است۔ و نزد صوفیہ معیت ذاتی است۔ و ہم بریں مثالی فرمودند کہ گرد بادیکہ بسوی آسمان



میرود خاک است و قیم آن باد و از هر زره خاک معیت ذاتی بادست والا خاک بیکار محض است بدون باد حرکت این غیر ممکن است و باد هست است نیست نادر خاک نیست است ناکه باد صورت بنظر نمی آید و معنی فاعل است و خاک بنظری آید در ظاهر و بباطن بجز حرکت و لاشی است و هم چنین روح است که قیم جسم است و هست است نیست نادر جسم نیست است هست نادر هر ذره جسم از حرکت روح متحرک است والا جسم بیکار محض است و معیت روح از هر ذره جسم ثابت است و همچنین واجب الوجود است که قیم جمیع ممکنات است و بدون تحرک واجب حرکت یک ذره از ذرات ممکنات غیر ممکن است که قیوم همه عالم اوست پس معیت ذاتی ثابت شد و الله سبحانه اعلم بحقائق الامور کلها

روز پنجم نوزدهم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری قمری فقیر و محفل فقیه اکابر حاضر شد حضرت ایشان فرمودند که شخصی قابل پیری و لائق مسند نشینی ارشاد وقتی شود که علم مسائل ضروری دارد و مقامات عشره صوفیه که توکل و قناعت و زهد و صبر و غیره با اند حاصل باشند و اجتناب از صحبت ارباب دنیا لازم گیرد و از صحبت مشایخ کرام فیضها دریافته باشد صاحب کشف باشد یا ادراک از خطر ماسوی الشرباک بود ظاهر بشریعت آراسته و باطن بطریقت پیر آراسته باشد بعد ازاں فرمودند که ما احوال خود چه دانایم که بوی مقوله عراقی است

بزمین چو سجده کردم ز زمین ندا برآمد	که مرا خواب کردی تو بسجده ریائی
بطواف کعبه رفتم بحرم رستم نداوند	که برون در چه کردی که درون خان آئی

روز جمعه بیستم جمادی الاولی ۱۲۳۱ هجری قمری بجنور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند که در کشف احتمال خطا و صواب هر دو است و وجدان محتمل خطا نیست مثلاً شخصی از دو صورت چهار پایه دید و آنست که شیر است و فی الحقیقه آن شیر نیست بلکه چهار پایه دیگر است و یا آب دید و آن شراب بود پس مثال اهل کشف اینست و وجدان محتمل در یافتن هوا که بنظر نمی آید و حرارت و برودت آن محسوس میشود و در ادراک احتمال خطا نیست پس حضرت ایشان فرمودند که مرا ادراک وجدانی صحیح غایت فرمودند که از



نزدیک و دور و پیش و پس و احیاء و اموات اور اک انوار و نسبتہا حاصل میشود و بعد ازاں  
خطاب بہ بندہ کردہ فرمودند کہ تو مطالعہ رسائل پیران نقشبندی مثل فقرات حضرت خواجہ  
احرار رضی اللہ عنہ در شحات وغیرہ کردہ بندہ خاموش ماند فرمودند کہ بزرگان این سلسلہ  
ہیں حضور و جمعیت را در کتب خود بظاہر بیان ترغیب می فرمایند و بگرمی و ذوق و شوق چند  
اعتیائے تنہا دہ اندہ

**روز شنبہ سبت یکم جمادی الاولیٰ ۱۳۳۱ھ** بندہ بحضور فیض گنجور حاضر  
گردید اخوانم از حضرت ایشان عرض نمودند کہ من خوابی دیدہ ام کہ آن قبلہ از من می پرسند  
کہ تو چون تلاوت کلام اللہ منمائی و یوار با از پائی نشستند یا فی پس من در خواب عرض نموده  
ام کہ بوقت خواندن قرآن مجید فیض و برکت نازل میشود لیکن دیوار ہائی افتد و انہم جدار از  
کے اکابر سابق ہم مروی نیست حضرت ایشان میفرمایند کہ از آیت کریمہ تِلْكَ الدَّارُ  
الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِی الْاَرْضِ وَلَا فُسَادًا ہیں معنی مفہوم می شود  
حضرت ایشان تعبیر این واقعہ چنان ارشاد کردند کہ مراد از دیوار ہا ہستی سالک است  
یعنی باید کہ بوقت تلاوت کلام اللہ قاری از ہستی و انانیت خود تہی شود و دیوار بشریت و  
وانانیت خود را از رخ و بن بر کند و معنی این کریمہ بایں طور تاویل کردہ شود کہ کمال قرب حضرت  
حق دریں دارالآخرت کسانے را عطای کرم کہ ارادہ بکبر بشریت و علوانانیت خود در زمین وجود  
نکرده اند و فساد و صفات ردیہ و اخلاق و شیہ اختیار نفرمودہ و ایضا حضرت ایشان ارشاد  
فرمودند کہ حالات صوفیاں خالقانہ معلوم بکنید کہ ہر کس چہ قدر وقوف قلبی میکند و چہ مقدار  
تہلیل لسانی بالحاظ معانی بخواند و اسم ذات قلبی و زبانی چنداں مداومت مینماید و درود  
و استغفار و تلاوت کلام اللہ مجید بچہ اندازہ در دیساز و دلیل و نہار را بچہ اطوار میگزارد و  
واوقات را بچہ عنوان منغبط میدارد پس ہر کہ مصروف این کار و مالوف این اذکار باشد  
اور اور خالقانہ دارند و الایرون سازند کہ قابل صحبت فقر اولایق بہت اولیا  
نیست

رفت ہر کس کہ در لیل و نہار	نیست در ذکر خدا مصروف کار
----------------------------	---------------------------



مجلس اذکلت دل آسوده	صحبت اوسیم قائل آسوده
ہر کہ غافل یکدم از یاد خداست	ساعتی با او نشستن نارواست

والیضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت فانی فی اللہ خواجہ بانی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عنایت نامہ خود بحضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشتہ بودند متضمن این احوال کہ درینو لایاران طریقہ ماور مقامی بند شدہ اند عروج واقع نمیشود حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیاز نامہ در جواب این نوشتہ کہ یاران را فرماید کہ کثرت اشغال و مراقبات و تہلیل و تبیین و تلاوت و نوافل نمایند تا عروج واقع شود ۵

کثرت اشغال دل را داکند	آن خیال تسد سوی بالاکند
------------------------	-------------------------

**روز یکشنبہ سبت و دوم جمادی الاولیٰ** ۱۳۳۱ھ غلام مع اخوان صاحب از ان قبلہ نام مرخص گردید بزمارت تخت شریعت حضرت قبلہ عالم خواجہ محمد زبیر معرض عن غیر رفتہ بود ازین باعث از کلام فیض نظام آن ہادی خواص و عوام مستفیض نگردید۔ مگر بزبانی مولوی صاحب شاہ محمد عظیم سلمہ اللہ سبحانہ شنیدیم کہ حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ شخصے روزے بصحبت ما آمد توجہ نمودم ہیج اثری در او را کش نیامد روز دیگر توجہ نمودم۔ آن روز ہم اثر ہیج خود نیافت روز سوم چون توجہ کردم ذکر قلبی او غلبہ نمود و دست بر قلب خود نہادہ آہ کشید و گفت کہ دل من اللہ اللہ میکند و از کثرت شوق دل خود بدست گرفتہ بوسہ می داد و فرحان و شادان میشد بعد از ان حضرت ایشان این شعر فرمودند ۵

از ان تنگی کہ آتش شست جرم کشتگا تشراف	ربودم دل نشین زخمی کہ می بوسم دہانش را
---------------------------------------	--

**روز دوشنبہ سبت سوم جمادی الاولیٰ** چون اخوان صاحب و این عاصی از زیات تحت شریف مراجعت نمودہ بجنو فیض گنجور حاضر گردیدند حضرت ایشان فرمودند کہ بہ تخت شریف مراقبہ کردہ بودید عرض نمودیم کہ بہ تخت شریف متوجہ شدہ نشستہ بودیم بسیار برکات و انوار مشاہدہ نمودیم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ برکات آنجا بیان نمودہ شود کہ حضرت قبلہ عالم قطب ارشاد در عہد خود بودند و نام ایشان عبدالملک بود و ہر کس کہ این منصب دار و نام ادہیں باشد۔ بعد از ان حضرت ایشان فرمودند کہ ما ہم تا قوت دریا



بود و توانائی در اعضا پیاده و مجلس عرس حضرت قبله عالم معروض عن غیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر میشدم روزے در عرس حاضر شدہ بودم کہ مشاہدہ نمودم حضرت قبلہ عالم را و ایشان بمن ارشاد فرمودند کہ کثرت عبادت بکنید کہ دریں راہ تعبیدی باید تا در از تصرفی بکشاید بعد از اس در حضور درس مکاتیب شریف حضرت امام ربانی قدسنا اللہ تعالیٰ بہر اللہ السامی شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ این معارف بسیار بلند اند از فہم عرفا و از عقل عقلا و از الورا ار اند بعد از اس فرمودند کہ حال ما در فہم این مکتوبات قدسی آیات مثل شخصی ست کہ از سگان ولایت فارس بود و امی و ناخواندہ محض بود و وضو کردہ رو قبیلہ نشستہ کلام مجید کشادہ انگشت بر سطرہا میداد و میگفت الہی راست گفتی راست گفتی و رفتی و رفتی و ایضا در مکاتیب شریف مذکور عدسیت و فنا را و دیدن خود و صفات خود را از اصل و خود را عدم محض یافتن آمد حضرت ایشان از مولوی صاحب حاوی فرود و اصول و واقف معقول و منقول مولوی شیر محمد صاحب سلمہم اللہ تعالیٰ پرسیدند کہ شمار اینحال دست میدہد ایشان عرض نمودند کہ گاہے از عنایات حضور این احوال می آید کہ جمیع صفات خود از خود مسلوب می یابم بلکہ وجود خود را ہسم معدوم محض می یابم حضرت ایشان فرمودند کہ چون این احوال از عنایت الہی دوام پذیر و فنا بنفس حاصل گردد و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ معارف کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودند احدی من الامت اظہار ثاختہ است و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ عبید اللہ احرار علیہ رحمۃ الغفار فرمودہ اند کہ انا الحق گفتن آسان است و دور شدن انا مشکل ہے

انا الحق گفتن آسان است

دور کردن انا مشکل ہے

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت فخر الواصلین خواجہ حسین الدین حسن چشتی سنجری قدس سرہ بعد از ہفت روز طعام میخوردند و استنجار و وضو می ساختند پس در تمام ہفتہ احتیاج وضو نداشتند و در گورستان سکونت می داشتند چون بہندوستان تشریف آوردند قبولیت خداوندی یادہ از حد گردید و آنکہ میگویند کہ ایشان برائے اراضی ملک خود نزد بادشاہ ہندوستان تشریف آوردہ بودند خلاف عقل معلوم میشود چرا کہ انجین تارک دنیا ملتجی غنیای کی گردد و از تصرف اراضی



کی راضی میشود

او کہ کند ملک را ملک خدا ملک دست

ہر کہ زمین خودی قطع کند بہر دست

سنگے داند ہر آنکہ اورا چشم ست

گیرم کہ سریت از بلور ویشم ست

در دیدہ بوریا نشیناں چشم ست

این سند قائم و سمور و سنجاب

و ایضاً شیخ عبدالحق رحمۃ اللہ علیہ نوشتہ اند کہ آن معین الدین دیگر بودند کہ بہت آراضی ملک نزد سلطان آمدہ بودند و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت عارف کامل شیخ آدم بنوری رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ ہر کسی را کہ دست گرفتہ مصافحہ بیعت نمودند ہمو وقت اورا بمقام فنا قلبی میرسانیدند۔ روزے در حضور ایشاں شخصی فاسق آمد و گفت مرا بیعت فرمایند ایشاں فرمود کہ اول ظاہر خود را بشریعت بنوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والسلام آراستہ نما بعد ازاں بخدمت ما در آئی۔ آن مرد بیدل شدہ رفت ایشاں را الہام شد کہ چہ کارے کردی کہ طالب ما را از در خود محروم زاندی و تملقین نساختی ایشاں شخص را فرمودند کہ زود آں مرد را بیارید آں شخص نزد آں مرد بہرعت تمام رفت و گفت بسا حضرت شیخ ترا می طلبد آں مرد گفت من نمی آیم پس شخصے دیگر را حضرت شیخ فرستادند آں مرد نیامد آخر الامر شخصے را حضرت شیخ فرمودند کہ در گوش آں مرد از طرف من لفظ مبارک اللہ بگوئید آں شخص دواں نزدیک آں مرد رسید و گفت کہ ایستاد باش کہ من یک سخن از تو خواہم گفت آں مرد قدرے توقف نمود آں شخص در گوش او گفت کہ حضرت شیخ آدم ترا لفظ مبارک اللہ فرمودہ اند بجز دشمنیدن ایں اسم شریف آں مرد را خرق حجب گردید و ولایت نقشبندی حاصل گشت و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت شیخ آدم بنوری قدس سرہ ہر کہ را فرید میکردند بوقت بیعت ہموں ساعت بفنای قلبی رسانیدندی ۔

**روزہ شنبہ بہت چہارم جمادی الاولیٰ غلام در حضور شیخ گجور آں**

قبلہ خواص و عوام حاضر گردید و در آنوقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی محبوب سبحانی واقف اسرار مقطعات قرآنی کاشف رموز متشاہات فرقانی مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی بود و در آن نوشتہ بودند کہ شخصے از حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ سوال کردہ بود کہ مرشد کامل مکمل سالک را از یک ولایت بسوئے ولایت دیگر میرود



یادراں ولایت کہ مقام اوست ترقیات می بخشد حضرت مجد در رضی اللہ تعالیٰ عنہ در جواب نوشته بودند کہ از یک ولایت بولایت دیگر بدون معلوم الوقوع نیست مگر در بعضی ولایت از توجہت مرشد ترقیات واقع می شود ثم کلامہ الشریف۔ حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت مجد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ در اوائل حال این مکتوب نوشته اند بعد ازاں آنحضرت قدس سرہ در مکتوب دیگر ارقام فرمودہ کہ شیخ کامل از یک ولایت بولایت دیگر میسر و چنانچہ حضرت مجد الف ثانی رضی اللہ عنہ خود صاحبزادہ کلاں یعنی منظر تصدیق و مورد تحقیق کاشف استار و قائل واقف اسرار حقائق و ارث الانبیاء والمرسلین سید الاصفیاء والصدیقین عالم عال قارق بن الحق والباطل منظر الخلق شیخ محمد صادق علیہ رحمۃ اللہ الخالق را توجہ و بہت فرمودہ از مقام ولایت موسی بولایت محمدی علی صاحبہا الصلوٰات والتحیات رسانیدند و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ شیخ الشیخ ما عنی قطب الاقطاب غوث الشیخ والشاب عارف آگاہ مجاہد فی سبیل اللہ سیاح بحار لاہوت طیار جو باہوت قطب حی الوجود سالک صراط المقصود مرکز دائرہ غلت قیومیت مورد فیض محبت و محبوبیت العابد الزاہد شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ وارضاه عنا جناب قیوم الزمان محبوب رحمان شمس فلک ولایت نجم سمار ہدایت خواص لجنہ ہویت سیار معارج الوہاب عنقار قاف قربت طاووس ریاض محبت منظر برکات یزدان حضرت مولانا و قبلتنا و ہادینا میرزا جان جان علیہ الرضوان از ولایت موسوی توجہ فرمودہ بولایت محمدی علی مصدر صلاۃ والسلام رسانیدند و ہم جناب پیر و مرشد ما مشاہدہ نمودند کہ ما مقابل جناب سید بشر علیہ صلوٰات اللہ الملک الاکبر نشستہ ام پس دیدم کہ در جاییکہ من بودم آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم تشریف دارند و در مقامیکہ آنحضرت علیہ الصلوٰات والتسلیمات تشریف داشتند و من ہستم بعد ازاں دیدم کہ در ہر دو جا آن بدر الدجی علیہ صلوٰات اللہ الملک الاعلیٰ نشستہ من در ہر دو جا نیستہ بعد ازاں مشاہدہ نمودم کہ در ہر دو مقام من ہستم

روز چہار شنبہ سبت و عجم جہادی الاولیٰ این عامی پر معاصی بمقتل فیض مشاکل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ طلبہ کہ پیش شیخ بیاید باید کہ اول استخارہ کردہ اورا داخل طریق سازد پس عرض نمود و شد کہ ہر شیخ را حاجت استخارہ نمودن ست یا نہ



حضرت ایشاں قبلہ درویشاں ارشاد فرمودند کہ صاحبِ ولایت کبریٰ کہ خصائلِ رزائل اور  
سبیلِ بجنات گرویدہ و فتنار انا حاصل شدہ و بشرح صدر و اسلام حقیقی رسیدہ است اور ا  
حاجتِ استخارہ نیست چرا کہ در الوقت کار او معین رضای مولا است کہ خود معدوم محض گرویدہ  
و نیست شدہ است۔

**روزِ پُنج شنبہ نسبت و ششم جہادی الاولیٰ فلام بحضور آن قبلہ نام حاضر گرویدہ**  
شخصے برائے بیعت نمودن حاضر گرویدہ بود حضرت ایشاں قبلہ درویشاں قلبی و روحی فداہ  
انساں شخص پر رسیدند کہ در کدام طریقہ شریفہ ارادہ بیعت داری آن شخص عرض نمود کہ در  
طریقہ علیہ قادریہ حلقہ بندگی و در گردن اخلاص انداختہ بیعت خواہم نمود حضرت ایشاں شیرینی  
طلبیدہ فاتحہ بروح پر فتوح سید الاولین و الآخرین علیہ فضل صلوٰۃ المصلین و اذکی سلام المسلمین  
و بروح طیب حضرت غوث الاعظم سید محی الدین عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ و بار و اح پیران  
ایشاں تا بہ آن سرور علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر نام بنام و متوسلان طریقہ ایشاں تا بہ حضرت  
مولانا و قبلتنا و ہادینا منظر رحمان حضرت مرزا جان جان رضی اللہ تعالیٰ عنہم ہمچین خوانند  
بعد ازاں ہر دو دست آن شخص بہر دو دست مبارک خود بطور مصافحہ گرفتہ استغفر اللہ ربی من  
کل ذنب و اتوب الیہ سہ بار و کلمہ طیبہ دو بار و کلمہ شہادت یکبار خوانند و بعد ازاں دعا بخواب  
الہی بتوسل پیران طریقہ قادریہ برائے کشود کار ہائے دینی و دنیوی آن شخص و جمیع یاران حاضر  
و غائب و جمیع مومنان فرمودند پس ازاں ذکر قلبی و نگہداشتِ خواطر و وقوف قلبی و مراقبہ احدیہ  
کہ معمول طریقہ علیہ نقشبندیہ است تلقین فرمودند و معمول جناب حضرت ایشاں ہمیں ست کہ طالب  
در ہر طریقہ کہ بیعت نماید اذکار و مراقبات طریقہ علیہ نقشبندیہ تلقین میگردند چنانچہ عنوان خاندان  
مجددیہ بر ہمیں قرار یافتہ است کہ داخل در ہر سلسلہ میکنند و سلوک و تسلیم طریقہ شریفہ نقشبندیہ  
می فرمایند بعد ازاں حضرت ایشاں شخص و دیگر را در طریقہ شریفہ نقشبندیہ بیعت فرمودند بر پنجہای  
و بر شیرینی فاتحہ بار و اح سلسلہ نقشبندیہ خوانند صرف سہ بار اللہم مغفر تک اوسع من ذنوبی و توبک  
ابی عندی من علی خوانند و دعا فرمودند کہ اللہم اجعل للفقیر اماماً و ہم دعا نمودند کہ الہی  
از نسبت شریفہ حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ عنہ این شخص را خط و انفر عنایت فرما



و آن شخص در آن وقت اثر سے تمام در خود ازاں نسبت شریفہ یافت و بسیار برکات فیوض  
مشاہدہ کردہ نگاہ پاکبازان کیا ہست ؟

**روز جمعہ سبت و ہفتم جمادی الاولیٰ** فردی در حضور پر نور حاضر گردید حضرت  
ایشان شخصی را نصیحت ادائی صلوٰۃ میفرمودند کہ نماز را با خشوع و خضوع با طمانینت قومه و جلسہ  
کہ در مذہب امام ابوحنیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ واجب است و در بعضی مذہب فرض باید خواندہ و  
ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ شخصی از صحابہ در سجد نماز بے طمانینت قومه و جلسہ خواندہ و  
حضور آن سرور صلی اللہ علیہ وسلم آمدہ گفت السلام علیک یا رسول اللہ آنحضرت جواب سلام  
دادہ فرمودند کہ نماز بخوان و بیا باز آن شخص نماز بطریق سابق ادا کردہ بحضور حاضر شد باز  
آنحضرت علیہ الصلوٰۃ والتحیات فرمودند کہ نماز بخوان کہ تو گویا نماز خواندہ باز آن شخص نماز خواند  
باز فرمودند کہ قائل فائز لم یصل پس آن شخص عرض نمود کہ یا رسول اللہ صلی اللہ علیہ  
وسلم نماز یکہ مرایا دبود خواندم آن سرور علیہ تحیات الملک الکبر اور اصلوہ با طمانینت قومه و  
جلسہ تلقین فرمودند بعد ازاں حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ شخصے در خواندن یک نماز  
اجرۃ نمازی یا بد و مروی اجر نہ نماز و مروی اجر ہشت نماز بھی پنج کسی اجر یک نمازی یا بد و  
کسی می خواند و ہرچہ اجر نی یا بد پس معلوم شد کہ کسی کہ بارعایت سنن و آداب و تدبیر و خشوع  
و خضوع و اطمینان صلوٰۃ ادائی کند اجر زیادہ ترمی یا بد ہر کہ ازیں کمتر نماید اجر کمتر ترمی یا بد  
و احوال بعضی عارفان بریں عنوان در نمازی شود :

چوں کہ باتکبیر یا مقروں شدند	ہرچو بسمل از جہاں بیرون شدند
------------------------------	------------------------------

و ایضاً حضرت ایشان بلسان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ روز سے ناگاہ خوشبو  
چند اں بیشام جانم رسید کہ مست و مدہوشم گردانید و تمام مکان معطر گشت چوں در اں  
حال ہوش ربا و فرحت افزا چشم باز کردہ بجانب بالانکر لیتم مشاہدہ نمودم کہ بر فرق من روحی  
است منور مطہر معطر جلوہ نما و ظہور انوار برنگ شیشان آفتاب در حوالی آن متجلی و بالای زیبای  
آن بزیور سیوض و برکات متجلی حیران گشتم کہ ایں چیست و متعجب گردیدم کہ ایں کیست آگاہ  
ازیں سر نقر نمودند و از نام و نشان اطلاعی نہ نمودند بعد ازاں در خاطر خطیر شد کہ با آنچہ نہیں



تجمل شاید کہ ظہور روح پرستوح جناب سید البشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر گردیدہ است و  
یا روح پاک حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ۔ راقم این سطور گوید معنی عنہ کہ این خاصہ  
حضرت ایشان است کہ در اکثر اوقات تمام مکان شریف معطری شد و اہل مجلس می شہید نذوینو  
مانند عطر خس۔ و ایضا در آن روز خانقاہ عرش اشتباہ قضیہ در بعضی مردمان بوقوع آمد حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ روح پاک جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تشریف  
آورده ارشاد فرمودند کہ در خانقاہ ہر کہ قضیہ نماید اورا بیرون باید ساخت

**روز شنبہ بیست و ہشتم جمادی الاولی** غلام بحضور آن قبلہ انام حاضر گردید  
درس مکتوبات قدسی آیات در آنوقت شروع شدہ بود و معمول حضرت ایشان مدام ہمیں بود  
کہ کلام شریف نظام حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد از عصر خواندہ می شد پس  
حضرت ایشان متوجہ شدہ در مراقبہ شستہ سماع مکتوبات شریفہ سینمودند و زبان گوہر  
نشان ارشاد نمودند کہ من ازین مکتوبات قدسی آیات شریفہ اخذ می نمایم چنانکہ مریدان از  
پیران خود اخذ فیوض و برکات می نمایند و ایضا فرمودند کہ سبحان اللہ چه تقدیس و تنزیہ حضرت حق  
جل جلالہ بیان فرمودہ اند کلام ایشان در لے بیان انسانی است الحق کہ سر اسرار الہام ربانی  
چون کلام شریف فیض نظام آنقبلہ انام ہمیں ہادی خواص و عوام است متکلم را بریں قیاس باید ست  
و بوصف و سپاس او باید پرداخت ۵

من چہ گویم وصف آن عالم جناب

نیست پیغمبر و لے دارد کتاب

بعد از آن حضرت ایشان برائے توجہ فرمودن متوجہ بخلق مستفیدان طریقت کہ حلقہ  
اخلاص بگردن ارادت داشتندی گشتند چون منظر فرمودند کہ جمیع معتقدان باخلاص و مخلصان  
با اختصاص میسارست کہ مردمان از سمرقند و بخارا و غزنی و تاشکند و حصار و قندہار و کابل و پشاور و  
ملتان و کشمیر و لاہور و سرہند و امر وہہ و سنبھل و بریلی و رامپور لکھنؤ و جالپس و بھرائچ و گورکھپور  
و غیر آباد و دہاکہ و بنگالہ و حیدرآباد و پونہ و غیر ما بطلب حق جل و علا و طاعت خود گذارشتہ  
آمده بودند و حضرت ایشان را در آن ایام ضعف بسیار بود ارشاد کردند کہ باری مردمان  
مقرر شودی کس کس شخص را در حلقہ صبح اختصاص کنسید و سی کس را در حلقہ عصر و بقیہ مردمان را



بروز دیگر بہیں عنوان گروہ نئی نئی مردمان آرید کہ توجہ بگیرند و چون ہمہ را توجہ رسد بازی کس  
اول دران بیایند و از توجہ مستفیض شوند۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ معمول حضرت  
مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ و حضرتین و جناب پیر و مرشد برحق حضرت مرزا صاحب و قبلہ  
رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعین بہیں بود کہ باری مردمان مقرر بود۔ و ایضاً حضرت ایشان فرمودند  
روزی مرا الہام ربانی شدہ بود کہ حضرت نظام الدین اولیا خلفاء خود را بطرف دکن  
فرستادہ بودند شاخلفاء خود را بطرف کابل و بخارا و قندبار فرستادہ:

**روز یکشنبہ سبت و نہم جمادی الاولیٰ** بتدہ بحضور والا حاضر گردید  
حضرت ایشان مولوی شیر محمد را ارشاد فرمودند کہ شمار از نزول زیادہ از عروج واقع ست باہ  
کہ کلمہ لا الہ الا اللہ بسیار گویند و کلمہ محمد رسول اللہ بعد از صد مرتبہ بخوانند کہ عروج زیادہ شود۔ و  
ایضاً حضرت ایشان فرمودند کہ ہر سال کہ عروج زیادہ شود در تحلیل لسانی ہر بار کلمہ  
محمد رسول اللہ ضم کردہ بخواند تا کہ نزول زیادہ گردد۔ و ہر کس را کہ عروج و نزول مساوی  
باشد در تحلیل کلمہ محمد رسول اللہ بعد از دہ بار یا پانزدہ بار بخواند این طریق در باب حصول عروج  
و نزول بسیار مفید ست۔ و ایضاً حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ روزی من بہم ہر اے  
خود نشستہ بودیم و خلفائے عظم حضرت پیر و مرشد برحق حضرت قاضی ثناء اللہ ربانی پتی و حضرت  
محمد احسان رحمۃ اللہ علیہا ہم دران مجلس تشریف داشتند شخصے آمد و گفت کہ برائے مدد  
خرج معاش حضرت مولوی ثناء اللہ سنبھلی رحمۃ اللہ علیہ مبلغ یک روپیہ یومیہ بسیار مقرر شدہ  
است اہل مجلس گفتند کہ مبلغان سائر قریب بحرمت اند ظلمت در باطن او شان از تصرف  
انچنین مبلغان خواہد آمد حضرت محمد احسان فرمودند کہ میرزا اب فیض جناب حضرت امام ربانی  
مجدد الف ثانی وقتیکہ میرزا کو ہمسائے ظلمت را بزرگ برگ گاہ می رباید و این سخن فرمودند  
و آسے کشیدند و ہفتاد و دو ہوش کشیدند:

**روز ووشنبہ سبت جمادی الاولیٰ** بتدہ در محفل نصین منزل حاضر گردید حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ میاں محمد از خلفای حضرت پیر و مرشد برحق بودند روزی ایشان  
را قبضہ واقع شد حضرت پیر و مرشد توجہ فرمودند ریح قبضہ نہ گردید بعد ازاں روح مبارک



حضرت خواجہ خواجگان پیران خواجہ بزرگ بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ جلوہ آرا گروہ  
ارشاد کرد کہ اسے پیرک این نسبت چہ کم ست یعنی ترقی ازین احوال اگر واقع نہیں شود این نسبت  
ہم بسیار ست پرداخت ہمیں باید کرد و روزے میان محمد موصوف و مجلس منکران حضرت  
پیر و مرشد بحق مرزا صاحب و قبلہ اتفاقاً نشستہ بودند و راجعاً مذکور حضرت مرزا صاحب  
قبلہ بطور امانت آمد میان مسطور منی الفت نمود و از اہل مجلس خفا شدہ برخاست چون بحضور حضرت  
مرزا صاحب و قبلہ حاضر گردید حضرت مرزا صاحب و قبلہ بسیار خوشدل شدہ توجہ فرمودند  
فی الحال رفع قبض گردید و عروج واقع شد باز حضرت ایشان فرمودند کہ ترقی کہ بسبب  
خدمت می شود از ریاضات این کس عشر عشر آں نمی شود خدمت ست کہ کار چندین سالہ  
را در طرفہ العین میری آید و خدمت ست کہ سالک را بجز بات الہیہ میرساند :

**روزہ شنبہ غرہ جمادی الآخرہ** بندہ حاضر حضور گردید و گر گری کہ طعام  
عاشقان ست افتاد حضرت ایشان حدیث شریف خواندند کہ پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم گاہی  
طعامی بہ شکم تناول فرمودند و ہمچنین اصحاب کرام رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین گرسنگیہا کشیدہ  
اند و اولیائی متقدمین ریاضات شاقہ و مجاہدات شدیدہ کشیدہ اند برگ درختاں و بیخ  
گیاہ قوت ایشان بود پارچہ لے کہنہ کہ در راہ افتادہ بودند آنرا پاک ساختہ لباس خودی  
ساختہ کسی بعد از پانزدہ روزہ می خورد و کسی قریب یکماہ ہرچ تناول نہیں فرمود کہ شصت سال  
پشت بر زمین نہاد کہ چہل سال خواب نکرد حضرت بزرگ شاہ نقشبند رضی اللہ تعالیٰ  
عنہ در طریقہ خود توسط راخت پیار فرمودہ گفتہ اند کہ از نیم آثار کم نباید خورد تا قوت عبادت  
ساقط نہرود و امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ فرمودہ اند کہ شیر و روغن و ادام دیگر کہ ہمراہ نان بخورد  
باید کہ درین نیم آثار داخل باشد و نیز حضرت ایشان فرمودند کہ قیاس حال خود بکالت  
رسالت پناہی علی اللہ علیہ وسلم نباید کرد کہ اگر حضرت فرمود کہ من مثل شما مردمان نیستم  
بلکہ طعام و شراب پیش پروردگار خود تناول میکنم :

**روز چہار شنبہ دوم جمادی الآخرہ** غلام بھفل فیض منزل حاضر گردید۔  
حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ آدمی را باید کہ منتظر بر صدق مواعید حق سبحانہ داشتہ نگاہ



بطرف اسباب ظنیہ و وہمیہ نماید و یقین داند کہ اور روزے میرے ساند ہر کر پیدا کردہ است روزین  
 مہیا کردہ است بہ مضر عمر رزق را روزی رساں پر میدہدہ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند  
 کہ قبل از بنا خانقاہ بسبب قلت مکان برای اقامت صوفیاں آن کو نہایت بود و در جوار مکانے  
 بود کہ مالک آن بیعی ساخت شخصی گفت کہ این مکان را شما خرید نماید در آن زمان یک خر  
 مہرہ در ملک نہ اشم و در جناب کار ساز حقیقی جلت عظمتہ و عابجہت بر آمدن این مدعا نمودم حق  
 سبحانہ و تعالی دعا را ہم آغوش دعا گردانید و توحی از غیب رسانید کہ آن مکان را خرید کردہ  
 در تحت تصرف خود آوردم و چند مکانات دیگر ببلغ ہفت ہشت ہزار روپیہ خریدہ داخل خانقاہ  
 نمودم و تا الی الآن خرچے از غیب الغیب عنایت میفرماید و کار روانی و ادای احتیاج بوجہ  
 احسن کما یعنی می نماید۔

### روز چہارم سوم جہادوی الآخرہ بندہ بجنور فیض گنجور حاضر گردید

حضرت ایشاں بزبان گوہر فشاں ارشاد فرمودند کہ احوال صوفیاں خانقاہ معلوم نمایند کہ  
 نماز تہجد بخوانند و مداومت بریں مینمایند بایک سیکہ مداومت بریں امر نمیکند اور اتقید ببلغ  
 کشید و خود را آمدہ خفتہ را بیدار و بیدار را متوجہ بیار نمایند کہ فرمودہ اند سہ

یک چشم زدن غفل از اہل ماہ نباشی	شاید کہ نگاہ کند آگاہ نباشی سہ
پس از سی سال یعنی محقق شد نجاقانی	کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلیمانی

### روز جمعہ چہارم جہادوی الآخرہ فقیر بجناب فیض مآب حضرت پیر دستگیر حاضر

گردید حضرت ایشاں برای صلوٰۃ عصر در مسجد تشریف آوردہ بودند بعد ازاں نماز ملا گل محمد  
 غزنوی کلام از کسے شخص کردند حضرت ایشاں بسیار زہر فرمودند کہ در بارگاہ حضرت حق جل  
 و علا آمدہ بے ادب نہ باید شد و متوجہ بجانب غیر او سبحانہ نباید گردید و بروے بادشاہ  
 ظاہری چہ قدر آداب لمخوطی و ارید پس بجنور بادشاہ حقیقی چوں رو آرید زیادہ تر کسر خود  
 باید کہ کم کنید و خود را عدم محض گردانید و نیست شدہ پر در یار و رآئید۔ و ایضاً حضرت ایشاں  
 فرمودند کہ صوفی را لازم است کہ در صلوٰۃ لحاظ نماید کہ در قیام چہ کیفیت حاصل شدہ و در رکوع  
 چہ انوار طاری شدہ و در سجود چہ اسرار ہویا گشتہ و در قاعدہ چہ نشیمن وارد شدہ



و بعد از نماز انجام را خیال کند که چه برکات بسبب ادائی صلوٰۃ دست و او بعد از آن درس مکتوبات قدسی آیات شروع شد حضرت ایشان بسیار اسرار و غوامض مقامات عالیہ بیان فرمودند و در آن اثنا میرزا محمدالدین سمرقندی عرض نمودند که فتا را عود دست و عدم را عود نیست حضرت ایشان فرمودند که وجود عدم را عود دست و وجود فتا را عود نیست مرتبہ عدم اولست و مرتبہ فتا آخر چون اعدام پیای می آیند فنای فنا حاصل میشود بعد از آن این شعر فرمودند ۵  
وصل اعدام گر توانی کرد کار مردان مردوانی کرد

بعد از آن مولوی شہر محمد عرض نمودند کہ مرا عدمیت می آید و تا یکپاس می ماند و گاہے کہ و گاہے زیادہ و از ذکر آن حالت میرود حضرت ایشان فرمودند کہ در آن وقت ذکر نباید کرد بلکہ پرداخت آن نسبت باید نمود کہ تا این احوال چندان بظہور آید کہ ہرگز نرود پس حضرت ایشان بزبان گوہر نشان این مصرعہ خواندند مصرع برہنہ خیز و بتعظیم قیام گرو ما

بعد از آن شخصے آب برای دم نمودن بہت شفای مریض در حضور آورد حضرت ایشان قدرے آب پس خورده خود در آن آب بخورہ انداختند و این نقل فرمودند کہ دارالکوفہ در حضور بزرگے آب بہت شفای مریض فرستادہ کہ این را نوش فرمودہ عنایت فرمایند کہ سور المومنین شفا و رنجہ واردست ایشان قدرے از آن آب نوش فرمودہ فرستادند و از بہت الہی ایشانرا اسہال شد کہ خداوند ایمان کامل دارم یا نے اگر آن مریض شفا حاصل شد مشعر بر ایمان ماست والا و اسے بر ما و گرفتاری ما و ایضا حضرت ایشان می فرمودند کہ من ہر روز این دعا میخوانم و ہر یک را باید خواند اللھم اغفر لی و ارحمنی و عافینی فی الدنیا و الآخرۃ و اشفینی شفاء عاجلاً لا یغادر سقماً و انت ارحم الراحمین و لا حول و لا قوۃ الا باللہ العلی العظیم و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ در کلام نسبت تمکلم ظاہر میشود بعد از آن ارشاد کردند کہ قبل ازین عرضی مولوی بشارت اللہ صاحب آمدہ بود در آن حال

۵ ای خدا بخش مرا و رحم کن بر من و در گزینی از من در دنیا و آخرت و شفا بدہ مرا شفا قریب کہ گذارد بیماری و تو بہر بان ترین جلد بہر بان استی و نیست برگردیدن ندیمیت و نفوت بر عبادت مگر توفیق خدای بلند و بزرگ ۱۳



باطن خود را از ابتدا تا انتہا ترسیم نموده بودند و میاں احمد یار صاحب که صاحب ادراک صحیح  
اندیم در آن وقت موجود بودند چون آن عرضی میخواندم نسبت بہ مقامات کہ در آن ثبت  
بودند ظاہر گردید چنانکہ میاں احمد یار صاحب ہم معلوم کردند بعد از آن حضرت ایشان فرمودند  
کہ میاں ابوسعید صاحب ہم در احوال باطن خود رسالہ تحریر نموده اند من آنرا من اولی  
آخرہ دیدم مطابق مکتوبات شریف حضرت امام ربانی است بعد از آن حضرت ایشان فرمودند  
کہ مولانا خالد رومی را ہم گفتہ ام کہ احوال باطن خود تحریر سازند انشاء اللہ تعالی او شان  
ہم نگاشتہ خواہند فرستاد مولانا خالد فضل خلفاء حضرت ایشان ہستند کہ در بغداد شریف  
بہدایت طالبان و رہنمای سالکان مصروف اند مرجع عالم اند عرضی ایشان بجناب حضرت  
ایشان آمدہ بود متضمن این احوال بود کہ صد کس عالم مبتکر صاحب تصانیف از یاران این  
فقیر قابل اجازت گردیدہ اند و پانصد کس از اکابر علماء داخل طریق شدہ اند و تعداد عوام و  
خواص مردمان کہ بیعت نموده اند چہ بیان آید:

**روز شنبہ پنجم جمادی الآخرہ** بحضور پر نور حاضر شدم سطح چند از مکتوبات  
قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ بموجب امر شریف در حضور خواندم۔  
حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ معنی این کلام فیض نظام بغور تمام نمیدہ می شود لیکن فیض  
وبرکات نقد وقت است۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ در سیر لطیفہ قلب تلونیات می  
آیند از تسبیح و بسط و فرح و سرور و ذوق و شوق و تکیہ قلب از قلب باز گردید و بہ فنار  
و بقار رسید از تلونیات رست و بہ تکمین پیوست بعد از آن در سیر لطیفہ نفس ہم تلونیات می آیند  
و احوالات گوناگون در پیش می شود و چون از بوقلمونی باز میگرد و ببقار و بقامیر رسید از تلون  
تکمین می در آید بعد از آن احوال و اسرار بر لطیفہ قالب می آیند و تلونیات پیدای شوند لیکن  
لطائف عالم امر را برای از تلون و رسائی تا تکمین نیست و اگر ہست بہ بیعت است لا بالاصالہ  
**روز یکشنبہ ششم جمادی الآخرہ** غلام بحضور فیض گنجور حاضر گردید شخصہ از مکہ معظمہ ام  
مبارک ایشان شنیدہ آمدہ بود از دہ پر سیدہ شد کہ توجہ شنیدہ آمدہ گفت کہ من در بیت اللہ  
بودم کہ قافلہ از بغداد شریف آمدہ بود مردمان آن کاروان در صرح شریف مذکور سیمو دند کہ



بعد از شریف شخصے است عالم متبحر مولانا خالد نام دار و دیوار و بہندوستان رفتہ طریقہ نقشبندیہ از حضرت قیوم زمان غوث جہاں کاشف اسرار خفی و علی مولانا غلام علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ اخذ کردہ خرقہ خلافت پوشیدہ آمدہ است در اقلیم روم شہرہ آفاق گردیدہ عالمان اقلیم روم و اکابران مرزہوم بدست ادبیت نمودند پس من از استماع این سخنان مشتاق لقاء حضور گردیدم آخر الامر از عنایت الہی تا بہ اس آستان فیض نشان رسیدم:

روز و شب شنبہ ہفتم جمادی الآخرہ در محل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں فرمودند کہ نسبت نقشبندیہ عبارت از دوام حضور و آگاہی و کم شدن خطرات از دل اکابران طریقہ شریفہ مقرر نمودہ اند لیکن نزد من کم شدن خطرات بجای کم شدن خطرات است و ایضاً حضرت ایشاں قلبی روحی فداه ارشاد فرمودند کہ چہار قسم فنا کہ جناب غوث صمدانی قطب زمانی حضرت سید محی الدین عبدالقادر ابو محمد عبدالقادر جیلانی الحسینی و آیینی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاء عنہا فرمودہ اند چنانچہ در ماسبق مذکور شدہ اند در فنای قلبی کہ عبارت از نیان ماسوی است حاصل میشوند:

روز و شب شنبہ ہفتم جمادی الآخرہ فدوی جان نثار در حضور آن محبوب و روکار حاضر گردیدم حضرت ایشاں بزرگان گوہر نشان ارشاد فرمودند کہ جمیع تصنیفات اکابران طریقت و تالیفات عارفان حقیقت مملو است از توحید و جود و ذوق و شوق و بیان مقامات عشرہ کہ عبارت از توبہ و انابت و صبر و قناعت و زہد و توکل و رضا و تسلیم و غیرہ است و راں مندرج لیکن مقاماتیکہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تحریر فرمودہ اند بچکس از عارفان اس معارف در سلک تحریر منتظم نکرده و زمین و آسمان کتابے در عرفان یزدان مثل مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد نیست و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ سالک را در سیر لطیفہ قلب و نفس ذکر خفی و نفی و اثبات و تہلیل و ترقی می بخشند و در سیر عناصر ثلثہ کثرت نوافل با طول قرات و در کمالات ثلثہ تلاوت کلام اللہ مجید و در حقائق سبعہ خواندن و در دو موجب ترقیات می شود۔ بعد از ان در حضور ذکر ریاضت و عبادت آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ بعضی را بپارہ سوخت بجناب حق سبحانہ از کمال ہدو و ریاضت



و ترک و تجرید حاصل می شود و جمعی را قرب الہی جلشانہ از کثرت عبادت میسری شود۔ لیکن  
مقام اہل عبادت بر صاحب توکل و زہد و ریاضت عالی ست و ایضا فرمودند کہ ہر کرا یقین یافتہ  
مقام او اعلیٰ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ صاحب کشف  
و کرامات و زہد و ریاضات بودند سی سال عمر و گنیم گذرانیدند و بعد از سہ روز قدرے تنہا  
میفرمودند۔ طعام ایشان پوست خرپزہ و تر بوزہ و پوست اشیائی دیگر خوردگی موافق ہر موسم  
بود کہ در کوچہ و بازار افتادہ بودند آنرا برداشتہ پاک ساختہ می خوردند و در مسجد جامع  
استقامت می ورزیدند و چون شدت عطش می شد دوسہ کف آب حوض می نوشیدند و آن  
بسیار شور بود و روزے عورت فاحشہ بحسن کمال آراستہ و بجمال پیراستہ از در یکچہ بام رو برو  
نظارہ میکرد و یاران طریقہ کہ در آن مجلس حاضر بودند از ایشان عرض نمودند کہ این زن را توجہ  
فرمایند کہ بہدایت آید ایشان تساہلی فرمودند چون یاران مبالغہ بسیار کردند ایشان متوجہ شدند  
بحکم خداوندی جل شانہ بعد از دوسہ گھڑی آن عورت ترک لباس کردہ حلق سر نمودہ کفنی گلیم شدہ  
بمحضور ایشان آمد و توبہ و استغفار از اجرام مہلک ساختہ از ایشان بیعت نمود و حلقہ بندی  
در گوش اخلاص انداخت و ہم درال عہد حضرت قیوم زمان معرض عن غیر قبلہ عالم خواجہ محمد بن  
رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند و سندر شاد و سادہ ہدایت از وجود باوجود ایشان مزین  
و مزین بود صاحب عبادت کثیرہ بودند بعد از نماز مغرب صلوٰۃ او این میخواندند و در آن دہ  
سیار ہائے کلام اللہ مجید قرات میفرمودند بعد از آن حلقہ رجال می نمودند و توجہ میفرمودند  
بعد از آن در مجلس الشریف برودہ حلقہ نسائی نمودند و توجہ میفرمودند بوقت نصف شب  
چند گھڑی استراحت نمودہ برائے تہجد می برخاستند و در صلوٰۃ تہجد چہل بار یا شصت بار سوزہ  
لین میخواندند بعد از آن در مراقبہ تاجپاشت اوقات بسری بردند پس از آن حلقہ رجال  
می کردند و ہمہ روزہ و توجہ نمودن و ہدایت ساختن مخلوق میگذرانیدند و بعد از آن قدرے  
قیلولہ نمودہ برای نماز فی الزوال برخاستہ بطول قرات در چہار گھڑی او میفرمودند بعد از آن  
ختم خواجہ خواندہ بنماز ظہری پرداختند بعد از آن تلاوت کلام اللہ نمودہ طعام تناول می  
فرمودند و ہمیں وقت طعام آنحضرت بود بعد از نماز عصر شکات شریف یا مکتوبات مذکور میشد



وچوں از مجلس مسجد تشریف می آوردند امرایان و دوشاها و مندلیها سائے خود از آستانه فیض نشانی  
تا مسجد شریف بر زمین می انداختند تا که قدم مبارک بر زمین نیفتد و اگر بعیادت مریض میا  
یا جابت دعوت سواری شدند سوار سائے ایشان مثل بادشاها و جلوه گر بودی روزی  
ایشان سوار شده بزیرجامع مسجد گذر فرمودند حضرت شاه گلشن رحمة اللہ علیہ دیدند  
کشفی در پاکی نشسته است و بسیار پالکیها و رکاب آں میدوند و جمع کثیر بزرگ غلامان  
گرد و پیش پاکی او هستند و انوار محیط آں پاکی آینه است که گویا از بالای پاکی تا فلک رست  
لامع و تمام کوچه و بازار مملو از آن نور گردیده است حضرت شاه گلشن گیم کہنہ خود را از سر  
انداختند و یاران خود را فرمودند کہ این را در آتش بسوزانید یاران عرض نمودند کہ سببش  
چیست فرمودند کہ این امیر کہ میرود و آنچنان در سواری آں نور است کہ من در گیم خود گاہے  
شمش مشاہدہ نموده ام و با وصفیکہ سی سال درین گیم بر ریاضت صرف کرده ام شخصی عرض  
نمود کہ حضرت محمد زبیر هستند ایشان فرمودند لید احمد کہ پیر زاوہ ما هستند آبروے ما باقیان  
و مریدان خود را برائے استفادہ بخدمت حضرت قبلہ عالم فرستادند و فرمودند چاکہ  
حضرت ایشان تشریف دارند ما را مرید گرفتن جائز نیست و درین اثناء ذکر ریاضات  
و مجاہدات اولیای متقدمین بیان فرمودند و تا سفت بسیار خور و ند کہ از دست ما بیج نمی  
آید بعد از آن بمقام شکر آمدہ فرمودند کہ از فضل اعلیٰ درینجا اگر شخصی می آید و موافق فرمودہ  
ما کار میکند اورا البتہ چیز ہا واری شوند و این شعر خوانند

عاشق کجا کہ یار بجانش نظر نکرد ایخواجہ درویش گرنہ طبیب

روز چہار شنبہ نہم جاوی الآخر

سخن از خطرات و وساوس طالبان بیان آمد حضرت ایشان فرمودند کہ وساوس  
و خطرات کہ بر دل می آیند چہار قسم اند شیطان بلکی نفسانی حقانی - وساوس و خطراتیکہ  
شیطانی باشند از جانب یساری آیند و ملکی از طرف یمن و نفسانی از سمت فوق کہ دماغ  
است و حقانی از فوق الفوق بر دل نزول میکنند و اینها فرمودند کہ حضرت سید البشر  
علیہ صلوٰۃ اللہ الملک اکبر ارشاد فرمودند کہ ذلک من کمال الایمان یعنی این آمدن



خطرات مقتضای کمال ایمان است چه ہر جائیکہ چیزے باشد البتہ خوف آمدن و زور  
می شود و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ دریں طریقہ شریفہ از عنایت پروردگار و از  
توجہات پیران کبار خطرات از دل طلباں کم می شود بعد ازاں کم می شوند و درون قلب  
نمیروند مثل مگسہا کہ بر آئینہ می نشینند و درون آئینہ رفتن نہ تواند و یا خس و خاشاک  
کہ بر روی دریامی باشد و در تہ آب رہ نیابد بچنین خطرات بیرون آیند و در دل نمی داند  
بعد ازاں از اینجا ہم من دفع شدہ بطیفہ نفس می آیند و پس از تزکیہ نفس بخیلہ ظهور کنند و چون  
از اینجا نیز روند و در هیچ جانب وقت نمی آیند صاحب این مقام را اگر فرضاً عمر ہزار سالہ  
داده شود ہرگز خطرہ غیر در دل او نیاید :

**روز پنجشنبہ و ہم جاوی الاخرہ** غلام دخیل فیض منزل حاضر گردید حضرت  
ایشاں ارشاد فرمودند کہ ہر کراہین پادہ است مقام قرب او اسلے ترست باید دانست  
کہ مقام یقین سہ اند۔ اول علم الیقین و دوم عین الیقین سوّم حق الیقین است کہ تفصیل این  
در کتب مسطور است احتیاج ارقام ندارد۔ و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ روز ہزار  
پرانوار حضرت خواجہ قطب الدین بختیار کاکی رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتہ بودم باللہ العلی  
العظیم خواجہ را دیدم کہ از مزار خود بیرون آمدہ استقبال من نمودند و بسیار نوازشہا  
فرمودند :

**روز جمعہ یازدہم جاوی الاخرہ** بحضور عالی حاضر گردیدم در آن وقت  
مذکور وفات بزرگان آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ جناب والد ماجد من رحمۃ اللہ علیہ  
طریقہ شریفہ قادریہ داشتند چون وقت ارتحال ایشاں رسید ارشاد فرمودند کہ جناب  
حضرت غوث الاعظم محبوب سبحانی سید عبدالقادر جیلانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ تشریف آوردہ  
اند پس اشارت از دست مبارک خود کردند کہ این ایستادہ اند حضرت غوث الاعظم و جان  
بحق تسلیم شدند اللہم نور قبرہ و برد مصیبتہ و بسیار کرامات و خرق عادات او شاں بیان فرمودند  
**روز شنبہ و دوازہم جاوی الاخرہ** بندہ بحضور فیض گنجور حاضر گردید حضرت  
ایشاں ارشاد فرمودند کہ عرضی مولوی بشارت اللہ آمدہ بود و در جواب این ارقام نمودیم



کہ از گذشتہ ناوم دستغفر باشند و آیندہ را اجتناب لازم شناسند و علی الدوام مشغول یاد  
الہی باشند ہم دریں اثنا شخصی عرض نمود کہ حضرت ایشان برائے من چیز سے ارقام فرمایند  
حضرت ایشان این آیه کریمہ نوشتند قُلِ اللَّهُمَّ لِيْزِدْنِيْ مِنْ هٰذَا مِنْ عِلْمِيْ وَتَقْسِرْ لِّيْ نِيْجَ قَلْمِيْ  
نمودند کہ تفویض امور جزئی و کلی بحضرت اللہ سبحانہ باید کرد و از تدبیر و معاش فکر آں  
سیع نباید فرمود و تعلقات ماسوی اللہ را بگذار و امور خویش را با و تعالیٰ بسیار سے

سیر دم تو مایہ خویش را تو دانی حساب کم و بیش را

روز یکشنبہ سیر و ہم جہادی الآخرہ بحضرت سنین کنجور حاضر گردیدم حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ متصوفین متقدمین فرمودہ اند کہ راہ الہی جل و جلالہ دو گام است  
گامی بیرون ہستی خود زدن و بگام دیگر بجا پیوستن است و حضرت مجد و الف ثانی رضی  
اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند کہ راہ ہے کہ ماورعد قطع آنیم گامی ہفت گام است و دو گام بعالم  
خلق تعلق دارد و پنج گام بعالم امر اول کہ سالک در عالم امر قدم میزند تجلی افعالی و مبدیہ  
کہ عبارت از فنا قلبی است و بگام دوم تجلی صفات ثبوتیہ کہ عبارت از فنا روحی است و  
بگام سوم تجلی شیونات ذاتیہ الہیہ کہ عبارت از فنا سری است و بگام چہارم تجلی صفات  
سلبیہ الہیہ کہ عبارت از فنا خمی است و بگام پنجم شان جامع الہی کہ عبارت از فنا اخفی  
است و دو گام کہ تعلق بعالم خلق دارد گام اول فنا لطیفہ نفس است و گام دوم فنا لطیفہ  
قالب بعد از آن حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ تا بہ اینجا کہ قطع لطائف سبعمی شوند  
نصف راہ سلوک طریقہ شریفہ مجددیہ طے می شود و نصف دیگر کہ باقی است از این نصف  
اول بہر ارباب و سیع ترویجی ترست و آں عبارت است از کمالات ثلثہ و حقائق سبعمہ  
کہ تفصیل آنہا در مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ مفصل  
و مشروحاً مستطوریست

روز دوشنبہ چہار و ہم جہادی الآخرہ بندہ بخیل نصین منزل حاضر گردید  
حضرت ایشان در الوقت و رکش کلام مجیدی فرمودند و در روغرمعانی را برشتہ تحقیق و تدقیق  
انتظام می دادند شخصی عرض نمود کہ وقت حضرت ایشان از حضرت مولوی عبدالغفری صاحب



زیادہ است حضرت ایشاں فرمودند کہ توبہ ایشاں بحر علم و دریایاں تندر گل گلستان  
ہیامی سازند و من از گل غنچہ میکنم :

**روز سہ شنبہ یازدہم جمادی الآخرہ** غلام بجنور آن قبلہ انام حاضر  
گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ روز سہ حضرت شاہ گلشن رحمۃ اللہ علیہ شستہ بودند  
ناگاہ مروتی آدمی از دور آمد ایشاں برائے تعظیم او سر و قد برخاستند مردمان متحیر مانند  
بعد از ایشاں از آن مرد و می پرسیدند کہ از تو بوی کرشمہ من می آید آل مرد و عرض کرد  
کہ نزد من هیچ چیز نیست الا کتابے ایشاں۔ کتاب را کشادند و دیدند در وسط چند از دست  
خط خاص حضرت مظهر اسرار سرمد حضرت شیخ عبدالاحد رضی اللہ تعالیٰ عنہ متحرر بودند و ایضا  
حضرت ایشاں فرمودند کہ روز سہ مولوی رفیع الدین صاحب مدظلہم اللہ تعالیٰ کتابے  
میخوانند و من نیز در آن مجلس حاضر بودم ناگاہ انوار و برکات بسیار آمدند گفتم کہ از خواندن این  
دو سطر فیضی کثیر وارد شد مولوی صاحب فرمودند کہ این دو سطر نوشتہ حضرت عبدالاحد اند  
و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ روز دیگر ہم بریں پنج واقع شد گفتم کہ فیضی بنوع دیگر آمد  
مولوی صاحب فرمودند کہ این سطور محررہ حضرت شاہ ولی اللہ اند رحمۃ اللہ علیہ اتم گوید  
عفی عنہ کہ اولیاء اللہ گلہای باغ وحدت اند ہر گلی را بوسے علیحدہ و رنگے جدا عطا فرمود  
است ہر کسیر کہ قوت شامہ دادہ اند تمیز در رنگ و بوی نماید و این ہمہ رنگ ظہور آن رنگ  
ست کہ در ہر گنگے رنگ و بوی جلوه گر گردیدہ است عاشق شیدا ہر رنگے کہ می بیند رنگ بزرگ  
می شناسد و ہر بوسے کہ می بوید بوسے محبوب حقیقی و راں میجوید ناچار برنگ بلبل از جام بقیرا  
ملی نوشد و در غل می کوشد :

**روز چہار شنبہ شانزدہم جمادی الآخرہ** بندہ در حضور سراسر نور حاضر گردید  
در آن وقت مردمان غزنوی و بخاری در حضور پر نور حاضر بودہ نشست خواستند حضرت  
ایشاں ارشاد فرمودند کہ از شما یک کس ریخا ماند و چند مدت استقامت و رزوق تانست  
باطنی پیدا کردہ را بے بوطن خود گردود و شیخ گل محمد غزنوی ہم دلائل حاضر بودند حضرت ایشاں  
فرمودند کہ گل محمد را ببینید کہ پیر بخارا شدہ است و اینجا آمدہ بود و کلام اللہ مجید ہم خواندہ



بود از تفصیلات اعلیٰ جلشانه و عنایات پیران کبار رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمیع چند مدت کلام اللہ ختم کرده و علم فقہ تحصیل کرده نسبت باطن بقوت تمام پیدا ساخت و خرقة خلافت از من گرفته در بخارا شریف پیری شده ہدایت و ارشاد بردمان آن دیار می نماید بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر خواندند

بنشین بگدایان در دوست کہ ہر کس  
بنشست ہایں طائفہ شاہی و بہت

روز پچہشنبہ ہفتم جمادی الآخر در محفل تہذیب منزل حاضر گردیدیم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ چون نفس مطمئنہ میگرد و از خصائل رزائل بحسنات میگردد و رع شاہی شدہ بر تخت صدری نشیند ہ و ایں حالت بعد از قطع دائرہ ولایت کبری کہ متضمن ستہ دوار و یک قوس ست میتری شود و شرح صدر بحصول می انجامد و نظری بدیہی می گرد و اوستا کشفی کہ فتای نفس عبارت از انست بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ کمال ایں فنا بعد از مدت مدید حاصل می شود حضرت خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودہ اند کہ سالکے کہ تا چہل سال خلوت اختیار کند و ہر روز بر چہل ہزار بار اکم ذات و لفظی و اثبات نداومت نماید و راں وقت بکمال فنا میرسد و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ارشاد فرمودند کہ سی سال خدمت پیران کبار نمودم چہا سال بخدمت حضرت منظر انوار سبحانی سید نور محمد بدایونی رسیدہ توجہ گرفتم و شش سال بعد از انتقال ایشاں بزم ابرار انوار حاضر شدم بعد ازاں بخدمت عارف باللہ حضرت حافظ سعد اللہ علیہ رحمۃ اللہ رفتم و دوازده سال بخدمت آن مرشد با کمال گذرانیدم پس از انتقال ایشاں بخدمت مفتخر زابد و عابد حضرت شیخ محمد عابد رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمدم و دہ سال بتوجہ شریف ایشاں مستفیض شدم بعد از وفات شریف ایشاں سی سال شدہ اند کہ باشغال و اذکار و حلقہ و مراقبہ مشغولم و مردمان را بیعت و ہدایت می نمایم پس ا کمال کہ شصت سال دریں راہ گزرانیدہ ام فتای قلبی بنامیت و ا کملیت میسر گردیدہ است و تعلق علمی و حی کما ینفعی در دل نہاندہ است و خود را مردہ می یابم ا بہت نامی و از خودی نشانی نہاندہ ست مردمان کہ نزد من می آیند و سلامی میکنند و یا پیام دیگران می رسانند می دانیم کہ من مردہ ایم ایشاں بقبر می آیند و سلام



میکند و کلام میگویند و پیام میرسانند چون بار دیگر میگویند من بغور و رغور نظری میکنم میکنم  
 که شاید من زنده ام. و ایضا حضرت ایشان فرمودند که جناب قیوم زمان خلیفه رحمان قلیت  
 شام و روم حضرت ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ مردان  
 بکلمہ اشتغال دارند و لا اله الا اللہ کہ میگویند بجای الا اللہ انا متحقق می شود تا وقتیکہ  
 فنای نفس کہ عبارت از شکستگی اناست حاصل نیست بجائے الا اللہ اناست و ہم حضرت  
 ایشان عروۃ الوثقی خواجہ محمد معصوم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نوشته اند کہ روزے من بسیار  
 تضرع و زاری بجناب باری عز اسمہ بجیت قنار انا نمودم مشاہدہ کردم کہ بسیار زنا را باز  
 گردن نفس من بدر می آیند و می شکستند بعد از آن بخدمت حضرت والدی و مرشدی مجدد الف  
 ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ حاضر شدہ اظهار این واقعہ ساختم حضرت والدی فرمودند کہ تا ہنوز  
 قنای کامل نگرویدہ بعد از مدت مدید اتفاق طواف بیت اللہ افتاد و راجحاً از فضل او بجانہ  
 جل شانہ حصول این دولت عظمی و موہبت کبری نقد وقت گردید بشراکمد و الحمد للہ کہ بعد  
 از حصول این سعادت در کلمہ لا اله الا انا کہ گرفتار بودم بیرون آمدہ بکلمہ لا اله الا اللہ  
 مشغول گشتم ذالک فضل اللہ یوتیہ من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم بعد از آن حضرت ایشان  
 فرمودند کہ برائے تبدیل اخلاق رزیدہ و صفات بشریت و رفع انانیت تکرار کلمہ طیبہ و کثرت  
 ذکر باید نمود ہر گاہ کہ الوار الہی جل شانہ غالب آمد البتہ در اخلاق و اوصاف سالک شکستہ  
 حاصل خواہد شد آیہ کریمہ اِنَّ الْمُلُوکَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْیَةً اَفْسَدُوْهَا وَ جَعَلُوْا اَعْرَیةً  
 اَہْلِهَا اِذْ لَہٗ اَشَارَہ فرمایا بمعنی ست :-

روز جمعہ ہیچ ہم جماوی الاخری حاضر حضور گردیدم حضرت ایشان غری  
 را مخاطب ساختہ فرمودند کہ آیہ شریفہ رَجُلًا لَّا تُلَہِیْہُمْ تِجَارَتٌ وَّلَا بَیْعٌ عَنْ ذِکْرِ اللّٰہِ  
 اشارہ بدوام ذکر قلبی دارد و در کریمہ فاذکر اللہ قیاماً و قعوداً و علی جنوبکم نیز امر

۱۲۔ بدرستیکہ بادشاہان ہر گاہ کہ داخل شوند وی را تباہ کنند۔ آنرا گردانند عزیز آنرا ذلیل ۱۲۔

۱۳۔ مرد آنیکہ مشغول نمیکند او شان را سوداگری و نہ بیع از ذکر خدا تعالی ۱۳۔

۱۴۔ پس یاد کنید خدای تعالی را ایستادہ و نشستہ و بر پہلو ہای خویش ۱۴۔



بہیں ذکر قلبی مفہوم می شود و ذکر قلبی ہر وقت می شود و ذکر لسانی علی الدوام تعمیری دارد و دریں  
 اثناء راخوان صاحب مروض ساختند کہ اگر بزرگے در حین حیات خود خلیفہ خود کسے را  
 مقرر نہ ساخت و بعد از فوت او مشایخ وقت شخصی را بجائی آن بزرگ نشانند و خرقة و کلاه  
 آن بزرگ اورا پوشانیدند و در آن شخص برکت و نسبت پیدای شود حضرت ایشان ارشاد کردند  
 کہ بے چین ست بعد از آن نقل فرمودند کہ بزرگے وفات یافت و کسے را خلافت در حین حیات  
 خود نداده بود مردمان مجتمع شدہ بعد از انتقال آن بزرگ جبہ و دستارش شخصی را پوشانیدند  
 فی الحال احوال آن شخص مثل احوال آن بزرگ گردید و بہوں مراتب ترک تجرید رسید و ایضا  
 حضرت ایشان فرمودند کہ بزرگے بوقت انتقال وصیت نموده بود کہ بعد از من بروز چہلم  
 کہ اجتماع مردمان خواہد شد طائری از غیب می آید پس بر سر ہر کس کہ بنشیند خلیفہ من ست  
 حاضران از استماع این واقعہ متحیر شدند بقضای اہل جلثانہ بعد از واقعہ آن بزرگ بروز  
 چہلم بہوں واقعہ در پیش آمد کہ طائرے از آسمان پرواز نموده و مجمع مردمان آمدہ بر فرق  
 شخصے بازاری اہل حرفہ نشست مردمان دیدند کہ این شخص قابل خلافت و لائق اجازت  
 طریقہ نیست لیکن بموجب فرمودن آن بزرگ آن شخص را گفتند کہ خرقة خلافت ترا وصیت نموده  
 اند آن شخص گفت کہ من مرد بازاری ام لیاقت این امر ندارم آخر الامر بگفتن ہمہ صاحبان شرف  
 خود ہمیدہ گفت کہ من در بازار رفتہ داد و ستد گذاشتم از مردمان اہل معاملہ انقطاع نموده  
 می آیم پس آن شخص در بازار رفتہ انفصال معاملات کردہ آمد و خرقة و دستار آن بزرگ پوشید  
 حق تعالی بہو وقت از نسبت باطنی سرفراز فرمودہ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ شاہ  
 عبدالرحمن قادری مدرسے بزرگ بودند و در ترک و تجرید قدم را سخ داشتند اکثر اوقات  
 بر گاوی سواری شدند چہار نان و پارچہ پیر بالائے سر خود می بستند و جہنگ چارپائی بجای  
 لباس می پوشیدند خرقة عادت بسیار از ایشان صادر می شد بعد از وفات ایشان فرزند  
 ایشان بجائے ایشان نشستند رجوع مردمان بطرف ایشان شد شاہ حسین نام مردے  
 از مریدان شاہ عبدالرحمن رحمۃ اللہ علیہا در وقتیکہ مجمع بسیار بخدمت پیر زادہ نشستہ بود  
 آمدہ عرض نمود کہ اگر ترک جہنگ ملبوس شدن بمن عنایت شود امید وارم و این سخن را چند



باز تکرار کرده مردمان گفتند که این مرد دیوانه است که جھلنگه را می طلبد خیر بگر و شاه حسین هموں وقت  
آن جھلنگه را که بهتر از خلعتهای فاخره دانسته و بر خود پوشیده هموں وقت توجه به معراج مردمان بطرف  
او شد و قائم مقام پیر خود شدند بعد از آن در حضور پر نور مذکور علیه مبارک جناب محبوب کبریا سید  
هر دو سر احمد مجتبی محمد مصطفی علیه و علی آله من الصلوات اتمها و من التسلیمات اکملها آمد حضرت  
این شعر خواندند سه

بصورتیکه تونی کمتر آفرید خدا | ترا کشیده و دست از قلم کشید خدا

بعد از آن ارشاد فرمودند که شعر دیگر هم پا و آمده است لیکن خواندنش تقاضای ادب  
نیست پس بگفتن بعضی حاضران مجلس خواندند و آن اینست سه

تو باین جمال خوبی چون بطور جلوه آئی | آری بگوید آن کس که بگفت لن ترائی

روز شنبه نوزدهم جمادی الآخره حاضر حضور گردیدیم دریں اثنای ذکر شبها تیکه  
بعضی عزیزان بر کلام حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نموده اند آمد حضرت  
ایشان ارشاد کردند که فضیلت پناهی مولوی سید محی الدین رحمۃ اللہ علیہ از گزیده اصحاب و زبده  
احباب حضرت ایشان شهید رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند از ربانی مولوی فخر الدین چشتی رحمۃ اللہ علیہ  
نقل میکردند که مولوی صاحب مرحوم میفرمودند که جواب اعتراضات چنانچه حضرت مجدد و مکتوب  
شریف قلمی فرموده اند از هیچکس نخواهد شد بعد از آن فرمودند که میدانی که مولوی غلام محی الدین کلام  
شخص بودند بزرگے بودند جنیدی صبر و توکل و قناعت و ریاضت ایشان مانند جنیدیان  
بود و گویا که از خالقاه حضرت سید الطائفة جنید قدس سره بودند مردمان می گفتند که حضرت مرزا  
صاحب و قبله چرایش ایشان بنی آیند۔ ایشان میگفتند که مردمان عقلی ندارند از پیرزادگی چه میشود  
ایشان از فرزندان حضرت غوث الاعظم بودند مولوی باب اللہ صاحب مرحوم که استاد  
ایشان بودند اراده کردند که در بغداد شریف حاضر شوند حضرت غوث پاک رضی اللہ عنہ و واقف  
بایشان ارشاد کردند که پیش شما فرزند من غلام محی الدین حاضر است حاجت آمدن اینجا نیست  
روز یکشنبه بیستم جمادی الآخره غلام بحضور پر نور آن قبله انام حاضر گردید حضرت  
ایشان از نگاه خداوندانه بر آداب فدویانه این عاصی پر معاصی از کمال الطاف فرموده ارشاد



کروند۔ دور و زشتہ است کہ توجہ بطیفہ نفس این شخص کرده ام۔ انوار لطیفہ مذکور از جبین این از دور ظهور میکنند باز حضرت ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ عجیب عنایات جناب مجدد و الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ است کہ در ہر مقامیکہ توجہ میکنم انوار آن مقام ہمو وقت برسالک وارد میشوند این ہمہ عنایات پیران کبارست رضی اللہ تعالیٰ عنہم جبین :

روز و شب نسبت و حکیم جہادوی الآخرہ فدوی بخل فیض منزل باریاب  
گردیدہ بشرت و یدار فیض آثار حضور والا است فیض گشت حضرت ایشان خطاب باین  
شکستہ و دختہ فرمودہ ارشاد کردند کہ در نسبت عالیہ بیہی کمال رو میدہد و این ہمہ ذواق  
و اشتواق منوط بولایت قلبی اند۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ دریں طریقہ شریفہ نقشبندیہ ذکر  
شرط است و نگہداشتن خواطر و قوت قلبی و بازگشت نظر و توجہ مرشد ہم رکن است اعظم از اہلکان  
این راہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور آمد کہ حضرت علی رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ جمیع علوم در بار  
بسم اللہ مندرج اند بلکہ در نقطہ بار حضرت ایشان این رباعی خوانندہ

تعلیم کن اگر ترا دسترس است  
در خانہ اگر کس است یحرف پس است

اول گفت مرا علم لبتی ہوس است  
انگفتم کہ الف گفت و اگر گفت ہم ہیج

راقم گوید معنی عنہ کہ مندرج شدن جمیع علوم در نقطہ ظاہر باین معنی نیز می تواند شد کہ ہر  
خطی کہ کشیدہ شود مبدأ و نقطہ بود۔ بلکہ مبدأ چہ ہوں نقطہ بود کہ چوں کشیدہ شود صورت خط  
می شود پس علم عبارت از خط است کہ مندرج است در نقطہ۔ بعد ازاں در حضور مذکور مجاہدات  
و ریاضات و ترک و تجرید آمد حضرت ایشان فرمودند کہ از مایان بیج کار سنی شود و در  
روز کلام ہا میکنم و در شب می خیم و درین راہ در شب بیدار بودن است و خاموشی از گفتار شدن  
است قلت طعام و خلوت از انام می باید۔ تاوری از معرفت بکشاید۔ پس این شعر  
خوانندہ

نشاندہ در گفتن بسیار صیبت

جان بدہ و جان بدہ و جان بدہ

روز سہ شنبہ نسبت و دوم جہادوی الآخرہ بحضور والا حاضر گردیدیم در آن  
وقت دریں مکتوبات قدسی حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بودند و نوشتہ بودند کہ



و رابتهای مراقبه احدیت سخی اسم مبارک اللہ می میکنند که جامع جمیع صفات کمال و متزہ  
 نقصان و زوال است بے لحاظ صفات که السميع است یا بصیر یا علیم است یا قدیر است  
 مولوی شاہ محمد عظیم صاحب عرض نمودند کہ لحاظ سمع و بصر و علم و قدرت و غیرہ نسبت  
 چه وجه دارد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ دریں مراقبه ذاتی کہ جامع جمیع صفات  
 است لمخوطة نمی نمایند لحاظ صفاتی از صفات چہر کہ از ذات کہ مقصود بالذات است بسو  
 صفات کہ مقصود بالعرض توجہ نمودن از مقصود حقیقی بمطلوب عرضی میل ساختن است پس  
**روز چهارشنبه سبت و سوم جمادی الآخرہ در محل فین منزل حاضر گردید**  
 حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ذکر ان محبوب حقیقی و عابدان مطلوب حقیقی کہ لیل و نہار در  
 یاد پروردگار مصروف اند و شب و روز در عبادت آن شمع دل افروز مالوت می فرمایند  
 کہ لیرین اللہ ما ذکرہ۔ آہ صد آہ کہ ما در فکر طعام و شراب مشغولیم۔ پس مرا باید گفت لیرین اللہ  
 ما آکل و اشرب۔ بعد ازاں در حضور مذکور فقیر آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ الفقیر  
 من خلا عن المراد لا من خلا عن الزاد۔ بعد ازاں در حضور مذکور صبر و قناعت آمد حضرت  
 ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ ناصر رحمۃ اللہ علیہ کمال صبر و قناعت داشتند و گوہر گین  
 بودند فاقہ ہامیکشیدند و از جائے خود بجنبیدند بر ہر روز انوائے خود رسن بستہ بر خاک  
 می نشستند کہ خیال برخاستن نیاید و مدام از جناب حق جل و علا التجامی نمودند کہ الہی اگر  
 من از بنی فاطمہ ام فاقہ از خانہ من بدر نزد مرا فرسخی رزق میسر نشود حضرت خواجہ میر درد  
 کہ پسر ایشان بودند می فرمودند کہ مراد تمام عمر یک و نیم فاقہ میسر شدہ است۔ یعنی سبت  
 و دو روزہ و دیگرے کہ نیم بودہ پانزودہ روز بود سبحان اللہ عجبت نعمت فاقہ کشیدن  
 ہرگز تحمل آن باشد کہ صفت صمدیت ظہور میکند و دنیا است کہ شب فاقہ را الیلۃ المعراج  
 صوفی گفتمہ اند۔ بعد ازاں در حضور مذکور توحید و جود آمد۔ حضرت ایشان فرمودند کہ مقولہ  
 محی الدین ابن عربی است العالم اعراض مجتہ فی عین واحد و صوفیان دیگر کہ قائل بہ ہست  
 اند کلمات و تلفظات ایشان در ظاہر مخالف شریعت معلوم میشوند و احوالاتیکہ مکشوفات  
 حضرت محبوب سبحانی مجد و الف ثانی رضی اللہ تعالی عنہ و توابعان ایشان ہستند ظاہر



شریعت آراستہ و باطن بطریقت پیراستہ اند اقوال ایشان است کہ معارفیکہ سر موفی الخاف  
 شرع شریف باشد بجوئے نخرند و نسبتہ کہ از ذکر خفی و وقوف قلبی حاصل می شود و آن حضور  
 آگاهی و جمعیت است اعتبار می سازند و اکابران طرق دیگر احوالے کہ از ذکر جہر و سماع  
 بحصول می انجامد معتبر میدانند و این بزرگواران آنرا غیر معتبر می شمارند لهذا متصوفان دیگر  
 معترض بر مکشوفات ایشان هستند بحق کہ معارف ایشان از منہم افہام اعلیٰ هستند و  
 زورک اوراک بالا بہ

**روز پنجشنبه است و چهارم جاوی الاخرہ بندہ بجنور والا حاضر گردید**  
 حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ سبحان المدعجب فیض و برکات از خواندن حدیث شریف  
 نبوی علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحیات ظہور می کند۔ انوس کہ مردمان چشم بصارت از  
 دیدن این برکت دوختہ اند و چند احادیث در مناقب صحابہ کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم  
 جمیع خوانندہ شد من مشاہدہ نمودم کہ جسم را از غسل زیادہ تر بہارے حاصل شد و دل  
 را از تصفیہ عالی تر لطافتی شامل گشت بعد ازاں فرمودند کہ من ہر روز در خیال خود در مدینہ  
 منورہ حاضر شدہ بطواف روضہ شریف مشرف می شویم و غبار مرقد مطہرین آرزو از جبارک  
 مژگان صاف می نمایم و خاک پاک را محل دیدہ خود میسازیم و بطواف قبہ منورہ جان  
 می بازیم گاہے ہاں آستان جان بخش می بوسم و گاہے ہاں خاک حیات دیدہ  
 جبیں میالیم آہ صد آہ ہ

کن پاہر زینے چورسد تو نازین را	بلب خیال بوسم ہم عمر آں میں را
بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ احوال مثل شعر حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ مجید	
است کہ فرمودہ اند ہ	

اگرچہ طاقت یک گردش گاہ نیست	خدا کند ہمہ نازش بجان من باشد
والیٹا فرمودند کہ عاشق شیداے طواف کوچہ دلربا چوں در نظام ہر بار نمی یابد و	
خیال بجای آرد کہ مایہجور از درگاہ یاریم و دور از طرف آن جواریم ہر بار آہ بشر بار بنیال	
می آید و می سوزاند و ہر ساعت نالہ ہر حرارت سر می کشد و جان را آتش می دہد	



بنامہ کہ بسیلی خیال بخوں برد | ہاں کرشمہ کہ سیلے پر دھنودنثار

تصور خنجر غمزہ اش بر دل کشتگان مفارقت زخمی ہاں نشان میزند و خیال شمشیر نازش بر  
سینہ ماتم زدگان مہاجرت جراحات می دید چوں بوقت چاشت از روز مسطور بند  
در حلقہ حاضر گردید اتفاقاً در میان حلقہ جلسے باقی نماندہ بود بندہ پس پشت فقرائیکہ بہتر  
از صدر نشینی محفل غنیارست نشست حضرت ایشان بطرف این کمترین درویشان نگاہ  
فرمودہ این شعر بزبان مبارک خواندند: ۵

فریضہ است ترا آمدن بدرگہ دوست | اگر دروں نہ دہد بار آستان دریا

بعد ازاں با خواند صاحب متوجہ گردیدہ پرسیدند کہ امروز بردہای حاضران حضور  
کہ ام کیفیت فائزست ایشان عرض کردند کہ کیفیت شکست نیاز بسیار ظاہرست حضرت  
ایشان فرمودند کہ امروز چونکہ شب عرس مبارک حضرت خواجہ جگان پیر پیران  
الغائی عمن سوا اللہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ است برکات بسیار و نسبت شریف  
آنحضرت جہاں را گرفتہ و چراچین نہ باشد کہ چارم حصہ امت محمدیہ مرید ایشان  
ست و این مصرع بزبان مبارک خواندند: دل شکستہ بود گو بہر خزینہ ما: بعد  
ازاں فرمودند کہ اکثر اوقات ہمہ وجود خود را مردم دیدہ تصور نمودہ سجدہ جناب  
باری ادا می نمایم و گاہی از فواد الفواد خود سجدہ بجای آرم و بخیاں خود کثرت این  
سجدات میکنم تا بحدیکہ از خویش نامے و نشانی نمی گذارم باز خود را از ندہ تصوریدہ این عمل  
بجای آرم ثم الی ما شاء اللہ تعالیٰ: ۵

روز جمعہ بسبب و تخم جماوی الاخرہ فدوی بختل فیض منزل حاضر گردید۔  
حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ اکثر عشاقان جناب محبوب طلبا باں دیدار مطلوب کہ  
وفائی ندیدہ اند و جفاے کشیدہ اند از خنجر الم مقتول گشتہ و از نشتر غم مجروح شدہ آمدہ  
میگویند کہ ۵

جز ترک عشق بارستگار چارہ نیست | آخر دست جان من این سنگ غایت

لیکن مانعی گویم کہ این کلام کمال بے ادبانہ و سخن نہایت گستاخانہ است ماحسن مطلع این



غزل البستہ میخوانم ۵

روی عرق نشان تو کرد اینچیں مرا

تقصیر آفتاب و گناه ستاره نیست

بعد ازاں فرمودند کہ مراد از روی ذات محبوب است و از عرق صفات و ثبوتات حاصل آنکہ مرابے سر و سامان و خانہ ویران شکستہ بال مضطر حال دل بریاں چشم گریاں سینہ کوباں آہ بلب سر گرم مجلس بہ تب دل و جاں طپیدہ جیب و گریباں دریدہ این الم جلسہ ماتم عشق آں محبوب کہ ہر دم و ہر لحظہ تجلی دیگر تجلی می شود و بصفت دیگر ظہور می فرماید ساختہ است تقصیر گردش آفتاب و برشتگی ستارہ نیست کہ منجان سعادت و خوش است ابر گردش سبع سیارات موقوف ساختہ اند

روز شنبہ بست و ششم جامدی الآخرہ غلام بجنو بنیض گنجر حاضر گردید حضرت ایشاں شریف را مراقبہ اقریب تلقین فرمودند و آں عبارت است از لحاظ معنی کریمہ عن حق اقرب الیک من حبلی الوتر ید

روز یکشنبہ بست و ہفتم جامدی الآخرہ بجنو پر نور حاضر گردیدم حضرت ایشاں پر سیدند کہ تو بر تخت شریف حضرت قبلہ عالم عالی سیر خواجہ محمد زبیر رضی اللہ تعالیٰ عنہ رفتہ بودی نسبت ایشاں معلوم کردی عرض نمودم کہ نسبت شریفہ ایشاں اینقدر ظہوری گیرد کہ گویا مرا با آسمان سپرد از ہر سنگریزہ آنجا بجائے نار نوری بجلوہ ظہور سیایا بد و طور ہر شجر آں مقام برنگ شجرہ طور بنظر می در آید و ہر نخل آں مکان بجای بار محبت باری تعالیٰ اعطا می فرماید خاکش ہمہ ذرہ ذرہ نور است حضرت ایشاں فرمودند سبحان اللہ چہ گفتہ شود و گوہر وصف ایشاں چہ سفتہ شود

روز دوشنبہ بست و ہشتم جامدی الآخرہ ندوی بجنو آں محبوب بجان قیوم زمانی حاضر گردید حضرت ایشاں صرف توجہ فرمودہ رخصت کردند

روز سہشنبہ بست و نہم جامدی الآخرہ بخل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ شخصیکہ بطور اقامی نشیند شکل لفظ محمدی شود علی سہ ما نزدیک ترمیم بسوئے اولاد رک گردن

و در بیان طریقت مراد



صاحبها الصلوة والسلام باین پنج که سر بصورت میم و کتفین بصورت حاو کمر بزرگ حلقه مسم  
 ثانی و سابقین شکل اول میگردد باین وضع نشسته مراقبه اسم مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم  
 می کنند بسیار فنیض دارد میشود. و ایضا حضرت ایشان فرمودند که بوقت ذکر قلبی خیال باید کرد  
 که فیض تجلی افعالیکه از قلب مبارک سید بشر علیه صلوة الله الملك الاکبر قلب حضرت آدم ابو البشر  
 علیه السلام رسیده است بر دل من می آید و در ذکر لطیفه روح تصور کند که فیض تجلی صفات  
 نبوتیه الهیه که از روح مبارک سید عالم صلی الله علیه وسلم بر روح حضرت نوح و حضرت  
 ابراهیم علی نبینا و علیها الصلوة والتسلیم رسیده است بلطیفه روح من فائز می شود و در وقت  
 ذکر سر خیال نماید که فیض شیونات ذاتیه الهیه که از لطیفه سر مبارک حضرت سید العالمین علیه  
 افضل صلوة المصلین بر حضرت موسی کلیم الله علی نبینا و علیه صلوة الله رسیده است در لطیفه  
 سر من می آید و در وقت ذکر لطیفه خفی خیال نماید که فیض تجلی صفات سلویه الهیه که از لطیفه خفی حضرت  
 سرور هر دو سر علیه صلوة الله الملك الاعلی بلطیفه خفی حضرت عیسی علی نبینا و علیه الصلواتها و المکها  
 رسیده است بلطیفه خفی من وارد میشود و در ذکر اخفی لحاظ باید کرد که فیض شان جامع الهی از  
 لطیفه احسن جناب خاتم پیغمبران علیه صلوة الله الملك المتان بلطیفه اخفی من ظهور میکند ازین  
 مراقبات بسیار ترقی و رتبت می شود. و ایضا حضرت ایشان فرمودند که بوقت ذکر سر  
 لطیفه از لطائف که میکند همون لطیفه مرشد خود و لطیفه مرشد خود تا جناب آنحضرت علیه التحیات  
 بشکل اینها مقابل لطیفه خود تصور کرده فیض لطیفه شریفه حضرت سید بشر علیه صلوة الله الملك  
 الاکبر بواسطه آن آئینده با در لطیفه خود اخذ می نماید. بعد از آن حضرت ایشان ارشاد  
 فرمودند که طالب را باید که هر لحظه و هر لمح در خیال وصل مطلوب خود باشد و انتظار جلوة او  
 کشد پس آه از دل فنیض منزل خود کشیدند و فرمودند که مناسب حال ما مضطربان  
 فراق یار و بهیچر انشتیاق نگار این ابیات در آلود و این اشعار غم آلود هستند

سپند آساز جامی جستم و فریادمی کردم

بهر آواز پاسی خاطر خود شاد می کردم

ز گرمی های دوخین تو اشتیاق می کردم

فریب خویش میدادم که رینک می آید

بعد از آن مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی رضی الله تعالی عنه آمد حضرت ایشان



ارشاد فرمودند کہ ہر کمالیکہ در نوع انسان ممکن الوقوع است و در ایشان جلوة ظهور یافتہ است  
مگر نبوت کہ ختم گرویدہ است بنجام الرسل علیہ من الصلوات اتہا ایشانند۔ مطلع جمال پیغمبر  
و منظر کمال سید البشر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر ۵

ہر لطافت کہ ہنایاں بود پس پردہ غیب	ہمہ در صورت خوب تو عیاں ساختہ اند
ہر چہ بر صفحہ اندیشہ کشد کلک خیال	شکل مطبوع تو زیبا تر از ان ساختہ اند

**روز چہار شنبہ غرہ رجب المرجب** بندہ بجنور فقیر گنجور حاضر گردید حضرت  
ایشان ز اور عرس حضرت مودود حشمتی رحمۃ اللہ علیہ شایخی طلبیدہ و حضرت ایشاں فرمود  
کہ ما در جایکہ مجلس سماع و وجد و تواجد باشد ہرگز نزدیم۔ اگرچہ فاتحہ بزرگے از بزرگان دین  
باشد۔ بعد از ان ارشاد فرمودند کہ خداوند کہ از ما چہ خطائے صادر شدہ کہ علی الصباح و مجلس  
بدعت طلب نمودند و ازین جہت کہ ما را مرد فقیر دانستہ و مجلس فقر طلبیدند بسیار خوش  
شدیم۔ بعد از ان ذکر در نسبت اویسیت افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ ہر کہ نسبت  
اویسیت پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم یا بزرگے طلب نماید باید کہ ہر روز در خلوتے رفتہ  
دو گانہ ادا نماید و فاتحہ آن بزرگ خواندہ متوجہ روح آن بزرگ بنشیند و در چند روز  
این نسبت شریفہ ظہور خواہد نمود یا بعد از نماز عشا بخیاں خود دستہای مبارک سرور  
عالم صلی اللہ علیہ وسلم بدست خود گرفتہ بیعت نماید و بگوید یا رسول اللہ بالیقین علی خمس شہاد  
ان لا اله الا اللہ و ان محمد رسول اللہ و اقام الصلوۃ و ایتار الزکوۃ و صوم رمضان و الحج  
البیت ان استطعت الیہ سبیلاً ہم چنین عمل ہر شب نمودہ باشد

**روز پنجم ووم رجب المرجب** علامہ بجنور آن ہادی خاص  
و عام حاضر گردید حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ طالب متوسط الاستعداد بتوجہ  
مرشد کامل مکیں و در عرصہ وہ سال سلوک این طریقہ شریفہ مجددیہ با تمام میرساند شخصے فر  
مود کہ خصائل رذائل مبدل بحسنات گردیدن تمتع الوقوع معلوم می شوند حضرت ایشاں  
فرمودند کہ خصائیلیکہ و زجلیت انسان اقتادہ اند رفتن آن خیلے دشوار است و در اسے  
آن تا سالک متخلق باخلاق الہیہ نگر و از زمرہ پیران طریقہ در شمار نیاید بعد از ان در حضور مذکور



شناختن نسبت آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ حق سبحانہ جل شانہ مرا چنان ادرکی  
و وجہانی عطا فرمودہ است کہ تمام بدن من حکم قلب پیدا کردہ است از ہر جانب کہ شخص  
می آید از مقابل رکواید یا از پس پشت یا از زمین یا از بسیار احوال نسبت باطن او معلوم میکنم  
و عیانای بنیم:

**روز جمعہ سوم رجب المرجب** بندہ بحضور فیض گنور حاضر گردید۔ حضرت  
ایشان مولوی شیر محمد مولوی محمد عظیم سلمہا اللہ تعالیٰ را توجہ بخاصہ ثلثہ سوائے عنصر خاک میکردند  
و فرمودند کہ بیجا مراقبہ اسم الباطن میکنند کہ فیض اسمای اسم الباطن است  
و مورد فیض عناصر ثلثہ و در اصطلاح حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ این مقام را  
ولایت علیا میگویند بعد از آن حضرت ایشان فرمودند کہ چنانکہ مراقبہ اسمی الباطن در نجبا  
میکند بہین پنج مراقبہ اسم الظاہر و لطائف سبعہ میکنند کہ سبب فیض وراں جاسمی  
الظاہر و مورد فیض لطائف سبعہ است اگرچہ این مراقبہ اسم الظاہر حضرت ایشان  
شہید نور الدین مرقدہ المجید مرآتلقین نفرمودہ اند۔ لیکن از مکتوبات شریف حضرت مجدد الف  
ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ معلوم می شود کہ این مراقبہ در نجبا میفرمایند و من بعضی طالبان  
را تلقین میکنم چنانچہ میاں ابوسعید صاحب را اسعد اللہ سبحانی الدارین تلقین کردہ بودم و  
حضرت ایشان این بندہ لاشے را ہم تلقین فرمودہ بودند

**روز شنبہ چہارم رجب المرجب** بحضور پر نور حاضر گردیدم حضرت  
ایشان فرمودند کہ شکر عنایات الہی بنعمات نلتنا ہی کہ در باب من نالائق صادر می شوند بچہ  
زبان ادا نمایم کہ مردمان برائے طلب حق جل و علا از بغداد و سمرقند و بخارا و تاشقند  
در نجبا می آیند و از نسبت نقشبندیہ مجددیہ ستیفیض می شوند موافق استعداد خود ہر کس  
ستیفیض می گیرد و من چہ ام اینہم عنایات حضرت ایزد رحاں بواسطہ توجہات جناب مرزا  
جان جان شامل حال این کمینہ در ویشاں است الحق کہ س

گر بر تن من زبان شود ہر موئے	یک شکر تو از ہزار توانم کرد
بعد از آن فرمودند کہ دیدم تصور من اینست کہ سگے کہ بخانہ من می آید می گویم کہ احمی من	



چہستم کہ مقربان ترا و سید نجات خود گردانم بہر این سگ کہ از مخلوقات ست گناہان مرا  
 بیا مرز و نظر عنایت بہا فرما و ہمدراں روز سید احمد بغدادی از اولاد حضرت غوث الاعظم  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ دارشاہ عنا احوال حضرت ایشاں از زبان مولانا خالد رومی مدظلہم العالی  
 کہ از اعظم خلفاء حضرت ایشاں اند و در آن قلم ہندی عالم و پیشوا ی بنی آدم بستند شنیہ  
 ترک مشیخت خود نموده از بغداد شریف بارادہ بیعت نمودن بدست حضرت ایشاں قطع منال  
 وطنی مراحل نموده آمدند حضرت ایشاں فرمودند محسن ستاری آں سائر العیوب جرم بخشی آں  
 غافر الذنوب پرده پوشی این معیوب ست کہ برشت خاک این ناپاک بارش ابر رحمت و ترشح  
 سحاب مکرمت چندان می نماید کہ ہر قطرہ من بفیاضی از دریای محیط باج میخوام والا حال من بہ  
 مصداق این شعر ست :

نہ تدرویم نہ طاؤس نہ آنیم چرا جہد صیاد پے کندن بال و پر است

بعد از اں در حلقہ بنشستند و از کمال شوق و نہایت ذوق این شعر خواندند :

وحشی از عشق تو جان او تو باشی زندہ زندگی بخش کسے غیر کسے جان کسے

روز یکشنبہ پسم رجب المرجب بندہ بھفل فنیض منزل حاضر گردید حضرت ایشاں  
 فرمودند کہ بکار آمدہ است این سخن کہ هجوم مخلوق کہ از اطراف اربعہ زمین مروان فرینجا آمد استقا  
 و تکمین می ورزند و قریب یکصد و چهل کس از طالبان راہ یزداں مجتمع شدہ اند و روز بروز زیادہ  
 می شوند و رول من ہج خطرہ نمی آید کہ اینہارا نان خورش می باید و یا بہر پوشیدن پاچہا  
 میشاید۔ الحمد للہ و المنتہ کہ از قلم خطرہ خطرات و وجہان ربودہ و خیالی خیالات این آں زدودہ  
 راقم گوید عفی عنہ کہ بمصداق مقولہ ناصر علی :

جمعیکہ سربجہ وحدت فرو کنند گریہ دوست سینہ بخار و فکونند

چہ جائی خطرہ غیر کہ عارف بلند سیر را کمال محال ست و ہمدیں اشنا تفسیر کریمہ انا  
 خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ لَّكَبْتَلِیْہِمْ جَعَلْنٰہُ سَمِیْعًا بَصِیْرًا بیان می فرمودند  
 کہ صنایع بدایع قدرت الہی باید دید کہ چہ صورتہای خوش و صغہای لکش آفریدہ و بقالب  
 احسن تقویم کشیدہ است روز سے ہند و پسرے و برہمن بچہ و مجلس من آمد صورت محبوب



و سکوت مرغوب میداشت مردمان این مجلس همه باروی توجہ بجانب او آوردند و دعائے  
چند و چند بیدایت او نمودم آخر الامر دعا باجا بخت رسید و آن برہمن بچہ گریبان کفر از  
گردن خود درید و خلعت ایمان پوشید۔ و قامت نمونہ قیامت خود را از زیور مقوم ایما  
بیارست و حسن خود را از نور اسلام جلاداده برخاست :

**روز دوشنبہ ششم رجب المرجب** بندہ در حضور پر نور حاضر گردید کہ امروز روز  
عرس خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ معین الدین چشتی ست۔ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بعد ازاں  
حضرت ایشاں احوال حضرت خواجہ بیان فرمودند کہ عمر حضرت خواجہ ہفتہ یا ہشتاد سالہ  
بود روزی ایشاں در باغ خود کہ پر از میوہ و آبہا جاری بود تشریف داشتند اتفاقاً پیش  
حضرت خواجہ قلندری آمد و درخواست آب نمود ایشاں طبعی پر از میوہ و کوزہ آب شیریں برآ  
او آوردند آن درویش میوہ را تناول فرمودہ آب را نوش کرد و در حق حضرت خواجہ دعا کرد  
ہمو وقت دل حضرت خواجہ از دنیا سر و شد و از آنچہ در ملک و تصرف ایشاں بود برآبدند اول  
طلب علم فرمودہ مروانہ دارد و طلب حق حل و علا در آمدند تا وقتیکہ بخدمت مبارک حضرت خواجہ  
عثمان ہارونی رسیدہ قریب بہت سال از خدمت شریف ایشاں اخذ فیوض و برکات فرمود  
و بحضور حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز حاضر شدہ اند و حضرت خواجہ یوسف ہمدانی را  
رضی اللہ تعالیٰ عنہ نیز زیارت نمودہ ششماہ در خدمت ایشاں بودہ اند ہم درین محفل فرمودند کہ  
مولانا بدرالدین سرہندی کہ از اصحاب حضرت مجدد دست رضی اللہ تعالیٰ عنہ نقل عجیبہ در  
کتاب خود نوشتہ است کہ من از اتفاقاً زمانہ در حضرت دہلی حاضر شدم دیدم کہ یک بانچہ پر از  
انوار و برکات بطرف راستہ واقع شدہ و رون آن باغ در آدم دیدم کہ مزار پر انوار حضرت  
ما خواجہ باقی باللہ و راجاست متوجہ حضرت خواجہ ششم حضرت خواجہ عنایت بجال من نمودند  
از نسبتہای مخصوصہ خود عطا فرمودند بعد ازاں بزیارت حضرت خواجہ قطب الدین رضی اللہ  
عنہ رفتیم و مراقب شدم حضرت خواجہ ارشاد فرمودند کہ نسبتہ کہ ترا از حضرت باقی باللہ رسیدہ  
است آن نسبت ناست بعد ازاں بزیارت حضرت سلطان نظام الدین حاضر شدم سلطان جیو فرمود  
کہ در نسبت من محبوبیت غالب تر است بعد ازاں بحسب اتفاق در حضرت اجیر رسیدیم و بزیارت



خواجہ بزرگ مشرف شدم حضرت خواجہ فرمودند کہ نسبت کہ ترا از خواجہ باقی باللہ رسید و است  
 آل نسبت ماست من عرض کردم کہ یا حضرت خواجہ گاہ بہ حضرت خواجہ باقی باللہ نفرمودہ  
 اند کہ مرا نسبت حضرت چشت رسیدہ است و آنحضرت چنین میفرمایند بیش چیست حضرت خواجہ  
 فرمودند کہ من در خدمت حضرت خواجہ یوسف ہمدانی رسیدہ از خدمت ایشان نسبت کسب کردہ  
 ام آل نسبت را از من خواجہ قطب الدین گرفتند و از حضرت خواجہ قطب الدین ب حضرت خواجہ باقی  
 باللہ رسیدہ است پس آل نسبت فی الحقیقہ نسبت حضرت خواجگان نقشبندیہ است کہ من رسیدہ  
 است و از من ب حضرت خواجہ باقی باللہ رسیدہ بعد از آن حضرت ایشان فرمودند کہ بواسطہ حضرت  
 خواجہ بزرگ اسلام در بلاد ہندوستان رواج یافت و تصرف بسیار را از آنحضرت صادر شدند  
 و آل یومنا ہذا می شوند بعد از آن حافظی را امر فرمودند کہ پنج آیت خواند و فاتحہ حضرت خواجہ  
 خواندند۔ بعد از آن فرمودند کہ در طریقہ بزرگان نقشبندی نسبتہای متعددی ظہور کردہ اند لیکن  
 اصل نسبت از حضرت خواجہ نقشبند است رضی اللہ عنہ بعد از آن لطیفہ فرمودہ اند گو یک طعام  
 حضرت خواجہ بہار الدین نقشبند بچند دران و یک نمک بسیار حضرت مخدوم اعظم انداختند نسبت  
 ایشان تیزی پیدا کرد و فلفل سرخ دران و یک حضرت میر ابو العلی رحمۃ اللہ علیہ کردند۔ آل  
 نسبت تیز تر شد و حضرت مجدد دران و یک بخرات انداختند کیفیت دیگر پیدا کرد و تیز ہیاے  
 نسبتہا بآں طور نماںد بعد از آن حضرت ایشان از شاد فرمودند کہ من در مشاہدہ دیدہ ام۔  
 کہ حضرت سیدۃ النساء فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا رونق افزاے ایں مکان گردیدہ ہن ارشاد  
 فرمودند کہ من برائے تو زندہ شدہ ام۔ بعد از آن در حضور مذکور فضیلت اصحاب پیغمبر علیہ آلہ و  
 صحبہ صلوٰۃ اللہ الملک الکبر آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ افضل ترین جمیع امت و اشرف ترین  
 ہمہ اہل ملت خلقای الراشدین المحدثین اند رضوان اللہ تعالیٰ عنہم جمعین کہ از ہر یکے ازین اربعہ آوازہ  
 ہدایت بہر چار طرف زمین رسیدہ۔ بعد از آن عشرہ مبشرہ کہ کسے عشرہ عشر آں کمال ایشان ندیدہ  
 و نہ مثل آں لبشارتی شنیدہ بعد از آن شہدای بدر کہ ہر یک بدر چرخ شہادت ست ماہ سمای  
 ولایت۔ بعد از آن اصحاب اہل بیعت الرضوان کہ تحت الشجرۃ بیعت نمودہ سر سبز و شاداب  
 از جویبار ایمان گردیدہ اند۔ بعد از آن اصحاب احد کہ جمیع اولیا راست بمقابلہ احد انہا نمیرسند



رضی اللہ عنہم ورضوا عنہا۔ بعد ازاں مرتبہ جمیع اصحاب رضوان اللہ الملک الوہاب ست وکسیکے نظر ایمان  
آں سرور زمین و زمان را علیہ صلوات اللہ الرحمان ویدہ است داخل زمرہ ایں اکابر است واز  
بشارت اصحابی کا لُحْمُ بِأَيِّهِمْ اُقْتَدِ يَوْمَ اِرْهَتْنَا يَتَشَرُّوا و فرحان و مبشر بجنابان کہ کریم  
کَلَّا وَعَدَكَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ ناطق بر آن ست ۛ

روزہ شنبہ ہفتم رجب المرجب ایں کمینہ فقرا باریاب نخل آں مرشد پیر یا گردید  
وراں وقت درس مکتوبات قدسی آیات حضرت امام ربانی قیوم زمانی مجدد الف ثانی رضی اللہ  
تعالیٰ عنہ بود وراں مقام مذمت دنیا و اہل دنیا قیام فرمودہ بودند کہ ہر کہ متلبس دنیا است اور اجسر  
حسرت وندامتے در روز جزا نیست حضرت ایشان ارشاد کردند کہ دنیا طلب زیادتی ست بر ما  
یحتاج الیہ۔ وایضا حضرت ایشان فرمودند کہ ہر چیزیکہ دل را از حق سبحانہ تعالیٰ غافل سازد  
او دنیا است و ایں شعر خوانند ۛ

از خدا غافل شدن بے مولوی

چسپت دنیا و لباس و نیوے

نے قماش وختہ و فرزند وزن

چسپت دنیا از خدا غافل شدن

وایضا فرمودند کہ روزے جناب پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک اکبر و در خانہ حضرت سیدۃ  
النساء رقرۃ عین الرسول الزہراء البتول رضی اللہ تعالیٰ عنہا تشریف آوردہ بودند و دیدند کہ در دست  
مبارک آں سیدۃ النساء سوار نقره ہستند فرمودند مالی وللدنیا پس چون آنحضرت صلی اللہ علیہ  
وسلم بخانہ خود تشریف آوردند و حضرت فاطمہ کہ فاطمہ بودند بجناب خود را از آتش آں ہر دو دست  
برجن را یک دست از دستہای خود جدا ساختہ بحضور آنجناب علیہ صلوات اللہ الملک الوہاب فرستادند  
حضرت امام الانبیاء علیہ آلاء صلوات اللہ الملک الاعلیٰ آنرا بقدر الصدق فرمودند۔ وایضا حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ یکے از اصحاب صفہ وفات یافت در پارچہ پوشش او یک درہم یافتند  
از اں سرور علیہ صلوات اللہ الملک اکبر عرض نمودند آں حضرت ارشاد فرمودند کی من الثانی  
یعنی یک داغ از آتش ہمراہ خود برد بعد ازاں یکے دیگر از اصحاب صفہ ارتحال فرمودند ناگاہ دو  
درہم در پارچہ اش یافتند آنحضرت علیہ افضل الصلوٰۃ ارشاد فرمودند کہ کیا ن من الثانی  
بعد ازاں حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ بعضی از اصحاب مثل جناب جامع القرآن حضرت

ترجمہ  
باز دارندہ



عثمان بن عفان و صاحب رجا و خوف عبد الرحمن بن العوف رضی اللہ تعالیٰ عنہا و حضور آن  
 سرور عالم صلی اللہ علیہ وسلم مال کثیر داشتند و اکثر از اصحاب بعد از وفات آن سرور علیہ  
 افضل الصلوٰۃ و اکمل التحیات حشمت و اجلال دنیا کمال یافتند و حق آنست کہ در قریب  
 کہ ایشان از این باب حق جل جلالہ بود هیچ فتوری و قصوری راہ نیافت پس معلوم شد کہ در حق اصحاب  
 صفہ کہ کئی من النار واقع شد بجهت آنکہ ایشان دعوی ترک و تجرید کرده بودند و در صدق  
 دعوی ایشان تامل واقع شد یا تم گوید معنی عنہ پس از اینجا معلوم کہ صوفی را پیروی اصحاب صفہ  
 در کار بست و الا ساقط از حیز اعتبار است و فردا حسرت و ندامت بیشمار آری ہر کہ بجانب خط  
 سبز محبوب مائل است اشتغال از دنیا و اہل دنیا در حق او حکم قاتل است و اوقف اسرار حضرت  
 فرید الدین عطار قدس سرہ جائیکہ گفتہ اند چہ در ہای نفع بخشہ اند۔ تنظیم

گرچہ ظاہر ہست پریشش و نگار  
 لیک از زہر ہشش بود جا زرا خط  
 باشد از دی دور ہر کو عاقل است  
 چون زنان مغرور رنگ و بود گرد  
 ہر دو روزے شوی دیگر خواستہ  
 پس ہلاک از حشم و نداں میکند  
 پشت بروے کرد و ادش سہ طاق

زہر دارد از درون دنیا چوسار  
 سینما پد خوب و زیبا و زلف  
 زہر این مار منقش قاتل است  
 ہچو طفلان منگر اندر سرخ و زرد  
 زال دنیا چون عروس آراستہ  
 لب پیش شوی خند اں میکند  
 مقبل آن مردیکہ شد زین جفت طاق

و آنکہ کثرت مال و منال و علوم و تربت جاہ و جلال صحابہ را عطا فرمودہ بودند خود را  
 بر اں قیاس نباید نمود و از آئینہ دل رنگ این بجای صل باید زد و درین معنی حضرت مولانا روم  
 چہ خوش منظوم فرمودہ اند ہست

گرچہ باشد در نوشتن شیر شیر

کار یا کانرا قیاس از خود مگیر

روز چہار شنبہ ہشتم رجب المرجب غلام محفل آنقبہ امام حاضر گردید و در آن  
 وقت درس جامع ترمذی بود حدیث فضل عائشہ علیہ السّلام کفضل الثّوید علیہ  
 سائر الطّعام خواندہ شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ازین حدیث شریف فضیلت



حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا بر تمام زنان ثابت شد بعد ازاں فرمودند فضیلتی  
 کہ ایشانراست از روی علم و اجتهاد و تقاضا و ترک و تجرید و محبوبیت آنحضرت صلی اللہ علیہ  
 و سلم بر جمیع عورات۔ فرمودند کہ در باب ترک و تجرید ایشان واردست کہ روزی نزد ایشان ہندہ  
 ہزار درہم و دنانیر آمد ہمہ را در ہوں مجلس تصدق کردند یک خرمہرہ نزد خود نگذاشتند و فضیلتی  
 کہ جناب فاطمہ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا راست نسبتی است کہ بضعہ رسول اند و شرافتیکہ  
 حضرت مریم راست بخت امتیہ حضرت عیسیٰ علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام واقع است و  
 علوم تربستیکہ حضرت آسیہ راست بسبت و رشش حضرت موسیٰ علی نبینا و علیہ التحیات است  
 و ہم بخت شدائد و تکالیف و مصائب و بلیہ کہ از دست فرعون بالیشان رسید و در اں  
 ایوان ظلمت کہ از ہر طرف صرصر کفر و ضلالت می وزید مشعل ایمان و چراغ نور عرفان را بنجوشی  
 راہ ندادند حق سبحانہ بمراتب اعلیٰ رسانیدہ

**روز پچہشنبہ ہم رجب المرجب** بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید۔ در اں وقت  
 درس شنوی شریف حضرت مولانا روم قدس سرہ بود حضرت ایشان بعد از فراغ آن زمان  
 گوہر نشان ارشاد فرمودند کہ در تمام است کہ کتب اند کہ نشانی ندارند اول آن کلام اللہ المجید  
 بعد ازاں بخاری یفشار پس ازاں مشنوی مولانا روم کہ مثل آن کتابی بعد کلام اللہ بخاری  
 نیست اگر شخصے عمل بریں مشنوی شریف نماید بے تعلیم پیر طریقت حنفی وافر از اسرار معرفت  
 یابد و از زمرہ واصلان حق جل و علا گردد۔ بعد ازاں مذکور حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ کمالیکہ حضرت مجدد دارند کسے در امت کم  
 وارد حق آنست کہ اگر ہمہ اولیاء اللہ صاحب وحدت وجود را توجہ فرمایند از راہ تنگ وجود  
 بشامہراہ شہود و در آند۔ و یقین است کہ حضرت محی الدین ابن العربی قدس سرہ کہ مجتہد این طائفہ  
 وجودیہ اند از توجہ حضرت مجددان مقام تنگ بمقام اعلیٰ ترقی نمایند بعد ازاں حضرت ایشان  
 ارشاد فرمودند کہ پیران طریقت و مرشدان حقیقت سہ قسم اند۔ یکے از باب کشف چنانچہ  
 حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید۔ دوم اسباب ادراک۔ سوم از باب جبل کہ مطابق  
 کشف ادراک نسبت ندارند و در کمال این ہر سہ طائفہ سبب و شکی نیست بعد ازاں مذکور شیخ



سعدی شیرازی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ انوار ولایت سہروردیہ داشتند و مرد فہیدہ  
ہستند و رد و شعر تمام سلوک بیان فرمودہ اند **نثر**

مرا پیر و اتاسے مرشد شہاب	دو اندر ز فرمودہ بر آب
کے آں کہ بر خویش خود میں مباحش	و گر آں کہ بر غیر بد میں مباحش

بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ ہر کہ از ملاقات وارو باید کہ لباس پہنشد  
و طور ماختیار کند ۵

یا مرو با یار ازرق پیہ ہن	یا بکش بر خانماں انگشت نیل
یا مکن با پیلبان دوست	یا بنا کن خانہ در خورد و پیل

روز جمعہ و ہم رجب المرجب حاضر بجنور گردیدم سخن در بیان ترک  
و تجرید افتاد حضرت ایشان این رباعی خواندند۔

### رباعی

حناک نشینی ست سلیمانیم	ننگ بود اندر سلطانیم
ہست چہل سال کہ می پوشش	کہنہ نشد خلعت عریانیم

بعد ازاں ذکر اشعار مولانا جامی سہروردی کہ ہلکی بیان ترک و تجرید ست آمد حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ مولانا جامی را ملاقات مولانا عبد الرحمن جامی افتاد افتاد  
مولانا جامی قبل از تعارف از ایشان فرمودند کہ چیزے از اشعار جامی یاد داری چونکہ  
ایشان در آنوقت بغیر لنگے لباس نہ داشتند شعر حسب حال خود خواندند ۵

مار از خاک کویت پیر نہایت برتن	آن ہم ز آب دیدہ صد چاک تابدن
--------------------------------	------------------------------

بجو خواندن مولانا جامی فرمودند معلوم شد کہ جامی توئی بعد ازاں حضرت ایشان اشعار  
جامی خواندند و فرمودند کہ معاش را بایں طور باید ساخت **مستطعم**

لنگے زیر لنگے	نے غنم دزد نے غنم کالا
گزرک بویا و پوشکے	دکے پر زورد و دستکے
ایں قدر ہن بود جامی را	رند کے مست دلا و بالی را



بعد از آن اشعار شیخ ابن سینا کبروی رحمۃ اللہ علیہ خواند و فرمودند کہ معاش درویشان  
بدین سان می باشد **نظم**

نان جوین و خرقة تشمین آب شور هم نسخه دوچار ز علیکه نافع ست تا یک کلبه که فی روشنی آں با یک دو آشنا که نیز زوب نیم جو ایں آل سعادتست که حشر برود	سپاره کلام و حدیث پیبری درویش نه لغو بوی و ذرا عنصری بیوده مستی نه بردشع خاوری در پیش چشم همت شاں ملک بنجری جویای تاج قیصر و ملک سکندری
---	---

بعد از آن مذکور محبت افتاد حضرت ایشاں ابیات نور العین واقف خواندند ابیات

صبا بازلف یا من چه کردی مکدر گزنگری با تو گویم بشستی گرد کین از خاطر یار فلکندی خار واقف را به بستر	ز دی برہم قرار من چه کردی کہ باشت غبار من چه کردی بجوای گریہ کار من چه کردی بجوای گلزار من چه کردی
--	---

**روز شنبه یازدهم رجب المرجب** بحضور منین گنجور حاضر گردیدم  
در آنوقت حضرت ایشاں درس حدیث می فرمودند ناگاہ مشائخ از خاندان چشتیه برای  
ملاقات حضرت ایشاں آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمود کہ گزک اکابران کہ سرستان  
راوق محبت اندماع و سرود لیست کہ دل را زنگار رنگ اشواق می آرد و پرده حجاب چہرہ یار  
خرق می سازد گزک ماموستان نقش بند یہ کہ بادہ نوشاں جام مودت ایم حدیث و درود  
ایست کہ قلب را گوناگون از ذواق می دہد و برقع و نقاب از روی نگار و دوری نماید  
مصرع آں ایشانند من چنینم ہر دم بہ بعد از آن آہ از دل کشیدند و فرمودند و اشواق  
المدینۃ و اشواق المدینۃ - واحسرة المدینۃ - بعد از آن دو حضور مذکور حسن بصری رضی اللہ  
تعالی عنہ آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ پدر و مادر ایشاں از موالی بودند لیکن فضیلتہ کہ ایشاں  
دارند بچکس نمی دارد کہ در طفولیت با یام رضا عت حضرت ام سلمہ رضی اللہ تعالی عنہا کہ از  
ازواج مطہرات جناب سرور کائنات علیہ افضل الصلوٰۃ بودند پستان خود را در دہن



ایشان داند از قدرت یزدان شیراز پستان برآمد و ایشان نوش فرمودند۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ مادت شریف ایشان بود کہ چهل ہزار بار سبحان اللہ ہر روز میخوانند و علماء صوفیہ را اختلاف است در فضیلت تسبیح و تہلیل متاخرین تہلیل افضل گفته اند۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ اکثر طرق و سلاسل صوفیہ بایشان میرسند مقتدای جمیع کبرا و پیشوای جمیع صلیحا ہستند بعد از ان حضرت ایشان فرمودند کہ امروز روز وصال حضرت شاہ ناصر الدین قادری ست کہ مزار پر انوار ایشان رحمت و ملی بجلہ حبش پورہ واقعت یزار و تبرک بہ مرشد والد بزرگوار این ذریعہ میقدار بودند کہ در شب گذشتہ این روز ازین سرای فانی رخت بر بستہ بودند من ہم ہوں روز از وطن خود آمدہ بودم چون درین مکان کہ حضرت و ملی ست رسیدم والد لم بسیار خوش شدند کہ مرا از مرشد خود بعت نمایند اتفاقا بعد از حیت ساعات جناب مرشد ایشان ارکمال فرمودند۔ بعد از ان در حضور مذکور پیران حضرت غوث الاعظم آمد حضرت ایشان فرمودند کہ چہار پیر حضرت غوث داشتند یکی شاد و بیاس۔ دوم شیخ ابو الوفا سوم والد ایشان سید ابو الصلح چہارم شیخ ابو سعید مخزومی قدس اللہ اسرار ہم۔

روز یکشنبہ و وارزوم رجب المرجب این بندہ نابکار در حضور آن مقبول در گاہ پروگار حاضر شد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ذکر اکرم ذات و یافعی و اثبات برائے این میکنند کہ ہر چہ موعود بفر و است امروز تقد گردونہ آنکہ از بہر خوف و وزح و تمنای بہشت آنانکہ از آتش عشق سرشتہ اند آرزوی بہشت را ہشتہ اند پس آہی از دل نشیمن منزل کشیدند و فرمودند کہ صلی شود قطعی شود از خودی گذشتن باید و بد و پیوستن شاید بعد از ان مذکور موت اولیا الد آمد حضرت ایشان فرمودند کہ ارواح بعضی اولیا ہر فرشتہ قبض کردہ در پارچہ ہر بہشت پیچیدہ خواہد کہ بسوی آسمان می برو کہ آن روح قبل از برون فرشتہ از دست فرشتہ جست کردہ بجناب الہی می رسد۔ چنانچہ در حدیث شریف واردست و بعضی ارواح طیبہ اور قبض ساختن فرشتہ را ہم دخل نیست از دست قدرت خود او سبحانہ قبض میفرماید بدستہ

اور کوی تو عاشقان چناں جاں بدیند	کا ہنجا ملک الموت بگنجہ	ہرگز
روز و دو شنبہ سیزدہم رجب المرجب غلام و مخفل قبلہ امام حاضر گردید و انوقت		
حدیث قدسی انا عند ظن عبیدی بی آما۔ حضرت ایشان فرمودند کہ معنی این حدیث نزد من نیست		



که حق تعالی ارشاد فرمود که هر که مرا بخمال و یا بوجهم یاد کند من نزد یک مستم چنانچه بقیه این حدیث است  
اِنَّ اِسْرَافَ شَفَعَتِيْ بِكَرِّ فَاَعْلَمُ<sup>عَلَمُ</sup> دلالت بر این معنی می کند بعد از آن در حضور فیض گنجور فصحی آمد و کلمات  
شوقیه بر زبان خود آغاز کرد حضرت ایشان این شعر خوانند

مرغاں چمن بہر صبا ہے	خواندند ترا با صطلاح
نداغم آن گل خنداں چہ رنگ و بودار	کہ مرغ ہر چہ گفتگوی اودارو

دہم دریاں مجلس این شعر خواندند۔

یکبار بگویم نظیر سے مشہور شوم ہے نظیری  
 بعد ازاں فرمودند کہ اصل میں مضمون در کلام حافظ شیرازی یافتہ می شود و آں اینست  
 نام من قریب است روز برب جانان سہو اہل دل ابوی جان می آید از نام ہنوز  
 بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ بعضی اشعار حافظ شیرازی موافق معانی حدیث شریف  
 ہستند پس ان شعر خوانند :

سابقاً عشرت امروز بفردا مفسک  
باز دیوان قصه خط امانی بمن آر

و فرمودند که مضمون این حدیث است إِذَا مَسَّيْتَ فَرَجَكَ تَنَظَّرْ صَبَاحَكَ وَإِذَا أَسْبَحْتَ فَتَنَظَّرْ مَسَاءَكَ  
پس فرمودند که کار امروز حواله بفردا کن. فرصت را عنایت شمار بعد از آن در حضور مذکور میر و  
راجها آمد حضرت ایشان فرمودند که میر مرید حضرت بهاء الدین ذکریای ملتانى بود. روزی  
حضرت بهاء الدین نماز میخواندند که ناگاه میر پیش نماز رفت ایشان بعد از نماز او را فرمودند که تو  
پیش نماز میرفتی این کار هرگز آید نه زمانی که گناه است بهیر گفت که سبحان اللهم و عشق یک دنی بنده چنین  
بهوش بودم که خیال شما و نماز شما ندو شما که خود را عاشق خدای گوئید در عین حضور محبوب  
خیال گذشتن با کردید ایشان انفعال از کلام برالزامش کشیدند و گریبان دریدند. بعد از آن ایشان  
فرمودند که در حق تو دعای کنم که از دو اصلان حق گروی بهیر گفت اگر شمار اطاقت است مرا تا به انجامهای  
من رسانید. و روی محبت من از آنسو گردانید. بعد از آن در حضور پر نور مذکور قلندری آمد.  
حضرت ایشان این شعر خواندند سه

قلند قطره دریاى عشق است	قلند در ذره مهرای عشق است
-------------------------	---------------------------



بعد ازاں اس شعر خواندند

نمائے قلندر سزاوار بن نمائی

کہ دراز و دور پیغمبر درسم پارسائی

بعد ازاں در حضور مذکور تصرفات اولیاء اللہ آمد کہ اعانت ایں طائفہ علیہ شامل حال مخلصان می باشد برابرست کہ ایشان دانستہ مدد بکار و دانی مردمان نمایند یا نادانستہ اذ ایشان اعانت رسد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ اکثر از اولیاء اللہ حل مشکلات مردمان می شود و ایشان ازاں واقعہ خبری ندارند۔ بعد ازاں میاں الف شاہ عرض نمودند کہ ما از وطن خود کہ آج ست بارادہ بعیت در حضور می آمدیم و را شمار راه را گم کردیم۔ ناگاہ حضرت ایشان را دیدیم کہ تشریف آورده بمن راه راست نمودند پس من گفتم کہ شما کیستید از نام و نشان خود خبر دهید۔ حضرت ایشان فرمودند کہ من آنم کہ تو نزد من برای بعیت می آئی دوبار مرا ایں واقعہ در پیش آمد۔ بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ میاں محمد یار صاحب ہم میگفتند کہ من برای تجارت میفرتم ناگاہ دیدیم کہ شما تشریف آورده قریب بہل من ایستاده فرمودید کہ بہل اتیز بکنید۔ و بدانید و ازیں قافلہ جدا شدہ بگذرید کہ قطع الطریق می آیند و ایں قافلہ را بر باد می کنند۔ من بہل ا دوانید از قافلہ جدا شدیم بقضای الہی ایں ہمہ قافلہ را قطعان طرق بنارت بردند و من بنجر و خوبی داخل منزل مقصود گردیدیم

روز سہ شنبہ چار و ہم رجب المرحب بندہ حاضر حضور گردیدم ذکر خطائی کشف کنی کہ از بزرگان واقع می شود افتاد۔ حضرت ایشان فرمودند کہ بعضی اوقات بزرگان اجنبی کشف دریافت می شود۔ لیکن تعبیر آن واقعہ خطای می شود۔ تقصیر کشف نیست باید کہ تعبیر قانع بدقت نظر بکنند ہم دریں اثنا شخصے اجنبی آمد حضرت ایشان نام او را پرسیدند او گفت نام من وادخان است۔ حضرت ایشان ایں رباعی خواندند

کارم بیکے طرفہ نگار افتادہ

و افریاد از عشق و اندر یاد

ورنہ من و عشق ہر چہ باوا باوا

گردا و من شکستہ دادا دادا

بعد ازاں ذکر و روید تجلیات آمد حضرت ایشان فرمودند کہ تجلیات متنوعہ بر سالک دارد می شود و آن بیچارہ ساقانی می سازد ایں مصرع بر زبان مبارک رانندہ مصرعہ بر تے از محل لیلی بدخشید سحرہ گاہی تجلی افعالی می درخشد و افعال عباد را از نظر سالک مستوری سازد



و گاهی تجلی صفاتی و بود مسکین و صفات مخلوق را از نظر سالک مختفی میفرماید و گاهی تجلی ذات ظهور میفرماید  
و ضمحلالات عالم در ذات حضرت حق میسر آید۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور عقل آمد حضرت  
ایشان فرمودند که عقل دو قسم است۔ یک عقل نورانی۔ دوم عقل منظم عقل نورانی آنست که شمع خود بخود  
اجتناب از نور اهی و استقامت با دامن نماید و منظم آنکه از هدایت مرشد احتراز از منهیات کند۔ بعد  
از اں این نقل فرمودند که حضرت شاه عبدالرحیم نعت شبندهی رحمة اللہ علیہ روزی در کوچه می فرستند  
ناگاه در اثنای راه دیدند که بچه سگ در کناره تالاب بگل افتاده است و طاقت بیرون آمدن از اں  
گل نمی تواند مردمان را گفتند که این ابرو بی کسی بیرون نیاورد و آخر الامر آن سگ بچه را  
بدست گرفته بیرون آورد و اہل محلہ را فرمودند کہ کسی این بچہ ورش کند و را بنجا طباطبائی بود گفت  
کہ من متکفل تربیت این بچہ شوم ایشان آن بچہ سگ را حوالہ طباطبائی کردہ تشریف آوردند بعد از چند سی  
بار دیگر گذر ایشان در آن کوچه افتاد کہ موافق گذریک کس اہمیت باقی گل ولای و سگ از مقابل ایشان  
می آید ایشان آن سگ را منع کردہ خود از اں راہ گذر کردند۔ سگ گفت کہ شما بر من ظلم کردید کہ راہ  
مشترک است برای ما و شما و شما را مانع گذشتن این راہ گشتید ایشان گفتند کہ تو از آب تر بودی بہت  
پلید گشتن جامہ خود منع نمودم سگ گفت کہ جامہ شما از یک کوزه آب پاک می شد و حالانکہ در آفتاب  
شما پلیدی ملوث شدہ است از شستن بہت دریا زائل نمی گردد۔ بعد از اں سگ گفت کہ صوفیان  
مذہب ایشانرا خست یاری کنند و شما راہ اختیار کرده اید ایشان گفتند بچہ طور سگ گفت کہ شما مرا از راہ  
باز داشته خود گذر کردید باز سگ گفت کہ حق تعالی را از عقل نورانی می شناسند نہ از عقل منظم ایشان  
گفتند کہ تفسیر این ہر دو عقل بیان کن سگ گفت کہ عقل نورانی آنست کہ بے نصیحت ناصح و بے وعظ  
واعظ پند نیرشود و عقل منظم آنکہ از بند و رہ بند نصیحت افتد۔

روزہ چہار شنبہ یا نزدیم رجب المرجب بخور میسفن بخور حاضر گردیدیم حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ طریقہ شریفہ نعت شبندهی مامون و محفوظ سنت از وساوس شیطان چرا کہ  
این اکابران بنا بر طریقہ خود بر حضور و آگاہی و جمعیت نہادہ اند و کشف انوار و ظهور رؤیا از چیز  
است بار ساقطی شمارند بخلاف طرق دیگر کہ بنا بر آنہا بر انوار و اسرار است۔ بعد از اں فرمودند کہ  
کہ روزی حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ را تجسس واقع شد و درین روشنی آن آواز سے



بسم مبارک ایشان رسید کہ ای دوست ترا نماز و روزہ معاف کردیم دول تو از کہ ورت نشا  
 کردیم ایشان متحیر شدند کہ جناب آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر را ہم صوم و صلوہ نشا  
 بنودا کہ کینہ متوسلان آبخنا ہم ارتفاع این امر کچھ طور گرد و و کلمہ تجید بزبان راندند و از دوسو سہ  
 آن لیم راندہ شد غلغلی یافتند ہادی و عین ایشان کہ رحم و رحمان بود از سر شیطان بازداشتہ  
 راہ ہدایت نمود آن تجلی شیطانی از نظر ایشان بر ترفع شد باز شیطان نداد و داد کہ من ببارکسان  
 ازین مقام عالی بخص صلاحت افکندیم ہادی شاکہ خدا بود و مویہ محمد مصطفی علیہ صلوٰۃ اللہ الملک لا اظہا  
 فریب من بر شاکاری نکرد۔ بعد ازاں در حضور مذکور شغل باطنی آمد حضرت ایشان فرمودند ہر کہ مشغول  
 است مقبول است و ہر کہ غافل است کے مقبل است راقم گوید۔ مروتے چہ خوش فردے گفتہ  
 است فرد۔

ہر اکو غافل از حق یک نماں است | وراں دم کافرست اما نہاں است

و ہم در باب یاد محبوب رعنا چہ شعری زیبا نظم نمودہ است شعری

پس از سی سال آنمخی محقق شد بخاقانی | کہ یکدم با خدا بودن بہ از ملک سلطانی

بعد ازاں در حضور مذکور متابعت مرشد آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ کا زلفات  
 مرضی پیر بہر نسبت باطن و اخراج و ابر میا ز و پس فرمودند کہ شخصے بے اجازت من خرنوہ کہ بخصو  
 نواب برد باطن او سیاہ گردید او نداشت کہ سببش نیست استغفار و توبہ از گناہان خود کرد و ہیج  
 اثرش ظاہر نگشت بعد ازاں گفت کہ این جرم بردن خرنوہ کہ نام مرضی مرشد سرزد شدہ است۔ ازین  
 توبہ می نمایم فی الحال انبساط پیدا شد و نسبت باطنش بطور سابق ظاہر گردید۔

روز پنجشنبہ شانزدہم رجب المرجب در محل منیف منزل حاضر گردیدیم حضرت  
 ایشان ارشاد فرمودند کہ ہر کہ از یاران من راہ صبر و توکل قناعت و تقوی پیش گیرد و حضور جمیعت  
 و الوار و کیفیات در قلب وارد از جانب من اورا اجازت نیست کہ طالبان رابعت نماید و در ہر کس  
 کہ ازین صبر و توکل و غیرہ فتور لیست اورا بیعت ساختن و مرید ساختن قصور لیست اگر چہ از اجازت  
 یافتگان من باشد حقیقہ از من مجاز نیست ۔

روز جمعہ ہفدہم رجب المرجب فدوی کجنور پرنور حاضر گردید حضرت ایشان



ارشاد فرمودند که سیر آفاقی عبارت است از مشاهده انوار بیرون خود سیر انفسی دیدن انوار سینه  
 خود. بعد ازاں مذکور اندراج النہایۃ فی البایۃ آمد فرمودند که معانی این عبارت بسیار است لیکن  
 نزد من چنانچه تقریر یافته که وقتیکہ دل را حضور و جمعیت حاصل شد و کیفیات و جذبات و واردات  
 آمد اندراج نہایت است کہ این معاملہ در طریقہ علیہ نقشبندیہ و ربایدیت حاصل می شود و فرمودند کہ  
 اکابران طرق دیگر قدس اللہ سرار ہم بعد حصول مقامات عشرہ کہ صبر و توکل و غیر ہماست متوجہ  
 بحدوث و آگاہی میکردند این طائفہ علیہ نور اللہ مرقد ہم مدار کار و ربایدیت بحضور و جمعیت نہادہ اند.  
 بعد ازاں در حضور عالی سخن در اصطلاحات این طائفہ کرام افتاد حضرت ایشاں فرمودند کہ یکے  
 از اصطلاحات سفر و وطن است و آل عبارت است از فضائل و زائل بسوی خنات رشتن  
 یعنی از بصیرت بجانب صبر و دیدن و از بے قناعتی بقناعت آمدن و از بے توکلی بسوی توکل  
 متوجہ شدن و تہذیب اخلاق حاصل سیر و سلوک گفتہ اند چنانچہ حدیث شریف تاکید فرمایہ تحصیل  
 مکارم اخلاق است قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان اللہ یعبث فی لیلکم مکارم الاصل و ترک کمال محاسن  
 الافعال راستم گوید عینی عنہ کہ چون ذکر اصطلاحات سلسلہ علیہ نقشبندیہ در مقام آمدہ است  
 نوشتن کلمات ایشاں باید لہذا تخریری نمایم کہ حضرت ایشاں علی الدوام برای عمل کردن بر این اصطلاحات  
 امر میفرمودند لہذا تخریری نمایم و این عبارت را از مکتوبات قدسی آیات پیر پیران حضرت خواجہ  
 محمد مصوم رضی اللہ عنہ ارقام میکنم باید دانست کہ کلماتیکہ در سلسلہ علیہ نقشبندیہ شہرت دارد و یکی  
 و دوازده کلمہ است. منہا سفر و وطن و آل عبارت از سیر انفسی است کہ آنرا جذبہ نیز گویند ابتداء  
 معاملہ این بزرگواران ازین سیر است و سیر آفاقی کہ سلوک عبارت از ان است و در ضمن این سیر  
 قطع می نمایند و در سلاسل دیگر شروع کار از سیر آفاقی میکنند و انتہی بسیر انفسی میشود و شروع کار  
 از سیر انفسی خاصہ این طرق است و اندراج نہایت و ربایدیت بہین معنی است کہ سیر انفسی کہ نہایت  
 دیگران است بدایت این اکابران است سیر آفاقی مطلوب را بیرون از خود جستن است و سیر انفسی  
 در خود آمدن و گردول خود گردیدن در معنی گفتہ اند

یا تو در زیر کلمہ است ہر چہ هست

ہم چو نابینا ہر ہر سوے دست

منہا خلوت و راجح یعنی در انجمن کہ محل تفرقہ است از راہ باطن با مطلوب خلوت دانستہ



باشد و تفرقه ببردنی بجز درونی راه نیابد

از بروں در میان بازارم | وز دروین خلوتیست با یارم

در ابتدا این معنی به تکلف است و در انتها به تکلف و درین طریق این معنی چوں در ابتدا است  
می دید و راهی بر آصول آن وضع کرده اند از خصائص این طریق آمده است هر چند منتہیان  
طریق دیگر این نزدست می دهد و اندرین معنی گفته اند

از دروین شو آشنا و از بروں بیگانه و دشمن | این چنین زیبا صفت کم می بود اندر جہاں

منتہا نظر بر قدم عبارت از آنست که در راه رفتن نظر بر قدم و دست شود و بمسوسات  
متعلقه پراگنده نکند تا بجمیعیت اقرب باشد چه در ابتدا اول تابع نظر است و پریشانی نظر  
دروین تاثیر می کند

بچه مشغول کنم دیده دل را که دایم | دل ترمی طلبد دیده ترمی خواهد

دارم همه جا با همه کس در همه حال | دروین ز تو آرزو و درویدہ خیال

منتہا هوش و دردم عبارت از آنست که واقف نفس باشد تا بغفلت نہ بر آید

ندانم چه فنون کرده که می بینم | زماں زماں بتو مائل نفس مشتاق

کلمه سوم برای دفع تفرقه است که از آفاق میخیزد و کلمه چهارم دفع تفرقه نفس است - منتہا  
یا در کرد و داشت سالک تا زانیکه در طریقت و تصنیع است و بحقیقت و ملکہ حضور نہ پیوسته  
است در مقام یاد کرد است یعنی ذکری که از شیخ خود تلقین گرفته است و دائم در تکرار او تکلف  
مشغول باشد تا بمرتبه حضور برسد

سر رشته دولت ای برادر کف آرد | دیں عمر گرامی بخسارت گذار

دانم همه جا با همه کس در همه کار | میدار تنه چشم دل جانب یار

چوں حضور دوام پذیر و ذوق یابد و از تکلف و آید و ملکہ گردد که بنی منفی نشود و یاد  
داشت بوده

دارم همه جا با همه کس در همه حال | دروین ز تو آرزو و درویدہ خیال

و یاد داشت را معنی دیگر هم هست عالی و آن در خور این رساله نیست - حضرت خواجہ



حرام است و بلحاظ ثانی بہر حالے کہ باشد در جنابت باشد یا در حدث جائز است۔ و ایضاً فرمودند کہ کلمہ طیبہ لسانی باشد یا قلبی بلحاظ معنی ثانی در لطائف عالم امر ترقیات می بخشد و بلحاظ معنی اول در کمالات و حقائق فائدہ تام می دهد۔ و ایضاً فرمودند کہ نصف کلمہ طیبہ کہ لا الہ الا اللہ است ناشی است از تجلی صفات و نصف کہ محمد رسول اللہ است ناشی است از تجلی ذات پس فیضی کہ از نصف اول می آید مبدئ اش تجلی صفاتی است فیضی کہ از نصف آخر می آید مبدئش تجلی ذاتی شتان مابینہا۔ الحق کہ فرقیست بسیار و تفاوتیست کثیر در انوار این ہر دو و در اسرار و فیوض این ہر دو کہ را دیدہ بنیاعطا کردہ مشاہدہ می نماید۔ و ایضاً فرمودند کہ طالب را باید کہ یک نقطہ از یاد مطلوب غافل نباشد پس این شعر خوانند ۵

این شربت عاشقی ست خسرو  
بے خون جگر چشید نتوان

و ایضاً فرمودند کہ فرق در میان تجرید و تفرید آنست کہ تجرید انقطاع علائق ظاہر است و تفرید انقطاع علائق باطن۔ و ایضاً فرمودند معنی اقوال القرآن یا تحزین فائدہ انزل یا تحزین آنست کہ چون ذکر فاسقان در کلام اللہ آید خائف و خزین باید بود کہ مبادا حال ما چنان نشود۔ و چون مذکور مومنان آید خائف بود کہ ما بچنین خستیم و چون مذکور اہل نواہی آید غمین شود کہ از من چنانکہ فرمودند بظہور نبی آید ش علی ہذا۔ و ایضاً فرمودند حب الدنیا را بس کل خطیبہ و اس گناہان کفرست۔ پس حب دنیا کفر شد چنانکہ مولانا میفرماید ۵

اہل دنیا کافران مطلق اند  
روز و شب در برق برق و در ذوق رزق اند

روز سہ شنبہ است و حکم رجب المہر رجب حاضر حضور گردیدیم حضرت ایشا فرمودند کہ صاحب حنفی مذہب را ضرورت کہ موطای امام محمد رحمۃ اللہ علیہ نزد خود داشته باشد کہ در آن کتاب عجب کاری کردہ است کہ اخبار صریح و آثار صحیح برای تائید مذہب خود آورده اند بعد ازاں ارشاد کردند کہ در ہر چہار مذہب چہار خاصہ است کہ یکے را از دیگری ممتاز ساختہ است۔ خاصہ مذہب حنفی کتاب ہدایہ است کہ در مذہب دیگر مثل آن کتابی نیست۔ و در مذہب شافعی امام غزالی رحمۃ اللہ علیہ عجب محقق گزشتہ اند۔ در مذہب حنبلی حضرت غوث الاعظم سرآمد مقربان جناب المہدی هستند۔ و در مذہب مالکی و احمد شریف امام مالک خود آیتیست ۵



از آیات الہی رضی اللہ تعالیٰ عنہم۔

روز چہار شنبہ است و دوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدیم مولوی  
کرم اللہ تعالیٰ جید بیعت ثالث نمودند حضرت ایشان عنایات بسیار بحال ایشان فرمودند و خرقہ و  
کلاه تبرک بایشان مرحمت فرمودند و توجہات بلیغ بحال ایشان عنایت فرمودند بعد ازاں  
درس مثنوی شریف حضرت مولوی معنوی قدس سرہ شروع شد حکایت طوطی و ہازرگان  
خواندہ میشد چون نوبت باین اشعار آمد ۵

من دریں حبس شہاد بولستان

این دو با شد و نای بودستان

یک صبوحی در میان مرغزار

یاد آید ای بہاں زیر مرغزار

حضرت ایشان مبارک بلند و حقائق ارجبند بیان فرمودند نسبت مولانا  
ظہور نمود و آنحضرت را وقت خوش شدہ تا شیری عجیب بر حاضران حضور واقع شد  
گر میباید دست دادہ

روز پنجم شنبہ است و سوم رجب المرجب حاضر حضور گردیدیم  
مثنوی شریف بود و احوال کمون و برد کہ مشائخ کرام ما واقع می شود افتاد و مذکور این  
شعر مولانا بود ۵

در درویش صد سلیمان با سپاہ

کو کی مرغ صغیف بگناہ

حضرت ایشان ارشاد کردند کہ وقتیکہ احوال بر ذہن عارف می آید چنان حال  
می شود کہ در زمین و آسمان از غایت وسعت نمی گنجد بلکہ زمین و آسمان و عرش و ما فیہا  
در زاویہ قلبش می در آید پس سلیمان با سپاہ در ویش چہ مقدار دارند و وقتیکہ احوال کمون  
بر عارف می آید خود را از ذرہ ہم ضرورتی یابد بلکہ ہیج نمی یابد بعد ازاں بر اسے توجہ فرمودن  
یاران مشغول شدند و شخصی را امر فرمودند کہ برای اہل حلقہ بادکش بنمایند و ارشاد کردند کہ حضرت  
ایشان شہید رضی اللہ عنہ میفرمودند کہ کشفای منیم شخصی را کہ با اہل حلقہ بادکش می بنمایند و در سبب  
توجہ ہر واحدی شریک می شود زیرا کہ از جہت او ہر واحدی را راستی می رسد بعد ازاں حضرت  
ایشان شہید نقل فرمودند کہ روزی بخدمت مرشد خود حضرت سید السادات سید نور محمد رضی اللہ



عنه حاضر شدم دیدم که آنحضرت خوش نشسته اند موجب آن استفسار کردم حضرت سید صاحب ارشاد کردند که امروز باد کثاں بسیار برائے ققرا تقسیم نموده ام می بینم که بسبب قبولیت این عمل از جناب الهی فیوض و برکات بسیار مثل باران می بارود - هم در آن مجلس این شعر را بر زبان مبارک راندند ۵

ما را بغیر کشت و قضا را بهانه ساخت ز تمسجدی پی نظاره رخس دستی بدوش غیر نهاد از ره کرم زاهد داشت تاب جمال پری زهاں	خود سوی ماندید و حیا را بهانه ساخت دستی بر رخ کشید و دعا را بهانه ساخت ما را چو دید لغزشش پارا بهانه ساخت کنجی گرفت و ترس خدا را بهانه ساخت
--	--

روز جمعه سبت و چهارم شهر رجب المرجب اعلام بحضور قبله انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند که روزی در حلقه نشسته بودم مشاهده نمودم که چادر نوری از مزار پر انوار حضرت خواجه قطب الدین بختیار کاکی نورالقدر مرقد آمده تمام حلقه را احاطه نمود. و ایضا فرمودند که روزی در عالم مشاهده دیدم که دو مزار برابر واقع شده اند یکی مرقد بنور حضرت نظام الدین اولیا و دیگرے قبر مطهر حضرت ایشان شهید عطر الشاد و احما پس پیرا سینه مقابل من آوردند و دانستم که این عنایت از حضرت نظام الدین است قدس سره و از من پرسیدند که پیر شما نظام الدین است گفتم که پیر من از منظر اند باز گفتند که پیر شما نظام الدین است گفتم که مرزا منظر - مرتبه ثالث گفتند که پیر صحبت شما حضرت نظام الدین اند من ساکت ماندم اگر من اقرار پیری ایشان میکنم مرا می پوششانیند - بعد ازاں در آن اثنا شخصی مغربی اسم مبارک حضرت ثنید قطع منازل و طی مراحل نموده از راه بغداد شریف بمولانا خالد رومی سلمه الله تعالی ملاقات کرده بحضور والا حاضر گردید. شهره ارشاد و هدایت مولانا در آن دیار اظهار ساخت که قریب صد هزار مردمان حلقه ارادت بگردن اخلاص نهاده اند و دست بیعت بدامن مولانا زده اند و بکلیه عالم بتجوید اهل طریقه شده و دست بسته پیش مولانا ایستاده اند حضرت ایشان فرمودند که از استماع این خبر ده دلم مقدار پریش مسرور گردیده چه جای افتخار که مرتبه سرت مقدم است از افتخار - بعد ازاں ارشاد کردند که عباد الرحمن در زمان بسیاری با شدند و عباد الله اقل قلیل که عبادت و بندگی ایشان خالص برای ذات خدا



می باشد نه بجهت آنکه او تعالی رزق می دهد و در ورش می نماید با انواع عنایات مشرف می فرماید و  
بجلافت فرقه اولی که پرستش می کنند حق جل و ملار البصافات کامله اوشتان ما اینها پس فرمودند که  
منی تو انم گفت که من عبد اللہ ام لیکن بحال از چندت بر من عبد اللہیت ظهور می کند  
**روز شنبه است و پنجم رجب المرجب در حضور نبی غفور حاضر گردیدیم**  
حضرت ایشان فرمودند که حضرت شیخ نعمی الدین ابن العربی قدس سره نوشته اند که یکی فرقه  
از فرق عالم بعثت گرفته هر یک راه هدایب پیورده است قائم بصراط مستقیم است و مؤید قول خود کریمه  
آورده اند و ما من خایه اراة هو اخلا بنا صیته اراة سابی علی صلا ابا قسنتیم و ہم برین  
سخنی مولانا روم فرموده است ۵

پس بدی مطلق نباشد در جهان بد به نسبت باشد این را هم بدان

و حافظ خیر از می فرماید ۵

پیر ما گفت خطا در تسلیم منع زلفت آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

پس حضرت ایشان فرمودند که آنچه کمشون ما دیران ماست و رای اینست ۵  
**روز یکشنبه است و ششم رجب المرجب** ندوی بمجل فیض منزل حاضر گردید  
حضرت ایشان چند عنایت نامجات یکے اسمی مولانا خالدروی سلمه اللہ تعالی - دومی نامی مرزا رحیم  
سلمه اللہ تعالی - سومی بجاجی عبد الرحمن سلمه اللہ تعالی ارقام فرمودند مضمون نامه فیض شمامه اولی  
اینست که از استماع ارشاد شادراں حوار دل را مسرتی حاصل گشت باید که از آمدن طلابان اجتماع  
مردمان غره نخواهند شد کسوفستی خود هر لحظه و لمحہ ملحوظ دارند اینهمه رجوع خلق و کثرت ارشاد از  
امداد و توجه پیران کبار و اندام مردم و هر ساعت توجه به پیران دارند و امید دارند عنایت ایشان  
باشند و السلام - مضمون نامه ثانی که بنام مرزا رحیم سلمه اللہ تعالی ارقام فرمودند اینست که لازم  
است که هر طالب که پیش آید و رجوع آورد و اذعان نموده باشند در هدایت و ارشاد و تحفیض نماید  
ساخت همه کس طالب بار اند چه پیشار و چه مست و السلام - مضمون نامه ثالث که بجاجی عبد الرحمن  
حسن سلمه اللہ تعالی تحریر فرموده اند اینست که احوال ترقیات باطن خود مع حالات رجوع طلابان  
و ترقیات ایشان ترسیم نمایند و السلام ۵



روز دوشنبه سبت و ہفتم رجب المرجب غلام بجنور پر نور  
ایشان گر دید حضرت ایشان بجناب الہی تضرع و تضرع نمودند و این شعر بصد غلیات شوق  
خواندند

تافت شد واپسی ما بسین | اے کس مابیکے مابین

بعد ازاں مذکور جناب سید اولاد آدم سرور عالم معجز المسلمین محبوب رب العالمین شیخ  
المنذہب خاتم النبیین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین آمد حضرت ایشان کرات مرات این شعر قصیدہ  
برودہ خواندند

ہو اُحَبِیْبُ الدِّیْنِ تَرْجُو شَفَاعَتُہٗ | لَکِنْ ہُوْلَیْ بَیْنَ الْاُھُوَالِ مُتَحَسِّمِ

روز سہ شنبہ سبت و ہفتم رجب المرجب بجنور والا حاضر گردیدم حضرت  
ایشان میر قمر الدین سمرقندی را ارشاد فرمودند کہ سعی بکنید کہ اسرار ذاتیکہ بسجود خلایق ست بر شما  
چنداں غلبہ کند کہ خود را بسجود خلایق بنید بعد ازاں دام اللہ شیرازی سمرقندی را فرمودند کہ تضرع بجناب  
الہی بکنید و سعی و کوشش نمایند کہ قنای انا حاصل شود و زوال عین و اثر گردد و پس معنی زوال عین و  
اثر فرمودند کہ زوال عین آنست کہ بر خود فقط انا متعبد دانندی تو اں گفت کہ من ہستم حضرت خواجہ  
عبید اللہ احرار قدس سرہ فرمودند کہ انا الحق گفتن آسان است و انا را شکستن مشکل است و معنی زوال  
اثر آنکہ هیچ صفتی از صفات خود نہ بیند

روز چہار شنبہ سبت و ہفتم رجب المرجب بجنور والا حاضر گردیدم حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند کہ علما معیت حق سبحانہ بعالم علمی میگویند صوفیہ معیت ذاتی قرار دادہ اند و ما کہ مراقبہ  
معیت بطالبان تلقین می کنیم بریں نہج می گویم کہ لحاظ بکنید کہ او با ما است ہر جا کہ ہستم قطع نظر از لحاظ معیت  
ذاتی و علمی او تعالیٰ۔ بعد ازاں در حضور مذکور کفر طریقت آمد حضرت ایشان فرمودند کہ اہل این مشرب  
ارباب توحید و جود و اندک از دین و دنیا گذشتہ و از خودی رستہ و جام وحدت نوشیدہ انداز  
آنجلہ حسین بن منصور حلاج قدس سرہ کہ سید این طائفہ ہستند میفرمایند

کُفِّرْتُ بِدِیْنِ الشَّیْءِ الْکَلْبِ وَ الرَّحْبِ | لَدَتْنِی دَعْبَتُ الْمُسْلِمِیْنَ قَبِیْحِ

بعد ازاں این شعر خواندند



بہرہ از دست دامانی چه کفر آخ ف چہ ایمان بہرہ از یار و درافتی چہ رشت آن نعل چہ بیا

والا حاضر حضور پر سیدند کہ معنی این شعر گویند بسبب کفر باز آمدن از مطلوب مریح است لیکن از اسلام چه طور باز خواهد ماند حاضران ساکت ماندند حضرت ایشان فرمودند کہ باز ماندن از مطلوب از ایمان بریں پنج خیال می آید کہ سالک اور ابتدا می احوال کہ حصول اللہ است میدہد از نوافل تلاوت ہم مستوری در آن واقع می شود و حال آنکہ این تلاوت و نوافل از ایمانیات است پس سالک را در الوقت پرداخت آن حضور باید و کثرت نوافل و تلاوت نشاید کہ مانع حضور است و ہم حضرت ایشان در الوقت این شعر خوانند

حسب تو بمنقار و غار کند از بال بہر کہ نہ آتش یافته دامن تو باشد

بعد از آن در حضور فیض گنور مذکور تکرار بیعت آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ طالب رابعت از شیوخ متحد و نمودن جائز است چنانچہ صحابہ بعد از وفات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بحضرت صدیق اکبر رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیعت نمودند بعد از وفات ایشان از عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالیٰ عنہ مصافحہ بیعت کردند و ظاہر است کہ بیعت صحابہ از خلفای راشدین برائے انتظام امور ضروری بود و نہیہ پس از اینجا معلوم شد کہ تکرار بیعت جائز است در طریقت بعد از آن در حضور مذکور وارد آمد حضرت ایشان فرمودند کہ وارد در اصطلاح صوفیہ دیگر روح القدس و دار حق می گویند و نقش بند یہ وجود عدم نامند و آن عبارت است از ورود فیض الہی جل سلطانہ و چون بر سالک کار روی می آید محو مٹلاشی می سازد و چون کثرت واردات فائز می شوند سالک بہر واردی عدم میگردد و لیکن یاد آنست کہ ورود این واردات متواتر گردد بلکہ متواصل چنانچہ اکابران این طریق علیہ می فرمایند

وسل اعدام گر توانی کرد کار مردان مردوانی کرد

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ روزی جناب آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر یاد فرمود کہ کشت لفظ آورده بہن فرمودند کہ نام تو عبد اللہ است و نیز عبد المؤمن است روز پنجشنبہ غرہ شعبان ۱۲۳۱ قمری بحضور آن قطب عالم حاضر گردید حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجیدی فرمودند کہ چون ماہ شعبان المعظم دیدہ



می شود ہلال برکات رمضان المبارک طلوع میگردد و چون ماہ شعبان بنصف میرسد آن ہلال بد  
کامل می گردد۔ و چون ماہ شعبان باختم میرسد و ماہ رمضان طلوع میکند آن ہلال برکات کہ بدرشدہ  
بود آفتاب داریتانبندگی و درخشندگی ظہور می سازد۔ بعد ازل در حضور مذکور صوفیان وقت کہ سماع  
درقص مشغولند۔ و توحید و جود و مذہب خود مقرر کرده اند حضرت ایشاں فرمودند کہ صوفیان این  
زمان کہ بہو و لعب و غنا و رقص مشغولند و توحید خیالے شعار خود ساخته اند مثل اکابران توحید حالہ  
خود را می دانند و بے تحاشی کلمات آنرا میگویند میدانند کہ بالسجاد و زندقیت گرفتار شدہ اند من از مذہب  
ایشاں بنزارم و ایشاں مرا از علمای ظواہری دانند نمی فهمند کہ طریقہ صوفیہ طریقہ متابعت سنت سنہ  
است علی صاحبہا الصلوٰۃ والتحمیہ ۵۵ آن ایشاں از من چنین نم ہر دم ؟

**روز جمعہ دوم شعبان المعظم** بندہ بکنور والا حاضر گردیدم  
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را اجتناب از جلوت باید و اکتساب بخلوت شاید

**روز شنبہ سوم شعبان المعظم** بندہ بکنور فیض کنور حاضر گردیدم  
حضرت ایشاں فرمودند کہ

در پس آئینہ طوطی صفتم داشته اند  
آنچہ استاد ازل گفت بگوی گویم

بعد ازاں معارف بلند و حقائق ارجند بیان فرمودند و ایضاً شخصی عرض حال روای  
خود نمود کہ جناب سید کونین افضل بشر علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر را در خواب دیدم حضرت ایشاں  
فرمودند کہ بیشتر شدن زیارت آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در خواب بر چند وجہ است یکی آنکہ شخصی  
احیای سنت نمود یا اجتناب از بدعت کرد این علش مجسم شدہ و در خواب بتظری آید و یا آنکہ  
ہر عبادتیکہ بجناب الہی مقبول گشت مجسم بصورت حسن شدہ می بیند و شائل و علیہ مبارک آن سرور  
زمین و زمان و آل سید المرسلین جان علیہ صلوٰۃ اللہ الملک الرحمان کہ در کتب حدیث تحریر است  
اگر شخصی بہوں قد زیبا و قامت دربار و چشم سرگین و حسین مبین و ابروی خمدار تو سوس ہلال دار  
و مژگان دراز و جلوہ باناز ہو ہو شاہدہ نمود و عین سعادت دارین خود دیدہ و دیدہ جان را بنظر  
جمال آن محبوب انس و جان کشود الحق کہ واصل زمرہ من رانی فقد رای الحق فان الشیطان



لائیشل بی گرویدہ  
**روز یکشنبہ چارم شعبان المعظم** غلام بخصور قبلہ خاص عام حاضر گردید  
 حضرت ایشاں فرمودند کہ جناب مرشدنا و بادینا حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید منعمون  
 کہ شی جناب محبوب کبریا محمد مصطفیٰ علیہ افضل صلوات و اکمل تحیات اللہ الملک الاعلیٰ را دیدم۔  
 و بریں پنج از زیارت آنجناب مشرت شدم کہ خود را ہم بستر آن سرور یافتم بوسی کہ هیچ مجابی فعلی  
 را در آنجا گنجایش نبود و عنایتی کہ باین بندہ نمودند و رای شرح بیان ست اثر آن صحبت کثیر البرکت  
 مدتی در خود یافتسم

**روز دوشنبہ پنجم شعبان المعظم** فدوی بھل شریف حاضر گردید حضرت ایشاں  
 فرمودند کہ حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ طبعی در کلام حضرت محی الدین ابن العربی و حضرت مجدد  
 الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہما فرمودند در توحید و جود و شہودی نزاع لفظی قرار دادہ اند ایشاں  
 بسیار بزرگ بودند و طریقہ نو آورده اند لیکن در ان مقام خطائی کرده اند حال را در قال انداختہ  
 معارف کشفیہ را در گفتگوی علمی آورده تطبیق نموده اند فرمائی است مبین دریں ہر دو مقام ہر کرا از  
 معارف حضرت مجدد خطمی رسیدہ است او عیاناً دیدہ است کہ توحید و جود در ابتداء احوال  
 ظاہر میشود یعنی در سیر لطیفہ قلب و توحید شہودی بسیر لطیفہ نفس و معارف حضرت مجدد الف ثانی و رای  
 این ہر دو مقام ست معارف محی الدین ابن العربی قطرہ ایست و معارف حضرت مجدد و دریاسے  
 محیط رع چہ نسبت ست بکوہ آسمان عالی راہ اگر محی الدین ابن العربی رحمۃ اللہ علیہ در زمان حضرت  
 مجدد بقید حیات بودند و این معارف می شنودندی فہمیدند و طلب افادہ می نمودند۔ و ایضا حضرت  
 ایشاں فرمودند کہ حق تعالیٰ بے نہایت ست حدی ندارد کہ کسے پیاپیش ہر سدا و سجانہ در بار  
 الوراہت ثم و راہ الوراہ

ای اول تو و را سے اول	حیران ز تو انبیا و مرسل
ہر کس بقدر حوصلہ و طاقت خود و را بنجاب و ویدہ و خطی موافق استعداد خود چشمہ لیکن	
بکنہ ہمیشہ نرسیدہ است	
دور بینان بارگاہ است	غیر ازین پی نبرده اند کہ ہست



**روز شنبه ششم شعبان المعظم** بنده بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشان  
 ارشاد فرمودند که فقر عبارت از چندان اعمال است که سالک را ملامت آن از ضروریات  
 است نه فقر نام علم سلوک و مراقبات است که کتب با ازیں ملواند این خزینہ الیست که در سینه باید داشت  
 نه علم است که در سینه باید نگاشت - بعد ازاں در حضور مذکور آمد که ولایت ولی بعد از انتقال ازین  
 جہاں قانی باقی نمی ماند الا در مواضع متعدد حضرت ایشان فرمودند که ولایت بحسب معنی تصرف  
 است درین اختلاف است که باقی می ماند یا فی واقع آن است که ولایت اکابران باقی میماند چنانچه  
 تصرفات حضرت غوث الاعظم و حضرت خواجہ بہاؤ الدین نقشبند و حضرت خواجہ معین الدین و  
 دیگر اکابران علیہم الرضوان تا الی الآن در زمین زمان جاریست و نمایان :

**روز چهارشنبه ہفتم شعبان المعظم** بحفل شیف منزل حاضر گردیدم حضرت  
 ایشان فرمودند کہ درین طریقہ انیقہ نقشبندیہ مجاہدات در ریاضات و اربعینیات نیست اکابران  
 این طریقہ پیچ اعمالی و اوراد می مقرر نساختہ اند عمل ایشان برست سنیہ مصطویہ است علی صاحبہا  
 الصلوۃ و الخیر و اجتناب از بدعات نامرضیہ لہذا در طریقہ ایشان ذکر چہر و سماع و وجد و توحید  
 و آہ و نعرہ نیست خاموش شدہ متوجہ قلب می نشینند و بدوام ذکر خفی می پروازند و نفی و اثبات  
 بحسب نفس می نمایند نہ حسب نفس کہ جس طور ہنود است کہ سوراخہای گوش و بینی از پنبہ بند کردہ حسب نفس  
 و در دماغ می کنند و ایشان نفس را زیر ناک حصر نمودہ و بخیاں کلمہ لا را از زیر ناک کشیدہ تا بدماغ میرسانند  
 و لا را از دماغ بکف راست می آرند و لا اللہ را از کف راست کشیدہ بقلب ضرب میدہند و بچہ  
 کہ ہمہ لطائف کہ در سینه واقع اند در ضمن این آیند - و چون نفس تنگی میکند میگذارند لیکن در ہر نفس  
 کلمہ طیبہ بعد و طاق می گویند و بوقت گذاردن نفس از بینی ہمراہ دم کلمہ محمد ترا سؤل اللہ  
 مقابل قلب بلحاظ می گویند بطوریکہ این کلمہ مبارک در دل و رمی آید و در رگ و پے سرایت می کند  
**روز پنجشنبہ ہشتم شعبان المعظم** بحضور والا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند

کہ من طالب را اول لطائف خمسہ عالم امر جداجدا توجہ می کنم و بعد از تصفیہ اینہا بلطیفہ نفس  
 القای نسبت می نمایم و نیز ہر پنج لطائف را کہ بزرگ چراغ ہر یک می درخشند جمع نمودہ بہمت تمام  
 پنج چراغان را یک مشعل ساختہ می طیرانم بعد ازاں فرمودند سح تا یار کہرا خواہد و شیش بکہ با شدہ



**روز جمعہ نهم شعبان ۱۲۳۱ھ** بحضور سیف گنج حاضر گردیدم در آن وقت درس  
مکتوبات قدسی آیات حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی بود مکتوب  
دولت و شصتم کہ بنجدوم زادہ کلاں علیہ الرضوان و در بیان طریقہ ایشان از اہل طریق ممتاز ساختہ  
اند نوشتہ اند خواندہ شد حضرت ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ معارفیکہ ایشان تقریر فرمودہ  
اند هیچکس از امت مثل آل نگنہ است و در اسراریکہ ایشان بسطک تحریر انتظام دادہ اند هیچکے  
از اصحاب معرفت بزرگ آل نسفہ کلام ایشان وحی منزل آسمانی ہست و بیان ایشان تشریح  
غوامض بانی و انجہ ایشان بیان مقامات نمودہ اند و راہ مکاشفات پیمودہ اند ہزاراں طالبان را  
تسلیم فرمودہ اند نہ آنکہ یک دو کس آگاہ این اسرار شدہ زبان بگوای کشودہ اند جہانی را از  
معارف جدیدہ سرفراز فرمودہ و صفات خود گردانیدہ اند و عالمی را از مقامات نوممتاز ساختہ  
مداح خود نمودہ اند

نہ من بر آن گل عارض غزل سرایم پس کہ عندلیب تو از ہر طرف ہزاراںند

**روز شنبہ دہم شعبان المعظم** در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان  
فرمودند کہ دریں طریقہ شریفہ مدار کار برونج چیز نہادہ اند کیے توجہ سالک بہ جانب اول دوم توجہ  
دل بسوی خالق آب و گل سوئم گردیدن از خطرات غافل چہارم ماندن بذکر مشغل پنجم لحاظ  
این معنی در قلب کہ خداوند مقصود من توئی و رضای تو وجود من بخت محبت و معرفت خود بسیار منزل  
پس ہر کہ ہر دم بریں قضیہ خستہ است و را پنج نتائج حاصل ست ہر کہ را آن پنج نتائج حاصل ست از مطلوب حق تعالی  
اول اگر شدن لطائف از ذکر دوم حصول جمعیت و بخطرگی سوئم پیدا شدن توجہ قلب سوی  
حضرت حق چہارم جذب و کشش لطائف سوی فوق پنجم ورود و ارواات الہی بجانہ بر دل سالک  
کہ تعبیر از اہل بوجود عدم می نمایند رع تا یار کر او را ہدایت بکند باشد

**روز یکشنبہ یازدہم شعبان** بحضور پرنور حاضر گردیدم در آن وقت درس  
مثنوی شریف مولانا روم رحمۃ اللہ علیہ بود حضرت ایشان بسیار معارف بیان فرمودند حاضران  
مجلس از بیان آنحضرت اضطرابی و بیابہار بود و اگر یہ وزاری طاری شد حضرت ایشان قلبی  
و روحی فدہ از کمال شوق الہی آہی از دل سیف منزل خود کشیدند و فرمودند کہ آہ اگر از احوال



شوق خود شمع بیاں ہم ہوش سامعان و دای پہوشی چشند و حواس شنوندگان بچو اس گرد و مہیات  
ہیہات سیلاب سرشک مہاجرت بدریا دریای حسرت و آلام شورانگیرست و گرداب اشک  
مفارقت بلجہ لہجہ حیرت و ادہام موج خیز دل ناصبور کہ از دیدار ہجو رست چہاں مسرور گرد و  
دیدہ وصل جو یاں کہ از اندوہ فراق گریا نیست بچہ شان شادان شود۔

بچہ مشغول کنم دیدہ دل را کہ ملام  
دل ترمای طلب دیدہ ترمای خواہ

و جاں عزیز کہ از اندوہ فراق نمکین است بچہ طو بر تسکین یابد آہ از ملاقات صوری کہ متمنع  
الوقوع است دست تنہا برداشته بوصول خیال دل استی میدہم و مردمک دیدہ خود از مخرگان  
جدا ساختہ برکت پای نازک آن نازنین می تہم پس می مالیم و می نالیم للہ

لی ہی قیس تصور میں بھی جو لیے سے  
لی ہے مردمک چشم کو کف پاس سے

گاہے قامت سراپا آفتش تصویریدہ خود را نثاری سازیم و گاہی صورت رشک ملاحتش  
بنخیال آوردہ بعد عجز و نیاز جان می بازیم۔

دل تصور روز وصال باندہ کے ہم  
بلائیں لیتے ہیں کیا کیا خیال باندہ کا ہم

روز و شب و شب و روز و ہم شعبان ۱۲۳۱ھ فدوی بچہ نض منزل حاضر گردید  
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ عارف آہستہ کہ ہر واقعہ کہ پیش آید از منع و عطا و از جور و جفا  
ناشی از فعل خدا بیند و فرق در میان عارف و متعرف آہستہ کہ عارف را ہر کہ چیزی عطا  
فرماید و یا از دُکوب می نماید بلا تامل و فکر از فعل حق بیند و متعرف آہستہ کہ بتامل و فکر از فعل  
اوس بماند می بیند ہر کہ در صورت تفاسیل و قانع در احوال متجددہ متفادہ از ضرر و نفع و عطا و منع  
و قبض و بسط متاثر و نافع و مضر و مایع و قابض و باسط حق را بیند و شناسد بے توقفی و رویتی او  
عارف بخوانند و اگر بول و ہلہ ازاں غافل بود و عنقریب حاضر بود و فاعل مطلق را جل ذکرہ  
در صورت و سائل و روابط باز شناسد اورا متعرف خوانند نہ عارف و اگر بکلی غافل بود و تاثیرات  
افعال را حوالہ بوسائل کند اورا ساہی و لاهی و شرک خفی خوانند کما ذکرہ فی نفحات الانس للامام  
الاجل عبد الرحمن جامی رحمۃ اللہ علیہ۔ بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر خواندند۔

تو مباش اصل اکمال اینست و بس  
تو درو گم شو کمال اینست و بس



روز سه شنبه نیر و هم شعبان ۱۲۳۱ هـ غلام بحضور فیض گنجور نقبلہ انام حاضر  
گردید حضرت ایشان فرمودند کہ معنی کلام اندراج النہایت فی البدایہ آنست کہ سالک ابھیطگی یا کم  
خطری حاصل شد و توجہ الی اللہ ہر گشت و جمعیت روداد مبتدی اینخاندان مالیشان گردید و  
ہمیں حضور و جمعیت در انتہاء دیگرالست پس بدایت ایشان مستدرج قدور  
نہایت دیگرالست

سیر ہادار و محبت چشم گردینا شود جادہ راہ فنا بسم یوان ما  
بعد ازال در حضور مذکور توسط کشودی باطنی آمد حضرت ایشان فرمودند کہ واسطہ کشود  
راہ ولایت وجود باوجود جناب امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ است و حضرت فاطمہ رضی اللہ  
عنها درین توسط شریک اند بعد ازال ثمانی عشر حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعین  
حائل بار این امانت ولایت اند لیکن درین ہزار دوم حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ  
باسرارہ السامی نیز درین امر شرکت دارند مقدرست کہ درین الف ثانی ہر کس کہ بدرجہ ولایت  
میرسد و ہر خاندان کہ متوسل باشد بدون تو ایشان کشود این راہ غیر ممکنست بتوجہ و امداد  
ایشان طے این مراحل می نماید اگرچہ اقطاب و ابدال و اوتاد و اغواث باشند ضروری  
نیست کہ خبر و آگاہی از توجہ و مدد ایشان داشته باشند

روز چہار شنبہ چہارم شعبان بحضور فیض گنجور حاضر گردیدیم  
شخصی لفظ شکایت شدت گرام زبان آورد و حضرت ایشان فرمودند کہ شکایت از فعل محبوب نباید  
نمود بکہ از عنایت مصیبت زیادہ تر ملکہ فاید شد از در و آہ سرد گشتم و از مادہ ملال شربت زلال چشم  
ع کہ ہرچہ ساتی مار نخت عین الطافست بہ ایضا فرمودند کہ روزے در خدمت فیض و رحمت  
حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید حاضر شدہ بودم ناگاہ متوجہ بجناب حضرت غوث  
الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ شدہ عرض نمودم کہ سفارش من از پیر و مرشد من فرمایند حضرت ایشان  
شہید عطر اللہم قبرہ المجید بعد از فراغ حلقہ متوجہ باین بند شدہ فرمودند احوال بحبت سفارش خود جناب  
غوث الاعظم قدس سرہ را می آوردید  
روز پنج شنبہ پانزوم شعبان المعظم بحضور فیض گنجور حاضر گردیدیم حضرت ایشان



فرمودند که نماز جامع عبادات است و حامی طاعات و دولت رؤیت که آن سرور انبیا علیه صلوة  
السلام الملک الاعلیٰ را در لیلۃ المعراج حاصل شده بود بعد از نزول در دنیا همول اسرار مقام اسرار  
در نماز ظهور نمود و موند این قول الصلوة معراج المؤمنین است و دلیل این دعویٰ خبر اقرب مایکون العبد  
من الرب فی الصلوة و تابعان آن سرور زمین و زمان را علیه صلوة السلام الملک المتان بحبت اتباع  
آن سرور اخلاص آن فضل بشر علیه علی له صلوة الملک الاکبر نیز حظ وافر ازین دولت عظمیٰ نصیب  
کامل ازین موهبت کبریٰ عطا فرموده اند ذالک فضل اللہ یؤتیه من یشاء

**روز جمعه شانزدهم شعبان ۱۲۳۱** علام بحضور والا حاضر گردید۔ شخصی  
چند مبلغان در حضور آورده عرض نمود که این را بفقرایان خالقاہ مع تقسیم فرمایند حضرت ایشان  
فرمودند که یک تنگہ بہر یک فقرایان تقسیم خواهد شد و در آنوقت در خالقاہ یکصد و دہ کس صوفیان بودند  
کہ اوطان خود گدہ شدہ بطلب حق جل و علا استقامت می در دیدند پس یک تنگہ بہر یک را تقسیم  
فرمودند و گفتند کہ ما ہم دین زمرہ ہستم یک تنگہ حصہ خود ما ہم میگیریم بعد ازین این آیتہ کریمہ خوانند  
واللہ الغنی و انتم الفقراء

**روز شنبہ ہفتہ ششم شعبان** در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم در آنوقت در حضور  
مذکور این حدیث شریف بود حق مسلم علی المسلم حسن ادا السلام و عیادۃ المریض و اتباع الجنازہ و اجابۃ الدعوة  
و تسمیت العاطس حضرت ایشان فرمودند کہ اگر مریض از اقارب است دیال مل محلہ و بدون این  
شخص خبر گیرال اذیت بر ذمہ این فرض است خبر گیری او والا صوفیہ را در رفتن عیادت مریض شرائط  
اند کہ مریض فاسق و بدستہ نباشد و اہل مجالس او خلاف طریق نباشند و در راہ بازار نباشد  
تا نگاہ در رفتن پراکنده نشود و همچنین اجابت دعوت است و قنیکہ طعام شہہ نباشد و در آن مجلس غنا و مزہ  
نباشد۔ و تشاغل نبوی از ہوا و لعب نباشد و داعی ظالم و بدستہ و فاسق و شریر نباشد اجابت واجب  
است والا ممنوع است اجابت و لا یحبیب الی طعام صنع ریا و سمعہ و فی المحیط لایحبی ان یقعہ  
علی المائدۃ اذا کان علیہا لعب او غناء او قوم یغتابون او یشر بون الخمر کذا فی مطالب المؤمنین۔  
و ایضا قدوی در آن روز عرضی احوال خود در حضور گذرانید حضرت ایشان از سطری چند دستخط  
خاص خود آن عرضی را مزین فرمودہ عنایت نمودند و آن عبارت اینست۔ الحمد للہ کہ



احوال خوب مستسی نمایند کہ تصفیہ قلب و تزکیہ نفس بر کمال حاصل شود نسبت افعال از عباد و سیر قلبی مصلوب می شود و بحضرت حق سبحانہ منسوب و سیر لطیفہ نفس صفات راجح منسوب می یابند اینست کمال این دو لطیفہ و در لطائف دیگر اسرار جدا جدا ظاہری می شود اگر اینہما سرار پیدا شود بہتر و الانجانب الہی سبحانہ التجا نمایند کہ توجہ تام بے مزاحمت خاطر و دل و در لطیفہ نفس ظاہر شود بر لطیفہ نفس کہ مشائخ الہیہا بہت توجہ خواہم نمود۔ خدائے کریم فنا می قلبی و فنا می بر لطیفہ و فنا می لطائف و دیگر نیز عطا فرماید فرمودہ اند فنا موہبت الہی است سبحانہ حال این فنا با ظہور سستی است بر باطن سالک سرگاہ افعال و صفات راجح سبحانہ منسوب یافت خود را نیستی و عدم خواہد دید انکسار و شکست روزائل نقد وقت خواہد شد :

**روز یکشنبہ سید ہم شعبان** است۔ این کینہ در ویشان بحضور آں واقف و قائل قرآن کاشف حقائق و فرقان حاضر گردید حضرت ایشان معانی و تفسیر کلام الدہیان فرمودند بعد از آن ذکر تحمید و تجلیل و تہلیل آمد حضرت ایشان معانی تطبیق آں ارشاد فرمودند۔ و ایضا غلام عرضی قبل ازین بحضور گذرانیدہ بود بجواب آں سرفراز فرمودند و آں اینست۔ اغراق در القاب و خطاب و در شرع جائز نیست نباید کرد سہی نمایند کہ این لطائف عالم امر و حالات آں با احوالیکہ در سیر لطیفہ نفس پیش می آید یکے گرد و فنا نیستی و دید قصور غلبہ نماید۔ و روزائل اخلاق شکستگے یابد و تہذیب اخلاق نقد وقت گردد و بجناب و اہب عطیات سبحانہ بواسطہ ارواح مبارک پیران کبار رحمۃ اللہ علیہم التجا نمایند کہ سزا قربیت واضح شود۔ چنانچہ سر وحدت و توحید و سیر لطیفہ قلب مشہود می شود و اعمال موافق طاقت اختیار کردہ براں مواظبت فرمایند انشاء اللہ تعالیٰ و رجبت فوق توجہ کردہ خواہد شد۔ لیک اگر حالات لطائف با احوال این لطیفہ یکے شود و وسعت در نسبت پیدا گردد و منظور ہمین است :

**روز دوشنبہ نوروز** ہم شعبان بہمن فہم منزل حاضر گردیدیم در حضور مذکور سہی و کوشش طلبان آمد حضرت ایشان فرمودند کہ شخصی از ہنوداں بود چہرہ اس نام داشت زاہد مذہب خود و در ترک و تجرید ثابت قدم شخصی در طلب اومسافت چند ماہ قطع کردہ آمدہ بود و بطریق کہ بہر قدم سجدہ کنان بر زمین درازی شد باز برخاستہ بجائی سر قدم ایستادہ باز دوازی شد۔



ہیں پنج تا بدرش رسیدن کچھم خود آنرا دیدم و از مجاہدہ او جبران گشتم۔ بعد ازاں حضرت ایشان  
استغفار خوانیدند و فرمودند کہ مذکور منہ و اں و مجاہدات ایشان نباید کرد پس کلمہ طیبہ سہ بار  
خوانند و گفتند اغثنی یا رسول اللہ و در تو پیغمبر علیہ صلوات اللہ علیہ الاکبر فرستادند پس شخصی در  
حضور عرض نمود کہ در اہل حق ہم بسیار مجاہدات مردمان کشیدہ اند چنانچہ در راہ سفر حجاز  
حضرت ابراہیم بن ادہم علیہ رحمۃ اللہ علیہ ہر ہر قدم یک یک دو گانہ ادا میفرمودند حضرت ایشان  
فرمودند بے۔ بازار شاگرد دید کہ حضرت آدم بنوری نور اللہ مرقدہ از مسجد قبا تا مسجد نبوی ہیں  
طریق ہر قدم یک دو گانہ میخوانند:

**روز شنبہ ستم شعبان** بخنور و الا حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ حال  
سیر و سلوک حضور مع اللہ است بے مزاحمت و خواطر و در سیر لطیفہ قلب و رقبہ توجہ الی اللہ پیدا  
شود و بخطرگی دست و پد و در لطیفہ نفس و نفس در عناصر ربنا صبر ہیں نقد وقت کرد و کشوف  
الوار و اسرار متفرع اند بریں حضور و آگاہی راس المال اینست چنانچہ نزد شخصی در ہمست اس المال  
و باقی لباس و طعام و حوائج دیگر ہمہ در ہم موجود است اگرچہ فی الحال نیست اما قادر است ہر وقتیکہ  
خواہد خرید نماید بچیند ریں راہ راس المال حضور است و باقی بر آن متفرع۔ الوار ہر مقام اشخاص  
را کشوف می شوند و اسرار اقل قلیل را و نیز اسرار و الوار و ریں جہاں ہمراہ اند۔ و در قبر ہیج ازینہا  
ہمراہ نمی رود۔ مگر حضور و آگاہی پس جستجوی آگاہی باید نہ نگاہی دیگر شاید۔ کار آں است غیر این ہمہ  
ہیج۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ اسرار لطیفہ قلب ہمہ اوست و اما الحق گفتن است و سر لطیفہ  
نفس شگستگی اناست و سر لطیفہ قالب ہیج بیان نفرمودند و ارشاد کردند کہ حضرت مجد در منی اللہ تعالیٰ  
عنہ بیان نمودند و سر کمالات ثلثہ و مقامات جدیدہ و دیگر مثل حقائق سبہ و غیرہ کہ حق سبحانہ و تعالیٰ  
خاص حضرت امام ربانی مجد و الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ بسرہ انسانی را باین سرفراز فرمودہ است  
و توسط ایشان متوسلان ایشان را باین دولت عظمی و مہبت گہری نفسی عطا کردہ و خطی بخشیدہ  
است آنست کہ اششیامی و لیلیہ کشفی می گردد و منظری بدیہی میشود و کمال الطیبان و صفاد  
الصال بکیف و اتباع ہو انما جائز بہ السیئہ فی اللہ و سلم و بیزگی و غایت لطافت باطن نقد وقت  
میگردد۔ و از غایت تنزہ حضرت ذات تعالیٰ و تقدس جمیع نسب چہ نسبت عینیت و اتحاد



وچ نسبت ظلیت وچ نسبت احاطہ ذاتی و سر بیان وجود سلوب می شود و ما للشراب رب  
 الارباب و ازینجا است کہ حضرت مجدد الف ثانی قدس سرہ فرمودند کہ درینجا نزدیک است کہ  
 نزدیکان دوری جویند و اصلان راہ ہجرتی پویند۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت  
 حاجی محمد فضل رحمۃ اللہ علیہ کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید ایشاں اپیر خودی گفتند  
 اگرچہ استفادہ باطن از ایشاں نمی نمودند اما ارادہ استفادہ در ابتدا کردہ بودند بسبب ارادہ  
 استفادہ مرشد خودی دانستند و ایشاں قریب وہ سال در خدمت حضرت حجۃ اللہ خواجہ  
 محمد تقی شہید قدس سرہ گذرانیدند و ہمہ ہیں فتد رایام و صحبت جناب حضرت عبد الواحد  
 قدس سرہ بسر بردند و سلوک تمام از سر و صاحبان حل نمودہ بودند و وزی بخدمت ایشاں  
 دو کس از اصحاب حضرت مرشد عالی سیر خواجہ محمد زبیر قدس سرہ آمدند و نسبت بکیف ایشاں را  
 اوراک نا کردہ با ہم گفتند کہ آنکہ انجہ در منت در منت و دیگری گفت انجہ در منت و منت  
 باز گفتند کہ ایشاں نسبتہ ندارند حال آنکہ نسبت این مقلد عالیہ کمال بے کیف ست دست  
 اوراک از دانش کوتاہ ست صاحب این نسبت شریفہ خود نیز بجز جہالت و نکارت امری دیگر ندارد و  
 چہ جائی کہ دیگری شناسد۔ اولیائی تحت قیائی لا یعرفونہم غیرہ

**روز چہار شنبہ سبت و یکم شعبان بجنور فیض کنور حاضر گردیم مذکور معنی**  
 نسبت در حضور آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ من نسبت حضور و جمعیت و آگاہی ست و ایضا  
 در الوقت مکتوب حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید خواندہ شد و در اں احوال صل  
 مذہب بنود ال و بیان چہار کتب ایشاں کہ آنہا را منزل قرار دادہ اند تحقیق فرمودند و ایضا  
 نوشتند کہ در یک کتاب معارف اند حضرت ایشاں فرمودند کہ چیزی بر کلام حضرت پیر و مرشد  
 گفتن کمال بے ادبی ست لیکن نزد من معارف در کتب اینان ثابت نیستند۔

**روز پنجم شنبہ سبت و دوم شعبان بندہ بجنور والا حاضر گردید حضرت**  
 ایشاں ارشاد فرمودند کہ حضرت ایشاں شہید نور اللہ مرقدہ المجید طالبان را در مدت دو  
 سال لطیف قلبی تمام تسلیم میفرمودند و در یک سال لطیف نفس و در دو سال دیگر تا بحال است و بہر حال  
 در مدت پنج سال دیگر نفس سلوک کہ از کمالات باقی می ماند تسلیم میفرمودند۔ بعد ازاں شخصی



عرض نمود که در خدمت حضور کمتر از یک سال لطیفه قلب طی می شود و مقامات دیگر نیز برین عنوان  
 بزودی حاصل میگردند حضرت ایشان فرمودند که من نیز ازین امر حیرانم که در اینجا معامله کار بطور  
 نمی کشد مگر عنایات ایزدلیست که راه دوز را بر من نزدیک ساخته است. بعد از آن فرمودند که  
 طے تمام مسافت هر مقام بدست همون ایام مقرر که ده سال ست می شود اگر چه رنگ هر مقام  
 از کثرت توجه و عنایت پیران بایام قلبیه بجهول می انجامد پس فرمودند که حضرت شیخ مولانا محمد عابد  
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ اکثر اشخاص را بزودی تسلیم فرموده بودند اتفاقاً قضیه اتفاقیه نادرشاهی بمیان  
 آمد باطن آنها مکرر شد گویا که از نسبت تہی گردیدند پس وجہ حضرت ایشان شهید نور اللہ مرقدہ  
 المجید تا وقتیکہ سالک را عرضی و طولی در یک مقام پیدا نمی شدی توجه بمقام دیگر نمی فرمودند و  
 مدت قطع سلوک برده سال مقرر ساختند: نیک عشره کابلہ ۵

روز جمعہ سبت و سوم شعبان در محل فیض منزل حاضر گردیدیم در آنوقت درس  
 مکتوبات شریف حضرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسراہ السامی بود مکتوب که  
 بصاحبزادہای کبار معنی خواجہ خود و خواجہ کلاں در بیان عقائد نوشته بودند خوانده شد  
 حضرت ایشان فرمودند که این مکتوب قانده کثیر و علم عقاید دارد این را علیحدہ نوشته مژمان  
 داده شود. بعد از آن فاتحہ خواندند معنی الرحمن الرحیم بیان فرمودند کہ الرحمن ای من سئل  
 اعطی والرحیم ای من سئل کم یسئل تعضبت علیہ

روز شنبہ سبت و چهارم شعبان در حضور عالی حاضر گردیدیم شخصی از حاضران  
 مجلس مذکور اشغال و از کار نمود کہ حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر رحمۃ اللہ علیہ بزبان خود ذکر می مقرر  
 نموده اند حضرت ایشان فرمودند کہ ہر کس بزبان خود محبوب خود می کند و موافق محارقات خود الفا  
 مقررہ می نمایند ہندیاں را اصطلاح ہندست بسندھیان را اصطلاح سندست عندلیب شیدا  
 و عشق روی آن گل رعنا و زبان خود نغمہ سراید و قمری مبتلا و محبت قامت آن شمشاد زیبا  
 بدل خود نغمہ ای نماید ۵

مرعنان چین بہر صبا	خوانند ترا باصطلاح
روز یکشنبہ سبت و پنجم شعبان	بمحل فیض منزل حاضر گردیدیم حضرت ایشان فرمودند



کہ حضرت خواجہ خواجگان پیر پیران خواجہ بہار الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ وصیت فرمود  
کہ ہمراہ جنازہ من کلام اللہ و درود و تحوانند کہ بے ادبی ست مگر این شعر البتہ بخوانید ۵

مفلک ایم آبدہ در کوی تو	شی اللہ از جمال روی تو
دست بکشا جانب زمیل ما	آفریں بروست و در بازوی تو

بعد ازاں مذکور ذکر خفی در حضور آمد حضرت ایٹاں فرمودند کہ چون توجہ بدل کردہ شود  
دل ذاکری گردد و انتظار پیدامی شود۔ بعد ازاں بلطف روح توجہ کردہ شود و راں ذکر جاری میشود  
و توجہ الی اللہ پیدا می گردد۔ و ہمچنین در ہر لطیفہ از لطائف عالم امر کہ حاصل کار انتظار و توجہ ست  
حاصل می شود۔ پس ازاں انتظار یکم می گردد و توجہ سہلک و محکم میشود و نہ حقیقت انتظار و توجہ  
می رود بلکہ در ادراک نمی آید از ذکر خفی و ربط طریق می نامند۔ بعد ازاں در لطیفہ نفس و عناصر ثلث پس  
بعضر خاک باز بہیست و حداتی ہمیں طوری شود۔ فالک فضل اللہ یوتیہ من یثا و اللہ ذو الفضل  
الاعظم

**روز و شب نسبت و ششم شعبان** المعظم مجلس عالی حضور حاضر گردیدیم حضرت  
ایٹاں فرمودند کہ معانی کہ حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ را مکشوف شدہ اند سہ قسم اند  
یک قسم از کسے نفرمودہ اند و در سلک تحریر و تقریر منتظم نہ نمودہ اند و یک قسم خاص با ولاد و محب و  
خود بیان ساختہ اند و یک قسم علی العموم بیاران و متوسلان خود ارشاد کردہ و ہم تحریر و تفسیر  
نمودہ اند چنانچہ سہ جلد مکاتیب شریف و ہفت رسائل ملو از انست۔ و ایضا حضرت ایٹاں  
احوال بیعت و حصول نسبت جناب حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ بیان فرمودند  
کہ ایٹاں اولاً بیعت از والد ماجد خود در خانمان عالیشان چشتیہ نمودہ بودند۔ و اجازت  
و خلافت ایں خانمان یافتہ بودند۔ بلکہ از والد بزرگوار اجازت طرق دیگر مثل سہروردیہ و کبرویہ  
و قادسیہ و شطاریہ و مداریہ ہم یافتہ بودند پس ازاں بخدمت حضرت خواجہ قانی فی اللہ بانی  
باللہ رضی اللہ عنہ رسیدند و سلوک طریقہ شریفہ نقشبندیہ با کمال و اتمام رسانیدند و خلافت  
یافتند روزی در مسجد مبارک حلقہ صبح می نمودند کہ حضرت شاہ سکندر رحمۃ اللہ علیہ خرقہ جناب  
حضرت غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہ با مرید بزرگوار خود عارف و کاشف اسرار خفی و جلی حضرت



شاه کمال کتبی قدس سره آورده بر سر ایشان انداختند ایشان در بحر انوار نسبت قادریه غرق شدند در آنوقت بخاطر ایشان  
گذشت که من خلیفہ خاندان نقشبندیہ ام کمال کہ نسبت قادریہ مرا احاطہ نموده است مبادی کبریٰ این طریق رنجیده شوند  
فی الحال مشاہدہ نمودند کہ حضرت غوث الاعظم مع حضرت شاه کمال کتبی و حضرت خواجہ بہار الدین نقشبندی مع اکابران  
تا حضرت خواجہ باقی بالہ و حضرت خواجہ معین الدین چشتی و حضرت شیخ شہاب الدین سہروردی و حضرت شیخ نجم الدین  
کبری ہمہ بالتشریف آوردند حضرت خواجہ می فرمودند کہ ایشان خلیفہ من اند و حضرت غوث الاعظم می فرمودند کہ ایشان را در  
ایام طفولیت زبان خود کمال کتبی چشانیدہ بود پس ایشان از من اند و حضرت خواجہ معین الدین چشتی فرمودند کہ ایشان  
و ابائی اجداد ایشان متوسل سلسلہ من اند ہمیں پنج ہمہ بزرگواران ارشادی کردند آخراً امر ہمہ کابران در مقبول ساختن  
ایشان اتفاق نمود و ہر یک از نسبت شریفہ خود سرفراز فرمود و خلیفہ خود گردانید ایشان در مراقبہ صبح تا بوقت ظہر این  
احوال مشاہدہ نمودند و باین دولت عظمی سرفراز شد پس درین طریق مبدیہ نسبت ہر خاندان شریف جلوه گریست گویا چارہ دریا  
بہ پایاں موج خیزاند و دریائے نسبت نقشبندیہ و یک بحر نسبت قادریہ و یک لجنہ نسبت کہ نصف آن از چشتیہ و  
نصف دیگر از سہروردیہ و کبریہ است نسبت نقشبندیہ غالب است بر جمیع نسبتہا پس از ازل قادریہ

باز چشتیہ باز سہروردیہ

**روزہ شنبہ نسبت و ہفتم شعبان المعظم بمحل فیض منزل حاضر گردیدم در آنوقت**

در حضور مذکور کفر طریقت افتاد حضرت ایشان فرمودند کہ کفر طریقت آنست کہ امتیاز بر خیزد و غیرت  
نماند و بجز یک ذات تعالی و تقدس ہیچ چیز بنظر نیاید منصور حلاج فرمودہ: **سے**

کُفْرٌ بِدِينِ اللَّهِ وَالْكَفْرُ وَاجِبٌ | الَّذِي وَعَيْتَ الْمُسْلِمِينَ | وَجِبٌ

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ یا نصیر رکعت در طوق سلاسل منصور حلاج می گذرانید  
و میگفت کہ فی العشق رکعتان لا یصح و صورتہا الا بالدم - و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت  
ابو ہریرہ رضی اللہ عنہ سہ فرمودند کہ دو علم از آن حضرت صلوات اللہ علیہ وسلم بمن رسیدہ اند یکے را  
بر عالم افشا ساختہ ام و دیگری را پنهان نمودہ ام اگر شمر از آن اظہار نمایم گردن مرا بزنند اکثر صوفیاء  
آن علم ثانی را علم وحدت الوجود و اسرار ہمہ اوست گفتہ اند و علما گفتہ اند کہ آن احوال متناقض  
است کہ آن سرور علیہ صلوٰۃ اللہ الملک لا کبر بیان فرمودہ بودند و حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ  
تعالی عنہ فرمودہ اند کہ آن اسرار دیگر اند و ما این ہر دو - بعد از آن حضرت ایشان فرمودہ اند کہ



اسرار توحید و جودی باشد یا معارف توحید شہودی یا مقامات دیگر آنچه حق سبحانہ عنایت کند نعمتی ست  
علی پس این شعر مولانا رحمہ خوانند ۵

جاں من و جانان من میں ایمان من سلطان من سلطان من چیزی بد و بدی

بعد ازاں در حضور مذکور حضرت نظام الدین فخر العارفین آمد حضرت ایشان فرمودند کہ اہل  
چشت می گویند کہ مثل ایشان اولیائی در امت پیدا نشده است و در ہر پیغمبری کہ یک خاصہ بود  
در ایشان آں ہر یک ظہور نمود و ہمہ را اں شناسختے از مزار پر انوار ہادی سالکین رہبر عارفین حضرت  
خواجہ قطب الدین بہتیار کاکی ادشی رحمۃ اللہ علیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ چیزی از قسم  
کاک تبرک مزار ایشان آوردہ آں شخص عرض نمود کہ نے فرمودند کہ ایں چہ خطا کردی کہ چیزی تبرک  
نیاوردی۔ بار دیگر برو چیزی بیار کہ در تبرک بزرگان سرسیت پنہاں و فائدہ ایست بی پایان  
بعد ازاں ارشاد کردند کہ نقل ست کہ شمعے از مزار مبارک ایشان کاک آوردہ بود طائری در خانہ او  
مروہ بود۔ قدری ازاں کاک در آب سائیدہ بہمن آں طائر انداخت از قدرت ایزدی زندہ  
شد و پرواز نمود۔

**روز چہار شنبہ بہت و شہم شعبان** بجنور فیض گنجور حاضر گردیدم۔ و اں  
وقت مذکور ایمان آمد حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ ایمان بر قسم است یکی ایمان عوام  
کہ غیب آوردہ اند حق سبحانہ جل شانہ راندیدہ اند و بجان گردیدہ اند۔ دوم ایمان اولیاء اللہ کہ اہل  
شہود و ایمان ایشان شہود است کہ حجاب ظلماتی کہ عبارت از بے صبری و بے قناعتی و بتوکل و  
غیر ہست قطع کردہ و حجاب نورانی کہ عبارت از صفات و شیونات و استبارات ذاتیہ است  
علی نمودہ در مرتبہ شہود رسیدہ اند۔ سوم ایمان اکابران کہ ازین مرتبہ شہود ہم گذشتہ اند۔ و  
بقام کمال فصال پیوستہ اند ایمان ایشان در رنگ ایمان غیبی گردیدہ است چرا کہ شاہدہ  
را در مرتبہ کمال اتصال گنجایش نیست چنانچہ شمعے مثلاً دست خود پس پشت داشت غیب ست  
و چون مقابل روی خود آورد مشاہدہ شد۔ و چون بمر و یک دیدہ چسباید باز غیب شد پس در  
مرتبہ فاصل بے فصل ہم غیب متحقق شد ازینجا ست کہ میگویند اخص الخواص برنگ عوامی باشند  
آنا بشر بشکرم رمز است ازین معنی۔ بعد ازاں در حضور مذکور قبولیت دعا در حق اکابران آمد



حضرت ایشاں فرمودند کہ مقبول جناب اللہ اکبر حضرت شیخ فرید الدین گنجشکر نور اللہ مرقدہ  
 الاطہر چوں مریض شد حضرت نظام الدین اولیا قدس سرہ با فرمودند کہ بابا نظام الدین در  
 حق دفع مرض و ازالہ علت من دعا کن ایشاں و عاف فرمودند ہیج اثری ظاہر نشد در حضور عرض نمودند  
 کہ دعای مالپست ہمتاں تا بہ آستاں عالی آنقید و اسکاں تہی رسد ایشاں فرمودند کہ نادعا  
 بجہت اجابت دعای تو خواہم نمود پس ایشاں و عاف فرمودند و با جابت مقرون گشت  
 روز چہشنبہ سبت و نہم شعبان المعظم در محفل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشاں  
 بزبان گوہر نشان ارشاد فرمودند کہ دل من مبتلای خلوت ست و روش از جلوت لاکن بکنج تنہا  
 نشستن و بگوشہ عزلت آرمدن چگونه میسر شود کہ مردمان برای استفادہ نزد من می آیند  
 پس سعادت خود می شماریم و دروے از خلوت بجلوت می آریم والا حوالہ بمصدق این  
 شعر است

جہانی تنگ میخواہم کہ دروی ہمیں جای من و جای تو باشد

بعد ازاں ارشاد فرمودند کہ قل ازین و میدم اذول پرالم آہی می کشیدم و دامن  
 صبر و شکیبائی می دریدم احوال آہی گم شدہ گاہی گاہی می یادم از من می باید رہ  
 آہے چو گرد باوز جانے برومرا از کوی دوست آہ کجای برومرا

بعد ازاں فرمودند کہ عشق می باید چہ کہ راز بے عشق نمی کشاید عشق ست کہ تا بمعشوق میرسد  
 و عشق ست کہ بکوچہ و بازار پشہیری و واند عشق ست کہ از خانہ جدامی کند عشق ست کہ در خویش  
 و بیگانگان رسوای کند

چون نیست ترا عشق بچہق زطلید چاکے بگریان زن و خالی بسر و سنگن

روز جمعہ سی ام شعبان حاضر حضور گردیدم حضرت ایشاں مطلع دیوان حافظ  
 شیر از خوانندہ

الایا ایہا الساقی اور کا ساقا دلہا کہ عشق آساں نمود اول کو افتاد شکلا

و فرمودند کہ نسبت قلب ظہور کرد پس شعر دیگر این غزل خوانندہ

بوی نافہ کا خربازاں طرہ بکشاید ز تاب جودش کنش چہ خون افتاد در دلہا



پس آہ از دل فیض منزل کشیدند حاضران مجلس را در آنوقت حالت عجیب روداد و احوالے  
غریب ظہور نمود۔ بعد ازاں مذکور نماز آمد حضرت ایٹاں فرمودند کہ شخصے چوں تکبیر افتتاح گفتہ  
داخل نماز گردد و قیام نماید بدانکہ بدن من و دل من بجناب الہی استاودہ اند و چوں رکوع  
کند بدانکہ بدن من و دل من در حضور حق تعالی راکع اند و چوں در سجده رود بدانکہ تن من  
و قلب من در بارگاہ کبریا سجده می نمایند۔ بحد لک سوا دی و خیالی و آمن یک فواد می۔ بعد  
ازاں مکتوبات شریف حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ شروع شد و در میان آن معارف بلند  
بیان فرمودند۔ و چوں تمام شد باین الفاظ قوالا شہد با بانا مسلمون حضرت ایٹاں فرمودند  
و ہدایت الہی سوانہ و ہدایت الہی صلی اللہ علیہ وسلم و ہدایت الہی کتاب

**روز شنبہ عرۃ رمضان شریف** بمجمل فیض منزل حاضر گردیدیم حضرت ایٹاں  
در آنوقت ضعف و ناتوانی بود و شدت گراہم ارشاد کردند کہ مروحہ می و زید پس فرمودند کہ  
ہر کہ خواہد کہ من مخدوم عالم گردم۔ خدمت پیر و مرشد خود اختیار کند مہصرع ہر کہ خدمت کرد  
او مخدوم شد و خدمت است کہ از مرتبہ ادنیٰ بمقام اعلیٰ میرساند و ادب است کہ از حنیف خاک  
بارج فلک الافلاک ترقی می کنند۔ مع خدمت ترا بہ کنگرہ کبریا کشد و بعد ازاں فرمودند کہ دریں  
ایام کہ عمر بہ پیری رسیدہ است ناتوانی بدن و ضعف قلب بسیار گردیدہ و زہد و ریاضات و مجاہدات  
در اذکار و اشغال کم میشود و قبل ازیں کہ طاقت و توانائی بود در جامع مسجد آب حوض میخوردیم و  
وہ پارہای کلام اللہ مجید میخواندیم و وہ ہزار نفی و اثبات می نمودیم نسبت باین قوت ظہوری کرد  
کہ مسجد جامع ملو از انوار میگشت و در ہر کوچہ کئی گز ششم از انوار پرمی شد و ہر مزاری کہ میرقم نسبت  
آں صاحب مزار است می شد و نسبت من غلبہ مینمود پس من خود را از خود پست می گردم و ادب  
آں بزرگ می نمودم۔

**روز یکشنبہ ووم رمضان شریف** در مجمل فیض منزل حاضر گردیدیم حضرت ایٹاں  
فرمودند کہ ذکر می باید کرد و جہدی باید نمود کہ راہ بدن رفتن قطع نمی شود و ایضا فرمودند کہ انقطاع از  
ماسوا کلی باید و انحراف تام از دنیا و دنیاوی تاوری فیض الہی در دل موجی زند و بحر انوار نامتناہی  
جوشے نماید جناب مرشد ناو اما منا حضرت ایٹاں شہید نور اللہ مرقدہ المجیدی فرمودند کہ گاہی چوں



در خانه میروم و اهل خانه بسبب کمبودی چیزی از من می طلبند حق سبحانه می فرماید که از آمدن یک  
دینار بهم معامله باطن به تیج سابق نمی ماند فتوری در نسبت راه می یابد و الله بالشکم بالشک بعد  
از آن در حضور مذکور فنا آمد حضرت ایشان فرمودند که چون دل بی شعور از ماسوای حق جل و علا  
گشت. فنا حاصل شد و چون شعور به شعوری هم نماند فنار الفنا میسر گشت. و ایضا فرمودند که جناب  
عارف آگاه حضرت خواجہ باقی بالله رضی اللہ عنہ وارضاه عنا فرموده اند که در بے شعوری شعور سے  
باشد معنی این کلام فیض نظام اینست که بی شعوری از خلق باشد و شعور حضرت حق سبحانه بعد از آن  
ارثا و فرمودند که معنی دیگر این کلام که درینوقت بر من القاسا ختمه اند اینست که در بی شعوری  
مندرج شعوری هم باشد یعنی هر نفی و ضرری که از خلق رسد از خالق بسیند شعور غیریت مرتفع شود  
ضار و نافع حق را بیند. لیکن با وجود این بے شعوری شعور آن شخص هم باشد که واسطه است در میان  
چنانچه شخصی سالک را حلوا خوراند یا طایفه زو سالک می بیند که فاعل این فعل اوست حق سبحانه لیکن این  
شخص را هم می بیند و می داند که این واسطه فعل است. و ایضا فرمودند که کار صوفیہ دیدن است و کار علما  
دانستن فقر از حق بینند و علما از او سبحانه می دانند.

**روز و شب سوم رمضان شریف در حضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت**  
ایشان فرمودند که امروز روز عرس جناب قرۃ عین الرسول حضرت زہرائی بتول ست رضی اللہ تعالیٰ  
عنها. بعد از آن امر بچین شیر برنج برائے نیاز ایشان فرمودند. بعد از آن در حضور فیض گنجور شخصی  
عرض نمود که ولایت نقل است یا امامت و فرق چیست در میان این هر دو. حضرت ایشان  
ارشاد فرمودند که ولایت عام است و امامت خاص. هر امام ولی است. و هر ولی بدرجہ امامت  
نمی رسد. چه ولایت عبارت از حضور مع اللہ است. و امامت منصبی است که هر کس را بان سرافراز  
ساخته اند. بلکه کمالان را عطا میفرمایند. چنانچه خلفای اربعہ ائمہ اثنا عشر و غیر ذلک من اولیاء الکرام  
رضی اللہ تعالیٰ عنہم جمعین. بعد از آن مجلس فرج جامعیت آن سرور علیہ صلوات اللہ الملک اکبر آمد  
حضرت ایشان فرمودند که جمیع کمالات ظاہری و باطنی بطریق اجمال جناب سید انبیا علیہ صلوات  
اللہ الملک الاعلیٰ را حاصل بود. لیکن حصول ظهور تفصیل جمیع کمالات موقوف بزمانه خاص و به شخص  
خاص بود چنانچه فرموده اند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم اعطیت بمفاتیح کنوز الارض. و حال آنکه در زمان

نسبتی



آنحضرت فتح اکثر اقالیم نشدہ بود و زمانہ خلفاء اکثر مکانات فتح شدند و اکثر بعد از صحابہ سلاطین نامدار فتح  
نمودہ اند۔ چنانچہ محمود غزنوی ہندوستان فتح کر دس ظہوایں کمال موقوف برایشان بود۔ و جناب  
آں سرور علیہ صلوات اللہ للک الاکبر راجع علوم چہ علم توحید و جود و جہ کلام و چہ علم خزیات۔  
مسائل فقہ عملاً حاصل بود لیکن تفصیل علم توحید و جود و جہ وجودی الدین عربی رحمۃ اللہ علیہ و ظہور علم  
کلام بر ابوالحسن اشعری و ابومنصور ماتریدی رحمۃ اللہ علیہما و تفصیل علم خزیات مسائل فقہ بر امام اعظم و  
امام شافعی و امام مالک و احمد بن حنبل رحمۃ اللہ علیہم موقوف بود۔ حال آنکہ ہر کمالیکہ بعد آنحضرت صلی اللہ  
علیہ وسلم در امت از ہر کس کہ ظہور نمود کمال آنحضرت ست آں حضرت را قبل ازین ظہور ہم حاصل بود و غیر  
از فرق اجمال تفصیل نیست۔

**روز شنبہ چہارم رمضان شریف بندہ در حضور و الا حاضر گردید و راں**  
وقت و مجلس شریف مذکور حضرت امام اعظم رضی اللہ عنہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ امام اعظم  
از امام مالک و مدینہ منورہ ملاقات نمودند امام مالک پرسیدند کہ وطن شما کجاست۔ ایشان  
فرمودند کہ عراق۔ امام مالک رحمۃ اللہ علیہ فرمودند کہ مردمان عراق اہل نفاق میباشند ایشان  
فرمودند کہ درست است حق سبحانہ تعالیٰ فرمودہ است۔ **وَمِنْ اَهْلِ الْعِرَاقِ مَرْدُوْا عَلٰی الْاِتِّفَاقِ۔**  
حضرت امام مالک خاموش شدند بعد از مفارقت دانستند کہ نعمان بن ثابت ہمیں بودند تا سف  
کردند کہ از من چہ سخن سرزد شد و مدح ایشان بسیار نمودند را نم گوید غنی عنہ کہ در قرآن من اہل المدینہ  
مردو علی النفاق واقعست و امام مالک از اہل مدینہ بودند پس امام اعظم جناب بطریق الزام  
دادند کہ درست است و ایشان اہل عراق مردو علی النفاق واقعست یعنی حق سبحانہ بعض اہل  
مدینہ را مردو علی النفاق گفته است و شما اہل عراق را کہ میگوئید در آیت شریف بجائی اہل مدینہ  
اہل عراق بنویسید۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ امام شافعی روزی ہزار بار اذکار ایشان  
رفتہ بودند۔ وقت نماز آمد۔ نماز گزار رفع یدین بطور ایشان خواندند و فرمودند کہ مرا شرم می آید۔  
کہ در حضور ایشان خود را دخل دہم و اجہتا و خود اظہار نہایم۔ بعد ازاں در حضور پر نور مذکور  
توحید و جود و جہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ ای احوالست کہ در سیر لطیفہ قلبی مکشوف می شود  
و آنکہ ایس را انتہاء مقامات قرب دانستہ اند از مقامات عالیہ کہ حضرت مجدد رضی اللہ تعالیٰ عنہ



بیان فرموده اند آگاہی ندارند و قدم از دایره ظلال باصل نهاده اند تشبیه را تزیین دانسته اند مخلوق را عین خالق و ممکن را عین واجب پنداشته اند چنانکه میگویند ۵

ای مغربی آن یار که بی نام و نشان بود | از پرده بروں آمد و با نام و نشان شد

منیدانند که این ظلی است از ظلال اسما و صفات واجب طبت قدرته نه عین او تعالی عز اسمہ مثلا چون در آئینه قرص آفتاب جلوه گرمی کرد و در اواسط شعشال و لمعان وحدت و خطوط آفتابی هم با موجود می شوند لیکن آفتاب نیست ظل آفتاب است این گروه آفتاب را نادیده ظل را عین آفتاب می انگارند و آئینه را هم نمی بینند حال آنکه آئینه عین ظل آفتاب هم نگردیده است جرم آئینه باقی است و ظل آفتاب در دست چنانچه حافظ شیرازی می فرماید ۵

عکس رو تو چون در آئینه جام افتاد | عارف از خنده می در طمع خام افتاد

والینا حضرت ایشان فرمودند که هر کس از اولیائی کرام هر مقامیکه رسیده است میداند که مقصود همین است و رای این نیست مثلا گروه نابینایان فیل یافته بودند بدست کسی پای فیل آمد و است که فیل مثل ستون باشد و بدست کسی که خرطوم آمد گفت که مثل عصا می باشد و بدست کسی که دنداننش آمد معلوم نمود که فیل مانند خشک می باشد همچنین بدست کسی که گوش او آمد یا پشت او آمد یا شکم او از آن تعبیر کرد و انکار غیر آن نمود و یا مثلا جمعی در بیان شجره رسیدند کسی را برکش بدست آمد و کسی را شاخ و کسی را بیخ و کسی را ثمره پس همه ذائقه اش چشیدند لیکن هر یک را ذوقی علیحدہ و کیفیتی جدا حاصل شد کسی که برگ چشید ذوق برگ بیان کرد و کسی که بارش چشید ذوق بار اظہار ساخت علی هذا القیاس هر کس موافق چشیدنی خود شرح نمود و انکار دیگری ساخت که آنچه من چشیده ام ذائقه شجره همین است نه آنکه تو بیان نمائی و جناب حضرت مجدد رضی اللہ عنہ میفرمایند که این همه مکشوفات اولیائی کرام نشانی از مطلوب دارند و درست و بجا هستند لیکن ذات او سبحانه و را اینست چرا که حق تعالی بے نهایت است پایا نندارد و همچنین معرفت او هم بے پایان نہایتی ندارد و در اینجا که سید بشر علیہ و علی آله صلوات اللہ علیہ الاکبر میفرماید ما عرفناک حق معرفتک و دیگری را چه یار که بے نهایت آن برسد ۵

هر نقاب رو جانان را نقاب دیگرست | هر حجابی را که طی کردی حجاب دیگرست



راقم گوید معنی عنہ کہ ہر کس موافق حوصلہ و استعداد خود خطی از معرفت چشیدہ است نہ آن کہ عرفان الہی تبارہ حاصل نمودہ تخی باین معنی چه خوش و دہرہ ہندی منظوم نمودہ است۔ دوہکا

مصری کا پرت بھو جیوئی پہنچی آئے      اُن کھ اپنا بھر لیو پرت لیو بجائے

و شعر فارسی سہم بدین مضمون موبدایت سے

دامان نگہ تنگ گل حسن تو بسیار      گل چین بہار تو ز دامن گلہ دارد

والضابہیں مصداق شعر عربی ست سے

وان تمیضا خیط من نسج شمس      وسعین حراف عن معالیت باصر

روز چہار شنبہ نجم رمضان شریف بھل فیض منزل حاضر گردیدم تھکے از حضرت ایشاں استفسار مراقبات نمودار شد کہ دند کہ ما اول مراقبہ احدیت تلقین می نمایم و آن عبارت ست از لحاظ مفہوم اسم مبارک اللہ کہ پروایمان آورده ایم کہ بچوں و بچگون است و موصوف ست بکچ صفات منزہ است از ہمہ نقصان و زوال۔ بعد ازاں مراقبہ معیت تلقین می کنم و آن عبارت ست از لحاظ معیت اوسجائے قلب و روح و جمیع لطائف و بہ تمام بدن بلکہ ہر موی تن بلکہ ہر ذرہ ذرات عالم۔ بعد ازاں در حضور مذکور جناب قبلہ گاہی آنجناب رضی اللہ تعالیٰ عنہما حضرت ایشاں فرمودند کہ قبلہ گاہی ام سخت بزرگ بودند کہ لہ بای جوشن کردہ میخوردند و در صحرارفتہ ذکر چہری نمودند۔ و بیعت در خاندان قادریہ داشتند و نسبت چشتیہ و شطاریہ ہم می داشتند چہل روز متواتر خواب نکرده بودند و اکثر ارواح اولیای کبار را مشاہدہ می نمودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور استفادہ حضرت عارف آگاہ خواجہ باقی باللہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ بجنرت مجدد الف ثانی قدسنا اللہ تعالیٰ باسرا رہ السامی آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ ایں سخن نزد من ثابت نیست۔ چہر کہ جناب حضرت مجدد رضی اللہ عنہ نوشته اند کہ روز عید زیارت حضرت خواجہ رضی اللہ عنہ رفتم و عرض نمودم کہ امروز بزرگاں عیدی خرواں را عطا میفرمایند ما ہم بہیں امید بکنور حاضر شدہ ام حضرت خواجہ توجہ فرمودند و نسبت لوالقا نمودند کہ خطی دگر دارد۔ و کیفیت علیحدہ و اسرار سے جدا پس ازینجا معلوم شد کہ چوں حضرت خواجہ ایشاں از اجداد و اوقات خود نسبت لوعطا کردند کہین حیات خود از ایشاں بچہ طیر اخذ نسبت نمودند



**روز چہارم ششم رمضان شریف غلام محلیں آن قبلہ خاص عام حاضر**  
 گردید۔ حضرت ایٹاں فرمودند کہ شخصے از صوفیہ انتقال ازین جہاں نمود۔ عتاب از جناب الہی  
 آمد کہ تو بودی کہ مرا بہ لیلیٰ فرودی آوردی یعنی برنگ معشوق ظاہری نسبت خالی خط با ما نمود  
 و ایضا حضرت ایٹاں فرمودند کہ من از مرایان ملاقات کردن و طلب دنیا نمودن و نغمہ و سرود  
 شنیدن و ہمہ اوست گفتن بیزارم۔ چرا کہ ہمہ اوست احوالست کہ صوفیان این ماں درقال  
 آورده اند و بحقیقت نارسیدہ زبان تبرنم اس مقال و راز ساختہ اند و بالحد و زندہ گرفتار  
 گردیدہ اند نو ذی اللہ عن ذلک شخصی نزد من آمد و گفت کہ ہمہ خداست غیری کجاست من اورا  
 از مجلس بیرون ساختم و نیز شخصی بود کہ چوں آواز ہماری شنید جلّ علامی گفت۔ استغفر اللہ  
 عن ذالک نو ذی اللہ این چہ کمال است کہ سر اسر خلاف کلام اللہ الملک المتعال است۔ اگر اس حق  
 بودی پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بر کہ نازل شدی و از طرف کہ پیغام آوردی رَبَّنَا ظَلَمْنَا  
 اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ۝

**روز جمعہ ہفتم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدم در اوقت و بحضور**  
 مذکور رویت حق سبحانہ جل شانہ در میان افتاد۔ حضرت ایٹاں فرمودند کہ رویت واجب  
 الوجود تعالیٰ و تقدس دریں سرگامکان ندارد۔ و قستیکہ در معراج آں سرور زمین و زمان علیہ  
 تحیات الملک المتان علمارا اختلاف این واقعہ افتاد و با وجود گذشتن آنحضرت ازین جہاں و رسیدن  
 بہ لامکان و مشرف شدن بمقام قاب قوسین او ادنی تصدیق این امر بدگری بچہ طور آید۔ و ایضا  
 حضرت ایٹاں فرمودند کہ کلام باری تعالیٰ و تقدس کہ از لحن و آواز مبرا و از صوت و حروف منزہ  
 است نہ بار شنیدہ ام و مشرف از استماعش گردیدہ ام بیکبار و دہدہ و دوبار و دریں  
 مکان کہ الحال سکونت میدارم۔ و ایضا حضرت ایٹاں فرمودند کہ شبے در خواب دیدم  
 کہ مرا خلعت عروسانہ پوشانیدند و بزبور متحلی ساختند و نخلان محبوبانہ از من صادر شدند  
 چوں از خواب بیدار شدم احوال من و گرگوں شدہ بود و از من کلام بطوریکہ در منام کردہ  
 بودم۔ در لفظہ ظاہر گردید۔ و ایضا حضرت ایٹاں فرمودند کہ اکثر اوقات مرا آوازی از غیب  
 می آید گاہی از ملک الہام می گردد۔ و گاہی از پیران کبارندائی می شود۔ و گاہی از جناب



سید مختار علی آلہ صلوات اللہ الملک الفخار صلائی می آید روزے بڑا وسعت مکان نما  
نمودم نداشت کہ تو اہل و عیال نداری مکان وسیع چہ خواہی کرد برای استقامت تو اینہم کافی  
است۔ وہم روزے مکان ہمسایہ از حق سبحانہ خواستم کہ بن عطا کند ہم ساختند کہ تو ہمسایہ  
را ایذا میرسانی و از مکان بدر می کنائی۔ و ایضا روزے بقصد حج عزم سفر نمودم۔ الہام شد  
کہ باش درینجا ز تو منتفی خلق راست بہ

روز شنبہ ہشتم رمضان شریف بھل فہین منزل حاضر گردیدم شخصے بعلت رشتہ گرفتار  
شدہ بود حضرت ایثاں فرمودند کہ ای آیت شریفہ را اکثر باید خواند وہم در دو گانہ قیام و رکوع  
و سجود بخوانند رَبِّ اِنِّیْ اَعُوْذُ بِكَ مِنَ الْغُرُوْثِ اَرْحَمُ الرَّحِمِیْنَ۔ و ایضا در حضور پر نور مذکور شریف  
حضرت ایثاں این رباعی خوانند

ما را نبود و لے کہ کار آید از تو	جز ناله کہ در وی ہزار آید از تو
چند اں گریم کہ کوچہ با گل گردد	تی روید و ناله ہای زار آید از تو
روز یکشنبہ نہم رمضان شریف غلام محفل آفتابہ نام حاضر گردید در حضور پر نور مذکور تراویح آمد کہ از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم سبت رکعت تراویح ثابت نیست حضرت ایثاں فرمودند کہ عبد اللہ ابن عبد البر المالکی روایت سبت رکعت تراویح از اں سرور علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر بہ ثبوت رسانیدہ است۔ بعد از اں مشکات شریف طلب نمودند بر حاشیہ آن ای سئلہ نوشتہ بود در مجلس عبارت نقل خوانند۔ بعد از اں در حضور پر نور مذکور وجود ممکنات آمد کہ آیا وہم است یا حقیقی از وجود دارد۔ حضرت ایثاں این رباعی خواہ میلرود خوانند	

ای درو یہ پیکنیا میں اگر دیکھیا	عالم کے تئیں جو دل لگا کر دیکھیا
مانند مشرہ الت گئی صف کی صف	والسجد میرا نکھا اٹھا کر دیکھیا
و ایضا حضرت ایثاں فرمودند کہ در صفحہ علم الہی اشکال ممکنات بود کہ اعیان ثابتہ عبارت از اںست۔ چوں خواست او سبحانہ کہ آن صور علمیہ را بمنصہ ظہور آورد ہر صورت را بہر زمانیکہ خواست کہ اطوار و آثار وجود بر و مرتب فرماید۔ صفحہ علم خود را کہ در وین ثابتہ آن	



صورت بود قابل آئینه عدم نمود پس دریاں آئینه آن عین ثابته منکس گردید صورتی در خارج  
پیدا ساخت و از اطوار و آثار وجود او را بنواخت۔ و ایضا فرمودند کہ از لطفه مضغه شدن  
و از مضغه عظام و لحم گردید صورتی پیدا کرد و جنین گشتن پس شتاب گردیدن باز بشیب رسیدن  
اطوار وجود دست۔ و خندیدن و گریستن و تکلم نمودن و غیرہ آثار وجود دست ۵

روز دوشنبه و ہفتم رمضان شریف بندہ بجنور فیض گنجور حاضر گردید۔  
حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ صوفی را باید کہ اخلاق و اعمال و ترک خود بسان اخلاق  
و اعمال و ترک جناب آل سرور علیہ صلوات اللہ علیہم اجمعین پیدا کند کہ حضرت انس بن مالک  
رضی اللہ عنہ و رحمتہ اعلیٰ حضرت صلی اللہ علیہ وسلم دہ سال حاضر بود۔ گاہے ایشاں را آنحضرت  
ات گفتند۔ و ہر کہ از آنحضرت بدی میکرد از وی کی می کردند۔ و در شبہا قیام می نمودند حتی تا نور  
قدماہ۔ روزے نزد آنحضرت و نایر و در اہم سرخ و سفید ہفتاد ہزار آمد ہمہ ہا را بقدر تقسیم  
فرمودند ۵

روز سہ شنبہ یازدہم رمضان شریف در محل فیض منزل حاضر گردیدیم حضرت  
ایشاں فرمودند کہ بوقت حلقہ ذکر نباید کرد بلکہ متوجہ بر شد خود باید بود کہ توجہ مرشد مفید  
ترست از ذکر و ایضا حضرت ایشاں فرمودند کہ در حلقہ توجہ یک کس انودن تاثیر بر ہمہ اہل  
حلقہ می رساند لکن توجہ شل مسہل است و تاثیر کہ اہل جوار را می شود شل یا قویست پس  
بعد از مسہل یا قوی مفیدی شود ۵

روز چہار شنبہ و دوازدهم رمضان شریف بجنور عالی حاضر گردیدیم۔  
حضرت ایشاں فرمودند کہ خزانہ من موعید الہی است جل سلطانہ ۵

خاک نشینی است سلیمانیم عار بود انہ سلطانیم  
روز پنجمین و سیزدهم رمضان شریف در محل فیض منزل حاضر گردیدیم۔  
حضرت ایشاں فرمودند کہ وصیت میکنم کہ ہمراہ جنازہ من شخصے بہ سخن خوش و آواز دلکش  
این رباعی بخواند۔ ۵

شیئا لیسد از جمال روے تو

مقلبا نیسم آمدہ در کوی تو



دست بکشا جانب زمیل ما آفرین بر دست و بر بازوی تو  
 و فرمودند که حضرت خواجه خواجگان پیر پیران امام الطریقیت مریم ناسور و لہای  
 در دمنند خواجه بہاؤ الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ وارضاء عناہم امر بخواندن ہین رباعی  
 ہمراہ جنازہ خود فرمودہ بودند۔ بعد ازاں در حضور مذکور حیا آمد۔ حضرت ایشان فرمود  
 کہ حیا بر چند اقسام است یکے شخصی از گناہ اجتناب می کند بسبب آنکہ حیا می کند از حق سبحا  
 و تعالیٰ کہ بنیای امور سر و علانیہ است و داناتای کار ظاہر و خفیہ۔ دوم پرہیز از معاصی می نماید  
 بجهت دیدن ملائکہ از ایشان حیا می آید۔ سوم آنکہ حیا میکند از صدور منہای بسبب آنکہ  
 عرض اعمال فرشتگامی نمایند بجناب سالت پناہی علیہ التحیات اللاتناہی پس حیا بہریکہ  
 باشد شعبہ الیست از ایمان۔ بعد ازاں در حضور مذکور محبت و عشق افتاد۔ حضرت ایشان  
 این اشعار خواندند

دارم ولی اما چه دل صد گونه حرمان رنفل	چشتی و خون در استیں صد اشک طاق و نفل
روزی قیامت ہر کسی در دست گیر و نامہ	من نیز حاضر می شوم تصویر جانان در نفل

روز جمعہ چہار و ہم رمضان شریف غلام بحضور آقبلہ امام حاضر گردیدم در آن  
 وقت تذکرہ معنی مدارا و مہانت آمد حضرت ایشان فرمودند کہ مدارا دنیا را بجهت دین فتر  
 کردن است و مہانت دین را برای دنیا برباد دادن عیاذ باللہ سبحانہ عن ذالک۔ بعد  
 از آن در حضور پر نور مذکور جناب سید بشر علیہ و علی آلہ صلوات اللہ الملک الاکبر آمد حضرت  
 ایشان ارشاد فرمودند کہ جناب شفیع المذنبین خاتم المرسلین علیہ افضل صلوٰۃ المصلین و ازکی  
 سلام المسلمین فرمودہ اند کہ ہر پیغمبرے را دعایت مستجاب کہ یکبار آنچہ از حق جل و علای طلبد  
 دادہ شود پس جمیع پیغمبران آل دعا را بامری از امور اینجا صرف نمودہ اند اما من آنرا در  
 دنیا نخواستہ رنجہا کشیدہ ام و زہر ہا چشیدہ ام و موقوف بر عقبی نمودہ بجهت شفاعت  
 کبری نہادہ ام۔ و ایضا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ حق سبحانہ و تعالیٰ مرا بشارتہ  
 دادہ است کہ اگر آنرا اظہار نمایم مردمان امت از اطاعت و عبادت استغنا پریرند۔ و ایضا  
 حضرت ایشان فرمودند کہ وجود آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رحمت ہمہ عالم بود و کفار را را



بجہت کفر و فاسقانرا بسبب فسق تعذیر در دنیا موقوف شدہ است۔ بعد ازاں حضرت  
 مسیح و مسیح نیست و شیطان را کہ فرستہ ہر دم طپانچہ بروی میزد۔ بعد ظہور آنحضرت صلی اللہ  
 علیہ وسلم موقوف شد خزانہ قارون کہ بر سر قارون بنا ساختہ بودند بالائے سر نمودند بعد ازاں در حضور  
 مذکور رویت پیغمبر علیہ صلوات اللہ الملک الاکبر در منام آمد حضرت ایشان فرمودند کہ خبر حق  
 اثر من را فی قدرای الحق فان الشیطان لا یتبل فی کہ در صورت اصلی آنحضرت کہ در مدینہ منورہ  
 استراحت فرمودہ اند واقعست و بصورت و اشکال دیگر کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم  
 می بیند اعمال نیک کردہ یا اجای سنت نمودہ یا امانت بدعت ساختہ است انہا بدین  
 صورت ظاہری شوند۔ و نیز حضرت ایشان فرمودند کہ چون شخصی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بصورت  
 اصلی در منام دیدہ و دخلی شیطان را نیست الحق کہ دیدہ است لیکن ہر چہ کہ آنحضرت صلی اللہ  
 علیہ وسلم در منام ارشاد فرمودند آنرا بفرمودہ حیات آنحضرت موافق باید ساخت۔ اگر موافق  
 است بعل باید آورد و اگر مخالف اجتناب باید کرد کہ خوف دخل شیطان در آن گفنست  
 در آن صورت دیدن یہو کہ در عین حیات آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم روزی شیطان  
 چند فقرات در مدح بتاں در کلام آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم ضم نمودہ بود از شنیدن  
 آل صحابہ تخر شدند و کفار ان خوش کہ پیغمبر ہم تائید دین مامی نمایند آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم  
 ازین ماجرا بعد الوقوع متالم شدند کہ جبرئیل امین از رب العالمین نزول فرمودہ گفت کہ  
 بر کلام ہر پیغمبری دخل شیطان است۔ لیکن حق سبحانہ بعد ازاں آگاہ میسازد و این کلام شیطان  
 بود کہ در کلام شما ضم نمودہ بمدح کفار ان فقرات چند آورد و بعد ازاں حضرت ایشان  
 فرمودند کہ شخصی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم را در خواب دید کہ آنحضرت میفرمایند کہ درین مقام  
 دیگر خزانہ مخفی است این را بر آں شخص این خزانہ بر تو معاف نمودم چون آل شخص از خواب  
 بیدار شد در انجا کہ فرمودہ بودند دیگر خزانہ یافت انقاضی فتوی معاف شخص رسید قاضی  
 گفت کہ دیدن پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم حق است لیکن جس معاف نیست چرا کہ حکمی کہ آنحضرت  
 صلی اللہ علیہ وسلم در لفظہ باین جسم ظاہری جمعی صحابہ نمودہ اند ہموں جاریست پس حکم کہ در  
 منام بعد انتقال ازینجاں از روح فرمایند نسخ حکم لفظہ نخواہد شد۔



روز شنبه یازدهم رمضان شریف در محل فیض منزل حاضر گردیدیم حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند که چون من در خود نظری کنم که در من چه کمال است که رجوع عالم  
بطرف من است هیچ کمال در خود نمی یابم. و چون نگاه بر طاعت و عبادت خود میکنم هیچ صوم  
و صلوٰۃ و غیره لائق قبولیت بارگاه الهی جل سبحانه نمی بینم و چون در وجود خود مشاهده می سازم  
خود را بسان فی تنی می یابم ما هیچ نیم هر چه در من است از دست بده

او دمی بے ما و ما بے وی نیم  
فی الحقیقت از دم نانی کند

او بجز نانی و ما جز نانی نیم  
نیکه هر دم جلوه آرائی کند

روز یکشنبه شانزدهم رمضان شریف در حضور فیض گنجور حاضر گردیدیم حضرت  
ایشان تواضع پیغمبر علیه وآله صلوات اللہ الملک الاکبر بیان فرمودند که آنحضرت صلی اللہ  
علیه وسلم در مجلس بر کناره صف می ایستادند و دعوت را قبول می کردند و ابتدا کلام  
می نمودند. بعد از آن حضرت ایشان در و خواندند و بحال شوق هر دو دست کشاده  
ببینه بی کینه خود می چسپانیدند. چنانچه معافه می نمایند. راقم گوید معنی عنه که بر ضمیمه شوقمگان  
صورت پیغمبر و بر دل بستلایان شکل آن سرور علیه صلوات اللہ الملک الاکبر واضح باد. که  
حضرت ایشان عاشق نام مبارک حضرت محبوب رب العالمین و والد ذات پاک جناب  
امام المرسلین هستند هر وقتیکه تذکرات آنحضرت صلی اللہ علیه وسلم می آید مضطرب میگرددند و کرات  
مرات در و میخوانند. و خود را از نام پاک آن سید زمین و زمان شادان و فرحان  
می سازند و هر چند که درین ایام بسبب تقاضای عمر شریف که بهفتاد و پنج رسیده است  
ضعف کمال عائد حال است و علاوه آن قلت غذا که در شب و روز کم از پاؤ آثار تا دل میفرماید  
نوانائی گجاست لیکن بوقت این چنین تذکره قوتی کمال در بدن مبارک می آید پس این شعر  
میخوانند و توجه بمر دمان میفرمایند

هر که یاد روی تو آمد جوان شدم

هر چند پیر خسته دل نا توان شدم

روز دوشنبه هجدهم رمضان شریف بمحل فیض منزل حاضر گردیدیم فیض  
طلب خاں غلہ بر آنخیز خانقاه فرستاده بود. حضرت ایشان ناخوش شدند و فرمودند



کہا ہر موعید الہی ششہ ایم مرا از امرایان چه سروکار۔ بعد ازاں طعام از خانہ زن فاحشہ آمد و باز از خانہ کسی امرائی دیگر طعامی آمد حضرت ایشان بختا جان تقسیم فرمودند و خود ازاں یک لقمہ نخوردند و عادت شریف حضرت ایشان ہمیں ست کہ طعام خانہ کسے اصلانی خوردند و ہر چیز کہ بخانہ خودی پزدین خوردند و صوفیاں را ہم خوردن نمی دہند۔

روز سہ شنبہ ہشتدہم رمضان شریف بختل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ امروز روز وفات شریف حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ تعالیٰ عنہا و حضرت شیخ اشج مولانا شیخ محمد عابد رضی اللہ عنہ است و حضرت امیر المومنین علی مرتضیٰ کرم اللہ وجہہ دریں روز مجروح شدہ اند بعد ازاں بخت فاتحہ ایشان امر بطعام بختن فرمودند۔

روز چہار شنبہ نوزدہم رمضان شریف بختل فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ در شہر رمضان المبارک فیض بسیار وارومی شود و برکات کثیر فائز می گردد و دریں ماہ جد و جہد در عبادت و طاعت بسیار باید کرد و دود عشرہ ستر کہ این شہر گذشتند عشرہ اخیرہ باقی ست مردمان خانقاہ را باید کہ اعتکاف نمایند کہ پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم مدومت بریں عمل نمودہ اند و گاہے ترک نفرمودہ یکبار کہ ترک شدہ است قضای آن نمودہ اند و کسے را کہ اعتکاف میسر نشود خلوت اختیار کند و کثرت ذکر قلبی۔ و وقوف قلبی و نگہداشتن خواطر و نفی و اثبات و ذکر تہلیل لسانی نمایند کہ دریں طریقہ شریفہ اوراد و وظائف دیگر نیست۔ بعد ازاں اذین فقیر ارشاد فرمودند کہ معنی مجدد الف ثانی کہ اعتراض کسے مقرب در اں واقع نمی شود انست کہ در حدیث شریف آمدہ است ان اللہ یحب علی راس کل ماء من یحبہ و لہا دینہا و پس بر سر ہر کجہ مجددی پیدا می شود۔ چنانچہ حبیب بغدادی و غوث الاعظم و غیر ہما رضی اللہ تعالیٰ عنہا ہر یکے مجددی شدہ است کہ تجدید دین نمودہ است و معنی مجدد و معنی الدین یکی ست پس بر صدی یا زوہم حق سبحانہ ایشان را فرستادہ تجدید دین در صدی یا زوہم فرمایند۔ و آنکہ مجدد الف ثانی نزد ایشان نزدیک توابعان ایشان است انست کہ واسطہ فیض ولایت دریں ہزار دوم وجود مبارک ایشان ست چنانچہ ایشان ارقام فرمودہ اند کہ بر من مکشوف ساختند کہ حضرت امیر المومنین اسد اللہ الغالب علی بن ابی طالب و جناب



سیدۃ النساء فاطمۃ الزہرا رضی اللہ تعالیٰ عنہا واسطۃ فیض ولایت مطلقاً اند اگرچہ اولیائی امم سابقہ باشند و بعد از ایشان تا ائمہ اثنا عشر ہمین منصب قائم است پس حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہ نیز ازین دولت عظمیٰ سرفراز شدہ اند و بعد از ایشان بر سر الف ثانی حق سبحانہ مرا ہم ازین منصب نائب ایشان فرمودہ و سرفراز باین خلعت نمودہ است لہذا درین ہزار دوم کہس کہ بدرجہ ولایت میرسد واسطۃ فیض او من باشم بجز توسل من هیچ ولی بولایت نخواہد رسید چنانچہ بدون توسل ایشان نمی رسد درین الف ثانی من ہسم با ایشان شریکتی دارم

**روز شنبہ بیست و دوم رمضان شریف** در محل فیض منزل حاضر گردیدم حضرت ایشان فرمودند کہ امروز از صبح برکات شب بیست و یکم ظاہر اند احتمال شب قدر است بعد از ان ارشاد کردند کہ درین عشرہ منبر کہ اخیر ماہ رمضان شب قدر البستہ می باشد باختلاف تواریخ طاق این عشرہ و ہر شب طاق این عشرہ مثل شب بیست و یکم۔ و بیست و سوم۔ و بیست و پنجم و بیست و ہفتم و بیست و نهم از فیوض و برکات مملو می باشند و شبہای حقیقت از شبہای طاق اخذ فیوض می نمایند و از طرفین برکات می گیرند پس شبہائی تمام عشرہ متبرک می باشند ہمہ را احیا باید داشت

**روز جمعہ بیست و یکم رمضان شریف** کترین بجنور آن قبلہ انام حاضر گردید حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ قلّم العین عبارت است از پیدا شدن درون قلب۔ و عین البقین از حال گردیدن توجہ الی اللہ و حق البقین از انحلال استہلاک سالک در ان توجہ نزد فقیریان مقامات ثلاثہ صوفیہ ہیں ست

**روز شنبہ بیست و دوم رمضان شریف** بجنور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان ارشاد فرمودند کہ احسان الہی چہ بیان نمایم ہر جا کہ توجہ می کنی شری از ان مقام ظاہر می گردد۔ و بعد از ان این شعر خوانندہ

دو زبان داریم گویا بچونے | یک زبان پنهان ست لبہای و

و ایضا در ان مجلس این شعر فرمودندہ

مانند مرغان باش بر ریشہ دلایں | کہ بر فیض دل ایدت سستی و شور و فہقہ



روز یکشنبه است و سوم شهر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر گردیم  
 شخصے در حضور پر نور خیر المار طہور لایحیہ شئی نمود حضرت ایشاک ارشاد فرمودند کہ این حدیث  
 مستمسک امام مالک است رحمۃ اللہ علیہ لیکن تا وقتیکہ کے از اوصاف ثلاثہ او متغیر نشود  
 و حدیث دیگر حدیث قلین است کہ مستند امام شافعی است رحمۃ اللہ تعالیٰ علیہ آل شخص عرض  
 کرد کہ شرط تغیر اوصاف ثلاثہ از حدیث ثابت است حضرت ایشاک فرمودہ اند کہ علماء ہر چہ  
 فرمودہ اند از قرآن و حدیث است از خانہ خود نگفتہ اند :

روز دوشنبہ است و چہارم شهر رمضان شریف بمحفل فیض منزل حاضر  
 گردیم حضرت ایشاک ارشاد فرمودند کہ معمول حضرت شیخ اشبح کاجاب شیخ محمد عابد رضی اللہ  
 تعالیٰ عنہ کہ در رمضان المبارک اجازت تعلیم طریقہ مردمان لائقہ انیکار را میفرمود و بدین ہم  
 این معمول خود ساختہ انشاء اللہ تعالیٰ بتاریخ سبت و ہفتم شہر ہذا چند کس را اجازت خواہم  
 داد۔ بعد ازاں فرمودند کہ چند کلاہاں طیار باید ساخت۔ و ایضا فرمودند کہ شخصے قابل اجازت  
 بعد تصفیہ قلب از خواطر و آرزو ہا و پس از توحید نفس از اخلاق زویمہ میشود و لکن چند قیود دیگر ہم  
 دریں باب ہستند کہ شخصے مرد بازاری نباشد و در رسوم و چلم نرود و از امرایان و مخالفان طریقہ  
 ملاقات ننماید و مقامات عشرہ صوفیہ کہ صبر و توکل فقاہت و غیر ہا است داشته باشد و خواجہ عبید اللہ احرار قدس کبرہ  
 فرمودند کہ عرض نسبت چنان داشته باشد کہ نشینندگان او گیر و دموثر گردانند آن شخص قابل اجازت طریقہ است بعد ازاں  
 پر نور مذکور سماع و اہل سماع افتاد کہ در میان طریقہ چشتیہ و سہروردیہ اتحادی و ارتباطی  
 است۔ لیکن اہل خاندان چشت سیکونید کہ در سہروردیہ طریقہ ہمہ چیز است کہ سبب تقریب توسل  
 حق سبحانہ است الاسماع حضرت ایشاک ارشاد فرمودند کہ حضرت شیخ الشیوخ بہاء الدین  
 ذکر یا ملتانی غزلہا می شنیدند چنانچہ روزے برس بیت ۵

مست آنچہ شراب ناب خوردند از پہلوی دل کباب خوردند

و جد فرمودند۔ و در انحال کہ گویا بعد مبارک نبود صرف پیرہنے بود کہ می تلطید و می طپیدند اللہ  
 تعالیٰ بسرہ السامی :

روز سہ شنبہ است و پنجم رمضان شریف بندہ بمحفل فیض منزل حاضر گردید



در حضور فیض گنجد مذکور مقامات شش علم یقین و عین یقین و حق یقین افتاد حضرت ایشان را  
فرمودند که علم یقین آنست که انوار و اسرار و در دل سالک بکشف شود و عین یقین آنست که در  
دل حضور می پیدا شود و نگرانی بسوی سی اسم مبارک الله حاصل گردد چنانچه در حتم که در سر  
است یک دیده بنیائی در دل پیدا گردد و از مقام گانگ تراہ خطی چشمت و حق یقین آنست  
که در آن حضور مضمحل و ستهلک گردد و وفائی شود و آن مفهوم اسم مبارک الله و موصوف شود  
بصفات او تعالی جلشانه

روز چهارشنبه سبت و ششم رمضان شریف بحضور والا حاضر گردیدیم حضرت  
ایشان ارشاد فرمودند که مردمان که بطلب حق جل و در اینجا آمده اند ایشانرا لازم که بدوام  
ذکر و نگاہداشت خواطر و وقوف قلبی مشغول باشند یک لحظه و لمحہ از توجہ الی الله غافل نباشند  
اوقات شبان روزی خود معمور دارند هر روز و سیارہ کلام الله بخوانند و صبح و مسامد  
صد بار سبحان الله و بحمد سبحان الله العلی اعظم و بحمد استغفر الله بخوانند و صد بار کلمہ توحید  
و صد بار تسبیح و صد بار تحمید بخوانند و بوقت خواب یک ہزار مرتبہ درود بر پیغمبر علی آلہ اصحا  
صلو و سلام فرستند و صبح و شام فاتحہ بار و اح پیران کبار بخوانند و از حق سبحانہ و تعالی تضرع نمایند  
کہ الہی ما برکت سورہ فاتحہ و بواسطہ پیران شجرہ کہ ایشانرا یعنی این بندگان را عنایت فرمودہ  
است مرا ہم عطا کن و ایضا فقیر عرضی احوال خود بحضور در گذرانیدہ بود و بر پشت آن عرضی سبت  
خاص تحریر فرمودہ بودند آنرا تبرک ابرامی نمایم۔

بسم الله الرحمن الرحیم حضرت سلامت این بندہ ناچیز لیاقت نداؤ کسی برای  
طلب طریقہ تشریف فرما شود ستاری حضرت ستارست سبحانہ و عیب پوشی عزیزان ست کہ باین  
ناشایستہ توجہات می فرمایند جزا ہم الله خیر الجزاء این کمترین سگان گوی مجہ دیہ میخواہد کہ  
صاحبزادہ برای طلب این نسبت برنگ بی کیف نیاید آمدن آنحضرت را غنیمت می دانم  
لیک کار آہستہ میشود معذور دارند و بکار مشغول باشند و نسبت تمام طریقہ از حضرت و اہب  
الطیاب طلب فرمایند

روز پنجشنبہ سبت و ہفتم رمضان شریف در محل فیض منزل حاضر گردیدیم۔



حضرت ایشان بزبان گوهر نشان ارشاد فرمودند که خواجہ حسام الدین را اجتاب خواجہ بزرگ  
قدس سرہ العزیز از اجازت تعلیم طریقی می دادند ایشان قبول نکردند و گفتند که از من اینکار  
نمی شود لیاقت این امر ندارم۔ بعد از آن حضرت ایشان فرمودند که خوب کردند فهمید خواجہ  
حسام الدین بجا بود کہ این امر را قبول نکردند چرا کہ شخصی از خلوت و انزوا محروم می ماند و روزی  
بخلق مشغول می شود۔

روز جمعہ بیست و ششم رمضان شریف بحضور فیض گنجور حاضر گردیدم حضرت ایشان  
بیارای فرمودند و بآوردن ترجمہ کلام اللہ و مثنوی مولانا روم فرمودند و محقق بلند و معارف ارجمند  
از زبان گوهر نشان ریختند و سامعان را در کج نسبت شریفہ آن مستغرق ساختند و گفتند کہ جو فیض  
نمود حضرت ایشان آیتی است از آیات الہی و معجزات حضرت رسالت پناہی علی  
صاحبہا الصلوٰۃ و التسلیمات اتہا و اکملہا ذات مبارک حضرت ایشان مجد دمانہ سیزدہم است  
و ایضا ملہم منصب قومیت گردیدہ اند و خلفاء آنحضرت در اکثر اقالیم رسیدہ اند عالم از فیض و  
نسبت شریفہ مملو شدہ است زاد اللہ ارشادہ الی یوم القیامۃ۔

روز شنبہ بیست و نهم رمضان شریف بحضور فیض منزل حاضر گردیدم در آن  
وقت حضرت ایشان معارف بلند مجد دیہ بیان فرمودند و ارشاد کردند کہ کسے در امت این  
مقامات بیان نساخہ است۔ بعد از آن فرمودند کہ اختلاف در مقامات و اسرار ایشان  
و در مشوقات و مقامات اکابران ماسبق مثل تخلفی است کہ درین ترکیب واقع است و خالف سبویہ  
الافشش

روز یکشنبہ عید الفطر بعد از دوکانہ غلام بحضور پر نور حاضر گردید حضرت ایشان  
قبلہ در ایشان قلبی و روحی فداہ این راستہ سطور و نالائق کار را از کلاہ اجازت تعلیم طریقیہ سر فرار  
فرمودند۔ اول فاتحہ بارواح پیران نقشبندیہ قدسنا اللہ تعالیٰ با سہ اہم خواندند بعد از آن فاتحہ  
بارواح اکابران قادریہ نور اللہ مرقدہم خواندند بعد از آن فاتحہ بارواح مرشدان چشتیہ خواندند و اجازت  
ہر سہ طرق دادند و بسیار دعا فرمودند و ارشاد کردند کہ صبح و شام فاتحہ بارواح پیران عظام طریقیہ  
انیقہ نقشبندیہ رضوان اللہ تعالیٰ علیہم اجمعین خوانندہ باشند و از ایشان استمداد جویند و ہر سیکہ



بطلب طریقہ بیاید بہر طریق ازین طرق کہ طلب نماید اور ادراک طریقہ تعلیم نمایند۔ طالب طریقتہ  
نقشبندیہ را اکہ ذات و نفی و اثبات و وقوف قلبی تلقین کنند و طالب طریق قادریہ و چشتیہ  
ذکر چہرہ متوسط ہم بکثرت ذوق و شوق تعلیم کردہ باشند اگرچہ ذکر چہرہ احداث است در طریقہ۔ اما از  
ذکر سانی کہ حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجید تعلیم می کردند استنباط نمودہ ایم و توجہ بہت  
بطلب سالک می کنند اول توجہ بہت حصول ذکر بعد از ان بکثرت حضور و جذبات و واردات می  
سازند۔ بعد از ان مولوی صاحب جامع معقول و منقول حاوی فروع و اصول مولوی عظیم صاحب  
را از کلاہ اجازت طریقہ مشرف فرمودند۔ باز شیرغازی سمرقندی و خوجیل قل سمرقندی  
را از اجازت بہر و ساختند و بسیار دعا ہا در حق این اکابران فرمودند:

خاتمہ کتاب بیان کلام فیض نظام حضرت ایشان  
کہ مقید روز ساختہ تحریر نمودہ است و باللہ التوسیق

روزی حضرت ایشان این اشعار مولانا رومی خوانند:

بادہ ازماست شدنی ما ازو      قالب ازماہست شدنی ما ازو

ما چو زبوریم قالب ما چو موم      خانہ خانہ کرد قالب را چو موم

بادہ در جو شش گدائی جو شش ما      چرخ در گردش گدائی ہوش ما

و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ مراتب در خانہ ان قادریہ است و ذکر و شغل طریقہ

نقشبندیہ کردہ ام و طالبان را ہم تسلیم طریقہ شریفہ نقشبندیہ می نمایم۔ و من نقشبندیہ مجددیہ ام

و اکابران چشتیہ ہم پیران من اند۔ بعد از ان کہ اکابران ہر طریقہ کہ قبول فرمایند نخست و نمونی ست عظمی

لیکن نسبت ہر خانہ ان کہ برسد نام آں باید گرفت۔ و ایضا شخصی از خانہ ان قادریہ در حضور

بطلب طریقہ انیقہ نقشبندیہ آمد حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت خواجہ جگان پیر پیران مہم

ناسور ولہای درمندان حضرت خواجہ بہا الدین نقشبند رضی اللہ تعالیٰ عنہ فرمودند کہ در طریقہ ما

سماخ نیست۔ و در طریقہ ما جہر نیست۔ و در طریقہ ما وجہ نیست۔ و در طریقہ ما تواجد نیست۔ و در طریقہ ما



آه و نعره نیست - طریقه ماحضور و یادداشت و خطیگیست حضور عبارت از نگرانی دل ست بسوی  
 مفهوم اسم مبارک اللہ چنانچه دو چشم در سرست چشمی در دل پیدا شود و حیران بتظاره جمال محبوب  
 حقیقی ماند - بعد از آن شخص مذکور جناب مرشد آگاه مجاہد فی سبیل اللہ قانی قائلہ محبوب الہی حضرت  
 مولانا شاہ درگاہی رضی اللہ تعالیٰ عنہ نمود حضرت ایشان فرمودند کہ ایشان مرشد این بودند و  
 اشارت دست مبارک خود بمن کردند پس از آن فرمودند کہ من در رامپور رفته بودم لیکن  
 از ایشان ملاقات من نشد - از مرشد ایشان کہ از اولیای حق بودند - ایام گرام بود کہ من در خدمت  
 ایشان رفته بودم - ایشان تر بوزن عطا کردند من گفتم کہ من نزد شما برای گری محبت آمده ایم و طلب  
 حرارت مودت داریم - مرا آفتم گوید کہ در اینجا چیزی از احوال این بیعت خود اظهار نمودن مناسب  
 است و آل بہ پنج اختصار اینست کہ این لاشی در صخرن قریب بلوغت دست ارادت بدامن پاک  
 ایشان زد و با اعتقاد و محبت کمال بیعت بدست مبارک ایشان و در خاندان قادریہ مجددیہ خشت  
 و کمرہت بستہ تا دوازده سال کم و زیادہ در حضور شیفن گنجور ایشان عمر گذرانید ریاضت و مجاہدہ  
 بطور حبسید بغدادی کہ معمول خانقاہ ایشان بود بقدر طاقت و امکان بجا آورد و از توجہات  
 ایشان ذوق و شوق و استغراق و تجویدی و آہ و نعرہ و اسرار و توحید و جود و دیگر حالات ولایت  
 قلبی حاصل گشت و بخرقہ خلافت و اجازت تعلیم طریقت قادریہ نقشبندیہ و چشتیہ و سہروردیہ و کبرویہ  
 و مداریہ مشرف شد - چند کس طالبان داخل طرق نمود و بعد از انتقال آنجناب نور اللہ مرقدہ شعلہ طلب  
 سرزد و آتش عشق و وبال شد آنست کہ این احوال کہ مرا احوال لطیفہ قلب ست و خدائی نہایت و  
 و راہ او پایانی ندارد و دیکھی باشد کہ از توجہ اش ترقی شود جستجوی او ضرورت پس خواہم کہ از خلفائی  
 طریقتہ مجددیہ شخصیکہ نسبت تمام طریقتہ مجددیہ داشتہ باشد بخدمت متش بہرہ یاب گشتہ اتمام و اکمال این  
 نسبت شرفیہ نمایم آخر الا ایام بغایت الہی آنچه خواہم یا فتم بلکہ بمصدق شہر حضرت ایشان شہید  
 نور اللہ مرقدہ البجید

از برای سجدہ عشق آستانی یا فتم

سرزمینی بود منظور آستانی یا فتم

با وی توفیق باستانہ حضرت ایشان رسانید و مرادی کہ در دل قائم حق سبحانہ بواسطہ حضرت  
 ایشان عطا فرمود و حق تعالیٰ وجوب با جود آنجناب برای ہدایت عالم دار پس حضرت ایشان



از انبندای مراقبه احدیت صوفیه تسلیم فرمودند و نیز بیعت خانان نقشبندیه مجددیه از حضرت ایشان  
نمودم حضرت ایشان فرمودند که از اسم ذات جذب پیدمی شود و از نفی و اثبات سلوک که عبارت  
از تهذیب اخلاق است بیشتر گردد. و از مراقبات قوت در نسبت باطن پیدای شود و از تلاوت کلام الله  
الغیر از یزید و غیره و از خواندن درود مناجات و واقعات نقد وقت سالک می شود و ایضا فرمودند  
که از کار و اشتغال کردن و مراقبات نمودن راه متنزیه است و کثرت صلوٰۃ و نوافل ابرار ان کما قال  
حضرت نظام الدین اولیاء فی اللہ عنہ و ایضا فرمودند که طعام را از بسم اللہ شروع کردن مسنون است  
چنانچه در حدیث وارد است کان اذ اقرب الی الطعام قال بسم اللہ و قال اذا اکل احدکم فلیذکر اسم اللہ فان  
نسی ان یدکر اسمہ فلیقل بسم اللہ اوله و آخره رواه مسند واحد و ابن ماجه و قال ان شیطان یسجل الطعام  
الذی لا یدکر اسمہ علیہ رواه مسند واحد و مسلم قالوا یا رسول اللہ انما ناکل و لا نشبع قال العظم تقزقون قالوا  
نعم قال اجتمع علی طعامکم و اذکروا اسم اللہ علیہ رواه مسند واحد و داود و بعد از آن فرمودند که در اینجا  
بسم اللہ خواندن استعانت خواستن است بنام حق سبحانه از طعام که قوت شهوانی و نفسانی پیدا نکند  
و آن توانائی و بد که صرف در عبادت گردد و قوت در طاعت آرد. و ایضا فرمودند که فقر اول هر قدر  
بسم اللہ میگردد و آخر آن الحمد للہ. و ایضا فرمودند که بیار آن مجتمع شده خوردن بسیار برکت دارد. اما  
باید که هر یک بر دیگری ایشار بکند. و هر چیزیکه خوب باشد بخوابد که دیگری بخورد نه آنکه بخورد بهتر تناول کند و یا حرص  
بر زیاده خوردن نماید پس نقلی فرمودند که شخصی مروی را در بازار بغداد و رد لالان دید که کسب  
دلایلی می کند گفت که ترا من در فلان شهر دیده ام که تو زاهدی بودی چه واقع شد که در اینجا آمده بایں بلا  
بتلا شدی گفت که روزی من ماهی بخت کردم و خواستم که پاره خوب بخورم و باقی دیگر از او سهم برین  
و بال آن خیال افتاده است که در اینجا آورده اند و بایں بلا مبتلا ساخته اند. و ایضا فرمودند که طعام  
بسم انگشت خورد که مسنون است چنانچه در حدیث وارد است و کان یا کل ثلاث اصابع و یحقن اذا  
فرغ رواه البزار. و قال ان لم یحق الا اصابع برکت رواه الطبرانی. و ایضا فرمودند که معنی برکت نمودن  
دو ریخا زیادتی توفیق است بسبب آن طعام بر طاعات و عبادات و ایضا فرمودند که هر که بخوابد که بخت  
پنجم بسم اللہ علیہ و سلم زیاد شود عمل با عاویث اختیار کند و بر مسائل جزئیات که در حدیث یافته  
نمی شود عمل بر مذہب از مذاہب اربعه میزدی که داشته باشد اگر حنفی است بر مسائل حنفیه و اگر



شاقی است بر مسائل آن نه آنکه بر هر مسئلہ کہ دیند بہ او است اگرچہ خلاف آن در حدیث صحیح می  
 یا بدل می نماید و یا می گوید چنانچہ بعضی عوام الناس میگویند کہ آباء و اجداد ما بریں مذہب رفتہ اند من بچہ  
 طور خلاف این میکنم و بدانکہ ما ما موریم بتابعیت سید البشر صلی اللہ علیہ وسلم نہ بتبعیت مذہبی از مذہب  
 دیگر پس ہر مسئلہ کہ موافق حدیث است بر آن عمل باید و ہر کہ مخالف خبر است متابعت آن نشاید  
 و ہر وی در مسائل جزئیات بہ مذہب حنفی اولیٰ است۔ و ایضاً فرمودند کہ حضرت خواجہ باقی باللہ رضی  
 اللہ عنہ روزی در پس امام احمدی خواندند حضرت امام ابوحنیفہ کوفی را دیدند کہ میفرمایند در مذہب  
 ما اولیاء کبار و اصفیاء ذوالاقتدار بسیار اند ایشان خواندن فاتحہ موقوف نمودند۔ را ہم گوید  
 کہ عمل بر احادیث کردن وقتی است کہ شخصی مہارت تمام در حدیث وارد و الاتباع مذہب لازم  
 و در اختیار کردن اتباع مذہب حنفیہ بہتر است کہ ہم غفیر برانستہ حصہ از امت بریں مذہب است  
 و یک حصہ بر مذہب ثلثہ دیگر۔ چنانچہ از مردان ثقات و از اقالیم دیگر مثل روم و غیرہ در نجاشی آیند  
 بدریافت رسید۔ و ہم دلیل اقلویت این مذہب اتباع جناب حضرت امام ربانی مجدد الف ثانی  
 و حضرتین ست رضوان اللہ علیہم جمیعین۔ و ایضاً جناب حضرت ایشان شہید نور اللہ مرقدہ المجدد باوجود  
 سند جید داشتن در حدیث شریف خود را حنفی مذہب نوشتہ اند۔ و ایضاً فرمودند کہ وجود بعضی  
 معنی این بیت غلط فہمیدہ اند

غایت فہم تست اللہ نیست

ہر چہ پیش ازین رہ نیست

کہ می گویند ہر چہ پیش است و در ویدہ دانش می آید ہمیں است مقصود حقیقہ و پیش ازین را ہیست  
 و آنکہ و رای این در مذہب تست کہ مقصود است آن اللہ نیست بلکہ معنی بیت اینست کہ ہر چہ تو فہمید  
 کہ و رای این را ہیست آن غایت فہم تست این اللہ نیست بلکہ ادبجانہ از فہم و دانش تو و را  
 الوراہ است ثم و را الوراہ۔ و ایضاً فرمودند کہ حدیث شریف است من لم یغن القرآن فلیس منا  
 و در نجاشی مراد از غنا غنا قلبی است یعنی ہر شخصی کہ از مادون حق خل و علا بقرآن پس نیست ادا و ما  
 و ایضاً فرمودند کہ بعد از طعام و شراب خواندن این عادت حدیث شریف آمدہ است۔ احمد للہ  
 الذی اطعمنا و اسقانا و جعلنا من المسلمین۔ چنانچہ در سند احمد و سنن ابی داؤد و ترمذی و ابن ماجہ  
 وارد است و اشارت از جعلنا من المسلمین آنست کہ اسلام از اعظم نعم الہی است جل شانہ۔ پس حمد



ہیں لغت عظمیٰ بطریق اولیٰ باید ساخت و ایضاً فرمودند کہ قول صوفیہ است الدہر یوم و لئانی نہ او  
صوم۔ و ایضاً فرمودند کہ نہایت کمال ست مقامات صوفیہ ذوق و شوق و انکشافات توحید و جودیت  
و میگویند کہ تجلی ذاتی برقی میشود چنانچہ گفته اند ۵

دیدار می نسائی و پرہیزی کنی      بازار خویش و آتش مایہ میکنی

و کمال این خاندان عالی شان نقش بندہ مجدد تجلی ذاتی دائمی ست کہ در کمالات  
تقد و قت سالک می شود۔ و ایضاً حضرت ایشاں این شعر میخوانند ۵

کار کن کار بگذاز گفتار      کہ بجز کار هیچ ناید کار

و ایضاً حضرت ایشاں فرمودند کہ خرقہ برستہ قسم ست۔ یکی خرقہ بیعت کہ بوقت مرید  
کردن شجاعت عنایت میفرماید۔ مرید را آن خرقہ از جای دیگر جائز نیست۔ و دیگر خرقہ تبرک ست  
و این خرقہ از مواضع متعدده اخذ کردن رواست۔ و یک خرقہ اجازت ست و آن ہم گرفتن از  
شیوخ متعدده جائز ست۔ و ایضاً حضرت ایشاں این رباعی خوانند ۵

آنی تو کہ بے تو زیستن نتوانم      ذاتی تو کہ بے تو زیستن نتوانم  
فی الحکمہ اگر نہ بینت می میرم      جانی تو کہ بے تو زیستن نتوانم

و ایضاً حضرت اقدس این اشعار میخوانند ۵

ناقص ست ارمودی کشتہ بقاتل رسد      سینہ بر خنجر اوزن کہ شہادت نیست  
من شوخی کہ امتیلا حسرت در صف محشر ۵      شکایت شکر سازد بر زبانها و ادخوابانرا  
بجنے دل چہا نمی خواہد ۵      آرزو ما خدا نصیب کند  
کسی نماند کہ دیگر بہ تیغ ناز کشی      مگر تو زندہ کنی خلق را و باز کشی  
از قتل من مترس کہ دیوانیان حشر ۵      مجرم کست نہ بہر تو صد بیگناہ را

و ایضاً ہر وزے در مجلس شریف مذکور اقطاب آمد حضرت ایشاں فرمودند کہ حق سبحانہ  
اجرائی کا خانہ ہستی و توابع ہستی قطب مدار را عطا میفرماید۔ و ہدایت و ارشاد و رہنمائی گمراہان  
بدست قطب ارشاد می سپارہ۔ بعد ازاں فرمودند کہ حضرت بدیع الدین شاہ مدار قدس سرہ  
قطب مدار بودند و شانی عظیم دارند۔ و ایشاں دعای کردہ بودند کہ الہی مرا اگر سنگے نشود و لباس



من کہنہ نگرد و ہیناں شد کہ بعد ازاں دعا و تمام عمر بقیہ طعامی نخوردند و لباس ایشان کہنہ نگشت ہوں  
 یک لباس تا بہ مات گفایت کرد۔ و ایضا روزی حضرت ایشان فرمودند کہ بعضی بزرگان رحمۃ اللہ علیہم جمعین  
 فرمودہ کہ شریعت اقوال آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم و طریقت احوال حقیقت مقصود آن سرور علیہ  
 و علی آلہ صلوٰۃ اللہ الملک الاکبر و نزد حضرت مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ مقام شریعت اعلیٰ است از مقامات  
 ہر دو اخیرہ کہ ایشان فرمودہ اند کہ طریقت و حقیقت ہر دو شہر و ہال پر و انداز بہت طیران نمودن بجانب شریعت و طریقت  
 و حقیقت ہر دو ناشی اند از یکلی صفاتی و شریعت ناشی است از تجلی ذاتی و ایضا روزی در حضور پر نور مذکور کتب و بات قدسی  
 آیات حضرت مجدد الف ثانی رضی اللہ عنہ آنحضرت ایشان فرمودند کہ معارف جمیع اولیائے امت در کلام ایشان مندرج  
 اند و معارف مخصوص ایشان بہ بیچ کلامی از اولیای کرام یافتہ نمی شوند و ایضا فرمودند کہ روزی مطالعہ کتب و بات شریف  
 نمودہ متوجہ شدم از فوق الفوق فیضی فائز شد بعد ازاں مطالعہ کلام حضرت شاہ ولی اللہ رحمۃ اللہ علیہ نمودہ متوجہ شدم اسرار  
 ملکوت بر دل وارد شد بعد ازاں مطالعہ اسرار العلوم نمودم منہ فیض ملکوت بر قلب آمد۔ و ایضا  
 روزی شخصے در حضور گفت کہ حضرت مجدد دہ نابل جمیع اولیا رہند و ستان اند حضرت  
 ایشان بسم نمودہ فرمودند کہ جمیع اولیا رارض۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ روزی مطالعہ  
 کتاب بوعلی سینا مقدار یک صفحہ نمودہ بودم کہ ظلمتی بر قلب آمد کلمہ شہادت خواندم و از آل آن  
 نمودم۔ و ایضا حضرت ایشان فرمودند کہ حضرت شیخ مجد قلم ربانی اند۔ و ایضا حضرت ایشان  
 فرمودند کہ ابوسعید اینقدر نسبت چشتیہ از پیر اول خود آوردہ بود اشارت بدو انگشت دست  
 خود کردند و روف اینقدر نسبت چشتیہ آوردہ بود۔ و اشارت بہ انگشت ہر کردند۔ و باز فرمودند  
 کہ شاید در روف زائد ازین باشد۔ و ایضا روایت کردہ علامہ بستن و خرقہ پوشانیدن بوقت  
 خلافت آمد حضرت ایشان فرمودند کہ علامہ عنایت کردن از حدیث ثابت است۔ چنانچہ  
 روایت طبرانی آمدہ کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لایولی و الیاحتی عیمہ و یرخی سد لہا من جان  
 الایمن نحو الاذن و بروایت ابن ابی شیبہ ایست عن علی قال عنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یوم غد  
 یرخم لہا لہ خلعنی۔ و بروایت ابی یعلی المصلی و ہزار واردست عم رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم  
 عبد الرحمن بن عوف و یرخی خلقہ اربع اصابع او قریب من شبر ثم قال لہذا فاعلم اعرب و احسن و ایضا  
 روزی این را فہم سطور و حضور پر نور عرض نمود کہ خط از را سپور آمدہ است۔ ازاں واضح شد کہ



که دیوار مکان حصار اقامت بنده از شدت طغیانی بارش منهدم گردید. حضرت ایشان فرمودند که الحمد لله ظاهر و باطن شامانی شد و ریجا وجود شمار اننا حاصل و در اینجا مکان شمارا. و ایضا روزی در حضور سیف گنجور ذکر احتیاط لقمه آمد. حضرت ایشان فرمودند که ما طعام خانه کسی نمی خورم. روزی اتفاقاً لقمه چند خورده بودم. در عالم شاهده روح طیب جناب حضرت ایشان شهید نور اللہ مرقدہ البجید دیدم که استغراغ میفرمایند. و خطاب باین بنده کرده ارشاد می کنند که طعام هر کس و ناکس نباید خورد. و احتیاط در لقمه ضرورت که از لوازم درویشی است. و ایضا روزی حضرت ایشان فرمودند که بر مزار پر انوار حضرت قطب الدین بختیار کاکی رحمۃ اللہ علیہ رفته بودم. خواجہ صاحب از قبر شریف بیرون آمده یک دو قدم سوی من تلیف آ آورده معانقہ از من کردند و بسیار تلمط فرمودند. و ایضا فرمودند که روزی بمزار مبارک حضرت نظام الدین اولیا رحمۃ اللہ علیہ رفته بودم حضرت نظام الدین از مزار شریف بیرون آوردند. عرض نمودم که بر بدن من توجه فرمائید. هنوز لفظ بدن تمام نکرده بودم حرف حرف با و ال از دهن برآمده بود که توجه بقوت تمام فرمودند. و ایضا آنحضرت روزی بعیت در خاندان نفتش بندیه نموده بود. حضرت ایشان فرمودند که حضرت خواجہ خواجگان امام الطریقہ خواجہ بہار الدین نفتش بند رضی اللہ عنہ فرموده اند که در طرق ما مجاہدہ نیست و ما ذکر چہر نمی کنیم و اربعین نمی نشینیم و سماع نمی شنوم کہ بدعتہا است. بعد ازاں حضرت ایشان فرمودند کہ اربعین سبکت حضرت موسی کلیم اللہ علی نبیا و علیہ الصلوٰۃ و التسلیمات و جناب پیغمبر علیہ من الصلوٰۃ التہا و اکملہا اربعین ادا فرمودہ اند. لیکن ازیں یک حدیث شریف فضیلت اربعین مفہوم می شود کہ من اخلص اللہ اربعین صابا ظہرت من قلبہ نیابج الحکمۃ.

راستم گوید کہ صاحب فتوح الاوراد حدیث دیگر ہم نقل کرده است و آن اینست. من انقطع الی اللہ اربعین صابا مخلصا متعابد النفس لخمۃ المعدۃ لفتح اللہ علیہ علوم الدینیۃ یعنی ہر کہ چہل روز با خلاص برای خدا منقطع گردد. و نفس خود را بکی معدتہاہ کند اللہ تعالیٰ علوم دینی بر او کشاید. لفظ اخلص اللہ و انقطع الی اللہ مشعر برین است کہ اصول برای



وصول اخلاص و انقطاع است۔ حضرت ایشاں این حدیث را ذکر فرمودند شاید که ضعیف باشد۔ واللہ اعلم۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ در وصایای اہل چشت تقید بر این داردست کہ فرمودہ اند کہ در ہر سال یک اربعین نشستن باید و طعام خانہ ہر کس نخوری و ہر کس را طعام خود خورانی و شب قافہ معراج خود دانی و قرص نستانی و عرس مشائخ خود نمائی و احترام و اکرام اقربان مشائخ خود مرعی داری۔ و ایضاً روزے تذکرہ رویت حق جل و علا در حضور پر نور آمد۔ حضرت ایشاں فرمودند کہ علماء نوشتہ اند کہ در جنت مومنان را رویت اللہ تعالیٰ ہر ہفتہ یکبار می شود و کسانیکہ صبح و مساحلہ مراقبہ می نمایند و حضور مع اللہ گفتہ ہر دو وقت ایشاں شدہ است ایشاں ہر روز دو بار شام و سحر دیدار ملک القفار خواہد شد۔ بعد ازاں حضرت ایشاں فرمودند کہ از اینجا معلوم شد کہ ہر کس را کہ حضور و آگاہی قلب دریں جهان دائمی حاصل شدہ است امید کہ اورا در بہشت رویت دائمی عطا فرمایند و ایضاً حضرت ایشاں بر روز و شنبہ تاریخ بست و یکم شہر مذکور ذیقعد ۲۴۱ھ توجہ بعناضرت شدہ این علام فرمودند و مراقبہ مسمی الباطن تلقین نمودند۔ و ایضاً روزے در حضور نسیم گنجور مذکور حضرت امیر خسرو دہلوی رحمہ اللہ حضرت ایشاں فرمودند کہ کما لیکہ ایشاں دارند و راست کسے باین کمال بنظر نمی آید روزے ایشاں را حضرت خضر علی نبینا و علیہ الصلوٰۃ والسلام ملاتی شدند ایشاں استدعا کمال فصاحت بیانی و سخن طرازی و نکتہ بینی و شعر گوئی از حضرت خضر علیہ السلام نمودند۔ حضرت خضر فرمودند کہ این کمال از من سجدی بردہ ایشاں اند و ہمیں گردید بخدمت مرشد بزرگوار خود یعنی حضرت نظام الدین اولیا آمدند۔ حضرت نظام الدین اولیا سبب غلبگی ایشاں پرسیدند ایشاں احوال بالکلیہ بعرض رسانیدند۔ حضرت نظام الدین نور اللہ مرقدہ عنایتی نمودند۔ و زبان مبارک خود در مہن ایشاں انداختند آب زبان مبارک چشیدند۔ حق تعالیٰ ایشاں را طوطی فصاحتیان شکرستان نخوری و بلبل ہزارستان گلستان نکتہ بینی ساخت۔ بعد ازاں حضرت ایشاں این شعر خواندند بدہ

مشکین سلاسل زلفہ نابرسند الصبا	فتراک دستہ سنبل واکرودہ فی وامانہ
--------------------------------	-----------------------------------

و ایضاً روزی در حضور عالی مذکور فرس رحمانی آمد حضرت ایشاں ارشاد فرمودند کہ



نجات الہیہ کہ بر سالک وارد می شود و انہار انفس رحمانی تعبیر می کنند۔ آن اول پرورد می آیند۔ و باز در دل سرایت می کنند۔ بعد ازاں سستہ کف مضمحل می سازند۔ و ایضاً شخصے از حضرت ایشان عرض نمود کہ برویقین حسیست۔ ارشاد فرمودند کہ این مقامی ست کہ در کمالات نبوت حاصل می شود و معنی بزدیقین خشکی ست یعنی خشکی و راحت یقین و زانجا حاصل می گردد و استدلالی کشفی میشود۔ چنانچہ اعتقادات و حدائیت حق جل شانہ و رسالت پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم آمدن قیامت و سوال منکر و منکر و صراط و میزان و جنت و نار و غیرہ کہ بدلائل ثابت اند احتیاج حجت و برہان نیماند و حج و براہین بمرتبہ یقین حاصل می شود آن را برویقین دریں خاندان عالی شان نامیدہ اند۔ و ایضاً روزی در حضور نسیفن کجور مذکور آمد کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ اند کہ در ہر خانہ کہ سگ باشد یا تصاویر کشیدہ باشند نزول ملائکہ حمت نمی شود۔ حضرت ایشان فرمودند کہ صوفیہ علم اعتباری دارند و از ہر آیت و حدیث عبرت گرفتہ موافق مطلب خود برمی گردانند و مدلول بمدعا خودی سازند پس من نیز معنی این حدیث بطور خودی گویم کہ در ہر خانہ ہر دل کہ کلب حرص و تصاویر صور ماسوی اللہ باشد فیض رحمت الہی قانز نمی شود و در دوار و تعالی و تقدس نمی گردد۔ بعد ازاں این شعر خواندند

اول پر دہ خانہ دگر ہماں طلب آئینہ شو وصال پر می طلعتاں طلب

و ایضاً روزے شخصے از مخلصاں فوت شدہ بود اورا در خانقاہ دفن میگردد و حضرت ایشان فرمودند کہ ہر کس کہ در اینجا دفن می شود من برائے آمرزش او متوجہ بجناب الہی میگرددم تا وقتیکہ بخشیدہ شود۔ بعد ازاں فرمودند کہ قبل ازین عورتے را در اینجا دفن کردند۔ دیدم کہ شعلہائے آتشین از قبر اومی بر آیند بجانب سر او ایستادہ توجہ و ہمت نمود و ثواب ہزار کلمہ طیبہ بروح او بخشیدم۔ مشاہدہ کردم کہ از طرف سرش در قبر او آب رحمت الہی مسود و نمود تمام مرقد را سرد و خشک گردانید۔ و قبر نورانی گشت۔ و ایضاً روزی حضرت ایشان فرمودند کہ ہر کہ بعد نصف شب ہزار بار یا رب یا رب بخواند ہر شکلی کہ داشتہ باشد آسان شود۔ و ہر مدعائی کہ بخواد بیاید۔ و ہر دعائی کہ کند قبول شود۔ و ایضاً فرمودند کہ شبے گفتیم۔ یا رسول اللہ آواز لبیک شنیدم۔ و روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا عبد اللہ



فرمودند۔ روزے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرا مژده دادند کہ تو عبد مومن هستی حق تعالیٰ چنین فرماید  
 وایضا روزی در حضور والاند کور حضرت مامول صاحب قبلہ سراج خاندان مجددیہ و چراغ دودمان  
 احمدیہ مقبول بارگاہ اللہ الصمد حضرت شاہ سراج احمد نور اللہ مرقدہ آمد حضرت ایشان در شان  
 ایشان فرمودند کہ سبحان اللہ عجبت ان شریف ایشان بود و فخر مایان بودند اگر چه نسبت فقط در قلب  
 داشتند اما از مقربان حق بودند۔ و راه قرب منحصر بر ہی طریقہ کہ سلوک و تملیک طالبان میکنند  
 نیست اہلای خدا لالتدو را تخصی اند۔ بعد از ان حکایتی کردند کہ عارفی بود بعد از وفات استاد خود  
 بر مزارش ششستہ توجہ و القای الثوار نمودن گرفت کہ بعد از وفات استاد خود حق شاگردی ادا کنم  
 و موتی را در قبر منور سبت گردانم۔ استادش از مزار برآمد و بصد زجر گفت کہ ای مردک تومی دانی  
 کہ راه قرب خدا ہیں ست کہ من حاصل نموده ام برو خدا بے تہایت ست و راه ہلای قرب او سبحانہ  
 ہم لانتاہی اندازان را ہی کہ من مقرب در گاہ الہی شتلم تو از ان چه آگاہی داری۔ وایضا روزی  
 در حضور مذکور خشوع نماز آمد حضرت ایشان فرمودند کہ خشوع در صلوٰۃ نزد علماء در قیام نظر بر سجده  
 گاہ داشتن و در رکوع بر سر و قدم و در سجده بر پڑہ بینی نگاہ نمودن ست و نزد صوفیہ اینست کہ  
 مصلے آبخناں نیست شود در شوق دیدار پروردگار کہ نہ شد اسد کہ گیت برین دیار او۔  
 چنانچہ نقل ست کہ در صلوٰۃ بر بدن مبارک حضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ ماری پیچید و باز  
 ایشانرا خبر نشد۔ و حضرت امام زین العابدین رضی اللہ عنہ در نماز بودند کہ خانہ ایشان آتش گرفت  
 و تمام سوخته شد تا بمصلے ایشان آتش آمد و ایشانرا خبر نشد۔ ہر چند مردمان آواز دادند کہ یا امام النبا  
 النبایہ۔ بعد از صلوٰۃ از ایشان پرسیدند امام فرمودند کہ مرا خیال نا را آخرت آمدہ بود۔ وایضا  
 روزی حضرت ایشان صوفیان خانقاہ را تقید کثرت ذکر و نوافل و تہجد و اشراق می فرمودند و ارشاد  
 میکردند کہ بجائی باید کند تا معاملہ ز گوش باغوش رسد۔ و ہم فرمودند کہ کسی را نمی بینم کہ سر نیاز ہر آستانہ  
 محبت نہادہ است وایضا روزے فرمودند کہ اکابران متقدم طالبان را خدمتی ہم میفرمودند کہ در  
 خدمت موجب ترقیات باطن ست۔ وایضا سبب سیدہ ثواب آخرت بعد از ان فرمودند کہ شخصی  
 بخد مت شیخ حاضر شد و عرض نمود کہ مرا خدمتی فرماید شیخ فرمودند کہ ہمہ خدمتہا بطلابان معین و مقرر شد  
 الحال خدمتی نیست کہ ترا گفتہ شود۔ مگر از صحر اقل غیر بیار و مداومت این کار بساز۔ آن شخص از محرا



ہر روز بر سر خود انبار آں نبات می آورد روزے در خواب دید کہ رستخیز بر پاست و یوم جزا است  
 و یک آتش در پاست کہ بر آں مرداں عبور میکنند و من ہوں انبار کہ بر سر می آوردم بر آں رود بار  
 نار انداختہ و بر دشتہ بخوبی تمام عبور نمودہ ام۔ و ایضا حضرت ایثار فرمودند کہ این اہ مجاہدات  
 است بسیار زہدی باید و جہدی کمال شاید حضرت ناصر الدین عسید اللہ اصرار قدس سرہ از وضوئی  
 عشاء و صلوٰۃ فجر تا سی سال ادا کرد پس بمرتبہ رسیدند کہ مقتدا عالم گردیند کمال ولایت حاصل کروند  
 بدون جانبازیہا محال است حضرت خواجہ ناصر الدین محض عن سوی اللہ محمد باقی باللہ رضی اللہ عنہ  
 شب را حیا میکردند و میفرمودند کہ الہی شب را چہ شد کہ بایں سرعت گذشت آہ قدرے درنگ  
 نمود۔ و توقیفی نکرد۔ و ایضا روزی حضرت ایثار فرمودند کہ از وطن دہلی شریف بہ ۳۰ کھنڈاں و یکصد  
 و ہفتاد و چہار آمدہ بودم و در آں زمان ہفتادہ و بیاسیزدہ سالہ بودم پس معلوم شد کہ ولادت  
 با سعادت آنجناب در ۳۰ کھنڈاں و یکصد و پنجاہ و شش ہجری بظہور آمدہ قطعہ تاریخ ولادت  
 شریف این بندہ را تم سطور نظم نمودہ مینگار و تا مریداں را اسشتباہ در عمر شریفش واقع نشود

شده ظهور کن جہاں جہاں بگفت  
 مہ پیر ہدایت شدہ طلوع بگفت

چونم چرخ ہدی حضرت علام علی  
 سن ولادت شریف چچ جست یافت دل

و ایضا روزے بیان نسبت کمالات می نمودند و میفرمودند کہ این نسبت بسبب کمال است  
 و بزرگی در ادراک نمی آید نایافت و محرومی حال یا قنکان این کمال است و جہالت و نکارت مال  
 رسیدگان این احوال حضرت مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ می فرمودند کہ واللہ ثم واللہ خود  
 را بزرگ خدشتہ ہی می یابم مردمان کہ نزد من می آیند و توجہ میگیرند و می گویند کہ ما یاں را فوائد کثیرہ  
 از ہر توجہ میشود من می فہم کہ مسلمان در وضع نمی گویند شاید درین چیزے از نسبت باشد۔ و ایضا  
 حضرت ایثار در وعا چند کلمات ضم کردہ الحمد میخوانند بریں پنج۔ الحمد للہ رب العالمین الرحمن الرحیم  
 ملک یوم الدین الیاک نعبد و الیاک نستعین بعنا تیک اہدنا الصراط المستقیم کمال فضلک  
 صراط الذین انعمت علیہم و ہو محمد صلی اللہ علیہ وسلم وآلہ واصحابہ غیر المغضوب علیہم ولا الضالین آمین  
 و ایضا این ادعیا میخوانند سبحان اللہ و بحمدہ سبحان اللہ العظیم و بحمدہ استغفر اللہ ربی من کل ذنب و آت  
 الیہ و صل علی محمد وآلہ واصحابہ آمین عدد خلقہ و رضائے نفسہ و زنتہ عرشہ و مداد کلماتہ سبحان



اللہ اضعاف ماسبح کلم سبحون الحمد للہ اضعاف ماحمد کلم حامدون الحمد للہ اضعاف ما کبرک المکبرون لا الہ الا اللہ اضعاف ما ہلک المہلکون لا حول الا باللہ اضعاف ما مجدک المجدون والشکر للہ اضعاف ما شکرک الشاکرون الحمد للہ الذی عافانی مما آتانی الحق بعضهم بالامراض الباطنة کالشکر والتفان والحمد والکبر والبغض والغیبة والبدعة وبعضہم بالامراض الظاہرة کالبصر والجدام والحمی والصداع اللہم کن لی کما کنت لنبیک محمد صلی اللہ علیہ وسلم اللہم ارفع عن قلوبنا الحجب والاستار الساترة الحاجبة عن مشاہدہ جمالک المبارک یا اللہم اجبنی لک امتی لک واحشرنی لک واجلنی لک کما جللت محمد لک صلی اللہ علیہ وسلم۔ والیضا حضرت ایشاں فرمودند کہ حضرت مولانا و مرشدنا مرزا صاحب قبلہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ میفرمودند کہ صوفی را باید کہ خیال نماید کہ خفگی از بہت ایذا می مردمان چند قدر در دل میماند اگر ساعت یا دو ساعت ماند خیر و اگر تمام شب ماند باید کہ از رن تو توبہ نماید کہ بنور نور نسبت و باطن او و ہرگز اثر نکرده روزی حضرت ایشاں در مذکور نسبت کمالات نبوت و بیہیجہای آن مقام عالی منزلت کہ دست ادراک بدانش کوتاہ است و بجز جہالت و نکارت منزل گاہ آن راہ نیست این شعر فرمودند

قلع نشوی بزرگ ناگاہ اسے دل  
من حسن صبغة من اللہ اسی دل

بس بزرگست یار دل خواہ اسی دل  
اہل ہمد زگاہا ازاں بس بزرگست

والیضا روزی حضرت ایشاں این دعا را توروہ میخواندند اللہم ارزقنی حبک حب من یحبک حب عمل یقربنی الی حبک۔ و فرمودند کہ از جملہ اقول یعنی اللہم یکبک ارزقنی حبک اشارہ بطرف مراقبہ مفہوم می شود و از جملہ ثانیہ کنایہ بسوی رابطہ معلوم میگردد و از جملہ ثالثہ رمز بجانب کر کہ بہت تعلیم است آن سر و صلی اللہ علیہ وسلم ارشاد فرمودہ اند۔ والیضا روزی حضرت ایشاں فرمودند کہ بنجیال من در خانہ کعبہ میروم و در اینجا جستجوی صاحب خانہ می نمایم بعد ازاں در بیت المقدس میروم و تلاش صاحب خانہ مینمایم پس در بیت المعمور رفتہ میں تلاش می کنم بر عرش عظیم میروم و صاحب عرش را میجویم پس بالآخر میروم تا جگہ کہ محبوب خود را می یابم و تمام چشم خود را ساخته برگرد پایش میمالم چہین ا بسجادات او سبحانہ چندان می سایم کہ خود فانی می شوم باز باقی میگردم باز فانی می شوم ہمین پنج تسلیل میجویم۔ والیضا حضرت ایشاں این شعر فرمودند

کہ از رخسار تو انکم کہ دیدہ بردارم

ز ناتوانی خود ایں قدر خسر دارم







از زبان مبارک ایشان خود چیزی از بشارت‌ها فرمودند لکن آن الفاظ عالی در حق خود نوشتن جای شرمست  
که لیاقت آن ندارم پس حضرت ایشان در شهر جمادی الثانی سنه یکهزار و دویست و سی و سوم من الحجه المبارک  
النبویه علی صاحبها الصلوٰۃ و التحیات بنده را بطرف بلده کوته و سر و نخ برای تلقین طریقه بطلبان آنجا  
رخصت فرمودند پس قدسوس حضرت ایشان شده راهی کوته گردیدیم. و صلی اللہ تعالیٰ علی خیر خلقه محمد  
وآلہ اصحابہ اجمعین بر جنتک یا ارحم الراحمین

ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطانا ربنا ولا تحمل علينا اصرکما حملتہ علی الذین من قبلنا ربنا ولا تحملنا الا طاقۃ  
لنا به و عفف عنا و اغفر لنا و رحمانا انت مولانا فانظر علی القوم الکفرین

اللهم اغفر لنا و رحمانا و عافنا و ارزقنا و اصبرنا و اولادنا و کجیع المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و المسلمات و صل  
علی نبیک المصطفیٰ و آلہ و رتقی و اصحابہ بنجوم الہدیٰ و سلم تسلیم اکثر اکثر ابرجتک یا ارحم الراحمین  
**خاتمه طبع** - خدای سخن و سخن بر زبان آفرین راستایم که نہا نخانہ اندیشہ را فخر در غر مضامین ساخته و  
عروس فکر از زیور مرصع بوافیت و جواهر معانی نواخته کلک گہر سلک پیران گرامی و تخموران نامی را ہنگامہ رای گہر پاشی  
ساخت و ضمیر کتہ سنجان و ناز کنیا لال را از مضمون نگارنگ نیاشہ بخش قبول نواخت بسمل

ای وحید و یگانہ دیکتا	خارج از حد فہم قاصر ما	تو خدای کسی خدا تو نیست	صد مثل تو سوای تو نیست
لم یلدای توئی و لم یولد	وی منزہ توئی ز رام و ولد	در دل تو قرین رگ جاں	شرح این نیست کا کام زبان
لب کشاید مجال نسا نیست	خبر تحیر نصیب جا صا نیست	ذات پاک تو ز دال عقول	ہست پاک از جہا و فقر و طول
من یزداں کہ یزد متعال	ہست پاک از طول و ہم از حال	شبہ و مثال اعیان کردی	خوشین با نچو د نہاں کردی
آنچہ ظاہر شود بکشف و شہود	ہست مثال او نہ ذات و دود	دور بنیان بارگاہ الست	غیر زین پی نہرہ اند کہ ہست
ہستی و در نظر نہ آئی وای	چون گیریم ما بہ لایا بای	ہمہ زان تو حجاب چرا	ای قدرت شوم نقاب چرا
آتش ہر استخوانم سوخت	حسرت و حل جسم و جانم خست	سوختم سوختم تعال تعال	آتشم آتشان باب محال
فرض کردم کہ نیست تا مجال	ہمچو موسی بہ شبہ و مثال	شادان شاگرد دل مخروں	تو کہ دید را کنم حجون

در پاس برگزیدہ یزدان مقبول محبوب بجان مجال لسان انسان نیست کہ بنطی گراید و انسان ضعیف البیان چہرہ  
کہ بتقای مدح خداوند بر تو توانا کشاید شنایش از حد قدرت ثنا گران برون. و پاس از الاقدار حیطہ امکان افزون  
باعث ہول کل کائنات است و بدلیل جملہ موجودات مصلح صراط تقیم شفع روز امید و بیم خیر سگال خلاق بلجا و ما و اعلائی

از افادات شاعر کاظمی غلام احمد صاحب المصطفیٰ علیہ السلام



فتاویٰ خاص حکم الحاکمین سائنہ - احکام رب العالمین اسید گاہ علم و عالمیان دنواز دلدگان **سلسلہ**

جیب خدا قبلہ دوسرا	مراور بزرگی ست بعد از خدا	نمودہ نباشد کے مثل اد	بزرگی از دیانت ہسم آبرو
خروشید بیاختہ ہر کہ دید	کہ پیشل پیشل را آفسرید	کرم پیشہ نے فی سراپا کرم	دیم و کریم و شفیع امم
بگوین پشت وینا ہم	بدارین اسید گاہ ہم	آری دعویٰ شمای اول تعالیٰ جلشانہ ناسپاسی ست و سپاس صیب	

اوج نامہ سپردن حق ناسپاسی بعد اقرار و اعتراف بجز و نقیض ناسپاس خدای برتر و شامی از جملہ مخلوقات اشرف و افضل بہتر و ہیٰ سخن ہوئے  
ارباب صبق و صفای آرد۔ و مرقہ جان فراد و نود روح افزا بعض جناب ایشان میراند کہ مقطعات قدسی آیات قدوہ السالکین بدو القان  
واقع اسرار ملکوتی کاشفات تاریخی کشف امور حقیقت غوص بحر طریقت منظر تجلیات الہی مورد فوض برکات نامناہی مغر عالم انجیا صنف بنی  
آدم سر بر آری کشور فضل انضال صد شین بزم کمال و کائنات و نکات وحی آسمانی را ترجمان حقیقت شناس حروف مقطعات کشف  
یزدال ہر سیر طریقت با وج معرفت خضر ہتہای حقیقت قاضی فی القضا شرعیات مقرب بساط سبحانی محرم راز نہانی محبوب سبحان قبول  
یزدان واقع اسرار رخی و علی مولانا و مرشدنا و بادینا شاہ غلام علی حنفی نقشبندی مجددی مظہری رضی اللہ عنہ از نہ دل منجو اہم کہ بقاب  
طبع در آید کہ اس نسخہ عجیب و شگرف کیا ہے اگر مبالغہ را بنحاطر اہم دیم گویم کہ نایاب نظر نگاہ کردہ و پر پی تلاش شدم باری ہزار تحسین کا پلو  
دو تاجلہ آن ہم رسید و جان تازہ بقالب فرودہ رسانید بازین فکر در دل پیدا شد کہ باری از غیب پدید آید تا ویریں ہم عظیم باری کند  
و کفیل این کار شکر کرد۔ از چشم خیال ہر سو نگریستم کہ ناگاہ نظر بر سلطان العلماء سید الفضل و حیدمان یگانہ و درال حامی شریعت  
ہادی طریقت قدردان علوم صوری و معنوی مولانا و محمد و مناسو لوسی ہدایت علی صاحب بریلوی مدظلہ افتادہ **سلسلہ**

از سرت چنان ببالیدم کہ بارض و سمان گنجد پیش فتم و کورنش بجا آوردم بلوسہ بردا من پاکش آدم و اظہار خواہش در دنی کر دم۔  
بجواب تسلیم فرمودند۔ و انگشت قبول کشم نہادند۔ و از ہمانوقت در مقابلہ نمودن و صحیح کردن و فکر طبع کنانیدن کتاب مسطور بہرہ رجان  
مشغول شدند پیش از نصف لامقابلہ کردہ بودند کہ طلبی از سر کار اید قرار والی مصطفیٰ آباد عرف ام پور نقیض معور شد فوراً را ہی شدند  
و منصب مدنی در جہ اول مدسہ عربی مامور گردیدند۔ و با این عدم موجودی خود تدبیر انصرام طبع آن چنان فرمودند کہ حاجت موجود  
نداشتند و ہمراہ اخت حضور و غیبت در کفالت طبع آن نگذاشتند منت خدای اعزوجل کہ شاید مراد دلی بکری شود و نشست و  
عروس عای قلبی طبع پوشیدہ بر منقہ ظہور جلوہ نمود۔ خداوند اکار سا زاکین نواز اور بدل پنجنین خدمت ماگویم کہ این دیار آں ہ  
تو دانا و مہربان مائی آں کہ آں بہ و اگر بعداں التماس ہم از راہ بندہ نوازی ازین طلب صال پرشی رفت کہ خاص مقصود تو  
چیت عرض خواہم ساخت کہ ای دانای راز و اسی عاشق نواز آنچہ پیشتر ازین حد ہزار التماس کردہ ام باز ہاں بگویم لمولفہ

نے حور و قصور نے جہاں می خواہم	نے میوہ گل ز گلستاں می خواہم
دردی کہ دوای آن بجز وصل تو نیست	آں می خواہم ہمیشہ آں می خواہم

آمین آمین ثم آمین یا رب العالمین ہمیشہ و کمال کریمہ

بہترین نسخہ نقیضی  
میں نے چاہا تھا

بہترین نسخہ نقیضی  
میں نے چاہا تھا



